

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER DALI**

**TÜRK SİYASAL HAYATINDA MİLLİ GÜVENLİK KURULU'NUN
YERİ: 28 ŞUBAT SÜRECİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ezgi GÜRSES**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU**

Ankara - 2009

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER DALI**

**TÜRK SİYASAL HAYATINDA MİLLİ GÜVENLİK KURULU'NUN
YERİ: 28 ŞUBAT SÜRECİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ezgi GÜRSES**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Belma TOKUROĞLU**

Ankara - 2009

ONAY

Ezgi Gürses tarafından hazırlanan “Türk Siyasal Hayatında Milli Güvenlik Kurulu’nun Yeri: 28 Şubat Süreci Örneği” başlıklı bu çalışma, 20.03/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim/Siyaset ve Sosyal Bilimler Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

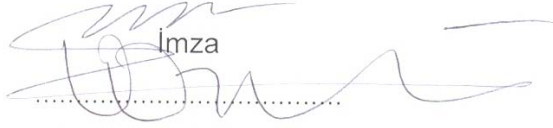
İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı (Başkan)

Prof. Dr. Levent Köker

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Ümit Ördög

İmza

Unvanı, Adı ve Soyadı (Tez danışmanı)

Yrd. Doç. Dr. Belma Tolunç

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMI VE MİLLİ GÜVENLİK KURULU

1.1. MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMI.....	8
1.2. MİLLİ GÜVENLİK TANIMI.....	10
1.2.1. Doktrinde Yapılan Tanımlar	11
1.2.2. Mevzuata Göre Milli Güvenlik Tanımı	13
1.2.3. Yargı Kararlarında Milli Güvenlik Kavramı	18
1.2.3.1. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	18
1.2.3.2. Danıştay Kararları.....	23
1.3. MİLLİ GÜVENLİĞİN KAPSAMI	25
1.4. MİLLİ GÜVENLİĞİN İÇERİĞİ	26
1.4.1. Dış Güvenlik	26
1.4.2. İç Güvenlik	28
1.5. MİLLİ GÜVENLİK POLİTİKASI	31
1.6. MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ.....	33
1.7. MİLLİ ASKERİ STRATEJİK KONSEPT	34
1.8. YABANCI ÜLKELERDEKİ MİLLİ GÜVENLİK KURULU BENZERİ KURULUŞLAR.....	36
1.8.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Bulunan Ulusal Güvenlik Kurulu	37
1.8.2. Diğer Ülkelerde Bulunan Benzer Kuruluşlar.....	39
1.9. TÜRKİYE'DE MİLLİ GÜVENLİK KURULU'NUN TARİHSEL KÖKENİ VE ANAYASALARIMIZDAKİ YERİ	45
1.9.1. 1961 Anayasası Öncesi Dönem	45
1.9.1.1. Harp Encümeni (1922)	46

1.9.1.2. Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği Dönemi (1933-1949)	49
1.9.1.3. Milli Savunma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği Dönemi (1949-1962)	53
1.9.2. 1961 Anayasası Dönemi.....	55
1.9.2.1. 1961 Anayasası'nın İlk Şekline Göre Milli Güvenlik Kurulu.....	55
1.9.2.2. 1961 Anayasası'nda Yapılan 1971 Anayasa Değişikliğinden Sonra Milli Güvenlik Kurulu	60
1.9.3. 1982 Anayasası Dönemi.....	62
1.9.3.1. 1982 Anayasasının İlk Şekline Göre Milli Güvenlik Kurulu.....	62
1.9.3.2. 2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliğinden Sonra Milli Güvenlik Kurulu	68
1.10. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU'NUN KURULUŞ AMACI	73
1.10.1. Anayasalarımıza Göre Milli Güvenlik Kurulu'nun Kuruluş Amacı.....	73
1.10.2. 129 ve 2945 Sayılı Yasalara Göre Milli Güvenlik Kurulu'nun Kuruluş Amacı	75
1.10.3. Anayasa ve Mevzuata Yansıtılmayan Amaç.....	77
1.11. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU'NUN YAPISI	79
1.11.1. Milli Güvenlik Kurulu Başkan ve Üyeleri	80
1.11.2. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği.....	81
1.12. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU VE MİLLÎ GÜVENLİK KURULU GENEL SEKRETERLİĞİ'NİN GÖREV VE YETKİLERİ	85
1.12.1. Milli Güvenlik Kurulu'nun Görevleri	86
1.12.2. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin Görev ve Yetkileri	89
1.13. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU KARARLARININ NİTELİĞİ	96
1.13.1. Milli Güvenlik Kurulu Kararlarının Hukuki Niteliği	98
1.13.2. Milli Güvenlik Kurulu'nun Siyasi Konumu.....	102

1.13.3. Milli Güvenlik Kurulu Kararlarının Yürütmenin Takdir Yetkisini Sınırlayıcı Etkisi	105
1.13.4. Askeri İrade Açısından Milli Güvenlik Kurulu ve 28 Şubat Süreci.....	106

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİ VE 28 ŞUBAT KARARLARININ NEDENLERİ VE SONUÇLARI

2.1. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI ÖNCESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER	110
2.1.1. 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri ve Refah Partisi'nin Yükselişi.....	110
2.1.2. Hükümet Pazarlıkları	111
2.1.3. ANAYOL Hükümeti Dönemi.....	113
2.1.4. REFAHYOL Hükümeti Dönemi	115
2.1.4.1. REFAHYOL'un İlk İcraatları	116
2.1.4.2. Hükümetin Komutanlarla İlk Karşılaşması.....	117
2.1.4.3. Adli Yıl Açılış Töreni	120
2.1.4.4. Dış Geziler Nedeniyle Ortaya Çıkan Problemler.....	122
2.1.4.5. Susurluk Skandalı	126
2.1.4.6. 10 Kasım Atatürk'ü Anma Törenleri ve YAŞ Toplantısı	127
2.1.4.7. Dış İlişkiler ve Laiklik Uyarıları	130
2.1.4.8. 28 Şubat'ın Gizli Gücü: Batı Çalışma Grubu ve Batı Harekât Konsepti	132
2.1.4.9. Hükümete Karşı Yapılan Eylemler	140
2.1.4.10. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği	143
2.1.4.11. Cumhurbaşkanı'na Verilen İlk Brifing.....	151
2.1.4.12. Gölcük Toplantısı.....	153

2.1.4.13. 27 Ocak 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	156
2.1. 4.14. Kudüs Gecesi ve Sincan'dan Tankların Geçişi	159
2.2. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI	163
2.2.1. 28 Şubat 1997 Tarihli Milli Güvenlik Kurulu Bildirisi, Sonuçları ve Basında Yer Alışı	167
2.2.2. 28 Şubat MGK Toplantısı Hakkında Siyasilerin Görüşleri...	179
2.2.3. Dış Basında 28 Şubat MGK Toplantısıyla İlgili Haber ve Yorumlar	181
2.3. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER	184
2.3.1. Silahsız Kuvvetler Harekâtı.....	186
2.3.2. Silahlı Kuvvetler-Siyasetçi Çekişmesi: 28 Şubat Kararlarının Uygulanması Süreci.....	187
2.3.3. 31 Mart 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Brifinglerin Başlaması	191
2.3.4. 26 Nisan 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler.....	194
2.3.5. Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Karşıtı Eylemler	197
2.3.6. Refah Partisi'ni Kapatma Davası ve MASK Değişikliği	199
2.3.7. MGK'nın Kuruluş Yıldönümü ve 31 Mayıs 1997 Tarihli MGK Toplantısı	201
2.3.8. 28 Şubat'ın Bir Başka Yüzü: Polis-Asker Çekişmesi	202
2.3.9. Genelkurmay Brifingleri	204
2.3.10. REFAHYOL Hükümeti'nin İstifası	217
2.3.11. ANASOL-D Hükümeti Dönemi.....	219
2.3.11.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu.....	225
2.3.11.2. Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin Kabulü	229
2.3.11.3. Temiz Toplum Eylemleri	234
2.3.11.4. Refah Partisi'nin Kapatılması.....	237

2.3.11.5. Kapatma Davası Sonrası Yaşanan

Gelişmeler 240

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

28 ŞUBAT MÜDAHALESİNİN NEDENLERİ-SONUÇLARI VE GÜNÜMÜZE ETKİLERİ

3.1. 28 ŞUBAT SÜRECİNDE MGK VE SÜRECİN DİĞER AKTÖRLERİ ..	246
3.2. 28 ŞUBAT SÜRECİ HAKKINDA OLUMLU VE OLUMSUZ GÖRÜŞLER.....	263
3.2.1. Haklı Bulanlara Göre 28 Şubat'ın Anlamı	264
3.2.2. Eleştirenlere göre 28 Şubat'ın Anlamı	269
3.3. 28 ŞUBAT MÜDAHALESİNİN SONUÇLARI VE GÜNÜMÜZE ETKİLERİ	275
SONUÇ	287
KAYNAKÇA	309
ÖZET	321
ABSTRACT	323

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ANAREFAH	: ANAP-RP Koalisyonu
ANASOL-D	: ANAP-DSP-DTP Koalisyonu
ANAYOL	: ANAP-DYP Koalisyonu
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BÇG	: Batı Çalışma Grubu
BK	: Bakanlar Kurulu
BKYM	: Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Merkezi İstihbarat Teşkilatı, ABD
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Türkiye Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
EMASYA	: Emniyet Asayiş Yardım Planı
FP	: Fazilet Partisi
GATA	: Gülhane Askeri Tıp Akademisi
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi

Haz.	: Hazırlayan
İHD	: İnsan Hakları Derneği
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MASK	: Milli Askeri Stratejik Konsept
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MGSB	: Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi
MGV	: Milli Gençlik Vakfı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MSYK	: Milli Savunma Yüksek Kurulu
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	: Kuzey Atlantik İttifakı
NSC	: National Security Council
OHAL	: Olağanüstü Hal
RP	: Refah Partisi
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
THK	: Türk Hava Kurumu
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği
YAŞ	: Yüksek Askeri Şura
YDP	: Yeniden Doğuş Partisi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Milli savunma kavramına göre daha kapsamlı bir anlama sahip olan milli güvenlik kavramına geçiş II. Dünya Savaşından sonra ABD öncülüğünde bütün dünyada savunma anlayışında meydana gelen değişim sonucunda gerçekleşmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan tecrübeler savunma ve güvenlik kavramlarına yeni boyutlar katmıştır. Savunma kavramının yetersizliği bu yaşanan tecrübeler sonunda görölmüş, daha geniş bir anlama ve alana sahip olan milli güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır.

İlk önce ABD’de ortaya atılan milli güvenlik kavramı yine orada kurumlaşmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında ilk olarak ABD’nin öncülüğünde hemen ardından diğer devletlerde ve ölkemizde Milli Güvenlik Kurulları oluşturulmaya başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulan National Security Council örneğinde göröldüğü gibi Batılı gelişmiş ölkelerde faaliyete geçen, konsey, komisyon ya da kurul gibi adlardan biriyle anılan bu kurullar, görev alanı açık bir şekilde tanımlanmış ve genellikle savunma alanıyla sınırlı, yürütme gücüne bağlı ve bu güce yardımcı istişari organlar niteliğindedir. Bu kurullarda daimi üye olarak milli güvenlik ile ilgili sayılan bakanlar bulunur ve askerler bu kurullarda teknik birer uzman-danışman olarak bulunarak sivil otoriteyi kendi görev alanları içindeki konularda bilgilendirirler. Bu kurullar askerlerin sivil siyasete müdahale etmesini sağlayacak nitelikte değildir ve genellikle bu kurullar rutin olarak toplanmak yerine ihtiyaç hasıl olduğunda toplanırlar.

Ancak gelişmekte olan ölkeler ile üçüncü dünya ölkelerinde bu tür kurulların Batı ölkelerindeki kurullardan çok farklı olduğunu görürüz. Bu ölkelerde bu tür kurulların etkili, sivil siyasete müdahale edici ve yönlendirici bir işleve sahip olduğunu görürüz. Bu ölkelerde bu tür kurulların daha çok

milli ve resmi ideolojiyi koruma kaygısıyla faaliyette bulunduğunu görürüz. Bunun en önemli sonucu resmi ideoloji dışında kalan görüşlerin baskı altına alınması ve askeri otoritenin “siyasi” görevler üstlenmesi olur. Resmi ideolojinin korunmasından hareketle oluşturulan güvenlikçi politikalar sonucunda ise, milli güvenlik kavramı ile kamu düzeni birbirine karıştırılır ve uygulamada temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına sebep olunur.

Milli Güvenlik Kurulu uygulamasına Türkiye açısından bakıldığında mevzuat ve geleneklerden hareketle iç dinamiklerin belirleyici bir rol oynadığını görmek mümkündür. Bu nedenle Türkiye uygulaması Batı ülkelerinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Milli Güvenlik Kurulu 1961 Anayasası ile düzene dahil olmuştur. 1961 Anayasası öncesinde de devlet örgütümüzde MGK benzeri kurullar yer almıştır. Ancak bu kurul asıl ağırlığını ve Türk siyasetindeki yerini 1961 Anayasası ile anayasal bir organ olarak devlet sistemimizde var olmasıyla kazanmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu anayasal bir organ olarak ortaya çıktıktan sonra sürekli tartışmalara konu olmuş, bu tartışmaların nirengi noktasını da kurulun siyasi hayatımız üzerinde oynadığı rol teşkil etmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu, devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda Silahlı Kuvvetler komuta kademesi ile hükümet üyelerinin Cumhurbaşkanı’nın başkanlığında bir araya gelerek, karşılıklı görüş alışverişinde bulundukları ve görüş belirledikleri bir organdır. Özellikle kriz dönemlerinde Türk siyasal hayatında oldukça etkili bir işlev gören Milli Güvenlik Kurulu, uygulamada oynadığı bu rol nedeniyle zaman zaman ülkenin “en üst karar organı” olarak nitelendirilmektedir.

1961 Anayasası ile birlikte Türkiye’nin anayasal kurumlarından biri olarak kabul edilen Milli Güvenlik Kurulu zaman içerisinde en üst siyasal karar verme organı olma konumuna getirilmiş ve anayasa ile çizilen savunma

ve güvenlik görevlerinin dışında görevler almaya başlamıştır. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte halk egemenliği, yurttaş insan, laik hukuk devleti, demokratik siyasal toplum gibi temel değerlerin üzerine kurulu olan bir ulus-devlet olma yoluna girilmiştir. 1950’li yıllardan itibaren çok partili siyasi hayata geçiş, Cumhuriyetin temel değerlerine birey-insan, sivil toplum, siyasal katılım gibi unsurların da eklenmeye başlamasıyla ulus devlet olma süreci hızlanmıştır. Ulus-devlet olma sürecinde milli savunma kavramı da milli güvenlik kavramına doğru evrilmiş ve dışarıya karşı güvenliği sağlayacak unsurların ulus devlet için gerekli unsurlar olarak anayasalardaki yerini almasıyla bu alanda belirli kurum ve kuruluşlar yeniden oluşturulmaya, olanlar yeni sürece uygun olarak değiştirilmeye başlamıştır.

Milli Güvenlik Kurulu uygulaması Türkiye’de Batılı ülkelerden önemli ölçüde farklılaşmıştır. Türkiye’de MGK’nın istişari nitelikte olması gereken görev ve yetkileri zaman içinde giderek arttırılmış, bu kurul neredeyse bir karar organı haline gelmiştir. Bu yöndeki gelişim üzerinde askeri müdahalelerinde rolü büyük olmuştur. Nitekim MGK ile ilgili olarak 1961 Anayasasındaki “görüş bildirir” ifadesinin, 12 Mart müdahalesinden sonra “tavsiye eder”e dönüştürülmesi ve 1982 Anayasasında da MGK kararları ile ilgili olarak “Bakanlar Kurulu’nca öncelikle dikkate alınır” ifadesine yer verilmesi, hem askeri müdahale dönemlerinin etkisine hem de “istişari” nitelikte olması gereken bir kurumun yetkilerinin nasıl giderek arttırıldığına örnek olarak gösterilebilir.

1982 Anayasası ve 2945 sayılı kanun ile MGK’ya ve MGK Genel Sekreterliği’ne verilen görev ve yetkileri incelediğimizde bu kurulun çok geniş bir hareket alanına ve neredeyse yürütme organı üzerinde bir takdir yetkisine sahip olduğunu görebiliriz.

Milli Güvenlik Kurulu eğitimden ekonomiye, kültür politikalarından dış politikaya kadar çok geniş bir alanda söz söyleyebilecek bir konumda bulunmuştur. Birçok konuda yönetim mekanizmasına müdahale etmiş ve çeşitli şekillerde siyasal yapıyı etkilemiştir. Bunun en açık ve doğrudan

örnekleri 28 Şubat sürecinde görülmüştür. Bu süreçte halkın oylarıyla iktidara gelmiş partilerin kurmuş olduğu bir koalisyon hükümeti MGK kararlarının uygulanması konusunda yapılan baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştır. Hükümete sadece milli güvenlikle ilgili konularda yardımcı olması gereken bir danışmanlık müessesesi olan MGK, bu süreçte çıkarılmasına ön ayak olduğu kanun ve yönetmeliklerle adeta hükümet düzeyinde icrai ve idari bir kurum haline dönüşmüştür.

Bu açıdan tezimizin konusu Türk siyasal hayatında önemli ve etkin bir yere sahip olan Milli Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat sürecindeki konumunu, kararlarını ve bunların süreçteki yerini ve sonuçlarını incelemektir.

Çalışmamızda milli güvenlik kavramının açıklanması ve ülkemizde devlet sistemimiz içinde ve anayasal kurumlar arasında etkin ve önemli bir yere sahip olan MGK'nın anayasalarımızda çizilmiş olan sınırlar çerçevesinde kuruluş amacı, yapısı, görev ve yetkileri, siyasal hayatımızdaki fiilî etkisi ve konumu siyasal hayatımızda bir milat olarak kabul edebileceğimiz 28 Şubat süreci özelinde incelenmiştir. 28 Şubat sürecinde MGK geniş bir hareket alanına sahip olmuş ve bu süreçte yönetim mekanizmasına müdahale ederek çeşitli şekillerde siyasi yapıyı etkilemiştir. Bu çalışmanın amacı bunun nedenlerini, araçlarını ve sonuçlarını ayrıntılarıyla incelemek olmuştur.

24 Aralık 1995 seçimleriyle başlayan ve 18 Haziran 1997 tarihine kadar süren döneme 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı ve bu toplantıda alınan kararlar damgasını vurmuştur. 28 Şubat süreci olarak adlandırılan bu dönem Türk demokrasi tarihinde önemli bir dönemeç olduğu kadar MGK'nın ve MGK kararlarının siyasi hayatımızdaki yerini, yönetim ve siyaset üzerindeki belirleyiciliğini ve etkilerini ve bu etkilerin yarattığı sonuçları vurgulaması açısından da incelenmesi gereken bir dönemdir.

Toplumsal, ekonomik, siyasal yapılar sanki birbirinden ayrı düzlemlerde meydana geliyorlarmış gibi incelendiklerinde analizlerde ve

yorumlarda yanlışlıklar ve eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de Milli Güvenlik Kurulu’nun Türk siyasetindeki yerini gösterecek önemli dönemlerden biri olarak anlattığımız 28 Şubat Örneği’nin de bu üç düzlemde ele alınması gerekmektedir.

Milli savunma ve güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuş olan Milli Güvenlik Kurulu’nun bu süreçte toplumun düzenlenmesi, denetlenmesi ve yeniden kurgulanması esasında kararlar aldığını görmekteyiz. Yayınlanan bildiriler, genelgeler ve demeçler bu durumun birer belgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, Türkiye’nin kendi iç dinamikleri içinde oluşan ekonomik, toplumsal, siyasal düzlemin göz ardı edilmesi veya yok sayılması anlamına gelmekte. Dolayısıyla buradaki en önemli nokta 28 Şubat dönemi anlayışının Türkiye’nin ekonomik, toplumsal ve siyasal varoluşunun kaynağının millet olup olmadığı konusunda bazı tartışmaların ortaya çıkmasına yol açıyor olmasıdır.

28 Şubat sürecinde de, bugünde Milli Güvenlik Kurulu’nun bilimsel bir düzeyde çözümlenmesi ihtiyacı giderek ivedilik kazanmaktadır. Özellikle Aralık 1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin Avrupa Birliği adaylığının resmen ilân edilışinin ardından Milli Güvenlik Kurulu’nun hukuki konumu ve işlevi daha çok tartışılmaya başlamıştır. Meseleye AB cephesinden bakıldığında, Türkiye’nin Birlik üyeliğinin önündeki en büyük engel demokrasi eksikliğidir. Milli Güvenlik Kurulu’da bu eksikliğin kronik bir nedeni sayılmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu kararlarının zaman aşımına tâbi olmaksızın gizli tutulması Türkiye’de siyasal karar alma mekanizmasında daima en üstte yer almış olan bu kurum hakkında yapılmış bilimsel çalışma azlığının en önemli nedenidir. 28 Şubat sürecini konu alan yayın sayısında bir patlama yaşanmış olması da MGK’nın bilimsel bir değerlendirmesine doğrudan, birinci elden bir malzeme sağlamaya yetmemektedir. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, kurul tutanakları geriye dönük biçimde incelenebilseydi, eski ve şimdiki kurul üyeleriyle mülakâtlar yapılsaydı, Milli Güvenlik Kurulu’nu inceleyen bilimsel çalışmalar daha zengin bir içerik taşıyor olurlardı.

Tüm bu eksikliklere rağmen bu çalışma bir karar/bir sonuç çalışması değil, varolanı tespit edip yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal değişimleri bir aktarma çalışmasıdır.

Bu çalışma ile 28 Şubat sürecini çeşitli yönlerden incelemiş olan çalışmalara bir yenisi daha eklenmeye ve böylece yakın siyasi hayatımızın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilecek bir kaynak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu amaçlar çerçevesinde çalışmamız üç bölümden oluşmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde Milli Güvenlik kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu incelenmiştir. Bu açıdan öncelikle milli güvenlik kavramının tanımı, kapsamı ve içeriği incelenmiş, daha sonra milli güvenlik politikasının ve stratejisinin ne anlamlara geldiğine değinilmiştir.

Türkiye'deki Milli Güvenlik Kurulu uygulamasına geçmeden önce diğer ülkelerdeki Milli Güvenlik Kurulu benzeri kuruluşlar incelenmiştir. Daha sonra Türkiye'deki Milli Güvenlik Kurulu'nun tarihsel kökenine değinilmiştir.

1961 Anayasası öncesi dönemde kurulan ve savunma kurulları olarak görev yapan Harp Encümeni, Yüksek Müdafaa Meclisi ve Milli Savuma Yüksek Kurulu bu bölümde incelenmiştir. Daha sonra 1961 Anayasası döneminde ve 1982 Anayasası döneminde MGK ayrı ayrı ele alınarak ayrıntılarıyla incelenmiştir. Bu bölümde son olarak Milli Güvenlik Kurulu'nun anayasalarımızla çizilmiş olan çerçevede kuruluş amacı, yapısı, görev ve yetkileri incelenmiş, MGK kararlarının hukuki ve siyasi niteliği irdelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 28 Şubat sürecinde yaşananlar literatür taramasına bağlı olarak aktarılmıştır. Bu çerçevede 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısı öncesinde, toplantı sırasında ve sonrasında yaşanan gelişmeler ayrıntılarıyla incelenmiştir. Bu bölümde 28 Şubat tarihli MGK toplantısı sonrasında açıklanan bildirinin ve kararların nedenleri, sonuçları ve sürece etkileri incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısı öncesi ve sonrasında yaşanan önemli gelişmelerin demokratik sistemimizdeki yansımaları irdelenmiştir. Bu bölümde 28 Şubat müdahalesinin nedenleri, sonuçları ve günümüze etkileri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede 28 Şubat sürecinde yaşananların farklı zihinlerdeki anlamına yönelik değerlendirmelere yer verilmiş, 28 Şubat'ın tarafları olan Ordu'nun, Cumhurbaşkanı'nın, iktidardaki ve muhalefetteki siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin ve medyanın bu süreç içindeki etkin rolleri üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMI VE MİLLİ GÜVENLİK KURULU

1.1. MİLLİ GÜVENLİK KAVRAMI

Topumlarda sosyal teşkilatlanmanın, devletleşme düzeyine ulaşmasından itibaren toplumun ve devletin korunması, organize edilmiş korunma güçlerine bırakılmıştır. Toplumun ve devletin korunmasını sağlayan bu organize edilmiş olan güçlerin ortaya çıkması ile birlikte, bu güçlerin sevk ve idaresi ihtiyacı hissedilmiştir.

Organize olarak ortaya çıkan iç ve dış tehditlere karşı devleti koruyabilmek için, zaman içinde edinilen tecrübeler, beliren ihtiyaçlar ve düşünülebilen etkinlikler göz önünde bulundurularak koruyucu güçlerin iç teşkilatlanmaları ve onun yanı sıra dış teşkilatlanmaları yapılmış ve her değişiklik, beraberinde yeni bir sevk ve idare mekanizması yaratmıştır. Bu gelişim, insanlık tarihi boyunca devam etmiş ve zamanımıza kadar süregelmiştir.¹

Koruyucu güçlerin iç teşkilatlanmaları, zaman içerisinde düzenli ordulara dönüşmüş; bulunduğu çağın teknolojisinin yarattığı silahlarla teçhiz edilmiş; muhasım devlet ordularının karşı karşıya geldiği savaşlar yapılmış; taktik ve strateji geliştirilmiş; savaşlar, teknolojik gelişmelerin etkisi ve stratejinin değişimi ile gittikçe yayılmış ve böylece harp, cephe savaşlarından topyekun savaşlara yani genel harbe dönüşmüştür.

Bu dönüşüm sürecinde, koruyucu güçlerin iç teşkilatlanmalarının yanı sıra, beliren savunma ihtiyacının dış teşkilatlanması da yapılagelmiş ve bu suretle devlet teşkilatında topyekun savunma ve diğer bir ifadeyle topyekun savaşın sevk ve idaresi için, yeni ve değişik organizasyonlar yaratılmıştır.

¹ **Devletin Kavram ve Kapsamı**, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayını, No:1, Ankara, 1990, s.39-40.

Devletlerin birbirlerine karşı savaş hazırlıkları, başlangıçta cephe stratejisi dolayısıyla yalnız düşman silahlı gücüne karşı yapılırken, harp silah ve araçlarındaki gelişmenin savaşa taraf olan ülkelerde sebep olduğu kitlesel tahrip ve geniş hasar özellikleri nedeniyle, bu hazırlıklar, düşman devletler tarafından birbirlerinin milli güç faktörlerine karşı yapılmaya başlanmış ve dolayısıyla bunun sonucunda topyekun savaş stratejisi, topyekûn güvenlik kavramını yani günümüz deyiimiyle “milli güvenlik” kavramını ortaya çıkarmıştır.²

Milli güvenlik kavramı ilk defa ortaya atıldığında düşünülen husus; devletin güvenliğinin bir topyekûn savaş sırasında korunmasıydı. Ancak daha sonra bu yaşanan harp, silah araç ve gereçlerinde gerçekleşen gelişmelerle milli güvenlik kavramı daha geniş bir boyuta ulaşmıştır. Kavram bir devletin ve milletin varoluşu ile neredeyse eş değer anlam kazanmıştır.

Milli güvenlik kavramı, ülkelerin her birinde değişik zamanlarda, değişik kapsam ve organizasyonlarla gündeme gelmiştir. Ancak denilebilir ki, milli güvenlik kavramının evrensel boyut kazanması 1. Dünya Savaşı ile başlamış, 2. Dünya Savaşı ve sonrasında tamamlanmıştır. Tabiatıyla bu kavramın önemi ve yeri kesinlik kazanırken, etki alanları ve etkinliği de araştırma ve incelemelerle ortaya konulmuş ve bir dış teşkilatlanma konusu olarak her devlete göre farklı bir organizasyonla sonuçlanmıştır. Kavramdaki bu gelişim, beraberinde politik, sosyal, ekonomik ve askeri güçler arasında yeni dengeler yaratmış ve devlet yönetiminde vazgeçilmez bir yere sahip olmuştur.³

Milli Güvenlik kavramı önceleri sadece askeri amaçlı kullanılmış, daha sonra bu kavram topyekûn güvenlik anlayışı ile birlikte siyasi bir kavrama dönüşmüştür, zamanla ekonomik ve hukuki yönleriyle ele alınmaya başlamıştır.

² Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s. 40.

³ Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s. 41.

Birinci Dünya Savaşı sonrası milli güvenlik kavramı, silahlı güçlerin savaşa hazırlanması, bu hazırlığı etkileyecek faktörler, savaştaki organizasyon ve koordinasyon anlamına gelirken; zamanla kavram ekonomiden kültüre, siyasetten iletişime, teknolojiye kadar çok geniş bir alanda devletin her türlü tehlikeden korunması olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi tecrübeleri ülkelerin toplumsal yaşamın her alanında içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehditlere karşı güvenlik ihtiyacı duymalarına sebep olmuştur.⁴

Milli güvenlik kavramının çok yönlü oluşu, yere ve zamana göre kapsamının değişmesi bu kavramın tanımını güçleştirmiş ve Birinci Dünya Savaşı'ndan önce milli güvenlik yalnızca milli savunma kavramının içinde düşünülürken, bu savaştan sonra milli güvenlik milli savunmadan daha geniş bir boyut kazanmış, bir ulusun ve ülkenin topyekûn kaynaklarının milli güvenliği ilgilendirdiği anlaşılmış ve çeşitli ülkelerde milli güvenliği sağlamakla ilgili örgütler kurulmuştur.⁵

1.2. MİLLİ GÜVENLİK TANIMI

Milli Güvenlik kavramı, Türk hukuk literatüründe üzerinde geniş çalışmalar yapılmış ve kesin bazı tanımlara ulaşılmış bir kavram değildir. Daha önce, milli emniyet, umumi güvenlik, siyasi emniyet gibi ifadeler kullanılırken, kavram Türk hukuk literatürüne 1961 Anayasası ile girmiştir. Kavramın muğlak ve yoruma elverişli oluşu, yere ve zamana göre kapsamının değişebilmesi ve siyasal, ekonomik ve hukuki yönleri sahip oluşu, kesin bir tanımının yapılamamış olmasının sebeplerindendir.⁶

⁴ Tayfun Akgüner, **1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu**, İstanbul, İÜSBF Yayınları, 1983, s. 9.

⁵ Akgüner, **a.g.e.**, s. 10.

⁶ Rona Aybay, “ Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu”, **AÜSBFD**, Cilt:33, Sayı:1-2, Mart-Haziran 1978, s.72.

Bu açıdan doktrinde, mevzuatta ve yargı kararlarında yapılmış olan milli güvenlik tanımlarını incelemek bize kavramın anlaşılması konusunda yardımcı olacaktır.

1.2.1. Doktrinde Yapılan Tanımlar

Milli Güvenlikle ilgili olarak yapılmış olan tanımlardan biri Doç. Dr. Tayfun Akgüner'in kavramı kapsamlı bir şekilde inceleyip benzer kavramlarla karşılaştırarak yapmış olduğu tanımdır. Bu tanıma göre; Milli Güvenliğin asli (birincil) anlamından bir devletin ve milletin genel olarak varmak istediği sonuçların ve amaçların korunması anlaşılır. Milli Güvenlik, özgürlüğün yabancı diktasından ve yabancı emrinden masun olması anlamına da gelir. Yani, iç ve dış tehditlerden yoksun olma demektir. Milli Güvenlik politikası ise, devlet bağımsızlığının ve millet egemenliğinin korunması için gerektiğinde bir devletin zor kullanmasını temin eden siyasettir.

Milli Güvenliğin tali (ikincil) anlamı ise, barışı bozmayı göze almış bir yabancı kuvvetin saldırısından ve savaş tehlikesinden korunmak için topyekün milli savunma yapılması anlaşılır. Bu anlamı ile Milli Güvenlik, "Milli Savunma" faaliyetini de içine alır. Bütün bu açıklamalardan sonra ve bunlardan yararlanarak "Milli Güvenliğin tanımı"nı şöyle yapabiliriz: "Milli Güvenlik, devlet bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü ile millet egemenliğinin, milli ve milletlerarası alanda gerçek ve yakın bir tehlikeye düştüğü zamanlarda, anayasanın gösterdiği yetkili organ veya organlar tarafından, devlet tüzel kişiliğinin korunması ve güvenlik altına alınmasıdır."⁷

Kavramın içeriğiyle ilgili olarak bir başka isim Prof. Dr. Lütfi Duran ise şunları söylemektedir; "Milli güvenlik kavramı anlamı ve kapsamı itibariyle hem askerlik hem de milli savunma konularını içermekten başka, bunlardan çok daha geniş bir alana yayılabilmektedir. Öyle ki toplum yaşamında milli güvenliği ilgilendirmeyen hiçbir konu yoktur denilebilir. Çünkü milli güvenlik,

⁷ Akgüner, a.g.e., s. 95-96.

sadece dıştan gelebilecek saldırı ve tehlikelere karşı değil, aynı zamanda içte çıkabilecek olay kargaşalıklar dolayısıyla da savunma ve korunmayı gerektirir. (...) Nihayet çağımızda savunma ve korunma görevleri, toplumun iktisadi, sosyal ve kültürel her yanına karışma gereğini doğuracak niteliktedir.” Lütfi Duran’a göre milli güvenlik şöyle tanımlanmaktadır: “Milli Güvenlik, toplumun kurulu düzeninin bütünü ile ve yüksek seviyede dışarıdan ve içeriden gelebilecek tehdit ve müdahalelerden masun tutulmasıdır.”⁸

Prof. Dr. Rona Aybay, siyasi emniyetle milli güvenlik arasındaki farkları ve konuya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararını incelerken şöyle demektedir: “...Milli güvenlik sadece milli savunmaya ilişkin sorunlara inhisar ettirilerek (dar anlamda) anlaşılabileceği gibi; kamu güvenliği veya devletin iç veya dış güvenliği ile ilgili her meseleyi kapsayacak biçimde de (geniş anlamda) anlaşılabilir...”⁹

Doç. Dr. Yıldızhan Yayla ise milli güvenliği; “devlet ve ülkelerin, savaşta ve barışta; iç ve dış tehditlerden korunması; yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehlikelere karşı devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması” olarak tanımlamaktadır.¹⁰

Doç. Dr. Pertev Bilgen ise milli güvenliği, devletin iç ve dış güvenliği olarak algılamakta ve “dış güvenlik; devletin ve ülkenin savaşta ve barışta dış ülkelerden, yabancı devletlerden gelen tehlikelere karşı devlet tüzel kişiliğinin korunması, iç güvenlik ise; devletin silahlı ayaklanma ve yıkıcı eylemlere karşı korunması” şeklinde tanımlamaktadır.¹¹

Prof. Dr. Ümit Cizre ise milli güvenlik kavramı ile ilgili olarak şunları söylemektedir; “Ulusal güvenlik, Soğuk Savaş’tan bu yana, Cumhuriyetçi kavrayışa göre, siyasal, sosyolojik, kültürel, diplomatik, iktisadi ve hukuksal

⁸ Lütfi Duran, “Sosyal Hareketler ve Milli Güvenlik”, **İktisat ve Maliye**, Cilt:17, Sayı:4, Ankara, Temmuz 1970, s.170.

⁹ Rona Aybay, **Amerikan, İngiliz ve Türk Hukuk Sistemlerinde Yurtdışına Çıkma ve Yurda Girme Özgürlüğü**, Ankara, 1975, s.170.

¹⁰ Yıldızhan Yayla, **İdare Hukuku-II Ders Notları (1978-1979)**, İstanbul, Mart 1979, s.11.

¹¹ Pertev Bilgen, **1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim**, İstanbul, 1976, s.70-75.

alanları da kaplayan çok geniş bir kavramdır. Nitekim bu kavram Anayasa’da değil, 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu’nda tanımlanmıştır. (...) Ulusal güvenlik, objektif kriterlerle belirlenebilen bilimsel bir olgu değildir. Öznel algılayışları, entelektüel bir birikimi, yaşama bakış felsefesini yansıtır. Kimin üstlendiğine bağlı olarak iktidar sahiplerini, dengesini, dağılımını, ideolojisini hem belirler hem de açığa vurur. Kimin oluşturduğuna ve formüle ettiğine bağlı olarak içeriği ve dolayısıyla hizmet ettiği amaçlar değişir.”¹²

1.2.2. Mevzuata Göre Milli Güvenlik Tanımı

Milli güvenlik kavramı, çok yönlü niteliğine paralel olarak ağırlıklı olarak hukuki bir yöne sahiptir. Milli güvenlik kavramı temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında bir “özgürlük sınırlama sebebi” olarak kabul edilmektedir. Bu durum kavram ile hukuk arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Yine milli güvenliği sağlama amaçlı savaş ilanı ve olağanüstü yönetim usulleri gibi işlemlerde yeni hukuki rejimler yaratmakta ve çeşitli incelemeleri ve araştırmaları gerektirmektedir. Anayasanın milli güvenliği sağlama görevini Bakanlar Kurulu’na veren hükmü ve bu konuda ona yardımcı olmak üzere idare teşkilatı içinde Milli Güvenlik Kurulu’nu kurmuş olması hukukun konuya olan ilgisinin önemli bir diğer sebebidir.

Türk hukukunda milli güvenlik; gerek Anayasa metinlerinde, gerekse çeşitli kanunlarda daha çok temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması sebeplerinden biri olarak yer almaktadır. Bunun yanında idarenin yetkilerinin ve takdirinin genişletilmesi ve yargı yetkisinin kısıtlanmasında da milli güvenlik kavramının bir sebep teşkil ettiğini görmekteyiz. Ayrıca milli güvenliğin, 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu dışında tanımlanmadığını görmekteyiz.

¹² Ümit Cizre, “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006, s.158-159.

1961 Anayasası'nın temel hak ve hürriyetlerle alakalı 11. maddesinde "Temel hak ve hürriyetler, milli güvenliğin, korunması amacı ile, kanunla sınırlanabilir" şeklinde milli güvenlik kavramı kullanılmıştır.

Aynı konuyu düzenleyen 1982 Anayasası'nın¹³ 13. maddesi ise; 4709 sayılı ve 3/10/2001 tarihli kanun ile yapılan anayasa değişikliğinden önce milli güvenlik kavramına, temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebeplerinden biri olarak yer verilmekteydi. Ancak bu değişiklik ile temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebepleri ile birlikte milli güvenlik kavramı da bu maddeden çıkarılmıştır.

Her iki anayasanın çeşitli özgürlüklerle ilgili maddelerinde de milli güvenlik kavramına özel sınırlama nedeni olarak yer verilmiştir. 1961 Anayasası; madde 16 (konut dokunulmazlığı), madde 18 (seyahat ve yerleşme özgürlüğü), madde 22 (basın özgürlüğü), madde 29 (dernek kurma hakkı), madde 46 (sendika kurma hakkı)'da milli güvenlik kavramı geçmektedir.

4709 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce 1982 Anayasası'nda ise; basın hürriyetiyle ilgili 28. maddede toplatma kararı alma açısından, dernek ve vakıf kurma hakkıyla ilgili 33. maddede hakim kararı dışında dernek ve vakıf faaliyetlerinin durdurulması şeklinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkıyla ilgili 34. maddede idarenin yasaklama ve erteleme yetkisi şeklinde özel özgürlük kısıtlama nedeni olarak geçmektedir.

Milli güvenlik kavramı 1982 Anayasası'nın 125/6'ncı maddesinde "yargının yürütmenin durdurulması kararı verme yetkisinin kısıtlanması" sebeplerinden biri olarak belirtilmektedir. Nihayet kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ilişkin 135. maddenin 7. fıkrasında; bu kuruluşların faaliyetlerinin kanunla yetkilendirilecek bir merci tarafından sınırlanabilmesinin koşullarından biri olarak kavrama yer verilmektedir.

¹³ Resmi Gazete, Tarih: 09/11/1982, Sayı: 17863.

Ekim 2001 tarihindeki anayasa değişikliğinden sonra anayasa koyucu, milli güvenlik kavramına biraz önce belirttiğimiz maddelerin yanında daha birçok yerde değinmiştir. Şöyle ki; özel hayatın gizliliğine ilişkin 20. maddenin 2. fıkrasında, konut dokunulmazlığına ilişkin 21. maddede, haberleşme özgürlüğüne ilişkin 22. maddede, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne ilişkin 26. maddede, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkına ilişkin 31. maddede, sendika kurma hakkına ilişkin 51. maddenin 2. fıkrasında milli güvenlik kavramı bir özgürlük kısıtlama sebebi olarak geçmektedir.

Kanunlarımıza baktığımız takdirde ise kavramın doğrudan veya dolaylı olarak yer aldığını görmekteyiz. Ancak kavramın en açık tanımını sadece Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 1983 tarih ve 2945 sayılı kanunun ikinci maddesinin (a) fıkrasında bulmaktayız. Burada yapılan tanıma göre, "Milli Güvenlik; Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını; devletin milli güvenlik siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti" ifade etmektedir.¹⁴

Milli güvenlik kavramı, 2945 sayılı kanun haricinde de diğer bazı kanunlarda doğrudan veya dolaylı olarak yer almaktadır; 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu madde 33'te grev erteleme nedeni olarak¹⁵, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nda sıkıyönetim komutanına tanınan yetki ve görevler açısından temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması

¹⁴ Resmi Gazete, Tarih: 11/11/1983, Sayı: 18218.

¹⁵ Resmi Gazete, Tarih: 07/05/1983, Sayı: 18040.

sebebi olarak¹⁶, 359 sayılı TRT Kanunu'nun 2. maddesinde "milli güvenliğin gereklerini gözetmek" şeklinde bir yayın ilkesi olarak¹⁷ geçmektedir.

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. maddesine göre; "Bölge Valisi, Vali veya Kaymakam milli güvenliğin gereklerinin ihlâl edilmesi halinde belirli bir toplantıyı yasaklayabilir veya bir ayı geçmemek üzere erteleyebilir."¹⁸

2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 5. maddesinde kavram şöyle geçmektedir; "Kanunlara, milli egemenliğe, milli güvenliğe, kamu düzenine ve genel asayişe, kamu yararına genel ahlaka ve genel sağlığın korunmasına aykırı faaliyette bulunmak amacıyla dernek kurulması yasaktır."¹⁹

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20. maddesi Danıştay ile İdare ve Vergi Mahkemelerinin bakmakta oldukları davalara ilişkin dosyaların incelenmesi sırasında, lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebileceklerini ve bu husustaki kararların, ilgililerce süresi içinde yerine getirilmesinin zorunlu olduğunu öngörmektedir. Aynı maddenin 3. fıkrası ise bu hükme bir takım istisnalar getirmektedir; "Ancak istenen bilgi ve belgeler Devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleri ile birlikte yabancı devletlere de ilişkinse, Başbakan veya ilgili bakan gerekçesini bildirmek suretiyle söz konusu bilgi ve belgeleri vermeyebilir."²⁰

Kavramın geçtiği kanunları çoğaltmak mümkündür. Ancak bunların hepsini incelemek çalışmamızın kapsamını aşacağından sadece bazılarının isimlerini belirtmek uygun olacaktır. 5682 sayılı Pasaport Kanunu²¹, 2937

¹⁶ Resmi Gazete, Tarih: 15/05/1971, Sayı: 13837.

¹⁷ Resmi Gazete, Tarih: 02/01/1964, Sayı: 11596.

¹⁸ Resmi Gazete, Tarih: 08/10/1983, Sayı: 18185.

¹⁹ Resmi Gazete, Tarih: 07/10/1983, Sayı: 18184.

²⁰ Resmi Gazete, Tarih: 20/01/1982, Sayı: 17580.

²¹ Resmi Gazete, Tarih: 24/07/1950, Sayı: 7564.

sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve MİT Kanunu²², 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu²³, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu²⁴ gibi bir takım kanunlarda da milli güvenlik kavramına rastlamak mümkündür.

Milli güvenlik kavramı 17 Nisan 1963 tarih ve 6/1645 sayılı eski MGK Genel Sekreterliği Yönetmeliği'nin 3. maddesinde şöyle tanımlanmaktadır; "Milli Güvenlik (Topyekun Milli Güvenlik): Dışardan ve içerden yapılacak her çeşit taarruzlara, bozguncu teşebbüslere, tabii afetlere ve büyük yangınlara azimle karşı koyabilmek, Devlet otoritesini muhafaza ve devam ettirmek ve bir savaştan galip çıkabilmek için, bütün milli kudret, gayret ve faaliyetlerin tam olarak kullanılmasıdır."²⁵

Görüldüğü gibi milli güvenlik kavramı, Anayasa'da ve kanunlarda içten ve dıştan gelebilecek tehditlere karşı çok geniş bir alanda devletin korunması anlamında kullanılmıştır.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki; milli güvenlik kavramı sadece iç hukuk metinlerinde değil, uluslararası belgelerde de bir özgürlük kısıtlama nedeni olarak geçmektedir. Örneğin; Avrupa Konseyi'ne üye devletlerce onaylanmış İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya dair Sözleşmenin 8,10 ve 11. maddeleri ve aynı sözleşmeye Ek IV. Protokolün 2. maddesi milli güvenliğe bir özgürlük kısıtlama nedeni olarak yer vermiştir.²⁶

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca kabul edilmiş Temel Haklar ve Siyasal Haklar Misakı'nda çeşitli maddelerinde (md.12,13,21 ve 22) tanınmış özgürlüklerin milli güvenlik amacıyla kısıtlanabileceği kabul edilmiştir.²⁷

²² Resmi Gazete, Tarih: 03/11/1983, Sayı: 18210.

²³ Resmi Gazete, Tarih: 06/05/1930, Sayı: 1489.

²⁴ Resmi Gazete, Tarih: 22/12/1981, Sayı: 17552.

²⁵ Resmi Gazete, Tarih: 07/06/1963, Sayı: 11422.

²⁶ Resmi Gazete, Tarih: 19/03/1954, Sayı: 8662.

²⁷ Akgüner, a.g.e., s. 43-46.

1.2.3. Yargı Kararlarında Milli Güvenlik Kavramı

Yargı kararları arasında milli güvenlikle ilgili kararlara daha çok Danıştay kararlarında, az da olsa Anayasa Mahkemesi kararlarında rastlanmaktadır. Fakat bu kararlar arasında milli güvenlik kavramını kapsamlı bir şekilde tanımlayan bir yargı kararı yoktur. Ancak Danıştay kararlarının Anayasa Mahkemesi kararlarına nazaran kavrama daha ışık tutucu mahiyette olduğu söylenebilir.²⁸

1.2.3.1. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi'nin konu ile ilgili bazı kararları şu şekildedir:

a.) Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkındaki 38 sayılı Kanunun, 1. maddesinin (A) bendinin, 27 Mayıs 1960 Devrimini haksız ve yersiz göstererek vatandaşlar arasında kin ve düşmanlık duyguları yaratan, milli huzuru bozan ve bu yoldan anayasanın dayandığı temel ilkeleri yok etmeye varacak sonuçlar doğuran davranışları cezalandıran hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddia edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararda, "... Geniş halk kitlelerinin düşünce ve kanaatleri üzerinde etki yapan basın hür olması, toplumun huzur ve selametini ve Devletin güvenliğini ihlal edecek mahiyetteki beyanların ve yazıların cezasız bırakılması demek değil, sadece basının önceden kayıtlama ve kısıntıya tabi tutulmaması demektir. İhtimai görevini yerine getirmesi için basının hür olması kadar sorumluluk şuuru ile hareket etmesi de şarttır. Sorumluluk şuurundan yoksun bir basın, her sorumsuz kuvvet gibi er geç soysuzlaşır ve toplum hayatını sarsan ve milli güvenliği tehlikeye sokan bir kuvvet halini alır. Düşünce ve basın hürriyeti ne kadar mukaddes olursa olsun, böyle bir durum karşısında toplum düzenini ve milli

²⁸ Akgüner, a.g.e., s. 17.

güvenliği korumakla görevli olan kanun koyucu gerekli tedbirleri almak zorundadır...” diyerek, Anayasaya aykırılık iddiasını reddetmiştir.²⁹

Ayrıca bu konuda, 38 sayılı Kanunun 1/B maddesine³⁰ ve 4. maddesine ilişkin iki ayrı anayasaya aykırılık iddiasını da Anayasa Mahkemesi yukarıda belirttiğimiz gerekçeye dayanarak reddetmiştir.

Bu kararlarla Anayasa Mahkemesi, milli güvenliği korumakla görevli olan kanun koyucunun “milli güvenlik” gerekçesiyle gerekli önlemleri alabileceğine ve bu önlemlerin anayasaya aykırı olmayacağına karar vermiştir.³¹

b.) 5682 sayılı Pasaport Kanunu’nun 22. maddesinin, yurtdışına çıkmasında siyasi güvenlik bakımından sakınca bulunduğu İçişleri Bakanlığı’nca saptanan kişilerin yurtdışına çıkmalarının engellenmesine olanak veren hükmünün anayasaya aykırı olduğu iddiasını Anayasa Mahkemesi reddetmiştir. Mahkeme özetle şu gerekçeye dayanmıştır; “.... İçişleri Bakanlığı’nca tespit edilenlerin yurtdışına seyahatlerine müsaade edilmemesi milli güvenlikle ilgili bulunmaktadır. Bir kimsenin Anayasa’nın 18. maddesinin birinci fıkrası uyarınca yurtiçinde seyahatinin milli güvenliği sağlamak amacı ile sınırlandırılması mümkün olduğu halde böyle bir kişiye yurttan çıkma müsaadesi verilmesi, hareket ve faaliyetlerinin tamamen denetim dışında kalması ve zararlı sonuçlar doğurması gibi sakıncalar sebebiyle caiz görülemez. Kaldı ki, idareye verilen bu yetki sınırlıdır. İçişleri Bakanlığı bu sınırlı yetkiye dayanarak bir kimsenin memleketten ayrılmasında milli güvenlik bakımından sakınca bulunup bulunmadığını tespit edecektir. Bakanlığın yaptığı bu tespit de kazai denetime tabi olduğundan keyfi tasarruf endişesine yer verilmemek gerektir...”³²

²⁹ AYM’nin 08/04/1963 T. ve E.1963/17, K.1963/83 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 17/07/1963, Sayı: 11456, **AYMKD**, Sayı:1, Ankara, 1971, s. 210-220.

³⁰ AYM’nin 08/04/1963 T. ve E.1963/16, K.1963/84 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 09/07/1963, Sayı: 11449, **AYMKD**, Sayı:1, Ankara, 1971, s. 194-210.

³¹ Akgüner, **a.g.e.**, s. 18-19.

³² AYM’nin 29/04/1963 T. ve E.1963/190, K.1963/100 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 30/07/1963, Sayı: 11467, **AYMKD**, Sayı: 1, Ankara, 1971, s. 246-259.

Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi bu kararında Pasaport Kanunu'nda geçen "siyasi güvenlik" tabirini "milli güvenlik" olarak anlamakta, ancak bu kavramların herhangi bir tanımını verme girişiminde bulunmamaktadır. Nitekim karara yazılan muhalefet şerhinde belirtildiği gibi, "...siyasi emniyet teriminin anayasanın hürriyetlerin sınırlandırılması sebebi olarak kabul ettiği milli güvenlik ile alakası yoktur ve aynı anlama gelmemektedir..."³³ Çünkü siyasi güvenlik, bir ülkede var olan, uygulanan siyasi düzen, iktidarın şekillenmesi ve oluşumu bakımından söz konusu olan güvenlidir. Bu sebeple milli güvenlikle aynı anlamda kullanılamaz.

c.) 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun 6. maddesinin "Hariçten gelen filmlerin gösterilmesi, dahilde yapılacak filmlerin çekilmesi polisin iznine bağlıdır" hükmünün iptali için açılan iptal davasını Anayasa Mahkemesi şu gerekçelerle reddetmiştir: "Sinema filmlerinin kontrolüne ilişkin hüküm, film yapma ve gösterme serbestliğini esastan kısıtlayıcı nitelikte olmayıp ... milli güvenliğin ... korunması için alınmış zaruri bir tedbirden ibaret bulunması bakımından ... Anayasa'nın sözüne ve özüne aykırı bulunmamaktadır."³⁴

Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi filmi ve sinemayı yani sanatsal ve kültürel faaliyetleri de milli güvenliğı bozabilecek unsurlar olarak görmekte ve bu sebeple kontrol altında tutulması gerekir demektedir.

d.) 1630 sayılı yasanın 40. maddesi uyarınca "yetkili idari merciler derneklerin defterlerini, işlemlerini, hesaplarını ve faaliyetlerini her zaman denetleyebilirler. Anayasa Mahkemesi bu hükmün iptali istemini; "...Üyelerin hak ve çıkarlarını korumak, yasa dışına sapmaları önlemek ve bu yararlı kuruluşların özellikle... milli güvenliğı... zarar verecek bir niteliğı doğru

³³ Akgüner, a.g.e., s. 20.

³⁴ AYM'nin 08/07/1963 T. ve E.1963/204, K.1963/179 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 13/11/1963, Sayı: 11554, **AYMKD**, Sayı:1, Ankara, 1971, s. 378-388.

yozlaşmalarını engellemek üzere devletçe de sürekli gözetim ve denetim altında bulundurulmaları zorunludur...” diyerek reddetmiştir.³⁵

e.) 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu’nun 7. maddesi, Üniversite Denetleme Kurulu’na MGK’nın dekanlık yapmış öğretim üyeleri arasından seçeceği bir üyenin de katılması öngörülmüştür. Bu maddenin iptali için açılan davada Anayasa Mahkemesi red kararı verirken, “öğretim özgürlüğü” ile “milli güvenlik” arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğunu şu şekilde belirtmiştir; “Öğrenim ve öğretim özgürlüğünü engelleyici eylemlerin önlenmesi ve bu konuda tüm bir güvence sağlanması gereğini ortaya koyarken, yasa koyucunun aynı zamanda milli güvenliği de birlikte düşündüğünü kabul etmek zorunluluğu vardır. Bu nedenle MGK’ya Anayasa’nın 111. maddesi ile verilen geniş kapsamlı görev kavramı içinde, öğrenim ve öğretim özgürlüğüne ve güvencesine ilişkin tedbirlerin alınması çalışmaları da bulunmaktadır...”³⁶

Aynı kanunun 4. maddesinde yer alan ve YÖK’ün tanımını yapıp görevlerini ana çizgileriyle gösteren hüküm, Anayasa Mahkemesi tarafından, Anayasa’ya uygun bulunurken, eğitim ve öğretimin güvence altına alınması ile milli güvenlik arasında yakın bir ilişki kurularak “... Anayasa’nın 120. maddesinde yer alan devletin gözetimi ve denetimi ilkesinin tam uygulama alanı olan yüksek öğretimin uyum ve bütünlüğünü korumak ve kollamak görevi, devletin en başta gelen görevlerinden birisidir” şeklinde karar verilmiştir.

Mahkemenin belirttiğimiz son iki kararındaki değerlendirmeleri göstermektedir ki, milli güvenlik, sadece tehlikeye girdiği veya tehdide maruz kaldığı zamanlarda devletin korunması değil, bu tehditlerin ortaya çıkması muhtemel alanlarda yoğun bir gözetimi ve denetimi ve hatta sınırlandırmaları da gerektirecek bir hassasiyete sahiptir.

³⁵ AYM’nin 20/12/1973 T. ve E.1973/3, K.1973/37 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 18/06/1974, Sayı: 14919, **AYMKD**, Sayı:11, Ankara, 1974, s. 298-365.

³⁶ AYM’nin 25/02/1975 T. ve E.1973/37, K.1975/22 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 03/12/1975, Sayı: 15431, **AYMKD**, Sayı:13, Ankara, 1976, s. 58-231.

f.) 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun 1590 sayılı kanunla değişik 95. maddesinin birinci fıkrasının (c) ve (d) bentlerinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmüştür. Anılan kanunun 95/1. maddesinin (c) ve (d) bentlerinde, hakkı ve ödevi olmadığı halde askeri işlemler hakkında ne suretle olursa olsun gösteri ve tezahüratta bulunmayı yasaklayan kurallar bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi her iki kuralı da Anayasa'ya uygun bulmuş, milli güvenliğin tanımını yapmaya çalışmış ve milli güvenliği sağlama amacını araştırmıştır. İlgili maddenin (c) bendine ilişkin iddiayı değerlendirirken Anayasa Mahkemesi milli güvenliğin korunması amacını şöyle belirtmektedir; "... Yurdu, bağımsızlığımızı ve Cumhuriyetimizi dış ve iç düşmanlara karşı korumak ve kollamak görev ve sorumluluğunu yüklenmiş olan TSK'nın, bu hayati görevi tam olarak yerine getirebilmesi için, harp sanatını öğrenmesi kadar, üstün bir disiplin düzeyinde bulunması da zorunludur. Askerliğin temeli olan disiplin, ordu içinde kanunlara ve nizamla riayet ve amirlere mutlak itaatin gevşemesi ile bozulabileceği gibi, dıştan gelebilecek sorumsuz davranışlarla da etkilenebilir. Silahlı Kuvvetler için çok önemli olan ve yurt savunması ile yakın ilgisi bulunan ordu disiplininin bu tür davranışlarla zedelenmesini önlemek ve dolayısıyla milli güvenliği korumak amacı ile yapılmıştır..."³⁷

Yüksek Mahkeme (d) bendine ilişkin değerlendirmesinde ise kısa bir tanım yapmaya çalışmıştır; "...dış ve iç tehlikelere karşı devlet varlığının muhafazası demek olan milli güvenlik..." diyerek "...milli güvenlik de kamu düzeni kavramının kapsamı içindedir..." tespitinde bulunmuştur. Oysa bu kavramlar birbirinin aynı olan ya da biri diğerinin kapsamında olan kavramlar değildir. Milli güvenlik kamu düzeninden farklı olarak bir devletin iç ve dış güvenliği demek olup, yabancı kuvvetlerin saldırı ve müdahalelerinden yoksun olmayı ifade eder ve hiç şüphesiz ki, yerel ve küçük boyutlardaki ve

³⁷ AYM'nin 10/02/1976 T. ve E.1975/200, K.1976/9 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 10/05/1976, Sayı: 15583, **AYMKD**, Sayı:14, Ankara, 1977, s. 39-51.

normal kolluk kuvvetleri tarafından önlenebilecek olay ve gelişmelere yabancı kalır.³⁸

Anayasa Mahkemesi'nin bu konudaki kararlarını çoğaltmak mümkündür. Fakat çalışmamızın kapsamını büyütmemek için son olarak Yüksek Mahkemenin verdiği bir kararda milli güvenlikle ilgili olarak yaptığı değerlendirmeyi aktarabiliriz; "...Milli güvenlik gibi deyimler, uygulayıcıların kişisel görüş ve anlayışlarına göre genişletilebilecek, öznel yorumlara elverişli, bu nedenle de keyfiliğe dek varabilen çeşitli ve aşamalı uygulamalara yol açabilecek kapalı, genel kavramlardır..."³⁹

1.2.3.2. Danıştay Kararları

Danıştay kararları arasında milli güvenlikle alakalı olanı pek fazla değildir. Sadece Bakanlar Kurulu'nun grev erteleme kararlarını inceleyen Dava Daireleri Kurulu'nun konuya temas eden kararları, 12. Dairenin milli güvenliği tarif eden bir kararı ve bir kaçta daire kararı vardır.

Milli güvenlikle alakalı kararların çoğunda Danıştay milli güvenliğin bir izah ve tarifini yapmadan, idare hukukunun zabıta kolluk hakkındaki kurallarına dayanarak Bakanlar Kurulu'nun grevi erteleme işlemini iptal etmiştir. Danıştay milli güvenlik konusunda önüne gelen uyuşmazlıkta; idari işlemle milli güvenlik arasında doğrudan bir ilişki bulunmamasını, iptal için yeterli bulmaktadır, yani bir bakıma maksat denetimi yapmaktadır.⁴⁰

Danıştay'ın kolluk faaliyetinin yargısal denetimine ilişkin olarak çeşitli tarihlerde verdiği milli güvenlikle alakalı kararlarını şöyle sıralayabiliriz; Pasaport Kanunu'nun 22. maddesi gereğince, milli güvenlik gerekçesi ile pasaport verilmeyen kişilerin açtığı iptal davasında Danıştay, İdare'nin, "Milli güvenlik yönünden yurtdışına çıkması sakıncalı bulunan davacıya bunun

³⁸ Akgüner, **a.g.e.**, s. 31-32.

³⁹ AYM'nin 22/11/1976 T. ve E.1976/27, K.1976/51 sk.; Resmi Gazete, Tarih: 16/05/1977, Sayı: 15939, **AYMKD**, Sayı:14, Ankara, 1977, s. 344-385.

⁴⁰ Akgüner, **a.g.e.**, s. 33.

saptanması halinde pasaport verilmemesinin yerinde olduğu yolunda karar vermiştir.”⁴¹

Danıştay bir başka kararında da; 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 19. maddesi gereğince milli güvenlik sebebiyle bir yabancının sınırdışı edilebilmesi için bunun belgelenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴²

Son bir örnek olarak Danıştay vermiş olduğu bir kararında; “...ulusal güvenlik... ile ertelenen grev arasında ilişkinin doğrudan doğruya bir ilişki olması gerektiğini ve idarenin nedenlerini açıklamadan ve belgelendirmeden kullandığı bir yetkiye binaen grevin ertelenemeyeceğini...” kararlaştırmıştır.⁴³

Danıştay kavrama ışık tutacak bazı kararlarında ise; milli savunma hizmetlerinin aksamasının milli güvenliği bozacağına, bir ülkenin siyasal ve iktisadi koşulları ile milli güvenlik arasında yakın bir ilişki olduğuna, kamu hizmetlerinin aksaması ve uluslararası ulaşımın aksamasının milli güvenliği etkilediğine, petrol üretimi ve gereksinmesinin milli güvenlikle alakalı olduğuna ilişkin kararlar vermiştir.⁴⁴

Danıştay milli güvenlikle ilgili bir başka kararında ise içerisinde bulunan zamanın ve şartların göz önüne alınması gerektiğini belirtmiştir. Danıştay bu kararında; “...grevin...ertelenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararına karşı açılan davanın... grevin gerek zaman gerek kapsam bakımından ulusal güvenliği bozucu nitelikte bulunduğu kanısına varıldığı gerekçesiyle reddine karar vermiştir.”⁴⁵

⁴¹ Dan. 12. D.’nin 10/03/1973 T. ve E.1970/1929, K.1973/752 sk.; Danıştay Onikinci Daire Kararları, Karar No: 2456, **Birinci Kitap**, Cilt:II, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, Ankara, 1976, s. 143.

⁴² Dan.12.D.’nin 23/11/1970 T. ve E.1969/2163, K.1970/2110 sk.; Danıştay Onikinci Daire Kararları, Karar No: 2465, **a.g.k.**, s.145.

⁴³ Dan. DDK.’nın 13/02/1970 T. ve E.1965/167, K. 1970/129 sk.; Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararları, Karar No: 514, **Birinci Kitap (1965-1978)**, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, Ankara, 1981, s. 317.

⁴⁴ Bu kararların ayrıntıları için bkz. Akgüner, **a.g.e.**, s. 37-40.

⁴⁵ Dan. DDK.’nın 10/03/1972 T. ve E.1970/202, K.1972/196 sk.; Dan. DDK. Kararları, Karar No: 518, **a.g.k.**, s. 318-319.

Danıştay kararları içerisinde var olan tek milli güvenlik kavramının tanımı ise¹². Daire'ye aittir ve bu kararda; "...yurt ölçüsünde beliren iç ve dış tehditlere karşı, devlet tüzel kişiliğinin savunma ve güvenlik altına alınması şeklinde tanımlamanın mümkün olabileceği sonucuna varılmış" ve devamla "şüphesiz iç ve dış tehlikelerden hangilerinin milli güvenliğe ilişkin bulunduğunu, tehlikenin kapsam ve niteliğine ve memleketin içinde bulunduğu şartlara göre tayin ve takdir etmek gerekecektir..." diye belirtilmiştir.⁴⁶ Danıştay'ın yaptığı bu tanım yerinde ve kavramı açıklar nitelikte görülebilir.

1.3. MİLLİ GÜVENLİĞİN KAPSAMI

Milli güvenlik kavramına belirli bir kapsam tayin etmek tanımını yapmaya oranla daha zordur. Bu zorluğun nedeni hem kavramın kapsamının ülkelere ve dönemlere göre değişkenlik arzemesi, hem de kavramın kendisi gibi tayini ve tespiti zor olan siyasi güvenlik, kamu güvenliği, devlet güvenliği gibi bir takım kavramlarla karıştırılmasından ileri gelmektedir. Bu nedenle milli güvenlik kavramının kapsamını tespit edebilmek için öncelikle, kavramın unsurlarını ortaya koymak gerekir.

Kavramın askeri yönünün yanı sıra, ülkenin iç ve dış menfaatlerinin göz önünde bulundurulması sonucunda belli bir milli güvenlik siyasetinin saptanması ve izlenmesi, gerek bu siyaseti saptayan, izleyen ve ondan sorumlu olan yürütmenin siyasi yapısı ve işlevi bakımlarından siyasi yönü, cephesi ve içeriği vardır. Milli güvenlik kavramının ekonomik yönü ise, ülkenin ekonomik durumunun ve kaynaklarının elverişliliğinin milli güvenlik kavramı ile yakından ilgisi olmasından dolayıdır. Milli güvenlik kavramının hukuki yönü ise, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında bir "özgürlük sınırlama" sebebi olarak kabul edilmesinden kaynaklanır.

⁴⁶ Dan. 12. D.'nin 05/03/1970 T. ve E.1969/4097, K.1970/426 sk., **Danıştay Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 1, Ankara, 1971, s. 379-386.

1.4. MİLLİ GÜVENLİĞİN İÇERİĞİ

Devletin en önemli işlevlerinden biri toplumun iç ve dış güvenliğini korumak ve bunun içinde tehlikeleri karşılayacak önlemleri, tehlike ortaya çıkmadan önce almaktır. Daha önce de belirtildiği gibi iç ve dış güvenliğin korunması kısaca, milli güvenliğin sağlanması demektir ve milli güvenliğin sağlanması da, bir toplumun yaşaması ve gelişmesi için önemli bir unsurdur.⁴⁷

O halde konunun akışına uygun olarak milli güvenliği ortadan kaldıran veya tehlikeye düşüren iç ve dış güvenlikle ilgili olayları inceleyelim.

Milli Güvenlik içeriği bakımından dış güvenlik ve iç güvenlik konularını kapsar.

1.4.1. Dış Güvenlik

Bir devletin milli güvenliğinin parçası olarak “dış güvenlik” uluslararası sistem ve uluslararası ilişkilerin yürütülmesi ile yakından ilgilidir.⁴⁸

Her devlet kendi varlığına yönelik, dış tehditlere karşı, bir milli güvenlik politikası tespit etmek ve uygulamak zorundadır. Milli güvenlik politikasının tespitinde; ulusal, bölgesel ve uluslararası konjonktürdeki değişimler ve gelişmelerle beraber önceden belirlenmiş milli menfaatler ve hedefler göz önünde tutulur. Tabii bu politika belirlenirken evrensel değerler ve hukuk devletin icapları bir an bile gözden uzak tutulmamalıdır.⁴⁹

Bir devletin uluslararası ilişkileri, izlenen politikalar, çizilen programlar, yapılan faaliyetler, imzalanan antlaşmalar ve diğer uluslararası usullerden oluşur. Uluslararası alanda devletler, diğer devletlere karşı milli güvenliklerini bu şekilde sağlamış olurlar. Kısaca bir devletin uluslararası ilişkileri o devletin dış politikası demektir. Her devlet dışarıdan gelen veya gelebilecek

⁴⁷ Akgüner, **a.g.e.**, s. 79.

⁴⁸ Akgüner, **a.g.e.**, s. 80.

⁴⁹ Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s. 42.

tehlikeleri dış politika ile bertaraf etmeye çalışır. Bu da milli güvenliğin bir yönünü içeren “dış güvenlik”tir.

Burada bir noktaya dikkat çekmekte fayda vardır. Dış tehlikelerin en başında “savaş” gelir. Bu tehlike zaten milli savunma kavramı içine giren bir haldir. Önemli olan, milli savunma kapsamı dışında kalan tehlikelerdir. Günümüz koşullarında, dışarıdan gelebilecek tehditler, tehlikeler sadece savaştan ibaret değildir. İktisadi baskılar, ambargo, dünyanın herhangi bir bölgesindeki savaş, radyasyon, hatta Türkiye’yi yakından ilgilendiren bir başka ülkenin karşılaştığı iç ve dış olaylarda milli güvenliği ilgilendirebilir. Görüldüğü gibi tanımı basit gibi görünen dış tehlikeler konusunda bile, önceden kolay kestirilemeyecek; olayların özelliklerine göre değerlendirilecek bir kavram söz konusudur.

Doç.Dr.Tayfun Akgüner, dış güvenliğin milli savunmayı da içine aldığını belirttikten sonra dış güvenliğin amaçlarını şöyle sıralamaktadır:⁵⁰

a) Alınan dış güvenlik önlemleri devleti, ülkeyi ve milleti yabancı bir kuvvetin gerçek ve yakın veya olası bir saldırısından ve düşmanca diğer hareketlerinden korumak amacı güder.

b) Milli güvenlik için gerekli ve -belli bir milli güvenlik siyasetinin izlenmesinde esas olabilecek- dış istihbaratı toplamak; dış güvenliği sağlamanın bir başka amacıdır.

c) Diğer bir amaçta, yukarıda sözü edilen amaçla bağlantılı olarak, devletin -milli güvenlikle ilgili- askeri ve siyasi bir takım sırlarını, yabancı ülke istihbarat örgütlerinin faaliyetlerine karşı korumaktır.

d) Bu koruma, yalnız milli güvenlikle ilgili sırların yabancı istihbarat örgütlerinin eline geçmesini değil, aynı zamanda, bu yabancı örgütlerin ülke içinde ve dışında devlete karşı giriştikleri yıkıcı faaliyetleri önlemeyi de amaçlar.

⁵⁰ Akgüner, a.g.e., s. 82-83.

Dış güvenlikle ilgili sorunlar ve bu alandaki gelişmeler, bir devletin “iç” güvenliğini de etkiler. Yani, dış güvenlikle, iç güvenlik yakın bir ilişki içindedir. Gerek özgürlüklerin sınırlandırılması bakımından, gerek iç güvenlik önlemlerinin boyut ve içeriğini saptama bakımından, dış güvenliği ilgilendiren bir gelişmenin, iç güvenliği de etkilemesi her zaman görülebilir.

Sonuç olarak “dış güvenlik”, başka devletlerin ve kuruluşların emir, gözetim ve denetimi altında olmama, yabancı devletlerin saldırı veya saldırı tehlikesinden uzak bulunma ve bunlara karşı korunma demektir.⁵¹

1.4.2. İç Güvenlik

Milli güvenliğin diğer bir parçası da iç güvenliktir. Bir ülkede iç güvenliği sağlama, o ülkede örgütlenmiş devlet tüzel kişisine aittir. Her devlet kendi iç güvenliğini ve halkının huzurunu sağlamakla görevlidir ve bu da en doğal hakkıdır. Yabancı devletlerin ve uluslararası kuruluşların bir devletin iç güvenliğine müdahale hakları kural olarak yoktur. Ancak uluslararası barış, kişi hak ve özgürlükleri gibi evrensel değerler nedeniyle bir devletin iç güvenliğine yabancı devletler ve bazı uluslararası kuruluşlar (Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Örgütleri vb.) müdahale edebilir.

Bir devletin iç güvenliğini tehlikeye düşüren halleri, somut olarak ve kazuistik bir yöntemle sıralamaya imkan yoktur. Bu haller belli bir zamana göre değişebileceği gibi, iç ve dış nedenlerin yol açtığı değişik bir çok sebepten de kaynaklanabilir.⁵²

Kısmen Türkiye'nin dış güvenliğini de ilgilendirmekle beraber, ülkemizde iç güvenliğin bozulduğu hallerin en belirgin örneklerini, 1961 Anayasası'nın 124.maddesinde sayılan ve sıkıyönetimin sebep unsurunu oluşturan “savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir

⁵¹ Akgüner, a.g.e., s. 83.

⁵² Akgüner, a.g.e., s. 84.

kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması” hallerinde bulabiliriz. Bir başka deyişle, 1961 Anayasası’nın 124.maddesinde sayılan bu nedenlerin ortaya çıkması halinde, Türkiye’de milli güvenlik bozulur ve milli güvenliğin korunması için gerekli hukuki ve kanuni önlemler alınır.⁵³

Genel olarak ülkemizde iç güvenliği bozan haller 1982 Anayasası’nda ise, 119. ve 120.maddelerinde belirtilen olağanüstü hâl ilanını gerektiren sebepler ile 122.maddesinde belirtilen sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali durumlarında görülür.

Milli güvenliğin iç güvenlikle ilgili boyutunu anayasamızda saydığımız bu maddeler açısından incelersek; Anayasamızın 119. maddesi; “Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hâl ilanı” başlığını taşır ve madde şöyledir; “Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hâl ilân edebilir.”

Görüldüğü gibi bu maddede sayılan haller doğrudan olmasa bile dolaylı olarak iç güvenlikle ve dolayısıyla milli güvenlikle ilgilidir. Ülkede yaşanacak herhangi bir ağır ekonomik bunalım birçok sorunu da beraberinde getirecektir. Özellikle yaşanacak ağır bir ekonomik bunalım ülkede istikrarsızlığa yol açacak, beraberinde sosyal çalkantılar getirecek, işçi dalgalanmalarına ve büyük çaplı grevlere yol açabilecektir. Bu tür olayların meydana gelmesi elbetteki iç güvenliği tehlikeye düşürecektir.

Anayasamızın 120. maddesi; “Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebebiyle olağanüstü hal ilanı” başlığını taşır ve madde şöyledir; “Anayasa ile kurulan hür demokrasi

⁵³ Akgüner, a.g.e., s. 84

düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulu'nun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.”

Görüleceği gibi bu maddede belirtilen durumlarda iç güvenliği ve dolayısıyla milli güvenliği bozucu bir neden oluşturur. Egemenlik millete ait olduğu ve bu egemenlik, insan haklarına dayalı, özgürlükçü, demokratik, çok partili bir siyasi yaşam ve düzen içinde kullanılabileceği için bu nitelikteki hür demokratik düzenin ve yaşamın aksamasına, durmasına, ortadan kaldırılmasına yönelik maddi girişimler ve eylemler milli güvenliği bozucu niteliktedir.⁵⁴

Anayasamızın “Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali” başlıklı 122. maddesi ise, sıkıyönetim ilanını gerektirecek halleri saymakta ve sıkıyönetim ilanının prosedürünü düzenlemektedir. 122. maddenin birinci paragrafının konumuz ile ilgili gördüğümüz kısmı şu şekildedir; “Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaş gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulu'nun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir.”

⁵⁴ Akgüner, a.g.e., s. 91.

Görüldüğü gibi bu maddede belirtilen durumlarında milli güvenliği ihlal ettiği söylenebilir. Burada belirtilen haller iç güvenlikle birlikte dış güvenliği de ilgilendiren hallerdir ve sıkıyönetim ilanını gerektiren hallerden iç güvenliği ilgilendirenler, olağanüstü hâl ilanını gerektiren hallerin daha ağır şekilleridir.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki, anayasada belirtilen ve bütün bu yukarıda değindiğimiz durumların yanı sıra milli güvenliğin iç güvenlik boyutunu ihlâl eden haller her zaman sayılı ve sınırlı değildir.

1.5. MİLLİ GÜVENLİK POLİTİKASI

Her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı; varoluşundan itibaren, bir milli güvenlik politikası tespit etmek ve bunu uygulamak durumundadır. Milli güvenlik politikasının tespitinde; ulusal, bölgesel ve uluslararası konjonktürdeki değişimler ve gelişmeler dikkate alınırken, önceden belirlenmiş olan milli menfaat ve milli hedefin veya hedeflerinde göz önünde bulundurulması gerekir.⁵⁵

Böyle bir milli güvenlik politikası ile ülkenin milli varlığının, bütünlüğünün ve uluslararası alanda siyasi, sosyal, kültürel ekonomik dahil bütün menfaatlerinin, her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunmasının dengesi sağlanmış olacaktır. Yönetim sistemi ne olursa olsun, her ülkenin kendi çıkarlarına göre tespit ettiği bu politikanın, uygulanmasını biçimleyen usul ve metotlarını ortaya koyan, milli hedeflerinin gerçekleşmesini sağlayacak olan bir stratejinin de belirlenmesi gerekir.⁵⁶

Milli güvenlik stratejisi denilen bu stratejinin uygulanmasında, ülkenin içinde bulunduğu koşulların dikkate alınması ve ona göre gerekli değişiklikler yapılarak başarılı sonuçlar alınması önemlidir.

⁵⁵ Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s. 41.

⁵⁶ Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s. 42.

Belirttiğimiz gibi her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı bir milli güvenlik politikası tespit eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin de milli güvenlik politikası, Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nde yer almaktadır. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi (MGSB), yürütme organı olan Bakanlar Kurulu'nun Anayasa'nın 117'nci ve 118'nci maddelerinde yazılı devletin milli güvenliğinin sağlanmasına yönelik görevleri çerçevesinde planlamaya yönelik bir idari tasarrufu olup, ana esasları ihtiva eden özlü bir metindir. Söz konusu belge, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası ve Türk milletinin refahına ilişkin izlenecek milli güvenlik siyasetinin esaslarını içeren bir yol haritası konumundadır.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli menfaati ve milli hedeflerini, milli hedeflere ulaşılması için takip edilecek iç ve dış güvenlik ile savunma siyasetlerine ilişkin esasları kapsamaktadır. Devlet faaliyetlerinin yürütülmesinde devamlılık esastır. Bu nedenle, devlet faaliyetlerinin planlı ve belirlenmiş esaslara göre yürütülmesi, hükümetlerin temel sorumluluklarındandır. Bu temel sorumluluklardan birisi de, devletin milli güvenlik siyasetinin tayin ve tespitidir. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi bu amaçla hazırlanmaktadır.⁵⁷

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin nasıl hazırlandığından bahsedecek olursak; Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin taslağı, Anayasa'nın 118'nci maddesi ve 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 13'ncü maddesi uyarınca MGK'ca verilen görev çerçevesinde, doğrudan Başbakan'a bağlı MGK Genel Sekreterliğinin koordinatörlüğünde, Genelkurmay Başkanlığı dahil, bütün bakanlıklar, kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde ve görüşleri alınarak hazırlanmaktadır.

Müteakiben ilgili makamların temsilcilerinin iştirak ettiği ve uzman hukukçuların da yer aldığı çalışmalarda, her konu tüm ayrıntılarıyla incelenmekte, yapılan çalışmaların her safhasında temsilciler bağlı oldukları

⁵⁷ <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sikcasorulansorular.html>, (16 Aralık 2008)

makamların onayını almaktadırlar. Ayrıca bu süreçte, stratejik araştırma kuruluşlarının çalışmalarından da yararlanılmaktadır.

Hazırlanan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi taslağı daha sonra MGK'ya sunulmaktadır. MGK tarafından uygun bulunduğu takdirde, tavsiye kararı ile Bakanlar Kurulu'na bildirilmektedir. Müteakiben Belge taslağı, Bakanlar Kurulu'nun bütün üyeleri tarafından incelenmekte, kabul edilmesi halinde, Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmakta ve Başbakanlık direktifi ile tüm bakanlıklara, ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmaktadır. Bu belge değişen konjonktüre ve yeni tehdit değerlendirmelerine uygun olarak sürekli güncellenmektedir.⁵⁸

1.6. MİLLİ GÜVENLİK STRATEJİSİ

Devlet idaresinde ve savaşların yönetimindeki anlayış (konsept) değiştikçe, eski dar anlamdaki stratejide de değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Milli strateji; bir milletin barışta ve savaşta, milli menfaatlerini geliştirmek ve milli hedeflerini elde etmek için ekonomik, siyasal, askeri ve sosyo-kültürel güçlerini geliştirme ve kullanma bilim ve sanatıdır.⁵⁹

Milli hedeflere erişmek, erişilen hedefleri korumak, idame etmek ve günün koşul ve isteklerine uygun biçimde geliştirmek amacıyla bir milli politika belirlemek gerekir.⁶⁰

Bu tanımdan hareketle “Milli strateji; milli politikanın üst düzeydeki uygulama ilke ve yöntemlerini belirler” denilebilir. Bunun içinde, “barışta ve savaşta milli hedeflerin elde edilmesi için milletin politik, ekonomik ve psikolojik gücünün silahlı kuvvetlerle birlikte geliştirilmesi ve kullanılması”nın gereğinden söz edilebilir.

⁵⁸ <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sikcasorulansorular.html>, (16 Aralık 2008)

⁵⁹ Devletin Kavram ve Kapsamı, a.g.e., s.42.

⁶⁰ Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması, İstanbul, Harp Akademisi Komutanlığı Yayını, 1994, s.26.

Milli stratejinin devlet ve hükümet politikalarında önemli bir yeri vardır. Milli devlet anlayışında, milletin menfaatleri hem barış hem de savaşla ilgilidir. Milli menfaatlerden doğan milli hedefleri gerçekleştirmek, devletlerin yürütme organı olan hükümetlerin başlıca amacıdır. Bu organ (yürütme), amaca ulaşmak için belli başlı güçleri araç olarak kullanır. Bunların kullanılması hükümetlerin tutumu, davranış ve hareket tarzını belirler.⁶¹

“Milli politika, milli menfaat, milli hedef, milli devlet” kavramları ile ifade edilen milli strateji; devlet, hükümet ve ordu güçleri için ulusal düzeyde bağlayıcılığı olan bir konsept oluşturmayı gerektirir.

Bu aşamada Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi ile bağlantılı olan bir belge karşımıza çıkmaktadır: Milli Askeri Stratejik Konsept (MASK).

Yüksek Askeri Şura’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’a göre Genelkurmay Başkanlığı Yüksek Askeri Şura’ya sunulmak üzere bir Askeri Stratejik Konsept (MASK) hazırlamakla yükümlüdür. Hazırlanan MASK’ın onaylanmasına veya gerektiğinde yeniden gözden geçirilmesine Yüksek Askeri Şura karar vermektedir. Milli Askeri Stratejik Konsept’te askerin iç ve dış tehdit değerlendirmesi yer alırken bu tehditleri karşılayacak güçlerin yapılandırılmasına ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı bu konsepti Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi’nde öngörülen değerlendirmeler doğrultusunda hazırlamakta ve buna göre askeri yapılanmasını gerçekleştirerek, TSK’nın önceliklerini belirlemektedir.⁶²

1.7. MİLLİ ASKERİ STRATEJİK KONSEPT

1974 yılındaki Kıbrıs Harekâtından sonra başlayan ABD Kongresi’nin silah ambargosu uygulaması Türkiye’yi çok zor durumda bırakınca, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin bir milli stratejiye sahip olması fikri gelişmeye başlamış ve aynı yıl Milli Askerî Stratejik Konsept (MASK) hazırlanmıştır.

⁶¹ Devletin Kavram ve Kapsamı, **a.g.e.**, s.42.

⁶² Seydi Çelik, **Devlet ve Asker**, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2008, s.295.

1986 yılında ise, NATO’da MC-299 adıyla bilinen dokümana göre formüle edilen yeni Milli Askeri Stratejik Konsept oluşturulmuştur. Bu yeni MASK belgesinde, benzer her dokümanda olduğu gibi önce “tehdit değerlendirmesi” yapılmakta ve dolayısıyla tehdidin nereden geldiği saptanmakta ve buna göre de “öncelikler” sıralanmaktadır. Tehdidin geliş yerine göre de, “iç ve dış tehdit” ayrımı yapılmakta ve “askeri güçlerin görev sahaları” ona göre belirlenmektedir. Ardından da “kuvvet hedefleri” yani, tehdiye karşı nerede, nasıl ve hangi kuvvetlerle karşı konulacağı saptanmaktadır. Kuvvet hedefleri beş yıllık bir plan çerçevesinde her yıl yeniden gözden geçirilmek üzere hazırlanmaktadır.

Milli Askeri Stratejik Konsept, ikinci kez 17 Eylül 1992 tarihinde Süleyman Demirel’in başkanlığında kurulan DYP-SHP koalisyonu döneminde saptanmıştır. Bakanlar Kurulu’nun 17 Eylül 1992 tarih ve 92/3514 sayılı kararnamesiyle onaylanan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi Türkiye Cumhuriyetine yönelik tehdit neveleri içinde “bölücü terörü” birinci öncelikli tehdit olarak saptamıştır.⁶³

1990 yılında Paris Şartı ile Soğuk Savaş’ın sona erdirilmesinin ve Avrupa Konvensiyonel Kuvvet İndirimi Anlaşması (AKKA)’nın ardından ortaya çıkan yeni uluslararası ilişkiler çerçevesinde, Türkiye’nin iç ve dış tehdit değerlendirmesi Kürt sorunu ve PKK üzerine yapılmıştır. Yani milli güvenlik siyasetinde bu sorun “devletin öncelikli sorunu” haline gelmiştir.

28 Şubat 1997’den sonra ise MASK’ın iç tehdit değerlendirmesi Kürt sorunu ve PKK ile birlikte irtica sorunu üzerinde yapılmaya başlanmıştır.⁶⁴ Genelkurmay Başkanlığı’nın 11 Ocak 1997’de Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi’nin güncelleştirilmesine yönelik başlattığı çalışma daha sonra 28 Şubat 1997’de MGK kararlarının alınmasında etkili olmuş, MASK çalışmaları 31 Ekim 1997 günü toplanan Milli Güvenlik Kurulu’nda Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi’nin kabulü ile sonuçlanmıştır.

⁶³ Cizre, a.g.m., s.159.

⁶⁴ Cizre, a.g.m., s.159.

1.8. YABANCI ÜLKELERDEKİ MİLLİ GÜVENLİK KURULU BENZERİ KURULUŞLAR

Devlet ya da yönetim biçimi birbirinden farklılıklar gösteren dünyanın birçok ülkesinde, işlevleri birbirine yakın olan ama örgütlenmesi, bileşimi, hukuksal zemini, ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilen Milli Güvenlik Kurulları vardır.⁶⁵

Milli güvenlik kuruluşlarının teşkili ve görevlerinin belirlenmesinde; devletlerin coğrafyalarına, jeopolitik konumlarına ve sosyo-kültürel yapılarına bağlı olarak oluşan tehdit algılamaları ile anayasal düzenleri önem taşımaktadır. Bu nedenle, her devlet, milli güvenliği ile ilgili kuruluşlarını bu ölçütlere göre oluşturmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Avrupa Birliği (AB) üyesi ve adayı ülkelerdeki milli güvenlik kuruluşları hakkındaki mevcut bilgiler değerlendirildiğinde, şu bilgilere ulaşabiliriz;

MGK Benzeri Yapılanma Bulunmayan Ülkeler : Danimarka, Finlandiya, İsveç, Lüksemburg'dur.

MGK Benzeri Yapılanma Bulunan Ülkeler :

a) MGK Benzeri Kurumların Sadece Sivil Üyelerden Oluştugu Ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Letonya, Polonya, Slovenya'dır.

b) Kurum Üyeleri Arasında Genelkurmay Başkanı'nın da Yer Aldığı Ülkeler : ABD, Bulgaristan, Estonya, İspanya, İtalya, Litvanya, Macaristan, Portekiz, Romanya, Slovakya, Yunanistan, Hırvatistan'dır.⁶⁶

MGK'nun bulunduğu bütün ülkelerde, bu kurulun oluşturulmasında her ülkeye özgü bir takım özel nedenler olmakla birlikte, genel olarak, bu

⁶⁵ Seriya Sezen, "Milli Güvenlik Kurulu Üzerine", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:33, Sayı:4, Aralık 2000, s.64.

⁶⁶ <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/benzerkuruluslar.html> , (16 Aralık 2008).

lkelerde, MGK veya benzer kurulların oluşturulması, “Milli Güvenlikle ilgili iç, dış ve askeri hizmetler arasında sıkı bir işbirliği sağlamak” veya “Milli güvenlik, dolayısıyla milli savunma ile ilgili işleri siyasi düşünce ve etkilerden koruyup, böylece Silahlı Kuvvetlerin tarafsızlığını sağlamak” gibi nedenlere dayandırılmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu veya benzer kurulların, diğer ülkelerdeki uygulamalarında -bu kurullara katılan üyelerin sayısı değişmekle beraber- hemen hemen hepsinde yürütmenin başı ve bazı bakanlar veya yardımcıları ile askeri kesimden komutanlar ve istihbaratla ilgili kuruluşların sorumlularının bu kurullara katıldığı gözlemlenmektedir.⁶⁷

İsimleri, yapıları ve fonksiyonları birbirinden farklı da olsa milli güvenlik kurullarının bulunduğu bu ülkeler, bu kuruluşlara anayasalarında, yasalarında veya kararnamelerinde yer vermişlerdir.

1.8.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Bulunan Ulusal Güvenlik Kurulu

Çalışmamızın bu alt başlığında ABD’de faaliyet gösteren Ulusal Güvenlik Kurulu’nu yani orjinal adıyla National Security Council’i ayrıntılı olarak ele alacağız. Bunun nedeni; bu modelin dünyadaki benzer uygulamalara ilk örnek teşkil etmesindendir. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan bu tür kuruluşlar büyük ölçüde ABD’de bulunan bu kuruluştan esinlenerek kurulmuşlardır.

II. Dünya Savaşı sırasında, ABD Silahlı Kuvvetleri’nin çeşitli kademeleri ile Amerikan siyasi makam ve otoriteleri arasında görülen uyumsuzluk ve koordinasyon eksikliği, savaşın bitiminde NSC adlı bir kuruluşun kurulmasına sebep olmuştur.

Savaştan öncede tartışılan iki sorun; Başkan’a yürütme görevi içinde milli güvenlikle ilgili konularda yardımcı olacak bir örgütün kurulabilip

⁶⁷ Akgüner, a.g.e., s.179.

kurulamayacağı ve silahlı kuvvetlerin birlik ve koordinasyon içinde tek elden yönetilip yönetilemeyeceği idi. Bu sorunlara ek olarak, II. Dünya Savaşı sırasında ABD'nin yabancı ülkelerde görev yapan istihbarat görevlilerinin birden fazla makama bağlı bulunması ve savaşın kazanılmasında düşman kuvvetlerinin ve ülkesinin askeri, ekonomik ve siyasi gelişmeleri hakkında çok geniş ve ayrıntılı istihbarat raporlarına gereksinme duyulması da, NSC gibi bir kuruluşun kurulmasını zorunlu kılmıştır.⁶⁸

Saydığımız bütün bu nedenlerle ABD Kongresi, 1947 yılında "The National Security Act- Ulusal Güvenlik Yasası"nı kabul etmiştir.

1947 tarihli yasanın genel gerekçesinden amacını şöyle saptamak mümkündür: "Milli Güvenliği ilgilendiren alanlarda çeşitli makam ve merciler arasında bütünleşen usul ve esaslar getirmek; Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin işleyiş ve iç idaresine ve denetimine ait hükümler getirmek; bu kuvvetlerin sivil makamlar tarafından tek elden idaresini sağlamak..."

1947 tarihli bu kanun, ABD'de NSC'i kurduğu gibi, askeri bir reorganizasyonu da sağlamış, ayrıca "Central Intelligence Agency, CIA- Merkezi Haber Alma Dairesi"ni yaratmıştır.

1947 tarihli kanunda belirtildiği gibi NSC, Başkanın bir danışma mercii ve yardımcı kuruluşudur. Görevi, ABD'nin milli güvenliğini ilgilendiren yerli, yabancı ve askeri konularda tüm bilgileri toplamak, ayırma tabi tutmak ve değerlendirme yapmak ve daha sonra Başkan'a milli güvenliğe ilişkin olarak önerilerde bulunmaktır. Böylece, NSC'nin icrai nitelikte karar veren idari bir makam veya milli güvenlik politikasını doğrudan saptayan bir kuruluş olmadığını, ancak Başkan'ın tek başına milli güvenliğini ilgilendiren konularda vereceği kararlara yardımcı olmak amacıyla önerilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.⁶⁹

⁶⁸ Akgüner, a.g.e., s.181-182.

⁶⁹ Akgüner, a.g.e., s.183.

Nitekim NSC'de herhangi bir oylama olmadığı gibi, hükümete verilen tavsiyelerde bulunmamaktadır. Görüşmeler sonucunda Başkan kararını kendisi vermekte, fakat bununla birlikte kurul toplantılarının sonunda Başkan tarafından onaylanmış bir bildiri de yayınlanmaktadır. Bu bildiri Eşgüdüm Kurulu aracılığıyla hükümet organları ve bakanlıklarına gönderilmekte ve buralarda işleme alınmaktadır.

National Security Act'a göre, NSC'a Başkan, Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı ile CIA'nın Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Danışması, Milli Güvenlik Danışman Yardımcısı ve Konsey Genel Sekreteri katılır.

Bu devamlı üyelerin yanında, NSC'da görüşülmekte olan işin ilgili Bakanının veya yardımcısının veya diğer kamu görevlilerinin geçici olarak ve sadece o işle sınırlı olmak üzere NSC'a katılmaları mümkündür.

NSC'nin idari yapılanması konusunda ise yerleşmiş bir uygulama bulunmamaktadır. NSC, çeşitli kurul ve komiteler şeklinde her Başkan'ın isteğine göre yeniden düzenlenerek, değişik bir görünüm arz etmektedir. Aslında, National Security Act'de bu konuda bir hüküm yoktur.⁷⁰ Doğrudan Başkan'a bağlı olan kurulun etkinliği, bileşimi, her başkanın çalışma yöntemine ve yönetim anlayışına göre değişiklik göstermiştir.⁷¹

Sonuç olarak diyebiliriz ki; ABD'ndeki NSC, sivil yöneticilerin ağırlıkta olduğu, askerlerin teknik bir uzman olarak görev yaptıkları ve siyaset belirleyemedikleri, icra ve takip yetkileri bulunmayan, yapısı ihtiyaçlara göre değişebilecek nitelikte esnek olan yasal bir kuruluştur.

1.8.2. Diğer Ülkelerde Bulunan Benzer Kuruluşlar

İngiltere: İngiltere'nin son yıllara kadar herhangi bir milli güvenlik teşkilatı yoktu. İngiltere'nin milli güvenliği ve savunması ile ilgili hususlar,

⁷⁰ Akgüner, a.g.e., s.183.

⁷¹ Sezen, a.g.m., s.66.

kabine tarafından ele alınır ve yürütülürdü. Şu anda üyeleri sadece sivillerden oluşan MGK benzeri bir kuruluşa sahiptir.⁷²

Fransa: Milli güvenlik konusundaki hizmet ve faaliyetler 1958 tarihli Fransız Cumhuriyeti Anayasası'nın 15. maddesiyle kurulmuş "Milli Savunma Yüksek Kurul ve Komiteleri" tarafından yerine getirilmektedir. Üyeleri sadece sivillerden oluşur.⁷³

Almanya: Almanya'da anayasal bir kuruluş olarak "Federal Güvenlik Konseyi" mevcuttur. Hükümete bağlı olarak dış ve iç güvenlik konularının yanı sıra, milli seferberlik, savaş ve olağanüstü hallerde alınacak tedbirler konularında, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında bunların koordinasyonunda kabinenin bir komitesi olarak çalışır. Başkanı Savunma Bakanı'dır. Daimi üyeleri Dışişleri, İçişleri ve Maliye Bakanları olup gerektiğinde diğer ilgili bakanlarda kurula katılır.⁷⁴

İtalya: 1947 tarihli İtalyan Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesinde "Savunma Yüksek Kurulu" yer almaktadır. Bu maddeye göre 28 Temmuz 1950 tarihinde "Savunma Yüksek Kurulu Kanunu" çıkartılmıştır. Bu kanuna göre; kurulun başkanı Cumhurbaşkanı'dır. Üyeleri Başbakan, Başbakan Yardımcısı, Dışişleri, İçişleri, Hazine, Savunma, Sanayi, Ticaret Bakanları ve Genelkurmay Başkanı'dır. İç ve dış güvenlik konuları ile milli seferberlik, olağanüstü hal ve savaş halleri tedbirleri ilgilendiği konulardır. İtalyan Yüksek Savunma Kurulu'nun 60 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen aktif değildir. Yılda iki kez toplanması öngörüldüğü halde, son yıllarda toplandığı pek görülmemiştir.⁷⁵

Belçika: Özel bir yasa ile, "Bakanlıklararası Savunma Konseyi" ismiyle teşkil edilen bu kurul, Başbakan'ın başkanlığında, İçişleri, Dışişleri, Savunma, Adalet, Maliye ve Ekonomi Bakanlarından oluşur. İç ve dış güvenlik

⁷² Muharrem Balcı, **MGK ve Demokrasi (Hukuk-Ordu-Siyaset)**, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 2000, s.250.

⁷³ Balcı, **a.g.e.**, s.250.

⁷⁴ Balcı, **a.g.e.**, s.250.

⁷⁵ Balcı, **a.g.e.**, s.250.

konularının yanı sıra ülkenin savunması, seferberlik ve uluslararası ilişkiler görev alanı olarak belirlenmiştir. Konsey içinde yer alan askeri yetkililer Savunma Bakanı'nın danışmanları niteliğindedirler.⁷⁶

Yunanistan: Anayasası'nın Silahlı Kuvvetlere ilişkin bölümünde "Milli Savunma Yüksek Kurulu" olarak yer alır. 14 Aralık 1986'da çıkarılan özel bir yasa ile kurulmuştur. Başkanı Başbakan'dır. Başbakan Yardımcısı, İçişleri, Dışişleri, Savunma ve Koordinasyon Bakanları ile Silahlı Kuvvetler Başkanı bu kurulun üyeleridir. Savaşta ve seferberlikte bu kurul "Harp Meclisi" adını alır. Savunma konuları ilgi alanı olmakla birlikte bu kurul, Silahlı Kuvvetler Başkanı'nı, Kuvvet Komutanlarını, Emniyet, Liman ve İtfaiye Kuruluş Başkanları'nı da seçer. Kurul kararları kesindir. Bakanlar kurul kararlarını uygulamak zorundadırlar. Sekreteryaya hizmetleri ise general rütbeli bir asker tarafından yürütülmektedir.⁷⁷

Norveç: "Bakanlar Kurulu Güvenlik Komitesi" adı altında bir kurul bulunur. Bu kurulun yasası yoktur, gerektiğinde toplanır. Başkanı Başbakan'dır. Dışişleri, Savunma, Adalet, Maliye, Ulaştırma Bakanları kurula üyedirler. Milli güvenlikle ilgili kararlar alır, bakanlıkların, kamu kuruluşlarının ve özel sektörün savaş, seferberlik ve olağanüstü hallerde görev ve sorumluluklarını belirlerler. Her Cuma ve gerekli hallerde Kral'ın başkanlığında toplanan Kabine, "Kraliyet Konseyi" sıfatıyla komitenin aldığı kararları ve milli güvenliğe ilişkin konuları görüşerek kesin karara bağlarlar.⁷⁸

Portekiz: Portekiz'de "Ulusal Savunma Yüksek Kurulu", Portekiz Anayasası'nın 274. maddesinde düzenlenmiştir. Ulusal Savunma ve Silahlı Kuvvetler Yasası'na göre kurul, Devlet Başkanı'nın başkanlığında; Başbakan, gerektiğinde Başbakan Yardımcısı, Dışişleri, Ulusal Savunma, Maliye, İçişleri, Altyapı ve Ekonomi Bakanları, yasama organınca seçilen iki parlamento üyesi, Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları, Madeira ve Azores Cumhuriyet Bakanları, Madeira ve Azores

⁷⁶ Balcı, a.g.e., s.251.

⁷⁷ Balcı, a.g.e., s.251.

⁷⁸ Balcı, a.g.e., s.251.

bölgesel hükümetleri başkanlarından oluşur. Bir danışma organı olarak kurul, ulusal savunma politikası ve stratejisi, silahlı kuvvetlerin örgütlenmesi ve işleyişi, sivil savunmanın örgütlenmesi, savaş ve barış ilanı, temel savunma altyapısı gibi konularda raporlar hazırlamakla yükümlüdür.⁷⁹

Polonya: Türk MGK'sına benzeyen yegane kuruluş eski Varşova Paktı üyesi Polonya'daki MGK benzeri kuruldur. Kurulun adı "Devlet Savunma Konseyi ve Ulusal Güvenlik Ofisi"dir ve doğrudan Cumhurbaşkanı'na bağlıdır. Konsey, 1991'de Cumhurbaşkanı'nın talimatı üzerine çıkarılan bir kanuna dayanmaktadır. Devlet Savunma Konseyi ülkemizdeki MGK'na benzetilecek olursa, Ulusal Güvenlik Ofisi'de ülkemizdeki MGK Genel Sekreterliği'ne denk düşmektedir. Konsey hem danışma hem de bir karar organıdır ve ulusal güvenliği ilgilendiren konularda temel ilkeleri belirlemekte ve kararlar alabilmektedir. Devlet Savunma Konseyi'nin üyeleri, Dışışleri, İçişleri ve Savunma Bakanları, Genelkurmay Başkanı ve Ulusal Güvenlik Ofisi Başkanı'dır. Konseyde alınan kararlar Bakanlar Kurulu tarafından uygulanır.⁸⁰

Bulgaristan: Bulgaristan'da MGK benzeri kuruluş olarak "Milli Güvenlik Danışma Konseyi" vardır. Bulgaristan Anayasası'nda bu konseyin genel hatları çizilirken, görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. İstışari bir organ olan konseyde, hükümet üyelerinin yanı sıra, parlamentoda grubu bulunan partilerde temsil edilebilmektedir.⁸¹

Rusya: 5 Mart 1992 tarihli Rusya Federasyonu Güvenlik Yasası'na göre kurulmuş "Güvenlik Kurulu", Devlet Başkanı'na bağlı olarak çalışır. Yasada ülkenin, kişilerin ve toplumun güvenliğinin yanı sıra kişi hak ve özgürlüklerinin korunması da öngörülmüştür. Kurul üyeleri olarak Genelkurmay Başkanı, Genel Sekreter, asli üyeler ve diğer üyeler sayılmıştır. Kurul ayda bir defa toplanır. İç ve dış güvenlik konuları, tehdit değerlendirmesi ve bunlara karşı alınması gereken tedbirler ve bunları

⁷⁹ Sezen, a.g.m., s. 64-65.

⁸⁰ Sait Yılmaz, **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006, s.725.

⁸¹ Yılmaz, a.g.e., s.726.

uygulayacak kurum ve kuruluşlar ilgi alanına girer. Kurul'un aldığı kararlar Başbakan tarafından onaylanır ve yürürlüğe girer.⁸²

Japonya: Japonya'da Savunma Kurulu, 1986 yılında "Milli Savunma Konseyi" adı altında bir ulusal güvenlik kuruluna dönüştürülmüştür. Temel işlevi, ulusal savunma konularını müzakere etmek ve ülkede yaşanan ağır olağanüstü durumlarda gerekli önlemleri almak olan Kurul, Başbakan'ın başkanlığında, Başbakan Yardımcısı, Dışişleri ve Maliye Bakanları, Ulusal Kamu Güvenliği Komitesi Başkanı (devlet bakanı), Savunma Kurumu Genel Müdürü (devlet bakanı) ile Ekonomik Planlama Genel Müdürü'nden (devlet bakanı) oluşmaktadır. Japon Milli Güvenlik Sistemi, pek çok ülkeye göre dağınık, ayrıntılı ve bürokratik yanı çok olan bir savunma teşkilatı içinde yer almıştır.⁸³

İran: İran'da "Yüksek Ulusal Güvenlik Kurulu" Anayasa ile düzenlenmiştir. İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nda (md.177) kurulun, İslam Devrimi'ni koruyup kollamak ve İran İslam Cumhuriyeti'nin egemenliğini, toprak bütünlüğünü, ulusal çıkarlarını korumak amacıyla kurulduğu belirtilerek kurula üç tür sorumluluk verilmektedir; birincisi, dini lider tarafından emredilen genel politikalar çerçevesinde ulusal güvenlik politikalarını belirlemek; ikincisi, genel güvenlik politikaları ile ilgili siyasal, sosyal, kültürel faaliyetler ile istihbarat faaliyetlerini eşgüdümlemek; üçüncüsü, ülkenin maddi ve manevi olmayan kaynaklarını iç ve dış tehditlere karşı kullanmaktır. Kurul; yasama, yürütme ve yargı organlarının başkanları, Silahlı Kuvvetler Yüksek Komuta Kurulu Başkanı, Plan ve Bütçe Dairesi temsilcisi, dini lider tarafından aday gösterilen iki temsilci, Dışişleri, İçişleri ve Enformasyon (İstihbarat) Bakanları, konuyla ilgili bir bakan ile ordunun ve İslam Devrimi Muhafızları Kuvvetlerinin en yüksek yetkililerinden oluşmaktadır.⁸⁴

⁸² Balcı, **a.g.e.**, s.252.

⁸³ Balcı, **a.g.e.**, s.252.

⁸⁴ Sezen, **a.g.m.**, s. 65.

Suriye: Suriye’de MGK benzeri kuruluş “Milli Güvenlik Konseyi”dir. Bu konseyin anayasal bir dayanağı bulunmamakla beraber, 1991 Anayasası’nda Cumhurbaşkanı’na böyle bir konseyi teşkil etme yetkisi verilmiştir. Bu nedenle Suriye Milli Güvenlik Konseyi, Devlet Başkanı’nın emri altında olan bir kuruluştur.⁸⁵

Güney Kore: 1972 tarihli Anayasa’nın 67. maddesine göre kurulmuş “Milli Güvenlik Konseyi” mevcuttur. Ayrıca özel yasası vardır.⁸⁶

Cezayir: 1976 tarihli Anayasa’nın 125. maddesine göre kurulmuş “Yüksek Güvenlik Kurulu” mevcuttur.⁸⁷

ABD örneğinde görüldüğü gibi, batılı ülkelerde faaliyette bulunan bu kurullar, büyük ölçüde görev alanı belirli -savunma ile sınırlı- sivillerin egemen olduğu istişari organlar statüsüyle görev yapmaktadırlar. Yürütmenin başının başkanlık ettiği toplantılara katılan askeri yetkililer ile istihbarat yetkililerinin görevi, sivil otoriteyi bilgilendirmektir. Askerler teknik birer uzman olarak bu kurullarda görev yapıyorlardır.

Batılı gelişmiş ülkelerde bu kurullar, ülkemizde olduğu gibi rutin olarak toplanmak yerine ihtiyaç hasıl oldukça toplanmaktadırlar. Ayrıca bu ülkelerde bu kurulların, askerlerin sivil siyasete müdahale etmesini sağlayacak nitelikte olmadıkları da görülmektedir.

Bu kurulların bu sınırlı işlevlerinin ana hatlarını belirleyen şey, hiç şüphesiz bu ülkelerin sahip olduğu asker ve sivil anlayıştır. Batı liberal demokrasilerinde askeri ve sivil otorite ilişkisi şu dört unsura dayanmaktadır. Birincisi, Silahlı Kuvvetlerin kullanılması, yani stratejik planların hazırlanması ve uygulanması; askeri doktrin; ikincisi, Silahlı kuvvetlerin idaresi, yani ordu ve birliklerin komutası, donanımı ve eğitimi; üçüncüsü, bu ilk iki unsuru yönlendiren milli savunma stratejisi; dördüncüsü, bu üç ilkeye şemsiye

⁸⁵ Yılmaz, **a.g.e.**, s.728.

⁸⁶ Balcı, **a.g.e.**, s.253.

⁸⁷ Balcı, **a.g.e.**, s.253.

görevini yapan, karar yetki ve sorumluluk mekanizmasını belirleyen yasal ve anayasal mevzuattır.⁸⁸

Batı ülkelerinde söz konusu bu dört unsur ışığında oluşan askeri otorite-sivil otorite ilişkileri, bu kurulların yapısına ve işleyişine doğal olarak etkide bulunmuş, uygulamalarda sivil otoriteye belirleyici bir rol verilmiştir.

Üçüncü Dünya ülkelerinde ise, güçsüz ulusal kapitalist sınıf ve sürekli bunalım gibi koşullar altında beliren, “Ulusal Güvenlik Devleti” ışığı altında kurulan kurullar, otoriter ve askeri bir özellik gösterirler. Bunun sonucunda bu ülkelerde kültür ve ideolojinin askerileştirilmesi, milliyetçiliğin yüceltilmesi, siyasal liberalizmden uzaklaşma, kitlelerin siyaset dışı tutulması, olağanüstü yönetim usullerinin olağanlaştırılması, yargı güvenceleri ve kamu özgürlükleri alanının daraltılması, polis yetkilerinin arttırılarak toplumsal ve ideolojik denetim alanının genişletilmesi yoluna gidilmektedir.⁸⁹ Bu yüzden, özellikle Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi ordular sık sık “ulusal güvenlik” adına iktidara el koymaktadırlar. Latin Amerika ve özellikle Brezilya’yı temel alan bu tablonun paralellerini Asya’da da bulmak mümkündür.⁹⁰

1.9. TÜRKİYE’DE MİLLİ GÜVENLİK KURULU’NUN TARİHSEL KÖKENİ VE ANAYASALARIMIZDAKİ YERİ

1.9.1. 1961 Anayasası Öncesi Dönem

Günümüzde Milli Güvenlik Kurulları’nın hemen hemen tüm ülkelerde II. Dünya Savaşı’ndan sonra ve özellikle ABD’de Ulusal Güvenlik Kurulu’nun (NSC) oluşturulmasından sonra yaygınlaştığı bilinmektedir.

⁸⁸ Ali Bayramoğlu, *Türkiye’de Askeri Otorite-Sivil Otorite İlişkilerinin Tesisi (1920-1927 Dönemi)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İÜSBE, İstanbul, 1996, s.3, aktaran: Ali Bayramoğlu, “Asker ve Siyaset”, *Bir Zümre Bir Parti: Türkiye’de Ordu*, Der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006, s. 71.

⁸⁹ Bülent Tanör, *İki Anayasa 1961-1982*, İstanbul, Beta Yayınları, 1986, s.160.

⁹⁰ Alain Rouquié, *Latin Amerika’da Askeri Devlet*, Yayına Hazırlayan: Şirin Tekeli, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986, s.20.

Ülkemizde ise Milli Güvenlik Kurulu'nun ilk örneğine Kurtuluş Savaşı döneminde, ilk Meclis'te kabul edilen Harp Encümeni Kanunu'nda rastlanmaktadır. 1922 tarihli Harp Encümeni ve onu takiben, 1933 tarihli Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği ve 1949 tarihli Milli Savunma Yüksek Kurulu ülkemizde milli savunmaya ilişkin konularda hükümete yardımcı olmak amacıyla faaliyet gösteren kurul geleneğine 1961 Anayasası öncesi dönemde örnek olarak gösterilebilir.

1961 Anayasası'nda detaylı bir şekilde düzenlenen Milli Güvenlik Kurulu'na geçmeden önce bu kurulları sırasıyla inceleyelim.

1.9.1.1. Harp Encümeni (1922)

Milli Güvenlik Kurulu'nun işlev ve esaslarını çağrıştıran ilk kurul 1922 yılında kurulan "Harp Encümeni"dir.⁹¹

Harp Encümeni, ülkemizde milli savunma hizmetlerinin koordinasyonunu hükümet dışı organlara bırakma eğiliminin başlangıcını teşkil eder. Harp Encümeni, milli savunma ve savaşın getirdiği ek işleri üstlenmek ve koordine etmek amacıyla Büyük Millet Meclisi Reisi'nin başkanlığında kurulmuş bir komisyondur.

1921 yılının son günlerinde Meclis'e sunulan "Harp Encümen-i Fevkaladesi Kanunu Tasarısı" ile bu encümenlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Encümenliğin kuruluş amacı, kritik kararların alınmasında aşırı zaman kaybettiren Meclis içi tartışmaları yine Meclis içinden çıkan ama daha küçük bir kurulla aşmak, Meclis içinden Meclis tarafından seçilecek ve Meclis'e karşı sorumlu olacak bir kurul oluşturmaktır.⁹²

Bu kanun tasarısı Meclis'te yoğun tartışmalara neden olmuştur. Encümenliğin Meclis'in ve Bakanlar Kurulu'nun üstüne çıkacağına ve Mustafa Kemal'in etkisinde kalacağına dair Meclis'in muhalif grubundan

⁹¹ Balcı, a.g.e., s.50.

⁹² Balcı, a.g.e., s.51.

eleştiriler almıştır. Bazı tarihçiler ise, Meclis'in Harp Encümeni kurma arzusu ile Mustafa Kemal ve arkadaşları Fevzi ve İsmet Paşaların sınırsız güç kullanmalarını engelleyecek bir mekanizma oluşturmayı düşündüğünü iddia etmişlerdir.⁹³

Tasariya göre kurulun Millet Meclisi'nde, Müdafaa-i Milliye (Milli Savunma), Hariciye (Dışişleri), Dahiliye (İçişleri), Nafia (Bayındırlık), Sıhhiye (Sağlık), Muvazene-i Milliye ve İktisat (Maliye) Encümenlerinde (komisyonlarında) görevli milletvekilleri arasından seçilecek on üyeden oluşması ve Meclis'i Ali adına hareket edebilen bir denetleme kurulu şeklinde çalışması öngörülmüştür.

Çalışmaları hakkında on beş günde bir Büyük Millet Meclisi'ne bilgi vermek zorunda olan bu kurul ile Heyet-i Vekile (Hükümet) arasında çıkacak anlaşmazlıkların çözümü ise Meclis'e bırakılmıştır.

14 Aralık 1921 tarihinde Meclis'e sunulan yasa teklifi şöyledir;

Madde 1: Orduların takviyesi ve müdafaa-i memleketin istilzam ettiği bütün istihzarat ve imalat ve münakalat ile bu umurun tanziminde müessir olan sair vekaletler muamelatının en müsmir bir şekilde ve ahengi tam dairesinde tedviri maksadiyle bir Harp Encümeni Fevkaladesi teşkil olunmuştur.

Madde 2: Bu Encümeni Fevkalade Müdafaa-i Milliye, Hariciye, Dahiliye, Nafia, Sıhhiye, Muvazene-i Maliye ve İktisat encümenlerinden gösterilecek namzetler meyanından Büyük Millet Meclisi heyeti umumiyesince her üç ayda bir tecdit olunmak üzere intihap olunan on azadan tereküp eder. Meclisin Reisi evveli Encümeni Fevkaladenin reisidir. Başkumandanlığın 5 Teşrinisani 337 tarihli kanun mucibince birinci maddede beyan olunan esasata müteallik salahiyeti bu Encümeni Fevkalade tarafından istismal olunur.

⁹³ Hikmet Özdemir, **Rejim ve Asker**, İstanbul, İz Yayınları, 1993, s.104.

Madde 3: Emri intihap Müdafaa-i Milliye Encümenince altı, Hariciye ve Muvazene-i ve Nafia ve Sıhhiye ve İktisat Encümenlerince ikişer ve Dahiliye Encümenlerince dört namzet iradesi bulunan ve bunlardan nisfının tefriki suretiyle vaki olur.

Madde 4: Birinci maddede beyan olunan gayeyi temin için müstemirren meşgul olacak olan Encümeni Fevkalade ledelicap ait olduğu vekillerin huzur ve iştirakiyle de içtimalar akdederek bu noktai nazardan vekaletlerin veçhei harekat ve icraatını ihzara ve bu dairede ittihazı mukarrerat ile takip ve murakabeye memurdur.

Madde 5: Encümeni Fevkalade mukarreratiyle vekaletler mukatı nazarı arasında zuhur edebilecek ihtilafın mercii halli Büyük Millet Meclisidir.

Madde 6: Harp Encümeni Fevkaladesi, memleket dahilinde lüzum göreceği manetikta müdafaa-i memleketin istilzam ettiği umur ve muamelatı gerek kendi arasında aza göndermek, gerek Meclis'ten aza talep etmek suretiyle takip ve murakabe ettirir.

Madde 7: Harp Encümeni Fevkaladesi azasından mazeretle alettevali beş ve bilamazeret üç içtimaa iştirak etmeyenler müsüafi addolunur.

Madde 8: Harp Encümeni Fevkaladesi, icraatından her on beş günde bir Büyük Millet Meclisine izahat ve malumat vermekle muvazzaftır.

Madde 9: İş bu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 10: İş bu kanunun tatbik ve icrasına Büyük Millet Meclisi memurdur.⁹⁴

Tasarı üzerindeki tartışmalar Meclis'te henüz tamamlanmamışken Mustafa Kemal Paşa, kendisi bizzat Harp Encümeni atama yoluna gitmiş

⁹⁴ Bu kanun ve bu konudaki diğer takrir ve kanun teklifleri için bkz. TBMM Gizli Zabıt Ceridesi, C.2, s.502-503, 508-509.

ve 16 Ocak 1922 tarihinde Meclis'e bir tezkere göndererek kurulu kurmuştur.⁹⁵

Başkumandan sıfatıyla Mustafa Kemal başkanlığında, Meclis İkinci Başkanı, Maliye ve Savunma Bakanları ile Genelkurmay Başkanı ve Muvazene-i Maliye Encümenleri reislerinden oluşan Harp Encümeni bu şekilde Meclis'e talimat gönderme yetkisine sahip, Başkumandan Başkanlığında Meclis'e değil, Başkomutan'a karşı sorumlu bir savaş kabinesi niteliğini kazanmıştır. Harp Encümeninin aldığı kararlar çerçevesinde milletvekilleri zaman zaman Başkomutanlık tezkereleri ile cephede görevlendirilmişlerdir.⁹⁶

Harp Encümeni, olağanüstü dönemlerdeki yönetim organlarına ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Kimi kaynaklar bu arada MGK Genel Sekreterliği de, 1933 yılında Atatürk'ün emriyle kurulan Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği'ni MGK benzeri örgütlenmenin ilk örneği olarak kabul etmektedirler.

1.9.1.2. Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği Dönemi (1933-1949)

Yüksek Müdafaa Meclisi, Bakanlar Kurulu'nun 24 Nisan 1933 tarih ve 14443 sayılı kararnamesi ile kurulmuştur. Bakanlar Kurulu'na Genelkurmay Başkanı'nın da katılmasıyla Başbakan'ın başkanlığında toplanan bir kuruldur. Dilediği takdirde kurula Cumhurbaşkanı da başkanlık edebilmektedir. Yüksek Müdafaa Meclisi yılın belirli zamanlarında ve gerekli görüldüğü takdirde toplanmaktadır.⁹⁷

14443 sayılı kararnamede Meclis'e "milli seferberlik açısından bakanlıklara verilecek vazifeleri tespit etmek ve gerekli esasları hazırlamak" görevi verilmiştir. Yüksek Müdafaa Meclisi, Ali Asker-î Şurâ'nın görev ve

⁹⁵ Balcı, **a.g.e.**, s.51.

⁹⁶ Özdemir, **a.g.e.**, s.92-93.

⁹⁷ Ümit Özdağ, **Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Ordu-Siyaset İlişkileri**, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2006, s.112.

yetkilerinde bir azalma yaratmamıştır. Bu Meclis, Ali Asker-î Şurâ kurulurken göz ardı edilen “topyekûn savaş”ta belirecek sorunları ortadan kaldırmak, hükümet ile Genelkurmay arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla kurulmuştur.⁹⁸

Yüksek Müdafaa Meclisi MGK’dan farklı olarak bir karar organıdır. 14443 sayılı kararnamedeki, “Yüksek Müdafaa Meclisi’nin kararları ve bu Meclis’e müteallik sorulacak suallere verilecek cevaplar sür’atle yerine getirilir” hükmü bunun göstergesidir. Fakat, zamanın Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak’ın da üyesi olduğu böylesi bir kurulun, işlev bakımından günümüz MGK ve MGK Genel Sekreterliği’nin ilk örneği kabul edilmesi de doğal karşılanmalıdır.

Yüksek Müdafaa Meclisi görevini yerine getirebilmek için senenin muayyen zamanında birbiri ardı sıra toplantılar yapabilmektedir, lüzumu halinde olağanüstü de toplanabilmektedir. Bu Meclis’te kararlar mevcut üyelerin en az bir fazlasının oyu ile alınmakta, eşitlik durumunda Başkan’ın oyu iki oy sayılmaktadır.

Yüksek Müdafaa Meclisi’ne bir umumi katip atanır ve bu atamayı Milli Savunma Bakanlığı tayin etmektedir. Umumi Katibin, görevini icra etmesi için seçilmiş memurlardan oluşan bir bürosu vardır.

Umumi Katip ve Bürosu milli seferberliğe ait konuları önceden hazırlamak, ilgili kuruluşlarla koordine etmek ve mütalaalar almak, sonucu Yüksek Müdafaa Meclisi’ne sunmak ve Meclis’ten çıkacak kararları takip etmekle görevlendirilmiştir.

Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi Katipliği 24 Nisan 1933 gün ve 14443 sayılı Kararnamede ana hatları ile belirtilmiş olan görevlerini bu tarihten kısa bir süre sonra 10 Ağustos 1933 günü çıkarılan 14819 sayılı

⁹⁸ Özdağ, a.g.e., s.112.

Kararnameye Ek Talimatname ile yürütmeye devam etmiştir. Bu talimatnameye göre Yüksek Müdafaa Meclisi'nin görev ve yetkileri şunlardır;

1.) Yüksek Müdafaa Meclisinin müzakere mevzuları, milli seferberlik ve memleketin müdafaası bakımından vekaletlerce yapılması lazım gelen ve fakat kanuni, mali, idari vesair hükümler dolayısıyla vekaletlerce resen yapılamayan işler teşkil eder. Bunlar Yüksek Meclisce müzakere ve kararları alınmak üzere her sene vekaletlerden ve Büyük Erkânı Harbiyeden Meclisin müzakeresine arz olunur.

2.) Yüksek Müdafaa Meclisine arzedilecek işler umumî kâtiplikçe sıralanır ve teferruatlı bir surette hazırlanır ve her yılın ilk toplanmasına yetiştirilir.

3.) Her yıl hangi aylarda toplanılacağı Yüksek Müdafaa Meclisi reisliğince kestirilerek azalara bildirilir. Toplantının devamı ayrıca kararlaştırılır.

4.) Yüksek Müdafaa Meclisi müzakere edilecek işlerin az ve çokluğuna göre müzakere için toplanılacak gün ve saatleri umumî surette tespit edeceği gibi halin icabına göre işlerin müzakere sırasını da kararlaştırır.

5.) Ruznamede olmayan bir mevzu ne doğrudan doğruya ve ne de dolayısı ile müzakere edilemez. Ruznamede yazılmamışken pek mühim ve müstacel bulunduğundan dolayı öne alınarak müzakeresine lüzum görülen meseleler riyaset arz ve ancak tasvip edildikten sonra ruznameye girebilir.

6.) Müzakere olunan mesele hakkında eğer azadan biri talep eder veya Yüksek Meclis lüzum görürse azanın fikri ve mütalaalarının en mühim esasları umumî kâtip tarafından zapt olunur.

7.) İcabına göre müzakerelerin kifayeti, müzakere mevzuları, esas madde reye konulmak sureti ile neticelendirilir. Kifayet hususu aza tarafından teklif olunacağı gibi reis tarafından da takdir edilebilir.

8.) Kararlar, mevcut azanın en az yarısından bir fazla rey ile alınır. Reylerin müsavi olması halinde reisin reyi iki sayılır.

9.) Verilen karar umumî kâtip tarafından tespit edilir. Karar ile icabında zabıt hulâsası reis ve mevcut azalar tarafından imza olunur.

10.) Karar, umumî kâtip tarafından teklifi yapan ve kararı icra edecek olan makamlara yazılarak gönderilir, Riyaset makamına da ayrıca arz olunur. Vekaletlerde kararların icra neticesi takip olunur.

11.) Yüksek Müdafaa Meclisinin verdiği kararların tatbiki bir yıl içinde yetişmez gelecek yıllara geçerse umumî kâtiplik bunlar hakkında riyaset makamına vakit vakit maruzatta bulunacağı gibi ertesi yılın ilk toplanmasında meclise geçen seneki kararların icra derecesini gösterir bir plânço da arzeder.

12.) Yüksek Müdafaa Meclisi müzakere edeceği meselelerde karar vermek için kendisine arzedilen malumatla iktifa edebileceği gibi mezkûr mesele hakkında daha çok tenevvür etmek için vekâletlerden veya büyük erkânı harbiyeden mütehassısların da mütalaaları sordurulur veya alâkadar vekillerin birbirinden veyahut bir kaçından meselenin tetkikini ve neticenin bir raporla bildirilmesini isteyebilir. İzahatı dinlenecek mütehassıslar umumî kâtiplikçe yazı ile davet edilir.

13.) Millî seferberlik ve memleketin müdafaası bakımından vekâletlerden ve Büyük Erkânı Harbiyeden alınacak ilk ve esaslı malumat riyaset makamınca talep edilir. Bilâhara olan talepler ve teferruata ait tamamlayıcı hususlar doğruca umumî kâtiplik tarafından istenilir.⁹⁹

⁹⁹ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, aktaran: Orhan Coşkun, “**Milli Güvenlik Kavramı ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2000, s. Ek-3.

Yüksek Müdafaa Meclisi, Genelkurmay Başkanlığı ve MGK Genel Sekreterliği tarafından MGK'nın kaynağı ve ilk şekli olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁰

1.9.1.3. Milli Savunma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği Dönemi (1949-1962)

İkinci Dünya Savaşı, savunma konsepti konusunda yeni bir anlayışı da beraberinde getirdi. Savaştan sonra şekillenen yeni anlayışa göre, savunma sorunlarını çözmek için sivil otorite ile askeri yetkilileri teknik kurullarda bir araya getirmek adeta bir zorunluluk haline geldi. Savaş sırasında yaşanan karışıklıklar ve savaş yönetiminin politika ile askerlik biliminin kesiştiği bir alana tekabül etmesi, ülkeleri kendi hukuk sistemlerinde bu yönde düzenlemeler yapmaya itmiş ve birçok ülke milli savunma hizmetlerinin planlama ve koordinasyonundan sorumlu yeni organlar oluşturmuştur.

Türkiye’de de, savunma sorunlarının değişen ve gelişen yeni anlayışlara uygun olarak çözülmesi için bu tür kurullar ihdas edilmiştir. Yukarıda zikredilen gelişmeler nedeniyle, 30 Mayıs 1949 tarihli ve 5399 sayılı Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu’yla “Milli Savunma Yüksek Kurulu” adı altında bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurulun görev alanı daha çok sivil savunma üzerinde yoğunlaşmış görünmektedir.¹⁰¹

Kurul, ülkenin ulusal savunma politikasının esaslarını belirlemek, ulusal seferberlik planını hazırlamak ve gerektiğinde uygulanmasını sağlamak gibi askeri konulardan sorumludur. 3 Haziran 1949 gün ve 5399 sayılı Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu ile MSYK’ya verilen görevler şunlardır:¹⁰²

¹⁰⁰ **Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği 24 Nisan 1933’ten 1993’e 60 Yıl**, Ankara, MGK Genel Sekreterliği Yayını, 1993, s.86.

¹⁰¹ Sezen, **a.g.m.**, s.67.

¹⁰² **Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu**, Kanun No:5399, Resmi Gazete, Tarih: 03/06/1949.

a) Hükümetçe takip edilecek milli savunma politikasının esaslarını hazırlamak,

b) Bütün devlet teşkilatına, her türlü özel müessese ve teşekküllere ve vatandaşlara düşecek milli savunma ödev ve görevlerini tespit ile gereken kanuni ve idari tedbirleri almak üzere yetkili makamlara sunmak,

c) b fıkrasında yazılı tedbirlerin uygulanmasını kovuşturmak,

d) Topyekün milli seferberlik planını barışta hazırlamak ve gereğinde tam olarak uygulanmasını sağlamak,

e)Yurt savunmasıyla ilgili işlerden Başbakan'ın lüzum gösterdiklerini inceleyerek mütalaasını bildirmek.

Bileşimine sivillerin egemen olduğu MSYK'da askeri bürokrasinin temsilcisi yalnızca Genelkurmay Başkanı'dır. Kurul, Başbakan'ın başkanlığında, Başbakan'ın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu'nca seçilecek bakanlar ile Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'ndan oluşmaktadır. Kurulun Bakanlar Kurulu'nca seçilen ilk üyeleri İçişleri, Dışişleri, Maliye, Bayındırlık, Ekonomi, Ticaret, Ulaştırma, Tarım ve İşletmeler Bakanlarıdır. MSYK, dokuzu sivil, biri asker toplam on üyeden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı ile savaş halinde "Harp Kuvvetleri Genel Komutanı" Yüksek Kurulun doğal üyesidir. Kurul gerektiğinde Askeri Şura üyelerini ve her türlü uzmanları istişare için çağırabilmektedir.¹⁰³

Kurulun işleyişinde inisiyatif, "Milli Savunma işlerini telif ve tanzim etmekle mükellef olan" Başbakan'da görülmektedir. En az ayda bir kez toplanacak olan kurulun toplantılarına ilişkin direktifler Başbakanca verilmekte; kurul kararlarından doğrudan yürütülebilecek olanlar Başbakan tarafından ilgili yerlere tebliğ edilmektedir. Bakanlar Kurulu kararını gerektirenler ise Bakanlar Kurulu'na sunulmaktadır.

¹⁰³ Özdağ, a.g.e., s.158.

Kurulun sekreteryâ hizmetlerini görmek üzere oluşturulan MSYK Genel Sekreterliği'nde çalıştırılacak personel için yeni kadro oluşturulmamış, bu gereksinmenin kamu kuruluşlarından gevlendirmelerle giderilmesi yoluna girilmiştir. MSYK Genel Sekreteri ise, Genelkurmay Başkanı'nın görüşü alınıarak, Milli Savunma Bakanı'nın teklifi zerine Bakanlar Kurulu'nca atanmaktadır. MSYK Genel Sekreteri, Başbakan'ın direktiflerine göre kurulun çalışmalarını hazırlar ve her türlü yazı işlerini yürütür. MSYK Genel Sekreterliği alışmalarını 10 Nisan 1950 gün ve 14 sayılı Başbakanlık emirleriyle yayınlanan talimata göre yrtmştir.

Başbakan'ın başkanlığında kabineden sekiz ye ve askeri bürokrasiden yalnızca Genelkurmay Başkanı'nın katılımıyla toplanan MSYK, sivilere dayanan ye yapısı, milli seferberlikle sınırlı görev alanıyla MGK'dan ayrılmaktadır. Ancak on bir yıllık pratiğinde MSYK, ngrlen srelerde toplanan ve etkin işleyen bir organ olamamıştır. 1961 Anayasasının Temsilciler Meclisi'ndeki görüşmeleri sırasında bu kurulun etkin işlemediğinden sıkça söz edilmiştir.¹⁰⁴

1.9.2. 1961 Anayasası Dönemi

1.9.2.1. 1961 Anayasası'nın İlk şekline Göre Milli Güvenlik Kurulu

1949 yılında kurulan Milli Savunma Yüksek Kurulu 12 yıllık bir geçmişten sonra yerini 1961 Anayasası ile anayasal bir organ olan Milli Güvenlik Kurulu'na bırakmıştır.

Harp Encümeni, Yüksek Müdafaa Meclisi ve Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun görevleri "milli savunma"ya yönelikken, yeni teşkil edilen Milli Güvenlik Kurulu'nun görevi "milli güvenlik" gibi kapsamı daha geniş bir terime yerini bırakmıştır. Bu değişim, sınırları kolayca çizilebilen "milli savunma"dan

¹⁰⁴ Sezen, a.g.m., s.68.

kapsamına her şeyin girebileceği “milli güvenlik”e doğru bir genişleme yaratmıştır.¹⁰⁵

1961 Anayasası’nın ilk şeklinde Milli Güvenlik Kurulu’na ilişkin 111. madde şöyledir: “Millî Güvenlik Kurulu, kanunun gösterdiği bakanlar ile Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden kuruludur. Millî Güvenlik Kurulu’na Cumhurbaşkanı Başkanlık eder, bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar. Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu’na bildirir.”

Milli Güvenlik Kurulu’na anayasal düzeyde bir yer veren 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra 129 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Kanunu kabul edilmiş ve kurula anayasaya uygun yeni bir düzenleme getirilmiştir. Kanun MGK’ya katılacak bakanları, kurulun görevlerini, toplantı ve karar yönetimini belirleyen hükümleri kapsamaktadır.

Bu hükümlere göre kurul o dönemde de günümüzde olduğu gibi sivil ve asker üyelerden oluşmaktadır. Asker üyeler Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanlarından oluşur. Buna karşılık sivil üyelerin sayısı değişkenlik göstermektedir. Kurula Cumhurbaşkanı, onun bulunmaması halinde Başbakan başkanlık etmekte; Devlet Bakanı ile Başbakan Yardımcıları ile Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Ulaştırma ve Çalışma Bakanları ile gündemle ilgili olarak Başbakan’ın davet edeceği diğer bakanlar da kurula üye olarak katılmaktadırlar. Devlet Bakanı ve Başbakan yardımcılarının sayısı sabit değil değişkendir. Ayrıca, gündemdeki konuların niteliğine göre Başbakan’ın Milli Güvenlik Kurulu’na çağıracağı Bakanlarda, kurulun üye sayısının değişken olması sonucunu doğurmaktadır.

Görüldüğü gibi kurulda yer alan sivil üye sayısı her zaman asker üye sayısından fazladır. Bu durum kurul kararlarında sivil iradenin etkin olduğunu ve bu yüzden Milli Güvenlik Kurulu’nda sivil otoritenin askeri otoriteye bağlı

¹⁰⁵ Sezen, a.g.m., s.70.

hale gelmediğini düşündürebilir. Bu düşünce doğru olmakla birlikte uygulamada askerlerin kendi tercihlerini hükümetlere dayattıkları görülmüştür.¹⁰⁶

129 sayılı Kanun'un 2'nci maddesine göre Milli Güvenlik Kurulu'nun görevleri şunlardır: "Milli Güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında Bakanlar Kurulu'na yardımcı olmak üzere;

a) Milli Güvenlik Politikasının esaslarının hazırlanması ve bu politikanın tadil ve tashihi,

b) Bu esasların uygulanmasıyla ilgili olarak Milli Güvenlik konularının her biri için milli plan ve programların hazırlanması, bunların tahakkuku için, nihai ve ara hedeflerin tespiti ve bu konudaki faaliyetlerin ahenkleştirilmesi,

c) Bütün devlet teşkilatına, her türlü özel müessese ve teşekküllere ve vatandaşlara düşecek topyekün savunma ve milli seferberlik hizmetlerinin ve sorumluluklarının tespiti ve bu konuda lazım gelen kanuni ve idari tedbirlerin alınması,

d) Bakanlıklar tarafından hazırlanacak Milli Seferberlik Planlarına (Sivil Olağanüstü Hal Planlarına) temel olacak esasların tespiti, bu planların ahenkleştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesidir. Milli Güvenlikle ilgili temel görüşler Bakanlar Kurulu'na bildirilir."

Milli Güvenlik Kurulu ayda bir defa toplanır. Ayrıca Başkan'ın göstereceği lüzum üzerine de toplanabilir. Kurul kararlarını çoğunlukla alır. Eşitlik halinde Başkan'ın bulunduğu tarafın oyuna itibar olunur. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri toplantılara katılır, fakat oylamaya katılamaz. Lüzumu halinde Başbakan'ın daveti üzerine diğer Bakanlar ve kuruluşların uzman kişileri toplantıya katılırlar, fakat oylamaya iştirak edemezler.

¹⁰⁶ Serap YAZICI, **Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997, s. 83-84.

11 Aralık 1962 gün ve 129 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görevleri ise şunlardır:

a) Milli Güvenlik Kurulu'nun yukarıda sıralanan görevleriyle ilgili çalışmaları ve incelemeleri yapar ve teklifleri hazırlar.

b) Milli Güvenlik Kurulu'nca teklif ve Bakanlar Kurulu'nca tasvip edilmiş olan bilcümle karar, prensip ve planlar ile bu konudaki mevzuatı, sorumlu organlarda tatbikatını takip eder ve bu maksatla belirli zamanlarda raporlar hazırlayarak Milli Güvenlik Kurulu'na sunar.

c) Milli Güvenlik Kurulu ile ilgili toplantıların hazırlıklarını yapar.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin kuruluş, görev ve çalışma usulleri, Milli Güvenlik Kurulu'nca hazırlanan ve Bakanlar Kurulu'nca tasvip edilen bir yönetmelikle tespit edilmiştir.

Dünya konjonktüründe meydana gelen değişiklikler, ülkemizin milli menfaatlerini kollayacak ve milli güvenlik ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin teşkilat ve kadrolarında da zaman zaman değişiklikler yapılması gerekli olmuştur.

129 sayılı yasa ile MGK Genel Sekreterliği'nin kurumsallaşmasına yönelik adımlar atılmıştır. Kamu kuruluşlarından geçici olarak görevlendirilecek personelin yanı sıra Genel Sekreterlik için kadrolar ihdas edilmiş ve Genel Sekreter'e kurul toplantılarına, oy hakkı olmaksızın katılma olanağı verilmiştir. 129 sayılı yasa, Genel Sekreter'in atanmasında Milli Savunma Bakanı'nı devre dışı bırakarak, bakanın yetkisini Başbakan'a vermiştir. Yeni düzenlemeye göre MGK Genel Sekreteri, Genelkurmay Başkanı'nın inhası ve Başbakan'ın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca atanmaya başlamıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Sezen, **a.g.m.**, s.70.

Milli Güvenlik Kurulu kararlarının hukuki niteliğine değinirsek; 1961 Anayasası'nın 111. maddesinde de, MGK'nın çalışma usulünü düzenleyen 129 sayılı kanunda da MGK kararlarının hükümetler açısından uyulması yahut dikkate alınması mecburi kararlar olduğu konusunda bağlayıcı bir ifade yoktur. Aksine Anayasa "görüş bildirmek" gibi Bakanlar Kurulu'nun dikkate almak veya uymak konusunda serbestçe hareket edebileceğini anlatan bir ifadeyi tercih etmiştir. Bu yüzden MGK kararlarının hükümetler açısından sadece istişari bir nitelik taşıdığı açıktır. Ne var ki, istişari olmaları nedeniyle hukuki bağlayıcılıkları olmayan bu kararları hükümetlerin dikkate almamak veya bunlara uygun davranmamak konusunda ne ölçüde serbest oldukları tartışmaya açık bir konudur.

Öyle sanıyoruz ki, hükümetler Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iradesiyle açıkça çelişecek veya Türk Silahlı Kuvvetleri'ni açıkça karşılarına alacak politikalar izleyerek ülkede herhangi bir tartışmaya yol açmak yerine bu kararlara uygun davranmak durumunda kendilerini hissetmişlerdir. Şu halde 111. maddeyle MGK'nın düzenlenmesi, hukuken sivil iradeyi askeri iradeye bağlı kılan bir sonuç yaratmamışsa da askeri iradeye, normal zamanlarda da devletin genel düzeni içinde etkili olma fırsatı sağlamıştır.

12 Mart Muhtırası'nın ardından yürürlüğe giren anayasa değişiklikleri sırasında 111. maddenin sözel vurgusu güçlendirilerek MGK kararlarının, hükümetler üzerindeki bağlayıcılığı pekiştirilmiştir. 12 Eylül askeri müdahalesinden sonra ise, 1982 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 118. maddesinde, kurul kararlarının hükümetler üzerindeki bağlayıcılığını çok daha güçlü kılacak ifadelerle yer verilmiştir. Böylece Ordu, asıl görevi olan yurt savunması görevini yerine getirmenin yanında sivil iradeye ait olması gereken alanlara nüfuz edecek bir takım yetkiler elde etmiştir.¹⁰⁸ Bu durum ilerideki başlıklarda ayrıntılarıyla incelenecektir.

¹⁰⁸ Yazıcı, **a.g.e.**, s.84-85.

1.9.2.2. 1961 Anayasası'nda Yapılan 1971 Anayasa Değişikliğinden Sonra Milli Güvenlik Kurulu

Türkiye'deki üç askeri müdahalenin siyasi açıdan en kayda değer sonucu askeri otoritenin sivil iktidardan yeni tavizler koparmış olmasıdır. Her askeri müdahale, askeri alanın belli özerklikler kazanmasına ve siyasal iktidar denetiminden sıyrılmasına ya da siyasal alanda bir takım görevler yüklenmesine yol açmıştır. Bir başka deyişle Türkiye'de her askeri darbe, silahlı gücün, devlet aygıtı ve sistemi içindeki konumunu pekiştirmekte ve özerkleştirmektedir. 27 Mayıs ile 12 Mart ve 12 Eylül müdahaleleri bu noktada buluşmaktadır. Bu özerkleşmeyi pekiştiren düzenlemelerden biri de her askeri müdahale sonrası MGK'nın statüsünde yapılan değişikliklerdir. Kurulu düzenleyen madde metninin geçirdiği evrimler aynı zamanda MGK'ya atfedilen öneminde bir göstergesidir. MGK askeri darbe ve müdahaleler sonrası askeri cenahın daha çok ağırlığını hissettirdiği bir yapıya bürünmüştür.¹⁰⁹

1961 Anayasası'nda 1488 sayılı kanunla yapılan anayasa değişikliğinden sonra 111. maddenin yeni şekli şöyledir: “Millî Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği bakanlar ile Kuvvet Komutanlarından kuruludur. Millî Güvenlik Kurulu'na Cumhurbaşkanı Başkanlık eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar. Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu'na tavsiye eder.”

Görüldüğü gibi 111. maddenin bu yeni biçimi, 1961 Anayasası'nın ilk biçimine göre biri kurulun oluşumunda, biri de kurulun işlevinde iki değişiklik yapmayı amaçlamıştır.

1971 değişikliği ile Anayasa'nın 111. maddesinin birinci fıkrasında maddenin eski halinde bulunmayan “Başbakan” kelimesi eklenmiş, aynı

¹⁰⁹ Tanör, a.g.e., s.121.

fıkra da yer alan “Kuvvet Temsilcilerinden” ibaresi “Kuvvet Komutanlarından” şeklinde değiştirilmiş, kuvvet komutanlarının MGK’ya üye olmaları anayasal düzenleme haline getirilmiştir. Böylece Silahlı Kuvvetlerin kurulda en yüksek düzeyde temsili sağlanmış ve askerlerin kurul kararlarındaki ağırlığı artmıştır.

1971 değişikliğinden önce maddenin kurul üyelerini düzenleyen ilk fıkrasında “Bakanlar, Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Temsilcileri” şeklinde bir sıra izlenirken yapılan değişiklikle “Başbakan, Genelkurmay Başkanı, bakanlar ve Kuvvet Komutanları” şeklinde bir sıraya yer verilmiştir. Başbakan’a Genelkurmay Başkanından önce, bakanlara da kuvvet komutanlarından önce yer verilmesi, sivil ve askeri hiyerarşi kuralları dikkate alınarak yapılan bu sıralamada önceliğin sivil üyelere verildiğini göstermektedir. Fıkranın yazılış düzeninde Genelkurmay Başkanına eski metin Bakanlardan sonra yer vermişken yeni metinde Genelkurmay Başkanı öne alınmıştır. 1971 metninin 1961 metninden ayrıldığı bir nokta da, Bakanların küçük harfle başlayarak yazılmış olmasıdır.

Maddenin ikinci fıkrasında bir değişiklik yapılmamıştır. Maddede yapılan asıl önemli değişiklik kurul kararlarının içeriğini ve hükümetler üzerindeki etkisini düzenleyen üçüncü fıkra ile ilgili yapılan değişikliktir. 1488 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle “yardımcılık etmek üzere” ibaresi maddeden çıkarılmış, yerine başka bir ibare konmamış, “görüş bildirir” şeklindeki ifade yerine de “tavsiye eder” ifadesi konulmuştur. Görüldüğü gibi 1971 değişikliği ile getirilen tavsiye etme sözü görüş bildirmeye oranla daha bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.¹¹⁰

111. maddenin sözel vurgusunda yapılan bu değişikliklerin aslında asker üyelerin kuruldaki ağırlığını artırmaya ve kurul kararlarının da hükümetler üzerindeki bağlayıcılığını güçlendirmeyi amaçladığını, ne var ki, bu değişikliğe rağmen kurul kararlarının istişârî niteliğinin değişmediğini

¹¹⁰ Aybay, a.g.m., s.78.

ancak Bakanlar Kurulu üzerindeki psikolojik etkisinin güçlendiğini söyleyebiliriz.¹¹¹

1971 değişikliklerinden sonra da TSK'nın MGK kararlarını güçlendirme eğilimi devam etmiş, ileri başlıklarda görüleceği gibi bu eğilimin etkisiyle 1982 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 118. maddesinde daha güçlü ifadelerle yer verilmiştir. Anayasanın bu hükmü karşısında hükümetler için MGK kararlarına uygun politikalar izlemek neredeyse kaçınılmaz olmuştur.¹¹²

1.9.3. 1982 Anayasası Dönemi

Milli Güvenlik Kurulu, 1982 Anayasası'nın 118. maddesi gereğince 1/11/1983 gün ve 2945 sayılı kanun ile kurulmuştur. Anayasa'nın 118. maddesi ile birlikte 2945 sayılı bu yasada Milli Güvenlik Kurulu'nun amaç, kuruluş, görev, yetki, teşkilatlanma, çalışma esas ve usulleri düzenlenmiştir.

2001 yılında 1982 Anayasası'nın bazı maddelerinde ve MGK'yı düzenleyen 118. maddede önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. O nedenle çalışmamızın bu bölümü iki alt başlık şeklinde; 1982 Anayasası'nın ilk şekline göre Milli Güvenlik Kurulu ve 2001 değişikliklerinden sonraki durum şeklinde ele alınacaktır. 2001 yılında yapılan değişikliklerin anlatıldığı başlıkta 2003 yılında Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde yapılan değişikliklere de değinilecektir.

1.9.3.1. 1982 Anayasasının İlk Şekline Göre Milli Güvenlik Kurulu

Milli Güvenlik Kurulu'nun bileşimini ve işlevlerini köklü biçimde değiştiren 1982 Anayasası olmuştur. O tarihe kadar sivil üyelerin çoğunlukta olduğu kurulda, sivil ve asker üyelerin sayıları siviller aleyhine eşitlenmiştir.

¹¹¹ Yazıcı, a.g.e., s.124.

¹¹² Yazıcı, a.g.e., s.124.

Anayasa, bakan üyelerin belirlenmesini yasa koyucuya bırakmamış, bizzat kendisi belirlemiştir.

1982 Anayasası'nın 2001 yılında yapılan anayasa değişikliğinden önceki Milli Güvenlik Kurulu'na ilişkin 118. maddesi şöyledir:

“Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağırılıp görüşleri alınabilir.

Milli Güvenlik Kurulu; Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir. Kurulun devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.

Milli Güvenlik Kurulu'nun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı'nın katılamadığı zamanlar Milli Güvenlik Kurulu Başbakan'ın başkanlığında toplanır.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.”

Görüldüğü gibi bir yandan sivil üyelerin sayısı azaltılırken, diğer yandan Jandarma Genel Komutanının katılımıyla asker üyelerin sayısı

arttırılmıştır. Dolayısıyla bu düzenlemeyi bir “askerleştirme” eylemi olarak görmek yanlış olmayacaktır.¹¹³

Kurulda Cumhurbaşkanı hariç olmak üzere 5 asker üyeye karşılık 4 sivil üye yer almıştır. Cumhurbaşkanı’nın asker kökenli olması halinde ise askerlerin kuruldaki üstünlüğü daha da güçlenecektir. 1982 Anayasası’nın asker üyelere sayısal üstünlük sağlaması, kurul kararlarına askeri iradenin hakim olacağı izlenimini vermektedir. Bunun yaratacağı en önemli sonuç, kurulun yetkili olduğu konularda sivil çözümler yerine askeri çözümleri benimseme olasılığının güçlenmesidir.¹¹⁴

Kurul toplantılarına üyeler dışında, gündemin özelliğine göre ilgili bakan ve kişiler de çağrılarak bilgi ve görüş alınabilmektedir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri toplantılara katılmakta fakat oylamaya katılamamaktadır.

Kurul ayda bir defa olağan toplanmaktadır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı’nın gerekli gördüğü ve Başbakan veya Genelkurmay Başkanı’nın önerilerini uygun bulduğu hallerde olağanüstü de toplanabilmektedir. Kurul toplantıları Cumhurbaşkanı’nın başkanlığında yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar kurula Başbakan başkanlık etmektedir. Ayrıca 2945 sayılı kanunun 7. maddesi gereğince, kurul kararları 1961 Anayasası döneminde olduğu gibi çoğunlukla alınmakta, eşitlik halinde kurul başkanının bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılmaktadır.

118. maddeyle kurulun gündeminin Başbakan ve Genelkurmay Başkanı’nın önerileriyle oluşturulacağı hükmü getirilmiş, böylece asker ve sivil kanatlar inisiyatif alma ve devlet gündemini belirleme açısından eşitlenmiş, asker kurulda güvenlik alanını ve kapsamını tanımlama konusunda yeni bir yasal araca kavuşmuştur.¹¹⁵

¹¹³ Sezen, **a.g.m.**, s.71-72.

¹¹⁴ Yazıcı, **a.g.e.**, s.185.

¹¹⁵ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.84.

Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görevlerini ve örgütlenmesini düzenleyen 2945 sayılı kanunun 2. maddesinde milli güvenlik kavramını tanımlama ihtiyacı duyulmuştur. Buna göre, milli güvenlik; "Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunmasını ve kollanmasını" ifade etmektedir. Yasa koyucunun ulusal güvenlik konusunu, sınırlandırılması oldukça güç görünen bu algılaması karşısında MGK'nın görev alanına girmeyen konu kalmamıştır denilebilir.

Nitekim 2945 sayılı kanunun 4. maddesi, tanımdaki kapsayıcılığa koşut bir biçimde kurulun görevlerini sıralamıştır. Bu maddede sayılan görevlere bakarak MGK'yı salt ulusal savunma, ulusal güvenlik gibi askeri-teknik boyutu olan, dolayısıyla sivillerin uzmanlık alanı dışında kalan bir alanda siyasa oluşturma sürecinde sivillere teknik ve stratejik bilgi desteği sağlayıcı bir ortam, bir mekanizma olarak kabul etmek güç görünmektedir.

Kanunun 4. maddesinde sayılan görevler MGK'ya toplumsal yaşamın her alanını izleme sorumluluğu ve bir anlamda "rejim bekçiliği" işlevi vermektedir. Uygulamada MGK'nın yasanın verdiği izleme yetkisini etkinlikle yerine getirdiği söylenebilir.¹¹⁶ Basında yer alan MGK etkinlikleri temelinde yapılan bir sınıflandırmaya göre, kurul gündemindeki konular, milli güvenlik siyasetinden yasama-yürütme işlerine, ekonomiden dış politikaya, bilim-kültür-sanat-eğitim ve öğretimden insan haklarına ve nihayet 29 Ekim kutlamalarına kadar uzanmaktadır.¹¹⁷

Sadece olağanüstü yönetim zamanlarında değil, normal zamanlarda da anayasanın temel hak ve özgürlükler rejimi her kesimiyle milli güvenlik kavramının tam bir denetimi altına girmektedir. Milli güvenlik kavramının

¹¹⁶ Sezen, **a.g.m.**, s.73.

¹¹⁷ Bülent Tanör, **Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Aralık 1999, s. 169-174.

kapsamının bu oranda genişlemesi, askeri kanada devlet çarkının ve toplum olaylarının denetlenmesinde büyük olanaklar sağlamaktadır.¹¹⁸

1982 Anayasasıyla yapılan bir diğer önemli değişiklik, yetki ve görev alanıyla ilgilidir. Bu değişikliğe göre anayasaya, MGK kararlarının “Bakanlar Kurulu tarafından öncelikle dikkate alınacağı” ibaresi konulmuş, “tavsiye etme” sözcüğü yerini “bildirir” kelimesine bırakmıştır. Böylece kararların gücü ve işlevi arttırılmış, kurul kararlarına bir anlamda bağlayıcılık vasfı kazandırılmıştır. Yasa koyucu, Bakanlar Kurulu gündeminde MGK kararlarının görüşülmesine öncelik verilme zorunluluğu getirerek, MGK’ya Bakanlar Kurulu’nun gündemine dolaylı biçimde müdahale etme yetkisi tanımıştır.¹¹⁹

Bütün bu açıklamalar, 1982 Anayasası’nın Milli Güvenlik Kurulu’nu düzenleyen 118. maddesinin, 1961 Anayasası’ndan farklı olarak askeri iradenin kurul kararları üzerindeki etkisini güçlendirdiğini, hükümetler açısından kurul kararlarını daha bağlayıcı hale getirdiğini, kurulun karar almaya yetkili olduğu konuları genişlettiğini göstermektedir. Bu yüzden, askerlerin 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte MGK aracılığıyla sivil yönetim üzerinde kazandığı vesayet yetkisinin, 1982 Anayasası’yla daha da güçlendirildiğini ileri sürmek mümkündür.¹²⁰

2945 sayılı yasanın önemli bir özelliği, temel işlevi MGK’nın sekreteryaya hizmetlerini yürütmek olan MGK Genel Sekreterliği’ni, kurulun genişleyen görevlerine koşut olarak görev, yetki ve örgütlenme açısından güçlendirmesidir. Aslında güçlenen Milli Güvenlik Kurulu’dur. Belli aralıklarla toplanan kurul, sürekliliği olan, güçlü, organize ve görkemli bir binaya sahip bir alt örgütlenmeyle “kurum” niteliğine kavuşmuştur. Genel bütçeye dahil

¹¹⁸ Tanör, **İki Anayasa**, s.123.

¹¹⁹ Sezen, **a.g.m.**, s.73.

¹²⁰ Yazıcı, **a.g.e.**, s.188.

edilen Genel Sekreterliğin gizli hizmet giderleri için ayrıca ödenek konulmuştur.¹²¹

Genel Sekreterliğe verilen görevler arasında, MGK'nın görevleriyle ilgili her türlü çalışma, araştırma, inceleme ve değerlendirme yaparak, bunların sonuçlarını teklifleriyle birlikte yürütme organlarına ve MGK'ya bildirmek; MGK kararlarının hazırlanmasında ve bu kararlara ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarının uygulanmasında, bakanlıklar ve diğer kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmak ve uygulamaları izleyip denetleyerek, düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak; milli güvenlik siyasetinin öngördüğü tedbirlerin alınması ve hizmetlerin yürütülmesi ile topluma yönelik hizmetler ve topyekun sivil savunma hizmetlerinin gerektirdiği mali, ekonomik, sosyal ve diğer önlemlerin kalkınma plan ve programlarında yer alması, bunlar için bütçede ödenek ayrılması konularında DPT ile işbirliği ve eşgüdümde bulunmak yer almaktadır.

Genel Sekreterlik, sekreteryaya işlevini çok aşan yeni görev ve yetkilerle, yaptığı araştırma ve incelemelerle kurul kararlarının bilgi altyapısını oluşturan ve alınan kararların yaşama geçirilmesini izleyen, denetleyen ve yönlendiren güçlü bir kurumdur ve gücünü de salt bu görevlerden almamaktadır. MGK Genel Sekreterliği, Başbakan'a bağlı olmakla birlikte, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinde, izlenmesinde, denetlenmesinde, yönlendirilmesinde ve eşgüdümlemesinde, "verilen direktifler çerçevesinde" Cumhurbaşkanı, Başbakan ve MGK adına yetkilidir. Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşlar için bunun anlamı, MGK Genel Sekreteri'nin bir isteğinin, Cumhurbaşkanı'nın, Başbakan'ın talimatı gücünde olduğudur.

2945 sayılı yasa ile MGK Genel Sekreterinin üst düzey asker olması zorunluluğu getirilmiştir. Genel Sekreter, Orgeneral ya da Oramiral rütbesindeki silahlı kuvvetler personeli arasından, Genelkurmay Bakanı'nın inhası, Başbakan'ın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile atanacaktır. Genel Sekreterlerin 1942'den neredeyse günümüze kadar asker kişiler

¹²¹ Sezen, a.g.m., s.74.

arasından atanmış olması karşısında bu düzenlemenin, fiili durumu yasallaştırmak ve bir de rütbeyi en üst düzeyle sınırlı tutmak amacı taşıdığı söylenebilir.¹²²

Görüldüğü gibi 2945 sayılı yasayla Milli Güvenlik Kurulu'na ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne inanılmaz geniş yetkiler verilmiştir. Bu konuya ileriki alt başlıklarda daha ayrıntısıyla değinileceği için bu konuyu burada kesiyoruz.

1.9.3.2. 2001 Yılında Yapılan Anayasa Değişikliğinden Sonra Milli Güvenlik Kurulu

Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde 2001 ve 2003 yılında bir takım anayasal ve yasal değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerle 2001 yılında dolaylı olarak, özellikle 2003 yılında da doğrudan bir şekilde askeri vesayet yapısında bir takım değişikliklere gidilmiş, asker-sivil ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmıştır. Şimdi bu değişikliklerden konumuzla ilgili olanların neler olduğunu inceleyelim.

3 Ekim 2001 tarihinde gerçekleştirilen, 1982 Anayasası'nın 37 maddesini içeren en kapsamlı anayasa değişikliği sırasında MGK'nın yapısı ve faaliyetini düzenleyen 118. madde de elden geçirilmiştir.

Maddenin ilk fıkrasında yapılan değişiklikle kurul üyeleri arasına Adalet Bakanı ve Başbakan Yardımcıları da eklenmiş, askeri cenahın sayısal üstünlüğü siviller lehine bozulmuştur. Bunun yanında maddenin ikinci fıkrasındaki, MGK'da alınacak kararların "Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınacağı" şeklindeki ifade yerini "Bakanlar Kurulu'nca değerlendirilir" ibaresine bırakmıştır. Yapılan bu değişiklikler ile MGK kararları tavsiye kararı haline dönüştürülmüş ve bu kararların Bakanlar Kurulu üzerindeki bağlayıcılığı azaltılmaya çalışılmıştır.

¹²² Sezen, a.g.m., s.74.

Bu değişikliklere göre 118. madde şu şekle gelmiştir;

“Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışışleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonunun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir.

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının nerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanı’nca düzenlenir. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakan’ın başkanlığında toplanır. Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.”

Bu değişikliklerle 1960 Anayasası’nda başlayan ve MGK işlev ve yapısını tedrici olarak asker lehine pekiştiren trend bir ölçüde geri çevrilmiş, en azından durdurulmuştur.

Ancak belirtmek gerekir ki, 1982 Anayasası’nın 118. maddesinde yapılan değişiklikler, asker-sivil dengelerinde fiili durumunda ciddi bir değişikliğe yol açmamıştır. MGK’nın st kurulunda sivil sayısının arttırılması, oylamadan çok tarafların ve dengelerin esas olduğu kurulda kararların

niteliğini etkilememiş, kurulun askeri cenahı siyasi kararlara dahil eden ana yapısı değişmemiştir.¹²³

2003 yılında yapılan değişikliklerle ilgili olarak da şunları söyleyebiliriz; 30 Temmuz 2003 tarihinde TBMM'den geçen Avrupa Birliğine ilişkin 7. Uyum Paketi içeriğiyle cumhuriyet tarihinin asker-sivil ilişkilerini siviller lehine çevirmeyi hedefleyen önemli adımlardan birisidir. Bu uyum paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerle MGK ve MGK Genel Sekreteri'nin yetkileri kısılmış, askeri harcamalara denetim kapısı açılmıştır.

Uyum paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerden en önemlisi, MGK'nın işlevine yönelik olarak kurum kanununda yapılan değişikliklerdir. Yapılan bu değişikliklerle kurulun TSK'nın parçası gibi yapılanmasına/ davranmasına ve MGK'nın icracı yetkilerine ve işlevlerine son verilmiştir.

Bu çerçevede birinci olarak MGK Genel Sekreteri'nin siviller arasından da tayin edilebilmesi ve bu yolla Genel Sekreterliğin yönetim olarak orduya fiili bağımlılığının ortadan kaldırılması öngörülmüştür ve MGK Genel Sekreteri'nin atama koşulları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeyle Genel Sekretere ilişkin olarak Genelkurmay Başkanı'nın seçimi ve onayıyla yapılan atama şekline son verilerek, yetki Başbakan'a aktarılmıştır.

Aynı çerçevede ikinci olarak kurulun ayda bir yapılan toplantıları iki aylık periyotlara çevrilmiş ve MGK'nın gündem belirlemedeki ağırlılığı hafifletilmiştir.

nc olarak MGK yasasının kurulun yetkilerini düzenleyen 4. maddesi ile MGK Genel Sekreteri'nin yetkilerini düzenleyen 13. maddesi değiştirilmiş, MGK kanununun 9, 14 ve 19. maddeleri iptal edilmiş ve böylece kurulun ve Genel Sekreterin yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır.

MGK'nın, milli plan ve programlar hazırlamak, ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik durum ve gelişmelerini sürekli takip ederek

¹²³ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.107.

değerlendirmek, bu konuda politikalara referans olacak temel esasları tespit etmek, toplumu Atatürkçü düşünce, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda ve milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici gerekli tedbirleri belirlemek gibi icracı yetkilerinin kaldırılması sivilleşme istikametinde önemli bir adımdır.¹²⁴

Bu değişiklikler sonrası MGK'nın yetkileri devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları almaya indirgenerek, kurul istişari bir organ görünümüne getirilmiştir.

Bu değişikliklere paralel olarak MGK Genel Sekreteri'nin görev alanı kurulun sekreterlik hizmetlerini yürütmekle ve kurulun vereceği görevleri yerine getirmekle sınırlandırılmıştır. Genel Sekreter'in kendisine gizli Başbakan rolü veren, "MGK kararlarının uygulamasını takip ve kontrol etmek, yönlendirmek; milli güvenlik siyasetini tayin, tespit, uygulama ve gerektiğinde düzeltme ve değiştirmek için planlar hazırlamak ve bu konudaki uygulamaları takip ve yönlendirmek, denetlemek, bu çerçevede Cumhurbaşkanı ve Başbakan adına yetkili olmak, bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişilerinden açık ve her derecede gizli bilgi ve belgeleri talep etmek" gibi yetkileri tarihe karışmıştır.

Ali Bayramoğlu'na göre yapılan bu değişiklikler önemlidir, fakat yeterli değildir. Şöyle ki; "Askeri vesayet rejiminin ayrıcalıklı araçlarından MGK'nın, 1990'lardan 2000'li yıllara Silahlı Kuvvetlerin siyasete müdahale, siyaseti denetleme, temel siyasi kararlara katılma, kamuoyu ve kamu kurumlarıyla doğrudan ilişki kurma, askeri demokrasiyi yasal kurallara uydurma gibi temel siyasi faaliyetlerin odaklandığı kurum olması, başka bir deyişle askeri politikaların amlandığı ve kağıt üzerinde "sivilleştirildiği" ana birim işlevini görmesi dikkate alınırsa atılan adımın kalıcı, fiili ve sembolik önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Bununla birlikte yapılan değişiklikler MGK'nın simgelediği ve hayata geçirdiği temel modeli ortadan kaldırmamıştır.

¹²⁴ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.110.

Türkiye’de askeri vesayet sisteminin taşıyıcısı olan ana mekanizma devlet iktidarı-siyasi iktidar farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma, toplum talep-siyasal karar ilişkisini manasız kılan, siyasi alanı daraltan bir anti-siyaset, dolayısıyla anti-toplum düzeni üretmekte, gücünü siyasi iktidar karşısında devlet iktidarını temsil eden askerin varlığından almaktadır. Kavramı, politikaları ve kurumlarıyla milli güvenlik unsurları ise bu farklılaşmanın sürdürülmesi ve bu gücün pekiştirilmesini sağlayan bir işlev yerine getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında “icra yetkileri” kaldırılmakla birlikte yasada mevcudiyetini koruyan geniş ve muğlak milli güvenlik tanımı ile devletin milli güvenlik siyasetine ilişkin kapsayıcı tanım üzerinden “icra fikri” yerinde kalmıştır.”¹²⁵

Ali Bayramoğlu’nun görüşleri bu açıdan değerlendirildiğinde doğruluk payı taşımaktadır. Nitekim belirttiği gibi, milli güvenlik kavramını devletin anayasal düzeninin, milli varlığı ve menfaatlerinin türlü iç ve dış tehditlere karşı korunması olarak tanımlayan 2945 sayılı MGK Kanunu’nun 2. maddesi değişmemiştir. Daha öncede belirttiğimiz gibi geniş ve muğlak bir nitelik taşıyan bu tanım milli güvenliği sosyal, kültürel alanlara taşımakta, iç politikaya uzanmakta, fiilen ve geleneksel olarak iç tehdit adı altında ele alınan toplumsal hareketler ve taleplere, eğitim ve sanayi politikalarına uzanmakta, ayrıca yürütmenin yetki alanıyla üst üste oturmaktadır.

Nitekim “devletin milli güvenlik siyaseti” aynı maddede şöyle tanımlanmaktadır: “Milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulu’nun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaset...” Bu tanımla, milli güvenlik siyaseti, eğitimden sivil toplum örgütlerine, Kıbrıs meselesinden teknolojik yatırımlara kadar iç ve dış politik çerçevede temel politikaları milli hedefler adı altında belirleyen, bunları MGK’nın görüşleri çerçevesinde şekillendiren siyaset üstü bir ana

¹²⁵ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.112-113.

politika haritası haline dönüşmektedir ve MGK'nın görev alanını tanımlayan ana öge olmayı sürdürmektedir.

Bu çerçevede her siyasetçinin, her bürokratin önüne ana harita olarak sürülen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi varlığını korumaktadır.¹²⁶

1.10. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU'NUN KURULUŞ AMACI

Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacı, anayasal bir kurum olması dolayısıyla doğal olarak Anayasa'da ve mevzuatta belirtilmiştir. Kurulun anayasada ve mevzuatta belirtilen kuruluş amacı, icra organı olan Bakanlar Kurulu'na, milli güvenlik konularında yardımcı olmak ve milli güvenliği ilgilendiren konularda tavsiye kararları almaktır. Gerek Anayasada, gerek ilgili mevzuatta kurul kararlarının etkisi konusunda bağlayıcı bir hüküm yoktur. Kurul üzerindeki esas tartışma, kurulun uygulamada oynadığı farklı ve etkin roldür. Anayasa'da ve mevzuatta belirtilmeyen, ancak uygulamadaki bu etkin rol, doğal olarak kurulun amacını sık sık tartışma konusu yapmaktadır. Bu tartışmaların nirengi noktasını ise, kurulun asıl amacının, “siyasi iktidara yardımcı olmak” değil, aksine “siyasi iktidarı frenlemek ve onu yönlendirmek” olduğu konusundaki şüpheler oluşturmaktadır.¹²⁷

1.10.1. Anayasalarımıza Göre Milli Güvenlik Kurulu'nun Kuruluş Amacı:

Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacını tespit etmek için, başvurulacak ilk hukuki kaynak Anayasa'dır. İlk olarak 1961 Anayasası'nın 111. maddesinde düzenlenen Milli Güvenlik Kurulu'nun amacını, söz konusu maddenin şu satırlarından çıkarmak mümkündür: “Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildirir.”

¹²⁶ Bayramoğlu, a.g.m., s.113.

¹²⁷ Fuat Sarı, **Millî Güvenlik Kurulu'nun Yapısı ve Türk Siyasetindeki Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.74.

1961 Anayasası'nda 1488 sayılı kanunla 1971 yılında yapılan değişiklikten sonra, 111. maddenin aldığı yeni şekilde de, Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir: "Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye eder."

Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacı, 1982 Anayasası'nda ise öncekilere nazaran daha geniş bir şekilde yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın 118. maddesinin ilk şeklinde Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacı şöyle ifade edilmekteydi: "Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonunun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır."

1982 Anayasası'nın bazı maddelerinde ve 118. maddesinde de değişiklik yapan 4709 sayılı kanun ile değiştirilen 118. maddenin Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacını belirten fıkrası şu şekilde yeniden düzenlenmiştir: "Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonunun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir."

Görüldüğü gibi, 1982 Anayasası'nda kurulun amacı için oldukça kapsamlı bir tanım yapılmıştır.

1.10.2. 129 ve 2945 Sayılı Yasalara G6re Milli G6venlik Kurulu'nun Kuruluş Amacı

Milli G6venlik Kurulu'nun amacının belirtildiği ikinci t6rdeki kaynaklar ise, konuya ilişkin mevzuatta yapılan d6zenlemelerdir. Kurulun amacı bu d6zenlemelerde, doğal olarak anayasadan daha geniş bir şekilde yer almıştır. T6rk Hukuk Mevzuatında MGK'yı d6zenleyen yasalar; 11 Aralık 1962 tarih ve 129 sayılı yasa ile bunu y6r6rl6kten kaldıran 9 Aralık 1983 tarih ve 2945 sayılı yasalardır.

129 sayılı yasaya g6re Milli G6venlik Kurulu'nun kuruluş amacını ř6yle açıklayabiliriz; Başbakan İsmet İn6n6 imzasıyla 5 Nisan 1962 tarihinde Millet Meclisi Başkanlığına sunulan Milli G6venlik Kurulu Kanunu Tasarısının gerekçesinde, Milli G6venlik Kurulu'nun 1949 yılında 5399 sayılı kanuna g6re kurulmuş olan Milli Savunma Y6ksek Kurulu'yla aynı anlama gelen bir organ olduğuna işaret edilmiş, ancak anayasa h6k6mlerine uyularak fonksiyonlarında husule gelen değişiklikleri de kapsamak 6zere bir anayasal organ şeklinde yeniden d6zenlendiği belirtilmiştir. Gerekçeye g6re bu tasarı; "Devletin maddi ve manevi b6t6n varlıklarının her t6rl6 tecav6zlere karşı korunması ve y6celtilmesi amacıyla takip edilecek politika, prensip ve planların tespiti işleri ile bu konudaki hazırlık ve çalışmaları tanzim edecek esasları derlemiş bulunmaktadır."¹²⁸

Yasadaki bu h6k6mden hareketle, 1960'ların başında T6rkiye'de milli g6venliki devlet anlayışının egemen kılınmak istendiğini s6yleyebiliriz. Gerekedeki ifadelerden, Milli G6venlik Kurulu'nun, toplum yaşamının her alanı ile ilgili ve devletin y6celtilmesi t6r6nden siyaset teorisinde artık eskimiş ve çeşitli tehlikeleri barındıran bir anlayışın 6r6n6 olduğu sonucu çıkarılabilir.¹²⁹

Hikmet 6zdemir, bu g6r6ř6 desteklemek için tasarının parlamentoda g6r6şmelerinde, o zamanki Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr.

¹²⁸ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, D6nem 1 (1962), Cilt:8, 157 sevk sayılı belge.

¹²⁹ 6zdemir, a.g.e., s.123.

Turhan Feyzioğlu'nun milli güvenlik politikasından ne anlaşılması gerektiğine dair yaptığı şu ilginç tanımı vermektedir: “Bugün (1962 yılı) milli güvenlik politikası dendiği zaman, yalnız bizde değil, bütün memleketlerde askeri politikadan, dış politikadan ibaret meseleler gelmeyecek, sağlık, ticaret politikası ile ilgili meseleler, sanayi, ziraat, ulaştırma, bayındırlık politikası ile ilgili meseleler bu kurulda görüşülecektir.”¹³⁰

2945 sayılı yasaya göre Milli Güvenlik Kurulu'nun kuruluş amacını ise şöyle açıklayabiliriz; Milli Güvenlik Devleti anlayışı izlerine 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra yapılan düzenlemelerde de rastlamak mümkündür. Bu anlayışın bir örneği de, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Başbakanlık görevine getirilen eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Emekli Orgeneral Bülend Ulusu imzasıyla 7 Temmuz 1983 tarihinde Danışma Meclisi'ne gönderilen Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanun tasarısıdır. Tasarının genel gerekçesindeki şu ifadeler oldukça dikkat çekicidir: “(...)12 Eylül 1980 öncesi devlete müteveccih iç tehditlerin ulaştığı boyutlar ve tehditler karşısında Milli Güvenlik Kurulu'nun tetkik, araştırma ve incelemeleri sonucu tespit ettiği ve büyük bir çoğunlukla 12 Eylül'den sonra uygulanan tedbirlerin, zamanın yürütme, yasama ve yargı organlarınca yerine getirilmemesi veya istenilen şekil veya düzeyde uygulamaya konulmaması sonucu hasıl olan durumlarla tekrar karşılaşmayı önlemek için Anayasa'nın öngördüğü esaslar çerçevesinde Kurulun ve Genel Sekreterliğin görev, yetki ve çalışma usulleri yeni tasarıda yer almış bulunmaktadır.”¹³¹

Hikmet Özdemir'e göre; burada yeni tasarı diye sözü edilen 9 Kasım 1983 tarihli 2945 sayılı yasa, 1982 Anayasası ve 12 Eylül askeri yönetiminin yaptığı öteki düzenlemelerle birlikte birey ve topluma karşı milli güvenlik devleti ideolojisini kurumsallaştıran mekanizmalar şeklinde düşünülmelidir.¹³²

¹³⁰ Özdemir, a.g.e., s.123. Turhan Feyzioğlu'nun konuşması için bkz. **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1 (1962), Cilt:8, s. 190-191.

¹³¹ **Danışma Meclisi Tutanak Dergisi**, Cilt:22 (1982), 587 sevk sayılı belge, 1.

¹³² Özdemir, a.g.e., s.125.

1.10.3. Anayasa ve Mevzuata Yansıtılmayan Amaç

Milli güvenlik kavramının kapsamının çok geniş tutulması ve kurul kararlarının niteliği, Milli Güvenlik Kurulu'nun genel oya ve siyasi partiler rejimine karşı duyulan güvensizlik sonucu kurulduğu tezini güçlendirmektedir.¹³³

Bu tezin, ülkemizin geçmişte yaşadığı olaylar sebebiyle çoğu zaman doğruluğu açıkça ortaya çıkmıştır. Çünkü, halk oyu ile kurulacak Millet Meclisi'nin bu egemenliği iyi kullanabileceği noktasında hep kuşku duyulmuştur. Bu sebepten dolayı Prof. Dr. Bülent Tanör; 1961 Anayasası ile ulusal egemenliğin kullanılmasını güvenle yerine getirmek için bazı müesseseler ihdas edildiğini belirtirken, Milli Güvenlik Kurulu'nu da bu müesseseler arasında saymıştır.¹³⁴

Özellikle 1982 Anayasası'ndaki düzenlemeyle milli güvenlik kavramının kapsamı daha da geniş tutulmuştur. Öyle ki, MGK ile ilgili maddede geçen "toplumun huzur ve güvenliğinin korunması" ibaresinin içine girmeyen konu kalmamış gibidir. Anayasanın temel hak ve özgürlükler rejimi, her kesimiyle bu kavramın tam bir denetimi altına girmiştir. Milli güvenlik kavramının kapsamının bu derece genişlemesi, askeri kanada, devlet çarkının ve toplum olaylarının denetlenmesinde daha büyük olanaklar sağlamaktadır.¹³⁵

Bülent Tanör'e göre; halkın oyuyla seçilmiş iktidarların, Cumhuriyeti dejenere etmesi, iktidarların uygulamalarıyla sistemden sapması sebepleriyle ve böyle bir sapmanın bir daha yaşanmaması için, 1961 Anayasası'nın içerisine genel oya karşı denge ve ağırlıklar yerleştirilmiştir. Böylece 1961 Anayasası ile getirilen yeni düzenlemelerle, devlet iktidarının ve egemenliğinin kullanılmasının çeşitli organ ve kurumlar arasında dağıtılması ve bunlar arasında karşılıklı fren dengelerinin oluşturulması suretiyle, Meclis

¹³³ Sarı, a.g.e., s.79.

¹³⁴ Tanör, *İki Anayasa*, s.30.

¹³⁵ Tanör, a.g.e., s.123.

egemenliği kullanan tek organ değil, bunlardan sadece biri konumuna düşürülmüştür.¹³⁶

Bir başka deyişle 1961 Anayasası kuvvetlerin dağıtılması ve birbirlerine dengeletilmesi, egemenliğin ve iktidarın kullanılmasının paylaştırılması, kısacası “bölüştürülmüş egemenlik”i tercih etmiştir. Ulusal egemenliğin kullanılışındaki yeni ortaklar ordu ve aydındır. Ordu, Milli Güvenlik Kurulu ile devlet ortaklığına girmektedir.¹³⁷

Kuvvetlerin dağıtılması ve birbirlerine dengeletilmesi, egemenliğin ve iktidarın kullanılmasının paylaştırılması, bir başka deyişle, “bölüştürülmüş egemenlik”i bir fren mekanizması şeklinde düşünen ve anayasaya sokan güç, Kurucu Meclis’in askeri kanadını oluşturan Milli Birlik Komitesi’dir.¹³⁸ Bu konuda, Milli Birlik Komitesi üyesi ve Tabiî Senatör Haydar Tunçkanat, 1966’da bir günlük gazetede yayınlanan “Milli Güvenlik Kurulu” başlıklı makalesinde önemli ipuçları vermektedir: “Komite, oy çokluğu ile iktidara gelecek olan siyasi partilerin yeni Anayasamızda kurulacak İkinci Cumhuriyeti de dejenere edip yeni bir ihtilale sebep olmalarını önlemek için, yeni Anayasa ile Milli Güvenlik Kurulu’nu bir tedbir olarak getirmiş ve vazifelerini de açık ve seçik olarak belirterek Cumhurbaşkanı ve Kurulun askeri üyelerini de milli güvenliğimizi ilgilendiren her türlü problemlerde temel görüşlerini bu Kurul’da bildirmekle, hem görevli hem de sorumlu kılmıştır.”¹³⁹

Milli Birlik Komitesi’nin bir başka üyesi olan, aynı zamanda ihtilalden sonra Tabiî Senatörlük ve Devlet Başkanlığı görevlerinde bulunan Mehmet Özgüneş, 1970’te Genelkurmay Başkanlığı Tasarısı Cumhuriyet Senatosu’nda görüşülürken, şu önemli açıklamayı yapmıştır: “Büyük bir kurum getirilmiştir. Bu kurumun önemi istikbalde daha iyi anlaşılacaktır. Bu Milli Güvenlik Kurulu’dur. Memleketin milli güvenliği ile ilgili bütün bakanlar,

¹³⁶ Tanör, **a.g.e.**, s.22-23.

¹³⁷ Tanör, **a.g.e.**, s.30.

¹³⁸ Sarı, **a.g.e.**, s. 80.

¹³⁹ Haydar Tunçkanat, “Milli Güvenlik Kurulu”, **Akşam**, 22 Eylül 1966.

memleketin milli güvenlik hakkındaki karar yetkisini elinde tutan bütün generaller buna dahildir. Şu halde siyasi güç tek başına değil.”¹⁴⁰

1961 Anayasası’nı tesis eden egemen güçlerin genel oya bakış açısını, Milli Güvenlik Kurulu’na katılan Başbakan’a ilişkin düşüncelerinden de çıkarmak mümkündür. Milli Birlik Komitesi üyesi ve Tabîî Senatör Haydar Tunçkanat’ın, daha önce bahsettiğimiz “Milli Güvenlik Kurulu” başlıklı makalesinin devamındaki şu yorumu oldukça ilginçtir: “(...)Yeni Anayasamız, Milli Güvenlik Kurulu’na Cumhurbaşkanı’nın başkanlık edeceğini açıkça belirtmek suretiyle onu hem görevli hem de sorumlu kılmıştır. Cumhurbaşkanı bulunmadığı zaman bu görevi Başbakan yapar demek suretiyle de yürütme organının ve iktidarın başı olan Başbakan’ın bu kurulu tesir altında bulundurması önlenmiştir.”¹⁴¹

Milli Güvenlik Kurulu’na son şeklini veren Milli Birlik Komitesi’nin üyesi olan Haydar Tunçkanat’ın bu açıklamaları, Milli Güvenlik Kurulu’nun anayasa ve hukuki düzenlemelere yansıtılmayan asıl kuruluş amacını ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

Bu durum belki de Türk demokrasisinin kendine özgü yanlarından birisini teşkil etmektedir. Böylece uygulamada milli güvenlikten, yalnızca devletin iç ve dış güvenliğinin korunması anlaşılmamış; belli bir siyasi ideolojinin resmileştirilmesine ve dokunulmazlık kazandırılmasına gidilmiş, esasen rejimin temelinde ideoloji varken, ideolojik nitelikte fikir suçları yaratılmıştır.¹⁴²

1.11. MİLLİ GÜVENLİK KURULU’NUN YAPISI

Milli Güvenlik Kurulu Anayasa’nın 118. maddesi ile 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu ile

¹⁴⁰ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Birleşim 105 (1970), Cilt:61, s. 536-537.

¹⁴¹ Haydar Tunçkanat, “Milli Güvenlik Kurulu”, **Akşam**, 22 Eylül 1966.

¹⁴² Özdemir, **a.g.e.**, s.102.

düzenlenmiştir. 2945 sayılı kanun, Milli Güvenlik Kurulu'ndan ziyade Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ni düzenlemek için çıkarılmıştır.

Bu iki kaynaktan hareketle MGK'nın yapısını iki alt başlık altında inceleyeceğiz; Anayasa ile kanunda belirtilen başkan ve üyelerden oluşan Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği.

1.11.1. Milli Güvenlik Kurulu Başkan ve Üyeleri

Milli Güvenlik Kurulu başlıklı Anayasa'nın 118. maddesine göre; kurulun başkanı Cumhurbaşkanı'dır. Cumhurbaşkanı'nın katılmadığı zamanlar kurul Başbakan'ın başkanlığında toplanmaktadır.

3/10/2001 tarih ve 4709 sayılı kanun ile Anayasamızın bazı maddelerinde ve 118. maddesinde yapılan değişiklikler sonucu kurul üyeleri yeniden belirlenmiştir. Bu değişiklik ile daha önce 5'i asker, 5'i sivil üye olmak üzere 10 kişiden oluşan Milli Güvenlik Kurulu üye sayısı Bakanlar Kurulu'nun mevcut durumuna göre 14'e yükseltilmiştir. Asker üyeler; Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı olmak üzere değişmezken, Bakanlar Kurulu'ndan katılan üye sayısı 4'ten 8'e yükseltilmiştir. Daha önce Başbakan'ın haricinde hükümetten kurula katılan diğer üyeler; Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Bakanları iken, Anayasa'da yapılan bu değişiklikle Başbakan Yardımcıları ve Adalet Bakanı'da kurulun üyesi olmuşlardır.

Yeni düzenleme ile 118. madde de Başbakan yardımcılarının sayısı belirtilmediği için, Başbakan yardımcılarının sayısında olabilecek herhangi bir yasal değişiklik kurulun üye sayısını da doğal olarak değiştirecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin şu anki hükümeti olan 60. hükümette Başbakan yardımcısı sayısı 3 olduğu için kurulun üye sayısı; Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere 9'u sivil, 5'i asker toplam 14 kişidir.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri oy hakkı olmaksızın MGK toplantılarına katılmaktadır. Ayrıca gündemin özelliğine göre kurul

toplantılarına ilgili bakan ve kişilerde çağırılarak bilgi ve görüşleri alınabilmektedir. Kurul üyesi olmayan bu kişilerin de oy hakkı bulunmamaktadır.

2945 sayılı yasaya göre kurul olağan toplantılarını ayda bir defa yapmaktaydı. Ancak 2003 yılında Avrupa Birliği'ne ilişkin 7. Uyum Paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerle kurulun toplantıları artık iki ayda bir yapılmaktadır. Gerektiğinde kurul, Başbakan'ın teklifi üzerine veya doğrudan Cumhurbaşkanı'nın çağrısı ile de toplanabilmektedir.

Kurulun gündemi Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenmektedir. Gündemin hazırlanmasında Başbakan ve Genelkurmay Başkanı'nın önerileri de dikkate alınmaktadır. Ayrıca kurul kararlarını çoğunlukla almakta, eşitlik halinde kurul başkanının bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılmaktadır.

1.11.2. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği

1961 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 111. maddesinde Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğiyle ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken, 1982 Anayasası'nın 118. maddesinin sonuna "Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir" ibaresi eklenmiştir. Buradan 12 Eylül Askeri yönetiminin Genel Sekreterlik makamına özel bir önem verdiği sonucunu çıkarabiliriz.¹⁴³

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin statüsü, 11/12/1962 tarih ve 129 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Kanunu'nun 3. maddesinde; "Başbakanlığa bağlı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği" olarak belirtilmiştir yani, Genel Sekreterlik Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği bir sonraki alt başlıkta değineceğimiz yetki ve görevlerle, yaptığı araştırma ve incelemelerle kurul kararlarının bilgi altyapısını oluşturan ve alınan kararların yaşama

¹⁴³ Sarı, a.g.e., s.91.

geçirilmesini izleyen, denetleyen ve yönlendiren güçlü bir kurumdur ve gücünü sadece bu görevlerden almamaktadır. MGK Genel Sekreterliği, Başbakan'a bağlı olmakla birlikte, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinde, izlenmesinde, denetlenmesinde, yönlendirilmesinde ve eşgüdümlemesinde, verilen direktifler çerçevesinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve MGK adına yetkilidir. Kamu kurum ve kuruluşları ile diğer kuruluşlar için bunun anlamı, MGK Genel Sekreteri'nin bir isteğinin, Cumhurbaşkanı'nın, Başbakan'ın talimatı gücünde olduğudur.¹⁴⁴

2003 yılında Avrupa Birliği'ne ilişkin 7. Uyum Paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerle MGK ve MGK Genel Sekreterliği'nin bu görev ve yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır. MGK'nın yetkileri devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları almaya indirgenirken, bu değişikliğe paralel olarak MGK Genel Sekreteri'nin görev alanı kurulun sekreterlik hizmetlerini yürütmekle ve kurulun vereceği görevleri yerine getirmekle sınırlandırılmıştır.¹⁴⁵

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterlik makamı, MGK ile Bakanlar Kurulu arasında bir koordinasyon merkezi olarak düşünülmüş ve kurulmuştur. Zaten Genel Sekreter görevindeki kişide bir tür koordinatör gibi görev yapmaktadır. Burada belirtilmesi gereken önemli ve anlamlı bir nokta; koordinatörlük görevine getirilecek kişinin Silahlı Kuvvetler mensubu olma şartının uzun yıllar aranmasıdır. Genel Sekreter atamalarında Genelkurmay Başkanı'na inha (vazifeye tayin) yetkisi verilmesi ve Genel Sekreter'in Orgeneral/Oramiral rütbesinde Silahlı Kuvvetler mensuplarından olma zorunluluğu, söz konusu makamın askeri bir görev şeklinde anlaşıldığının göstergesidir.¹⁴⁶

1962 tarih ve 129 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Yasası'nda Genel Sekreter'in Silahlı Kuvvetler mensubu arasından atanacağına dair bir hüküm veya rütbe belirtilmemiştir, sadece Genelkurmay Başkanı'na inha (vazifeye

¹⁴⁴ Sezen, **a.g.m.**, s.74.

¹⁴⁵ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.110-111.

¹⁴⁶ Hikmet Özdemir, **Sivil Cumhuriyet**, İstanbul, İz Yayınları, 1991, s.57-58.

tayin) yetkisi tanınmıştır. Oysa 1983 tarihli 2945 sayılı kanunun 15. maddesinde ise; 2003 yılında değişiklik yapılmadan önce belirttiğimiz bu şart aranıyordu.

Hikmet Özdemir, Silahlı Kuvvetlerde Genelkurmay Başkanı'ndan sonraki hiyerarşik makamlar olan Kuvvet Komutanları atamalarında kararnamenin Milli Savunma Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı tarafından imzalanması yeterli olurken, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili atama kararının Bakanlar Kurulu'nun müşterek sorumluluğuna verilmiş olmasını önemli bulmakta ve MGK Genel Sekreteri olacak kişinin Orgeneral/Oramiral rütbesindeki Silahlı Kuvvetler mensupları arasından Genelkurmay Başkanı'nın inhası ve Başbakan'ın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile atanması prosedüründen hareketle, Türk Anayasa sistemindeki askeri kontrol mekanizmaları içinde Genelkurmay Başkanlığı makamı kadar, belki de ondan daha etkili makam Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğidir şeklinde fikir belirtmektedir.¹⁴⁷

Ancak 2003 yılında Avrupa Birliği'ne ilişkin 7. Uyum Paketi çerçevesinde yapılan değişiklikle bu atama şekli önemli ölçüde değişmiştir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin siviller arasından da tayin edilebilmesi ve bu yolla Genel Sekreterliğin yönetim olarak orduya fiili bağımlılığının ortadan kaldırılması öngörülmüş ve MGK Genel Sekreteri'nin atama koşulları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeyle Genel Sekreter'e ilişkin olarak Genelkurmay Başkanı'nın seçimi ve onayıyla yapılan atama usulüne son verilerek, yetki Başbakan'a aktarılmıştır. Böylece 2945 sayılı kanunun 15. maddesi şu hale getirilmiştir; "Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, Başbakan'ın teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanır. Söz konusu atamanın, Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları arasından yapılmasının öngörülmesi hâlinde Genelkurmay Başkanı'nın olumlu görüşü alınır." Bu

¹⁴⁷ Özdemir, **Rejim ve Asker**, s.140.

değişikliğin kurulun yapısının sivilleştirilmesine imkan sağlamak amacıyla yapıldığı açıktır.¹⁴⁸

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği genel bütçeye dahildir. Gizli hizmet giderleri içinde bütçeye ayrıca bir ödenek konulmuştur. Genel Sekreter bu ödeneğin sarfından Başbakan'a karşı sorumlu tutulmuştur.¹⁴⁹

2945 sayılı kanunun 12. maddesinde Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin birimleri şöyle belirlenmiştir; "Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği; Genel Sekreter, Genel Sekreter yardımcıları, Genel Sekreterlik bürosu ile aşağıda belirtilen birimlerden oluşur;

- a) Hukuk Müşavirliği,
- b) Ana Hizmet Birimleri Başkanlıkları,
- c) Personel ve İdari İşler Dairesi Başkanlığı.

Ana hizmet birimleri başkanlıkları Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin teklifi ve Başbakan'ın onayı ile kurulur. Ana hizmet birimleri dışında gerekli görüldüğünde görevleri ve hizmet süreleri belirtilmek kaydıyla Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin teklifi ve Başbakan'ın onayı ile geçici hizmet birimleri, özel ihtisas ve araştırma komisyonları, Genel Sekreterlik teşkilatı içinde veya dışında özel eğitim, planlama ve uygulama birimleri kurulabilir. Bunların hizmet ve çalışma sürelerinin uzatılması aynı usule bağlıdır. Genel Sekreterlik birimlerinin kuruluş, görev ve yetkileri ile diğer hususlar yönetmelikle düzenlenir."¹⁵⁰

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği teşkilatında görev alacak personel ise;

- a) Genel Sekreterlik kadrolarına atanacaklardan,

¹⁴⁸ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.109.

¹⁴⁹ 2945 Sayılı Kanun 20. Madde.

¹⁵⁰ 2945 Sayılı Kanun 12. Madde.

b) Sözleşmeli personelden,

c) Silahlı Kuvvetlerden Genel Sekreterlikte görevlendirileceklerden,

d) 160 sayılı Devlet Personel Dairesi Kurulması Hakkında Kanunun 4'üncü maddesi kapsamına giren kurum ve kuruluşların personelinden, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin teklifi ve Başbakan'ın onayı ile Genel Sekreterlikte görevlendirilenlerden oluşmaktadır.¹⁵¹

MGK Genel Sekreterliği teşkilatının kuruluş, görev ve yetkileri, personeline ve iç çalışma düzenine ait hükümler MGK Genel Sekreterliği yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğince hazırlanan ve MGK'da görüşülmesinin ardından Bakanlar Kurulu'nca onaylanan 2945 sayılı yasanın uygulanmasına ilişkin bu yönetmelik "gizli" gizlilik dereceli olarak hazırlanmıştır. 30 Temmuz 2003 tarihinde TBMM'den geçen Avrupa Birliği'ne ilişkin 7.Uyum Paketi çerçevesinde MGK'nın iç yapısını düzenleyen bu gizli yönetmelik kaldırılmış ve yerini üç ay içinde yeni bir yönetmeliğe bırakmıştır. Böylece MGK ve MGK Genel Sekreterliği'nin alt örgütlenmesi hakkında da yeterince bilgiye sahip olmuş bulunmaktayız.

1.12. MİLLİ GÜVENLİK KURULU VE MİLLİ GÜVENLİK KURULU GENEL SEKRETERLİĞİ'NİN GÖREV VE YETKİLERİ

12 Eylül'ün askeri vesayet sistemine ilişkin kritik düzenlemelerinden birisi 1983 yılında çıkarılan 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Kanunu'dur.

Milli Güvenlik Kurulu'nun ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görev ve yetkileri bu kanunun ayrı başlık ve maddelerinde düzenlenmiştir. MGK ve MGK Genel Sekreterliği'nin görev ve yetkilerini daha iyi kavramak için, "milli güvenlik ve devletin milli güvenlik siyaseti" kavramlarının yasada nasıl tanımlandığını hatırlamakta fayda vardır.

¹⁵¹ 2945 Sayılı Kanun 16. Madde.

1982 Anayasası'nın 118. maddesinde milli güvenlik kavramı "toplumun huzur ve güvenliğinin sağlanması" olarak tanımlanmıştır. 2945 sayılı MGK Kanununda bu kavram daha da genişlemiştir. Kanunun 2. maddesi milli güvenliği; "Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması" şeklinde tanımlamaktadır.¹⁵²

Bu tanım yürütme organının bütün yetkilerini içermekte daha da öte sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik iç gelişmeleri takip edilip yönlendirilecek, hatta müdahale edilecek milli güvenlik unsurları arasında sıralamaktadır.¹⁵³

2945 sayılı kanunun yine aynı maddesinde, Devletin Milli Güvenlik Siyaseti de; "Milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile Milli Güvenlik Kurulu'nun belirlediği görüşler dahilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti" şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁵⁴

Görüldüğü gibi, MGK'nın görev ve yetki alanı alabildiğince geniş tutulmuştur. Çalışma alanına neredeyse sınır konulmayan kurulun, karar ve tasarruflarından ise herhangi bir merci sorumlu tutulmamıştır. Bu da tartışma konusu olan bir başka noktadır.¹⁵⁵

1.12.1. Milli Güvenlik Kurulu'nun Görevleri

9/11/1983 tarihli ve 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 4. maddesi 9 bend halinde MGK'nın görevlerini sıralamıştır. Kanunun bu maddesine göre MGK'nın görevleri şunlardır;

¹⁵² 2945 Sayılı Kanun 2. Madde.

¹⁵³ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.88.

¹⁵⁴ 2945 Sayılı Kanun 2. Madde.

¹⁵⁵ Sarı, **a.g.e.**, s.95.

a) Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konularında, görüş tespit eder;

b) Devletin milli güvenlik siyaseti doğrultusunda tespit edilen milli hedeflerin ve hazırlanan milli plan ve programların gerçekleştirilmesine ilişkin tedbirleri belirler;

c) Devletin milli güvenlik siyasetini etkileyecek milli güç unsurlarını ve ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik durum ve gelişmelerini sürekli takip ederek değerlendirir, milli hedefler yönünde güçlenmelerini sağlayacak temel esasları tespit eder;

d) Devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda zorunlu gördüğü tedbirleri tespit eder;

e) Anayasal düzeni koruyucu, milli birlik ve bütünlüğü sağlayıcı, Türk Milletini Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici gerekli tedbirleri belirler. Sayılan bu hususlara yönelmiş yurtiçi ve yurtdışı tehdide karşı koymak, bu tehdidi etkisiz kılmak için gereken strateji ve temel esaslar ile birlikte planlama ve uygulama hizmetleri konularında görüşleri, ihtiyaçları ve alınmasını lüzumlu gördüğü tedbirleri tespit eder;

f) Olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik veya savaş hali ilanı için görüş tespit eder;

g) Olağan hal ile savaş, savaşı gerektiren ve savaş sonrası hallerde, kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ve vatandaşlara düşecek topyekün savunma, milli seferberlik ve diğer konularda hizmet ve yükümlülükler ile bu hususlarda yapılacak planlara temel teşkil edecek esasları tespit eder;

h) Devletin milli güvenlik siyasetinin öngördüğü hususlar ve topluma yönelik hizmetler ile topyekün savunma hizmetlerinin gerektirdiği mali,

ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer konulara ilişkin tedbir ve ödeneklerin kalkınma plan, program ve yıllık bütçelerde yer almasını sağlamak üzere gerekli esasları tespit eder;

i) Milli güvenlik kapsamına giren konularda yapılan ve yapılacak milletlerarası antlaşmalar hakkında görüş tespit eder.

Milli Güvenlik Kurulu, tespit ettiği bu görüş, tedbir ve esasları kurul kararı halinde Bakanlar Kurulu'na bildirir ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.¹⁵⁶

Görüldüğü gibi MGK'nın bu tespit ve tedbir görevleri aslında temel bir görevin parçaları olarak tanımlanmıştır. Bu temel görev icrai niteliklidir, bu çerçevede "devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması"na ilişkindir.¹⁵⁷

30 Temmuz 2003 tarihinde TBMM'den geçen Avrupa Birliği'ne ilişkin 7. Uyum Paketi çerçevesinde cumhuriyet tarihinin asker-sivil ilişkilerini siviller lehine çevirmeyi amaçlayan önemli değişiklikler yapılmıştır.

Uyum Paketi çerçevesinde, 2945 sayılı MGK Yasası'nın kurulun yetkilerini düzenleyen 4. maddesi değişikliğe uğramış, kurulun yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır.

Bu değişikliğe göre; MGK'nın, milli plan ve programlar hazırlamak, ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik durum ve gelişmelerini sürekli takip ederek değerlendirmek, bu konuda politikalara referans olacak temel esasları tespit etmek, toplumu Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici gerekli tedbirleri belirlemek gibi icracı yetkileri kaldırılmış ve sivilleşme istikametinde önemli bir adım atılmıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ 2945 Sayılı Kanun 4. Madde.

¹⁵⁷ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.89.

¹⁵⁸ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.110.

Bu değişiklik sonrası MGK'nın yetkileri devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları almaya indirgenerek, kurul istişari bir organ görünümüne getirilmiştir.

Böylece 9/11/1983 tarihli 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 4. maddesi şu şekilde değiştirilmiştir; "Milli Güvenlik Kurulu; 2'nci maddede belirtilen millî güvenlik ve Devletin millî güvenlik siyasetine ilişkin tanımlar çerçevesinde Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları alır ve gerekli koordinasyonun sağlanması için görüş tespit eder; bu tavsiye kararlarını ve görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir ve kanunlarla verilen görevleri yerine getirir. Başbakan, Millî Güvenlik Kurulunun tavsiye kararlarının ve görüşlerinin değerlendirilmek üzere Bakanlar Kuruluna sunulması ve Bakanlar Kurulunda kabulü halinde bu tavsiye kararlarının uygulanmasının koordinasyonu ve izlenmesi için bir Başbakan yardımcısını görevlendirebilir."

2945 sayılı kanundaki 4. maddenin değişiklik gerekçesi şu şekildedir; "Maddeyle, 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı kanunla Anayasa'nın 118. maddesinin üçüncü fıkrasında yapılan ve MGK kararlarının tavsiye niteliğinde olması yönündeki değişikliklerin 9/11/1983 tarihli ve 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanununa yansıtılması amaçlanmaktadır."

1.12.2. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin Görev ve Yetkileri

2945 sayılı yasanın önemli bir özelliği, temel işlevi MGK'nın sekreteryâ hizmetlerini yürütmek olan MGK Genel Sekreterliği'ni, kurulun genişleyen görevlerine koşut olarak görev, yetki ve örgütlenme açısından güçlendirmesidir.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği kurumsallaşmış yapısıyla, özellikle 12 Eylül döneminden itibaren siyaseti ve devlet işleyişini yönlendiren ve takip eden bir birim haline gelmiştir. Daireleri ve müsteşarlıklarıyla kurumun alt yapısının önemi üst yapısının önemiyle eşitlenmiş, hatta zaman

zaman onu geçmiştir. Yasa tasarısının genel gerekçesi bu açıdan açık ve ilginçtir; “12 Eylül 1980 öncesi devlete müteveccih iç tehditlerin ulaştığı boyutlar ve tehditler karşısında Milli Güvenlik Kurulu’nun tetkik, araştırma ve incelemeleri sonucu tespit ettiği ve büyük bir çoğunlukla 12 Eylül’den sonra uygulanan tedbirlerin, zamanın yürütme, yasama ve yargı organlarının yerine getirilmemesi veya istenilen şekil veya düzeyde uygulamaya konulmaması sonucu hasıl olan durumlarla tekrar karşılaşmayı önlemek için Anayasanın öngördüğü esaslar çerçevesinde Kurulun ve Genel Sekreterliğin görev, yetki ve çalışma usulleri yeni tasarıda yer almış bulunmaktadır.”¹⁵⁹

MGK’nın en az bilinen ve tartışılan yönü alt yapısı, iç işleyişi ve işlevidir. Oysa MGK’ya verilen görevlerin koordinasyon ve meşruiyet merkezi olarak genel sekreterlik karşımıza çıkmaktadır.

Genel Sekreterliğin görevleri 2945 sayılı yasanın 13. maddesine göre şöyledir;

a) Milli Güvenlik Kurulu’nun 4’üncü maddede sayılan görevleriyle ilgili olarak; gerekli her türlü çalışma, araştırma, inceleme ve değerlendirmeleri yapar, bunların sonuçlarını teklifleri ile birlikte Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kurulu’na sunar;

b) Milli Güvenlik Kurulu kararlarının hazırlanmasında ve bu kararlara ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarının uygulanmasında, bakanlıklar ve ilgili kurum ve kuruluşlarla müşterek çalışmalar yapar, uygulamaları takip ve kontrol eder, düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunur;

c) Milli Güvenlik Kurulu’nun sekreterlik hizmetlerini yürütür;

d) Bakanlar Kurulu’nun milli güvenliğin sağlanması sorumluluğuna ilişkin olarak: Devletin savunma siyaseti dışında milli güvenlik siyasetini tayin, tespit, uygulama ve gerektiğinde düzeltme ve değiştirme görevlerini doğrudan veya bakanlık, kurum ve kuruluşlarla da yapılacak müşterek

¹⁵⁹ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:22 (1982), 587 sevk sayılı belge, 1.

alışmalarla araştırır, inceler, planlar hazırlar ve bu konudaki uygulamaları takip ve koordine eder, yönlendirir, sonuçları değerlendirir;

e) Milli Güvenlik Kurulu kararları ile bunlara ilişkin Bakanlar Kurulu kararları doğrultusunda, 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (d) ve (e) bentlerinde belirtilen konularda gerekli olan hizmet ve faaliyetleri planlar, yürütür ve ilgili bakanlık, kamu ve özel kurum ve kuruluşlardaki bu konulara ilişkin uygulamaları takip ve kontrol eder, yönlendirir ve koordine eder;

f) Silahlı Kuvvetler görev alanı dışında kalan topyekün savunma hizmetlerini koordine eder ve bu konudaki düzenlemeleri takip eder. Bu hizmetlerle ilgili plan ve esasların tespiti, düzeltilmeleri ve değişiklik işlemlerini yürütür. Bu esaslara göre, bakanlık, kurum ve kuruluşların yapacakları planların gerçekleşmesini ve uygulamalarını temin ve takip eder. Milletlerarası antlaşma ve anlaşmalar gereğince aynı konu ile ilgili hizmetleri yerine getirir ve getirilmesini sağlar. Olağan hal ve savaş, savaş gerektiren ve savaş sonrası hallerde topyekün savunma sivil hizmetleri yönünden kamu ve özel kuruluşlara düşecek görev ve yükümlölöklere ait kanuni ve idari tedbirleri tespit ederek gerçekleşmesi için faaliyette bulunur;

g) Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle ilan edilen olağanüstü halde alınacak tedbir, yapılacak iş ve işlemlerin tespit çalışmalarını yapar, uygulamada işbirliğinin sağlanması için gerekli tedbirleri tespit eder ve bu konudaki tekliflerini Başbakan'a sunar;

h) Milli güvenlik siyasetinin öngördüğü tedbirlerin alınması ve hizmetlerin yürütölmesi ile topluma yönelik hizmetler ve topyekün savunma sivil hizmetlerinin gerektirdiğı mali, ekonomik, sosyal ve diğer tedbirlerin kalkınma, plan ve programlarında yer alması, yıllık bütçelerde bunlar için ödenek ayrılması konularında, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile işbirliği ve koordinasyonda bulunur.

i) Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kurulu'nca ve kanunlarla verilen diğer görevleri yürütür.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin diğer yetkileri kanunda şöyle belirtilmiştir;

“Madde 9 - Milli Güvenlik Kurulu kararlarıyla ilgili Bakanlar Kurulu kararlarının dağıtımı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından yapılır. Bu kararlara ilişkin uygulamalar Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından takip edilerek sonuçları hakkında Başbakana, Cumhurbaşkanı ve Milli Güvenlik Kuruluna belli süreler içinde bilgi verilir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği ayrıca Bakanlar Kurulu kararı haline getirilemeyen Milli Güvenlik Kurulu kararları ile bu kararlara ilişkin gelişmeler hakkında da Cumhurbaşkanı, Başbakana ve Milli Güvenlik Kurulu'na bilgi sunar.”

“Madde 14 - Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, 13'üncü maddede belirtilen görevlerin yerine getirilmesinde, takip ve kontrol edilmesinde, yönlendirilmesinde, koordine edilmesinde ve denetlenmesinde verilen direktifler çerçevesinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kurulu adına yetkilidir.”

“Madde 19 - Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişileri Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine gerekli olan açık ve her derecede gizli bilgi ve belgeleri sürekli veya istenildiğinde vermek zorundadırlar.”

Görüldüğü gibi milli güvenlik siyasetinde sürekliliği sağlama, milli güvenlik siyasetine ve buna bağlı tüm diğer siyasetlere temel teşkil edecek bilgileri derleme, topyekün savunma hizmetlerini koordine etme, şiddet olayları karşısında önlem geliştirme özetle genel sekreterliğin görevleri arasındadır. MGK Genel Sekreteri kanuna ve yönetmeliğe göre bu görevler için devlet bilgisini süzgecinden geçirip derler, alınan kararları takip eder, milli güvenlik belgesindeki esasların uygulanması için tüm kamu kurum ve

kuruluşlarıyla Başbakan adına ilişkiler kurar, bu kurumlardan düzenli bilgi talep eder, MGK'da birleştirilen bilgi ve istihbaratlar çerçevesinde milli güvenlik esas ve uygulamalarını onlara bildirir, bu yönde planlar hazırlar ve bu konudaki uygulamaları takip ve kontrol eder, düzenler, yönlendirir ve koordine eder ve bunları yaparken Başbakan adına yetkilidir.

Bu yetki ve görevleri tek cümleyle şöyle özetlemek mümkündür; MGK Genel Sekreterliği ve Genel Sekreteri anayasal kurumları yönlendiren temel siyasi bilgi ve bilgi derlemesi tekeli elinde tutar.¹⁶⁰

Nitekim çeşitli devlet kurumlarından gelen, bu kurumlara ısmarlanan bilgilere son şekli, siyasi vurgularıyla birlikte MGK Genel Sekreterliği tarafından verilmekte, başka bir deyişle asayiş ve güvenlik mantığı çerçevesinde yoğrulmaktadır. MGK Genel Sekreterliği sadece siyasi ve ekonomik bilgileri istihbari mantık çerçevesinde değerlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda istihbari bilginin tek elde toplandığı merkez olmaktadır. Genelkurmay İstihbarat Dairesi, Emniyet İstihbarat Dairesi ve Milli İstihbarat Teşkilatı ve MGK temsilcisinin katıldığı istihbarat koordinasyon toplantıları genel sekreterlikte yapılmakta, devlet kurumlarına ve siyasi merkezlere sunulacak tüm veriler sonuç olarak genel sekreter tarafından şekillendirilmektedir.¹⁶¹

Kısaca MGK Genel Sekreterliği her türlü bilginin aktığı, ısmarlandığı, değerlendirildiği ve koordine edildiği “devlet hafıza ve eylem merkezi”ni oluşturmaktadır. MGK bu bilgi derlemesi çerçevesinde TRT, RTÜK, DPT, YÖK, Valilikler ve bakanlıklar gibi devlet kurumlarıyla doğrudan ilişkiye geçmekte, yönlendirme yapmakta ve en önemlisi taleplerde bulunmaktadır.

Siyaset ve siyasetçi bu toplanan bilgiler tarafından kuşatılmakta ve bu şekilde bu bilgiler tüm kurum ve kuruluşlarda alınan kararların yönünü ve niteliğini belirlemektedir.

¹⁶⁰ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.93-94.

¹⁶¹ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.95.

MGK alt birimleri sadece bilgiyi üretmekle, derlemekle ve politika uygulamalarını denetlemekle yetinmemekte, toplumun, ekonominin, siyasetin her yönüyle tümünü takip ve kontrol etmektedir. Nitekim MGK Genel Sekreterliği dört ana birim etrafında örgütlenmiştir. Bunlar sırasıyla Milli Güvenlik Siyaset Başkanlığı, Bilgi Toplama Araştırma Değerlendirme Başkanlığı, Toplumla İlişkiler Başkanlığı, Topyekün Savunma Sivil Hizmetler Başkanlığı'dır. Başkanlıkların altında baş müşavirlikler, onların altında müşavirlikler bulunmaktadır. Geniş milli güvenlik kavramının nasıl hayata geçirildiğini örneklemek ve topyekün denetim ve yönlendirmeyi somut olarak görmek için Milli Güvenlik Siyaseti Başkanlığı'nın altında bulunan Özel Siyasetler baş müşavirliğine bakmak yeterlidir. Bu baş müşavirlik, sosyal siyaset, ekonomi siyaseti, eğitim ve kültür siyaseti, bilim ve teknoloji siyaseti müşavirliklerinden oluşur. Aynı şekilde Toplumla İlişkiler Başkanlığı altında, Psikolojik Harekat Eğitim Müşavirliği, Yazılı Medya Müşavirliği, Görsel ve İşitsel Medya Müşavirliği, İnternet Müşavirliği, en ilginç Sivil Toplum Örgütleri Müşavirliği bulunmaktadır. Bu kurumsallaşmayla MGK ekonomiden sivil toplum alanına kadar yönlendirme, takip ve politika üretme faaliyetlerinde bulunmaktadır.¹⁶²

Görüldüğü gibi bilgi tekeli oluşturmada toplumu yönlendirmeye tüm faaliyetler askerin siyasi ve ideolojik kontrolü altındadır. MGK Genel Sekreteri olacak kişi Orgeneral/Oramiral rütbesindeki Silahlı Kuvvetler mensupları arasından Genelkurmay Başkanı'nın inhası ve Başbakan'ın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile atanmaktadır. Bu prosedürden hareketle MGK Genel Sekreterinin ordu komuta kademesinin 15 üyesinden biri olduğunu düşünürsek kendi üzerinden MGK, Genelkurmay Karargahının bir parçası gibidir ve Genelkurmay Bakanlığı'nın bağımlı değişkeni gibi çalışmaktadır. Diğer bir deyişle bir çok çalışma, talimat, hazırlık Genelkurmay Başkanlığı merkezli olmakta, MGK'nın elde ettiği bilgiler bu süzgeçten geçirilmekte ve yeniden MGK tarafından dolaşıma sokulmaktadır.¹⁶³

¹⁶² Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.95-96.

¹⁶³ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.96-97.

MGK bir anlamda koordinatör ve meşrulaştırıcı olarak faaliyet göstermektedir. Bu yönüyle MGK'nın bir anlamda askeri eylemlerin "sivilleştirildiği" bir tampon mekanizma görevi yaptığı açıktır. Bu durum özellikle MGK'nın ayrıcalıklı bir müdahale aracı olarak kullanıldığı 28 Şubat günlerinde iyice belirginleşmiş, daha net görülmüştür.

Ancak 30 Temmuz 2003 tarihinde TBMM'den geçen Avrupa Birliği'ne ilişkin 7. Uyum Paketiyle MGK ve MGK Genel Sekreterliği'nin yetkileri önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Bu uyum paketi içeriğiyle Cumhuriyet tarihinin asker-sivil ilişkilerini siviller lehine çevirmeyi hedefleyen önemli bir adımdır. Bu paketle MGK ve MGK Genel Sekreterinin yetkileri kısılmış, askeri harcamalara denetim kapısı açılmış, yetki/sorumluluk mekanizmasını bozan, sivil iktidarı devlet iktidarının icra memuru haline çeviren askeri vesayet yapısı önemli ölçüde örselenmiştir.

Bu değişiklik çerçevesinde MGK Genel Sekreteri'nin siviller arasından da tayin edilebilmesi ve bu yolla Genel Sekreterliğin yönetim olarak orduya fiili bağımlılığının ortadan kaldırılması öngörülmüştür ve MGK Genel Sekreteri'nin atama koşulları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeyle Genel Sekretere ilişkin olarak Genelkurmay Başkanı'nın seçimi ve onayıyla yapılan atama şekline son verilerek, yetki Başbakan'a aktarılmıştır.

MGK Yasası'nın kurulun yetkilerini düzenleyen 4.maddesi ile MGK Genel Sekreteri'nin yetkilerini düzenleyen 13.maddesi değiştirilmiş, MGK Kanunu'nun 9, 14 ve 19. maddeleri iptal edilmiş ve böylece kurulun ve Genel Sekreterin yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır.

Bu değişikliklere paralel olarak MGK Genel Sekreteri'nin görev alanı kurulun sekreterlik hizmetlerini yürütmekle ve kurulun vereceği görevleri yerine getirmekle sınırlandırılmıştır. 2945 Sayılı Kanunun 13. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

"Genel Sekreterliğin görev ve yetkileri

Madde 13- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği;

a) Milli Güvenlik Kurulu'nun sekreterlik hizmetlerini yürütür,

b) Milli Güvenlik Kurulu'nca ve kanunlarla verilen görevleri yerine getirir."

2945 sayılı kanundaki 13. maddenin değişiklik gerekçesi ise şu şekildedir; "Maddeyle, Anayasa'nın 118. maddesinin üçüncü fıkrasında 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı kanunla yapılan ve MGK kararlarının tavsiye niteliğinde olması yönündeki değişikliklerin, Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanununa yansıtılması amaçlanmakta ve 14. maddenin yürürlükten kaldırılması da dikkate alınarak madde başlığı da "Genel Sekreterliğin görev ve yetkileri" şeklinde değiştirilmektedir."

Görüldüğü gibi Genel Sekreterin kendisine gizli Başbakan rolü veren, "MGK kararlarının uygulamasını takip ve kontrol etmek, yönlendirmek; milli güvenlik siyasetini tayin, tespit, uygulama ve gerektiğinde düzeltme ve değiştirmek için planlar hazırlamak ve bu konudaki uygulamaları takip ve yönlendirmek, denetlemek, bu çerçevede Cumhurbaşkanı ve Başbakan adına yetkili olmak, bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişileri açık ve her derecede gizli bilgi ve belgeleri talep etmek" gibi yetkileri tarihe karışmıştır. Bu açıdan yapılan değişiklikler önemli ve anlamlıdır. Bu değişikliklerin uygulamada ne tür sonuçlar doğuracağını ise zaman gösterecektir.

1.13. MİLLİ GÜVENLİK KURULU KARARLARININ NİTELİĞİ

Milli Güvenlik Kurulu kararlarının niteliğinden kastedilmek istenen, "tavsiye" ve "bildirim" şeklinde vasıflandırılan kararların hukuki ve siyasi boyutlarıdır. Milli Güvenlik Kurulu'nun "alınması zorunlu gördüğü kararları" Anayasa gereği Bakanlar Kurulu'na bildirmesi ve Bakanlar Kurulu'nun bu kararlar karşısındaki konumu sürekli tartışmalara konu olmaktadır. Bu tartışmanın nirengi noktasını, kurul kararlarının yaptırım gücü

oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, tartışmanın temelinde Bakanlar Kurulu'nun bu kararlar karşısında bir serbestiyete sahip olup olmadığı yatmaktadır.

Anayasal bir kurum olan MGK'nın aldığı kararların, hiçbir hukuki ve siyasi değerinin olmadığı elbette ki söylenemez. Alınan kararların teorik olarak Bakanlar Kurulu'nda değerlendirilmesinin anayasal bir zorunluluk olması, kararların Bakanlar Kurulu tarafından benimsenmesi durumunda ise Meclis'e yasa tasarısı şeklinde sunularak yasallaştırılması, kararların hukuki değerinin bir sonucu denilebilir. Kaldı ki, alınan kararların topluma yansıtılmasının siyasi ve moral etkiler meydana getirmesi kaçınılmazdır. Bu yansımının da mutlaka hukuki bir temeli ve değeri olacaktır.¹⁶⁴

Ancak bu tespitler bizi MGK kararlarının anayasal yaptırımla donatılmış olduğu sonucuna kolaylıkla götürmemektedir. MGK kararlarının "Bakanlar Kurulu'nda öncelikle dikkate alınacağı" hükmünü bir anayasal yaptırım değil, milli güvenlik siyaseti ve uygulamaları konusundaki tayin ve tespitlerin önemini vurgulama olarak kabul edebiliriz.¹⁶⁵ Fakat uygulamada böyle bir yaptırım gücüne rastlandığı da bir gerçektir. Uygulamadaki bu etki, hukuki bir dayanaktan çok, psikolojik bir durumun sonucudur. Türkiye'de meydana gelen üç askeri darbe, var olan sivil-asker psikolojisini asker lehine pekiştirmiştir. Bu durum Milli Güvenlik Kurulu ekseninde gerçekleşen sivil-asker ilişkisinde çok önemli bir soruna yol açmıştır. Zira Ordu, MGK aracılığıyla hem yönetime ortak olmakta, hem de kurulu sivil iktidarı dizginlemeye yönelik bir mekanizma olarak görmektedir. Böyle bir mekanizmanın aktörleri konumundaki asker ve siviller de, bu mantık içinde, birbirlerinin destekçisi ve tamamlayıcısı olmak yerine, birbirlerini kollayan ve gözleyen taraf güçler konumuna düşmektedirler.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Akgüner, **a.g.e.**, s.221.

¹⁶⁵ Balcı, **a.g.e.**, s.87.

¹⁶⁶ Sarı, **a.g.e.**, s.101-102.

1.13.1. Milli Güvenlik Kurulu Kararlarının Hukuki Niteliği

Milli Güvenlik Kurulu'nun özellikle uygulamada oynadığı rol, kurulun aldığı kararların hukuki niteliğini de doğal olarak tartışma konusu yapmaktadır. Zira kurulun gerek anayasada gerekse 2945 sayılı yasadaki düzenlemeleri ile uygulamadaki rolü çoğu zaman çelişmektedir. Mevzuattaki düzenlemede, kurul bir danışma organı şeklinde temayüz etmiştir. Ancak uygulamadaki etkisi danışma sınırlarını aşan bir görüntü vermektedir. Madde metni de bu tartışmalı durumu ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmiştir. Bu minvalde madde metni üzerinde yapılan değişiklikler, kurul kararlarının niteliğine verilen önemin bir göstergesidir. Bir başka deyişle, madde metninin geçirdiği evrimler, bir bakıma Milli Güvenlik Kurulu kararlarının niteliği ve etkileri hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 1961 Anayasası'nın 111/3. maddesinde MGK'nın hukuki statüsü, "yürütme organına yardımcı bir organ" şeklinde tanımlanırken, kurulun görevi de, milli güvenlikle ilgili alınması gereken tedbirleri kararlaştırarak, bunları "Bakanlar Kurulu'na bildirir" şeklinde düzenlenmişti. Ancak 12 Mart Muhtırasından sonra, 1971'de yapılan değişiklikle, "bildirir" ifadesi "tavsiye eder" şekline dönüştürüldü. Buna karşılık madde metnindeki "yardımcılık vasfı" yeni düzenlemede yer almamıştır. 12 Eylül İhtilalinden sonra askerlerin inisiyatifinde yapılan 1982 Anayasası'nda ise, metnin 1961 Anayasası'ndaki ilk şekline dönülerek, "tavsiye eder" ibaresi çıkarılmış, yerine "bildirir" hükmü konmuştur. Buna ilaveten yeni metne "MGK kararlarının öncelikle dikkate alınacağı" amir hükmü konmuştur. 2001 yılında 4709 sayılı kanun ile yapılan Anayasa değişikliği ile tekrar "tavsiye eder" ibaresi kullanılmış, "öncelikle dikkate alınır" ibaresi de "değerlendirilir" şeklinde değiştirilmiştir.

1982 Anayasası'ndaki ilk düzenlemede, tekrar "bildirir" ifadesinin kullanılması ve bildirilen kararların Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınacağı hükmü ile güçlendirilmesi, "bildirim" kelimesine "tavsiye" kelimesinden daha etkili bir anlam yüklediğini göstermektedir. Bu

düzenlemeyle kurul kararları bir anlamda anayasal yaptırıma kavuşturulmuştur.

Nitekim dilbilimciler ve hukukçularda bildirmek ile tavsiye etmek arasında nitelik farkı bulunduğunu ifade etmektedirler. Bildirim veya bildirme lügatlerde, “beyanname; beyanı tebliğ veya yazılı olarak yapılan açıklama, tebliğ”¹⁶⁷ manalarına gelmektedir. Tavsiyenin lügatlerdeki manası ise, “öğütme, salık verme; kanaat belirtme; vasiyet bırakma, ısmarlama, sipariş etme; bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütme, salık verme”¹⁶⁸ olarak ifade edilmektedir.

Hukukçularda, “bildirim” ile “tavsiye” arasındaki nitelik farkını şu şekilde ortaya koymaktadırlar; Lütfi Duran’a göre, bildirim; “Alışılmış ve yerleşmiş anlamıyla, bağlayıcı gücü olmayan istişare ya da danışmada bulunmaktan ibarettir ve genellikle yetkili organ ve makamın isteği üzerine vuku bulur. Tavsiye ise; en azından eşitlerin birbirine verdiği direktif anlamını içerir ve muhatabının serbestliğini az çok kısıtlar” yorumunda bulunmaktadır.¹⁶⁹

Mümtaz Soysal’a göre de, tavsiye ifadesi MGK kararlarına daha fazla ağırlık verilmesi yönünde bir adımdır.¹⁷⁰ Tayfun Akgüner’e göre ise, “tavsiye kelimesinin MGK’nın uzmanlık yönünün, çalışmalarında siyasi yönüne ağır basması gerektiğini vurgulayıcı bir anlamı vardır” demektedir.¹⁷¹

Bu konudaki yorumları çoğaltmak mümkündür. Şurası bir gerçek ki, “bildirir” kelimesiyle madde metninde geçen, “Kurulun, (...) alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar, Bakanlar Kurulu’nca öncelikle dikkate alınır” ibaresini de dikkate alarak, kurul kararlarına tavsiyeden daha etkili bir anlam kazandırılmıştır. Bu değişiklikte daha önce tavsiye makamı olduğu belirtilen kurul, tavsiye ile emir arasına sıkıştırılmış, müphem bir statüye

¹⁶⁷ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1992, s.185.

¹⁶⁸ Türkçe Sözlük, **a.g.e.**, s.1430.

¹⁶⁹ Lütfi Duran, **İdare Hukuku Ders Notları**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982, s.130.

¹⁷⁰ Mümtaz Soysal, **100 Soruda Anayasa’nın Anlamı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1976, s.235.

¹⁷¹ Akgüner, **a.g.e.**, s.220.

kavuşturulmuştur. 4709 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile tekrar “tavsiye eder” ifadesine dönüştürülmüştür. Balcı’ya göre bugüne kadar ki uygulamalarda da, “MGK kararları bildirimden öte, hükümete emir niteliğinde algılanmış ve karşı konulmadan onaylanmıştır.”¹⁷²

Nitekim kurulu anayasaya sokan ve metinler üzerindeki düzeltmelerin asıl sahibi olan askerler de bu minvalde görüş belirtmektedirler. MGK kararlarının hükümete bildirilmesi ve hükümetçe öncelikle dikkate alınması şeklindeki 1982 Anayasası’na yapılan ilavenin gerekçesi, Milli Güvenlik Kurulu’nca şu şekilde izah edilmektedir: “1980 öncesi koalisyon hükümetlerinde bulunan partilerden bazılarının o günlerde ülkenin içinde bulunduğu anarşi ve terör olayları karşısında MGK’nca alınması öngörülen tedbir ve önerilerin ya taraf olması veya örtülü destek vermeleri nedeni ile bu tedbir ve önerilerin görüşülmesinin engellenmesi yoluyla bunların Bakanlar Kurulu’nda ele alınmasına mani olunması, 1982 Anayasası’na böyle bir ilave yapılmasını gerekli kılmıştır. Esasen 118. maddenin ikinci kısmındaki ifade dikkatle incelendiğinde, içeriğinin, o günlerde ülkenin karşılaştığı tehdidi tarif ettiği anlaşılır. Ülkenin gelecekte yine böyle tehditlerle karşılaşması halinde MGK’nca alınacak karar ve öneriler ‘(...)Bakanlar Kurulu’nda öncelikle dikkate alınır’ eklemesi yapılmak suretiyle bir anayasal yaptırım sağlanmış olmaktadır.”¹⁷³

Bir dönem MGK’da Genelkurmay Başkanı sıfatıyla görev yapmış eski Kilis Milletvekili Doğan Güreş de bu konuda şunları söylemektedir; “Anayasamızda tanımlandığı gibi MGK, Milli Güvenlik Siyasetini tayin eder ki, bu bütün politikaların tanrısıdır, anayasasıdır. Buna aykırı davranılması düşünülemez. Bu nedenle 1982 Anayasası, ‘MGK hükümete tavsiye eder’

¹⁷² Balcı, **a.g.e.**, s.67-68.

¹⁷³ MGK Eski Genel Sekreter Yardımcısı ve Milli Güvenlik Siyasetinden sorumlu Başkanı Emekli Tümgeneral M.Suat Eren’in yazılı ve görsel basına gönderdiği “**28 Şubat 1997’de yapılan MGK Toplantısı Üzerine Düşünceler**” adlı bilgi yazısından.

ifadesi yerine ‘bildirir’ ifadesini kullanmıştır. Anayasal durum bu olduğuna göre MGK kararlarının tavsiye mahiyetinde değerlendirilmesi yanlıştır.”¹⁷⁴

MGK’yı düzenleyen anayasadan ve diğer ilgili mevzuattan Güreş Paşa’nın yaptığı bu yorumu çıkartmak zor olsa da, bu düşünceler, askerlerin kurulu nasıl gördüğü sorusuna cevap vermesi açısından oldukça önemlidir. Uygulamadaki örneklerde, Güreş Paşa’nın düşüncesi istikametinde gerçekleşmiştir.

Kaldı ki, Milli Güvenlik Kurulu’nun kararlarına uygulamada bir takım siyasi ve politik sonuçların tanındığına, bir başka deyişle, bu kararların politik ve hukuki etkisinin bulunduğu dair bir takım uygulamalara tanık olmaktadır. Özellikle siyasi hayatın bunalımlı dönemlerinde Milli Güvenlik Kurulu toplantıları, Bakanlar Kurulu kararlarının yüksek rütbeli komutanlarla birlikte alındığı bir “üst-kabine” niteliği kazanmaktadır.¹⁷⁵

Rona Aybay’a göre, “Milli Güvenlik Kurulu’nun, siyasi otoritenin güçsüzlüğünden de istifade ederek, tavsiye makamı olmaktan öte, bildirim makamı olma işlevini de aşp, günümüzde bir yaptırım makamı haline gelmesi, bu kurumların üzerinde bir kere daha düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Çünkü kurula, emredici nitelikte kararlar alma yetkisini tanımak, Anayasa’nın kurmayı amaçladığı demokratik hukuk devleti ve TBMM önündeki siyasi sorumluluk ilkesine ters düşer.”¹⁷⁶

Aybay’ın görüşlerine katılmamak mümkün değildir. Milli Güvenlik Kurulu Bakanlar Kurulu’na milli güvenlik siyasetinin tespiti konusunda “görüş bildirmek”le görevlidir. Milli güvenlik siyasetini belirlemeye yetkili olan organ, doğrudan doğruya milli güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan Bakanlar Kurulu’dur. Bu konuda MGK’nın rolü istişari ve dolayısıyla ikincildir/tâlidir.

¹⁷⁴ **Milliyet**, 4 Mart 1997.

¹⁷⁵ Soysal, **a.g.e.**, s.272.

¹⁷⁶ Aybay, **a.g.m.**, s.79.

1.13.2. Milli Güvenlik Kurulu'nun Siyasi Konumu

Güvenlik kavramı, askeri yönü olmakla beraber siyasi yönü ağır basan bir kavramdır. Bunun içindir ki, Anayasa, milli güvenliğin sağlanmasından Bakanlar Kurulu'nu sorumlu tutmuştur. Ancak Bakanlar Kurulu'na bu görevini yerine getirirken, olağanüstü hal, sıkıyönetim ya da savaş hali gibi askeri alana giren konularda, uzman askerlerin yardım etmesi, modern kamu yönetimi ilkelerine uygun bir yöntemdir. Bu yüzden milli güvenliği ilgilendiren askeri bilgiler, hatta öneriler için, Genelkurmay Başkanı'nın ya da silahlı kuvvetlerin sorumlu mevkilerinde bulunan kuvvet komutanlarına danışılması yerinde bir tasarruftur. Bu danışma, sivil inisiyatif paralelinde ve bilgi alma sınırlarını aşmadığı sürece normaldir. Ancak Türkiye'deki durum, çağdaş dünyadaki örneklerinden çok farklı bir şekilde cereyan etmektedir.

Aslında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in şu sözleri Milli Güvenlik Kurulu'nun Türk siyasetindeki yerini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir; “Bakanlar Kurulu siyasi bir müessesedir. Ama Milli Güvenlik Kurulu devlettir.”¹⁷⁷

Demirel'in bu sözleri Bakanlar Kurulu'nu ve tabiatıyla siyasi olduğu için Parlamento'yu “devlet” dışında telakki eden bir anlayışı ele vermektedir. Bu sözler aslında Milli Güvenlik Kurulu'nun varlık nedenini de bir anlamda ortaya koymaktadır. Kurul Demirel'in sözlerinde somutlaştığı gibi, genel oya karşı bir baraj görevini yerine getirmek için Anayasa'ya yerleştirilerek, bir denge unsuru olarak düşünülmüştür. 1961 Anayasası, bu düzenlemeyle devlet iktidarının ve egemenliğinin kullanılışını çeşitli organ ve kurumlar arasında dağıtarak, bunlar arasında karşılıklı fren dengeleri oluşturmuş ve böylece “Meclis artık egemenliği kullanan tek organ değil, bunlardan sadece bir tanesi” konumuna indirgenmiştir. Ulusal egemenliğin kullanılışındaki yeni

¹⁷⁷ Ertuğrul Özkök, “Milli Güvenlik Kurulu'na Dikkat”, **Hürriyet**, 28 Aralık 1996.

ortaklardan biri ordudur, ordu devlet yönetimine Milli Güvenlik Kurulu aracılığıyla katılmaktadır.¹⁷⁸

Bu düzenlemeyle, iktidar yoğunlaşması ve tekelleşmesi, kuvvetler birliği, mutlak egemenlik gibi ilkelerden uzaklaşmıştır. 1961 Anayasası bu konudaki tercihini açık bir şekilde, kuvvetlerin dağıtılması ve birbirlerine dengeletilmesi, egemenliğin ve iktidarın kullanılmasının paylaştırılması, kısacası “bölüşürülmüş egemenlik” lehine yapmıştır.¹⁷⁹

Oysaki Atatürk Anayasası olarak nitelendirilen 1924 Anayasası, orduyu ve aydını devlet ortaklığından çıkartmış, sarayın kanun yapma ve yürütme yetkisini TBMM’ye vermiş, ordunun ve medresenin denetim gücünü de seçim mekanizması sayesinde, seçmenlere yani halka vermiştir. En doğru ve sağlıklı düşüncenin, devletin asli unsuru olan halktan geleceği inancıyla seçimle gelmeyen kurumlara itibar edilmemiş, bütün güç TBMM’nin kişiliğinde toplanarak “kuvvetler birliği” esası benimsenmiştir.

1924 modelini destekleyen Atatürk’ün dava arkadaşı 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1961 modeline şu anlamlı soruyla itiraz etmektedir; “Türkiye’de demokrasi, ‘Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir ve millet bunu bizzat kullanır’ ilkesinden hareketle mi uygulanacak, yoksa bazı yerlerde örnekleri olduğu gibi muhtar ve kurullara bağlı olarak mı yürütülecektir?”¹⁸⁰

Bayar’ın bu sorusu yersiz değildir. Özellikle kurulun sekreteryas hizmetlerini yapmakla görevli MGK Genel Sekreterliği’nin uygulamada oynadığı rol, oldukça dikkat çekicidir. On yıl önce meydana gelen bir vakfın tescil müracaatının izlediği yol, bu konuya iyi bir örnektir. Merkezi İstanbul’da kurulmak üzere tüzüğünün tescili için Beyoğlu 1. Asliye Hukuk Mahkemesi’ne yapılan “Mezopotamya Kültür Vakfı Tescil Müracaatı” üzerine, tescil talebi

¹⁷⁸ Tanör, a.g.e., s.22.

¹⁷⁹ Tanör, a.g.e., s.23.

¹⁸⁰ Celal Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes**, Der. İ.Bozdağ, İstanbul, Baha Matbaacılık, Tarihsiz, s. 9-17.

mahkemece Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne iletilmiş, Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne gönderilen dosya, oradan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne gönderilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği de 28 Şubat 1997 gün 3500-19-19-BFPB(35) sayısı ile gönderdiği cevabi yazısında, “tescili istenen vakfın Türk medeni Kanunu’nun 74. maddesi 2. fıkrası kapsamında değerlendirildiğini, tescilin mümkün olmadığını” bildirmiştir.¹⁸¹ Vakıfların söz konusu işleminden Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumlu iken, uygulama da kararı MGK Genel Sekreterliği vermiştir. Bunun gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Bunun yanı sıra Başbakanlık teşkilatının görevi olan “Devlet teşkilatındaki teftiş ve denetimi” MGK Genel Sekreterliği’nin de yapma yetkisine sahip olması, sivil otoriteye vesayet görüntüsü kazandırmaktadır. Hatta bu teftiş ve denetimin, MGK kararlarının ne kadarının Bakanlar Kurulu kararı haline getirildiğini kontrol edip, rapor etme noktasına varması, Sekreteryaya, Başbakanlığın ve hükümetin üstünde bir kuruluş görüntüsü vermektedir. Bu durum, Milli Güvenlik Genel Sekreterliği’nin bir tür “gölge başbakanlık” şeklinde algılanmasına yol açmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu’nun bu statüsü, siyasi iktidarı çok önemli bir sorunla karşı karşıya bırakmaktadır. Siyasi iktidar açısından hayati derecede önem arzeden sorun, şu sorularda yatmaktadır; Kurulun alınmasını zorunlu gördüğü kararlar karşısında, yürütmenin takdir yetkisi nedir? Yürütme bu kararlar karşısında ne kadar özgürdür ve kararları uygulayıp uygulamama serbestisine sahip midir? Bu soruların uygulamada aranması kanaatimizce daha isabetli bir yöntem olacaktır.

¹⁸¹ İstanbul 10. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 1997/103 sayılı dosyası., Aktaran: Muharrem Balcı, **a.g.e.**, s.107.

1.13.3. Milli Güvenlik Kurulu Kararlarının Yürütmenin Takdir Yetkisini Sınırlayıcı Etkisi

Milli Güvenlik Kurulu'nun anayasada ve ilgili mevzuattaki hukuki çerçevesi, milli güvenliğin sağlanması konusunda Bakanlar Kurulu'na yardımcı olmakla görevli "istişari" bir kuruluş olarak çizilmiştir. Ancak kurul uygulamada, danışma kurulunu aşan bir etkiye sahiptir. Hatta zaman zaman ülkenin "en üst karar organı" hüviyetine bürünmekte, sivil iktidarı sınırlayıcı ve bağlayıcı kararlara imza atabilmektedir.

Hukuki metinlerdeki elastiki özelliğe rağmen, Bakanlar Kurulu'nun Milli Güvenlik alanında alınacak önlemlerin takdiri konusunda bir serbestiyete sahip olduğu söylenebilir. Zira Anayasa'nın 117. maddesine göre, "milli güvenliğin sağlanmasından ve TSK'nın yurt savunmasına hazırlanmasından TBMM'ye karşı Bakanlar Kurulu sorumludur." Ayrıca gerek MGK'yı düzenleyen Anayasanın 118. maddesinde, gerek 2945 sayılı yasada, MGK kararlarının Bakanlar Kurulu tarafından uygulanmasını kesin olarak gerektirecek açıklıkta bir düzenleme yoktur. Buradan hareketle, hukuken, Bakanlar Kurulu'nun kendisine bildirilen MGK kararlarını uygulayıp uygulamama konusunda serbest olduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu, bir raporunda bu hususu şu şekilde teyit etmektedir: "Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirmesi tabiidir. Burada önem taşıyan nokta, Bakanlar Kurulu'nun Milli Güvenlik Kurulu tarafından karar halinde bildirilen temel görüşleri, aynen kabul ve icraya mecbur olup olmadığı noktasıdır. Anayasamız böyle bir mecburiyeti kabul etmemiş ve Milli Güvenlik Kurulu'nu Bakanlar Kurulu için sadece bir yardımcı organ saymıştır."¹⁸²

Hukuken durum bu iken, uygulamada durum çok farklı bir şekilde tezahür etmektedir. Zira MGK kararları, siyaset geçmişinde iki askeri darbe,

¹⁸² Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dön.1, Topl.2, Cilt:7, 15. Birleşim Gündemini İzleyen Raporlar sırasında, 3. (E.1/106, K.23, T.23.11.1962).

bir muhtıra olan bir ülkenin sivil iktidarının üzerinde, en azından moral ve psikolojik açıdan oldukça büyük bir etki yarattığı inkâr edilemez. Öyle ki, çoğu zaman Bakanlar Kurulu'nun vardığı nihai kararlar, Milli Güvenlik Kurulu'nun kararlarına hukuki etki kazandırmaktan öteye gitmemektedir.¹⁸³

Milli Güvenlik Kurulu kararlarına uygulamada bir takım sonuçların tanındığına çok sayıda örnek verilebilir. Örneğin sıkıyönetim ilanı, uzatılması ve kaldırılması konusunda Bakanlar Kurulu bir karara varmadan önce, Milli Güvenlik Kurulu'ndan tavsiye kararı almakta ve bu tavsiye kararı doğrultusunda karar vermektedir. Bakanlar Kurulu ya kendiliğinden MGK'nın düşüncesine başvurmakta veya MGK kendiliğinden düşüncesini Bakanlar Kurulu'na bildirmektedir. Bazı hallerde de, Bakanlar Kurulu milli güvenliği ilgilendiren bir konuda karar almadan önce, Milli Güvenlik Kurulu'nun değil, sadece Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin görüşünü almaktadır.¹⁸⁴

Bunun yanı sıra özellikle kriz durumlarında, Başbakanlık ve hükümet yetkilerini askere devreden yasal mekanizmalarda devreye sokulmaktadır. Bu durumun en iyi örneği 54. hükümet olan Refahyol hükümeti döneminde çıkarılan bir yönetmelikle kurulan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'dir. Kriz yönetiminin konumuz açısından önemi, MGK Genel Sekreterliği bünyesinde faaliyete başlaması ve Başbakan'ın yetkileriyle donatılmış olmasında yatmaktadır. Bu nedenle Başbakanlık Kriz Yönetimi Merkezi'nin üzerinde durmakta fayda vardır. Bu konuyu 28 Şubat Sürecini inceleyeceğimiz ikinci bölümde ayrıntılı olarak değineceğimiz için burada bu konuyu kapatıyoruz.

1.13.4. Askeri İrade Açısından Milli Güvenlik Kurulu ve 28 Şubat Süreci

Milli Güvenlik Kurulu'nda yer alan TSK temsilcileri, kurulda ülkenin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik, kültürel sorunlar hakkında fikir beyan etmekte, alınması gereken tedbirler konusunda teklifler sunmakta ve çıkacak

¹⁸³ Akgüner, a.g.e., s.222-223.

¹⁸⁴ **Danıştay Dergisi**, Yıl:1, Sayı:1, Ankara, 1971, s.386. (Dan.12.D.E. 1969/4097.K.1970/426 ve 5.3.1970 tarihli karar)

kararlar için oy kullanmaktadırlar. Bu durum ilk bakışta asker kesim ile sivil kesim arasında bir diyalog platformu¹⁸⁵ ve Bakanlar Kurulu'nun asker kesiminin görüşlerini öğrendiği yer şeklinde algılansa da uygulamada sorunlar yaratmaktadır. Öte yandan, bu yapısıyla Milli Güvenlik Kurulu'nu askerlerin nabzının tutulması noktasında askeri hareket ve ihtilalleri bir noktaya kadar önleyici bir işleve sahip olarak görenler de vardır.¹⁸⁶

Ancak uygulamada, daha çok bunun tam aksi bir durum ortaya çıkmaktadır. MGK'ya katılan askerlerin ülkenin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik ve kültürel sorunlar hakkındaki görüşleri ve önerileri, zaman zaman sivil iktidarı uyarı niteliği taşımaktadır. Nitekim, 1960'la başlayan süreçte bunun örneklerine çokça rastlamak mümkündür.

Örneğin, Nisan 1978 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri, Milli Güvenlik Kurulu'nda gelişen olaylar karşısında, "(...)yeni yasal düzenlemeler (konusunda) idarece hemen alınması gerekli önlemleri içeren bir tedbirler paketini ortaya koymuş (...) icraata başlanması için hükümete uyarıda (bulunmuş), 1979 yılı boyunca MGK aracılığıyla, kendi görüşleri doğrultusunda Bakanlar Kurulu'na uyarılarını sürdürmüştür."¹⁸⁷

Yine TSK'nın 1971 tarihinde Cumhurbaşkanı'na, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı'na ve TBMM Başkanlığı'na vermiş olduğu ve "12 Mart Muhtırası" adı ile bilinen uyarıda da, muhtıraya imza koyan TSK mensuplarının imzaları yanına rütbelerini ve görevlerini yazarken, ayrıca "Milli Güvenlik Kurulu Üyesi" sıfatını da eklemeleri Bakanlar Kurulu dışında diğer anayasal organları uyarma için bile, Milli Güvenlik Kurulu'nun bir vasıta olarak kullanıldığını göstermektedir.¹⁸⁸

12 Mart 1971 muhtırasına imza atan dönemin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur, memleketin içinde bulunduğu kötü şartlarla ilgili olarak görüşlerine başvurduğu generallerden birinin "Komuta

¹⁸⁵ Aybay, **a.g.m.**, s.82.

¹⁸⁶ Akgüner, **a.g.e.**, s.194.

¹⁸⁷ Sarı, **a.g.e.**, s.123.

¹⁸⁸ Akgüner, **a.g.e.**, s.194.

katının Milli Güvenlik Kurulu'nda, büyük partilerin asgari müştereklerde birleşmelerini ve memleket problemlerine eğilmelerini sağlayacak şekilde uyarma yapmaları lüzumu vardır" dedikten sonra, Hava Kuvvetleri Komutanı olduktan sonra maiyetindeki subay ve astsubaylara yaptığı konuşmalarda, şöyle dediğini yazmaktadır; "(...)Anayasamız gereğince Genelkurmay Başkanı ve üç Kuvvet Komutanı, MGK üyesi sıfatıyla yurt menfaatleri ile meşguldürler, onlara itimat edin ve siz yalnız vazifenizi en iyi şekilde yapmaya çalışın."¹⁸⁹

Batur devamında 28 Mart 1970 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısına da atıfta bulunarak kurulda yaptığı şu konuşmayı aktarmaktadır; "(...) Milli Güvenlik Kurulu'nun ne olduğu Anayasamızda belirtilmiştir. İstisari bir kurul olup, iç ve dış güvenlik konularında hükümete tavsiyelerde bulunur. Ancak bu teorik bir ifadedir. Hakikat şudur ki, sağduyulu olan her Türk, bu kuruldan başka şeyler beklemektedir. Kurul'a Genelkurmay Başkanlığı'ndan ve çeşitli badiyelerden geçmiş bir Cumhurbaşkanı'nın Başkanlık etmesi, Başbakan dahil kabinenin önemli bakanlarının bulunması ve bilhassa Komuta heyetinin de Kurul'da yer alması, Kurul'dan istişareden ziyade demokrasinin yerleşmesi sırasında aktif kararlar istenmesinin sebepleridir. Bilhassa Silahlı Kuvvetler mensupları, iç tehlikeler büyüdüğü ve devlet nizam ve güvenliğini sarstığı zaman, er geç Silahlı Kuvvetlerin manevi baskısı ile bu tehlikenin önüne, bu kurul delaleti ile geçilebileceği ümit ve kanısı sağduyu sahibi sivil aydınlar da yerleşmiştir."¹⁹⁰

Yine asker kökenli Cumhurbaşkanılarından Cevdet Sunay, bir günlük gazetede çıkan beyanatında, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur'un memleket meseleleri hakkındaki görüşlerini ihtiva eden 21 Kasım 1970 tarihli raporu hakkında şu ilgi çekici savunmayı yapmıştır; "(...)Anayasa kuruluşlarından biri olan MGK'daki kanuni üyeler, kurulun başkanına, yani Cumhurbaşkanı'na doğrudan başvurabilir ve muhtıra verebilirler. Bu üyelerden biri olan Hava Kuvvetleri Komutanı da bu yolda hareket etmiştir. Muhtıranın

¹⁸⁹ Muhsin Batur, **Anılar ve Görüşler**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985, s.154-160.

¹⁹⁰ Batur, **a.g.e.**, s.176-177.

kapsamı, herkesten önce ve yalnız verilen alanı ilgilendirir ve bu husus bugüne kadar böyle cereyan etmiştir. Bu muhtırada, memleketi rahatsız eden bugünkü genel durumun üzüntüleri belirtilmekte ve milli güvenlikle ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcılık etmek üzere gerekli temel görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirmekle ödevli olan MGK'da ileri sürülen mütalaa ve görüşlerin incelenmesi ve alınacak sonuçların hükümetçe geliştirilmesi istenmektedir.”¹⁹¹

Bunların yanı sıra, 28 Şubat ve sonrasında meydana gelen gelişmeler, MGK'nın askeri irade açısından ne ifade ettiğine ilişkin önemli ipuçları veren bir dönemdir. 24 Aralık 1995 seçimleri ile başlayan ve 18 Haziran 1997 tarihine kadar süren bu döneme 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı ve bu toplantıda alınan kararlar damgasını vurmuştur. 28 Şubat süreci olarak adlandırılan bu dönem Türk demokrasi tarihinde önemli bir dönemeç olduğu kadar MGK'nın ve MGK kararlarının siyasi hayatımızdaki yerini, yönetim ve siyaset üzerindeki belirleyiciliğini ve etkilerini vurgulaması açısından da üzerinde durulup incelenmesi gereken bir dönemdir.

Bu dönemde halkın oyları ile iktidara gelmiş partilerin kurmuş olduğu bir koalisyon hükümeti MGK kararlarını uygulama konusunda yapılan baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştır. Hükümete sadece milli güvenlikle ilgili konularda yardımcı olması gereken bir danışmanlık müessesesi olan MGK bu süreçte çıkarılmasına ön ayak olduğu kanunlar ve yönetmeliklerle adeta hükümet düzeyinde icrai ve idari bir kurum haline dönüşmüştür.

Çalışmamızın ikinci bölümünde 28 Şubat süreci olarak adlandırdığımız işte bu süreç tüm yönleriyle incelenecektir. MGK'nın bu süreçteki konumu, yönetim üzerindeki etkisi ve bu etkinin yarattığı sonuçlar ayrıntılarıyla anlatılacaktır. 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı öncesi ve sonrasında yaşanan önemli gelişmelerin demokratik sistemimizdeki yansımaları irdelenecektir.

¹⁹¹ **Milliyet**, 16 Aralık 1970.

İKİNCİ BÖLÜM

28 ŞUBAT SÜRECİ VE 28 ŞUBAT KARARLARININ NEDENLERİ VE SONUÇLARI

2.1. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI ÖNCESİNDE YAŞANAN GELİŞMELER

2.1.1. 24 Aralık 1995 Genel Seçimleri ve Refah Partisi'nin Yükselişi

Doksanlı yıllarda merkez sağ ve sol görüşlü partilerin birbirleri ile çatışmaya girmiş olmaları, seçmenlerin beklentilerine cevap vermekten uzaklaşmaları ve her geçen gün artan ekonomik problemler seçmenlerin oy verdikleri partilere küsmelerine neden olur. Önce yerel seçimleri kazanan RP, bir alternatif olarak geniş “Adil Düzen” sloganı ile 24 Aralık 1995 genel seçimlerinin galibi olur. Dini argüman ve taleplerle hareket eden RP'nin oy patlaması; buna karşın RP karşıtı söylemlerle hareket eden DYP'nin diğer siyasi partilerle birlikte oy kaybı, 28 Şubat sürecinin başlangıcını oluşturur.¹

Seçimlerde RP'nin aldığı oy oranı, TBMM içerisinde RP'siz bir hükümet formülüne olanak tanımaz ve RP Başbakanlık koltuğunun sahibi olur. Tarihsel olarak irticanın ülkenin bir numaralı tehdidi haline geldiğinin söyleneceği, 28 Şubat sürecinin zembereği, işte bu noktada Refahyol koalisyonunun iktidara gelmesiyle boşalır.²

Refah Partisini iktidar yapan genel seçim sonuçlarının ortaya çıkardığı manzara içinde siyasilerin birbirleri ile yaptığı pazarlıklar ve çekişmeler dikkate değerdir. Bu anlamda RP'yi yalnızca iktidara seçmenin desteğinin

¹ Erkan Yüksel, **Medya Güvenlik Kurulu; 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimler Fakültesi Yayınları, 2004, s. 5-6.

² Hakan Akpınar, **28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü**, İstanbul, Birharf Yayınları, 2006, s.13.

değil, siyasi ortamın ve diğer siyasi partilerin tutumlarının da getirdiğinin altı çizilmelidir.³

Takvimler 24 Aralık 1995'i gösterdiğinde Türkiye sandık başına gider. Hürriyet “en kritik seçim” diye nitelediği oylamayı “Türk halkı, cumhuriyete ve demokrasiye sahip çıktığını oylarıyla kanıtlayacak” yorumuyla manşetine taşır.⁴

Sandıklar açıldığında seçim sonuçları şöyledir; Refah Partisi oyların 21,4'ünü alarak 158 milletvekili, DYP oyların yüzde 19,2'sini alarak 135 milletvekili, ANAP oyların 19,6'sını alarak 132 milletvekili, DSP oyların yüzde 14,6'sını alarak 76 milletvekili ve CHP'de oyların yüzde 10,7'sini alarak 49 milletvekili çıkarabilmiştir. ANAP listesinden seçime katılan BBP'si ise 8 milletvekili ile meclise girmiş, MHP yüzde 10'luk ülke barajını geçemeyerek meclise girememiştir. Bu sonuçlara göre seçimin galibi RP'dir. Ancak sonuçlar hiçbir partiye tek başına iktidar olma gücünü vermez.

Seçim sonrası hükümet senaryoları üzerinde birçok tartışmalar yaşanmış ve RP'nin hükümete girme arzusunu dile getirmesiyle rejim tartışmaları başlamıştır. Televizyon ve gazeteler sandıktan çıkan formülün DSP destekli Anayol Hükümeti olduğunu işlerken; liderlere RP'ye karşı ittifak çağrıları yapılmıştır.⁵

2.1.2. Hükümet Pazarlıkları

“Cumhuriyetin tehlikede olduğunu düşünen” birçok sivil toplum örgütü ve seçimlerden sonra türbana izin vermeyeceklerini açıklayan rektörlere karşı “Hepsini dize getireceğiz” diye seslenen RP'ye karşı üniversitelerden gelen tepkiler büyüktür. Meclisin açıldığı gün Rektörler Komitesi bir bildiri yayınlayarak RP'yi kınayarak rahatsızlıklarını dile getirirler.⁶ Karşılıklı olarak

³ Yüksel, a.g.e., s.6.

⁴ “En Kritik Seçim”, Hürriyet, 24 Aralık 1995.

⁵ Yüksel, a.g.e., s.9.

⁶ Akpınar, a.g.e., s.24.

ortaya konulan söylemler ülkedeki gerginliğin geniş bir tabana yayılmasına neden olur.

9 Ocak günü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, liderleri Çankaya Köşküne davet ederek tek tek görüşür. Aynı gün akşam üzeri hükümet kurma görevini RP lideri Necmettin Erbakan'a verir. Ancak tek başına iktidar olmaya yetmeyen meclisteki sandalye sayısı, onu koalisyon hükümeti kurmak üzere diğer siyasi parti liderleriyle görüşmesini gerektirir. Seçim meydanlarında RP karşıtı politikalarıyla oy isteyen DYP lideri Tansu Çiller, Erbakan'ın koalisyon teklifini kabul etmez. Erbakan diğer siyasi parti liderleriyle yaptığı tüm görüşmelerden olumsuz yanıt alır ve görevi Cumhurbaşkanı'na iade etmek zorunda kalır.⁷

Ardından hükümeti kurma görevi DYP lideri Tansu Çiller'e verilir. Sermaye çevreleri ve medya, o günlerde sol destekli DYP ve ANAP'ın kuracağı Anayol formülü üzerinde baskılarını artırır. ANAP'a ilk sıra kendisinde olmak üzere dönüşümlü başbakanlık koşulu ile giden Çiller, ANAP'ı başbakanlık konusunda ikna edemez. ANAP lideri Mesut Yılmaz bu koalisyon önerisine karşı çıkar. Diğer görüşmelerde sonuçsuz kalınca Çiller'in iade ettiği görevi Mesut Yılmaz alır.

Yılmaz ilk temasını Çiller ile yapmış ancak bir sonuç alamamıştır. İlk görüşmelerde umduğunu bulamayan Yılmaz, bunun üzerine RP ile koalisyon kurmak üzere oldukça yakınlaşır, görüşmeler yoğun bir biçimde sürer.

Bu gelişmeler yaşanırken Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, TBMM Başkanı Mustafa Kalemli üzerinden devreye girerek, bu koalisyonun gerçekleşmesini istemediklerini belirtirler.⁸

Komutanlar, Meclis Başkanlığına seçilen Kalemli'ye geldiklerinde ANAREFAH konusu açılır. Askerler bu konuda temennilerini söylerler. ANAP

⁷ Yüksel, a.g.e., s.11.

⁸ Yüksel, a.g.e., s.11.

ve DYP'nin bir araya gelmesini arzu ettiklerini belirterek, arzumuz bu iki partinin uzlaşmasıdır diye açıklamada bulunurlar.⁹

Bu sırada Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı'nın görüştüğü bir başka isim DYP lideri Tansu Çiller'dir. Karadayı Çiller'i ziyaret ederek, "temennilerini" dile getirmiştir. Bu girişimin ardından ANAREFAH koalisyonunun anlaşmazlıkla sonuçlandığı açıklanır ve ANAYOL koalisyonu görüşmeleri başlar.¹⁰

Ali Bayramoğlu 26 Şubat 1996 tarihli "RP-ANAP koalisyonuna asker darbesi" başlıklı köşe yazısında yaşanan durumu şöyle özetler; "Silahlı Kuvvetler, siyasi partiler alanına böylece ilk ciddi ve ürkütücü müdahalesini yaptı. Ordunun siyasi partiler sistemi üzerindeki gölgesi, bir gölge olmaktan çıkmış, fiili bir varlığa dönmüştür ve bu geri çevrilemez bir durumu ifade etmektedir. Siyaset oyunu belli ki uzunca bir süre silahların gölgesinde oynanacaktır. Nitekim askerlerin sivil replikleri her geçen gün çoğalıyor ve seslerini iyice yükseltiyorlar. Türkiye'nin merkez güçleri RP'li bir hükümeti, değil görmek duymak bile istemiyorlar."¹¹

2.1.3. ANAYOL Hükümeti Dönemi

Yaşanan bu gelişmelerin ardından 3 Mart 1996 günü ANAYOL hükümeti kurulur. Medyadan, sivil toplum örgütlerinden sermaye çevrelerinden genişçe bir kesim bu hükümetin kurulmasından memnundur. ANAYOL Hükümetinde ANAP lideri Mesut Yılmaz Başbakan olurken DYP lideri Tansu Çiller hükümet dışında kalarak yerine Nahit Menteşe Başbakan Yardımcısı olarak göreve gelir.

Hükümet, 6 Mart günü Cumhurbaşkanı Demirel tarafından onaylanır. İki partiye 15'er bakanlık düşer. 12 Mart'ta yapılan güven oylamasında 257 kabul, 207 ret ve 80 çekimser oyla ANAYOL Hükümeti göreve başlar. CHP

⁹ "Askerlerin Anayol Temennisi", **Zaman**, 14 Mart 1996.

¹⁰ Yüksel, **a.g.e.**, s.12.

¹¹ Ali Bayramoğlu, **28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s.54-55.

ve RP'nin blok olarak ret oyu verdikleri oylamada, BBP ve DSP çekimser kalır.¹²

ANAYOL Hükümetinde ilk kriz bürokrat atamalarıyla başlar. Bürokrasideki 300'e yakın atama ve görevden alma kararnamesi partiler arasındaki anlaşmazlık engeline takılır. Bürokrasi kilitlenir, iş yapamaz hale gelir.

Öte yandan Çiller ile ilgili yolsuzluk iddialarını ortaya atarak Meclis'te Çiller'i köşeye sıkıştırmaya çalışan RP, diğer yandan da güven oylaması sonuçları için hukuksal inceleme başlatır. Anayasa Mahkemesi RP'nin "çekimser oylarında ret oyları ile birlikte sayılması" önerisini değerlendirmeye alır.¹³

DYP, RP, ANAP, DSP ve CHP birbirleri ile ilgili olarak Meclis'e fazla sayıda soruşturma önermeleri verirler. Bu soruşturmalar özellikle parti liderlerinin mal varlıklarının soruşturulması ve Yüce Divan'a sevk edilmeleri ile ilgilidir. Yasama organı olan Meclis'te tam bir kaos/kargaşa yaşanmaktadır.

Tansu Çiller'in örtülü ödenekten para çektiği iddiasının ANAP tarafından basına sızdırıldığı söylentisi koalisyon ortaklığını tehlikeye düşürür.

Yaşanan bu kargaşa ortamında sürpriz bir gelişme yaşanır. 14 Mayıs'ta Anayasa Mahkemesi RP'nin yaptığı başvuruyu incelemiş ve güven oylamasını iptal etmiştir. Mahkeme kabul oylarının salt çoğunluğu karşılamadığına karar vermiştir. Bu olay üzerine hukuksal olarak yok sayılan ANAYOL hükümetinin sona erme süreci başlar. Yılmaz, 6 Haziran'da köşke çıkar ve istifasını Cumhurbaşkanı'na sunar. Bu istifa ile Türkiye'de uzun bir süre konuşulacak ve tartışılacak bir dönemin kapıları aralanır.¹⁴

¹² Akpınar, **a.g.e.**, s.37.

¹³ Yüksel, **a.g.e.**, s.15.

¹⁴ Akpınar, **a.g.e.**, s.46.

2.1.4. REFAHYOL Hükümeti Dönemi

Bu yaşanan gelişmelerden sonra hükümeti kurma görevi yeniden Erbakan'a verilir. Gerek seçim kampanyası gerekse koalisyon arayışları sırasında Erbakan'a en fazla eleştiride bulunan Çiller, bu kez Erbakan'ın başbakanlığında kurulacak koalisyona evet diyecektir.

Aslında Erbakan mal varlıkları hakkındaki dosyaların görüşüldüğü gün Çiller ile uzlaşma sağlamıştır. Hükümeti kurma yetkisini eline alan Erbakan Çiller'le arasında yaşanan bu ateşkese güvenerek önce özelleştirme ile ilgili soruşturma önergesinden vazgeçmiş, ardından ilk kez kendisinin gündeme getirdiği örtülü ödenek soruşturma önergesi için ret oyu kullanmış ve bunun bir "devlet mahremiyeti" olduğunu belirterek Çiller'i savunmuştur. RP'nin bu desteği REFAHYOL'a ilk adımlar olarak yorumlanmıştır.¹⁵

İki lider iki yıl Erbakan'ın iki yılda Çiller'in Başbakanlık yapacağı dönüşümlü Başbakanlık sisteminde anlaşılır ve seçime Çiller'in Başbakanlığında gidilmesi koşuluyla, öncelik Erbakan'a verilir. Erbakan Başbakan ve Çiller'de Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olacaktır.

Ayrıca iddialara göre iki lider, Çiller hakkındaki soruşturma önergelerinin TBMM'de reddedilmesi konusunda anlaşmış, koalisyon protokolü dışında gizli bir protokol üzerinde uzlaşmışlardır.¹⁶

Erbakan 29 Haziran 1996 günü Başbakanlık koltuğuna oturur. REFAHYOL hükümeti 8 Temmuz 1996 günü güvenoyu alır. Kavgalı geçen güven oylamasında 265 ret, 1 çekimsere karşı, 278 kabul oyu çıkar. Yalnızca 13 oy farkla alınan güven oylamasında DYP'den 10 milletvekili hükümete ret oyu verir. Bu milletvekilleri daha sonra Hüsamettin Cindoruk'un Genel Başkanlığı'nda Demokrat Türkiye Partisi (DTP) adıyla yeni bir parti kurarlar.¹⁷

¹⁵ Yüksel, a.g.e., s.19.

¹⁶ Akpınar, a.g.e., s.51.

¹⁷ Emre Kongar, **21.Yüzyılda Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s.275.

2.1.4.1. REFAHYOL'un İlk İcraatları

Hürriyet gazetesi 9 Temmuz günkü sayısında “Refah İktidarda” manşetinin altında, “74 yıllık Türkiye Cumhuriyeti ilk kez genel seçimde yüzde 21 oy alabilen İslamcı bir partinin yönetimine girdi” yorumunda bulunur.¹⁸

REFAHYOL iktidarı ile birlikte Türkiye’de laiklik tartışmaları başlar. Erbakan’ın Başbakanlık görevini almasının ardından tebrik için ziyarete gelenlerin önceki dönemlerde başbakanları ziyarete gelenlerden farklı görünüm arzetmeleri bu tartışmalara zemin hazırlar.

Başbakan Erbakan’ın ilk icraatı memurlara yüzde 50’lik maaş zammı olur. Subay ve polisler yüzde 10 dolayında ek ayrı bir zam daha gündeme gelir.

REFAHYOL hükümeti iktidara geldiği ilk günden başlayarak medya ile büyük bir çekişme içine girer. Hükümet 10 Temmuz günü bir tebliğ yayınlarak basında promosyona yeni düzenleme getirir. Bu düzenleme medyada geniş yankı bulur. Gazeteler promosyonlar için artık Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’ndan izin alacak, ayda üçten fazla kampanya yürütülemeyecek ve verilecek armağanlar için önceden para yatırılması şartı aranacaktır. Bu hareket Erbakan’ın seçim döneminde ve daha sonra kendi iktidarını engellemek isteyen “bir kısım medya”yı baskı altına alma hareketi olarak yorumlanır.¹⁹

REFAHYOL Hükümeti’nin tepki çeken ilk isteği Taksim’e cami yapımı projesidir. RP’nin ülke gündemine oturan ikinci tartışma yaratan olayı ise Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın Türkiye genelindeki hakim ve savcılarının yaklaşık dörtte birini kapsayan atama ve yer değiştirme kararnamesi olur.

¹⁸ “Refah İktidarda”, **Hürriyet**, 9 Temmuz 1996.

¹⁹ Yüksel, **a.g.e.**, s.23.

Yargı mensuplarının büyük bir kesimini etkileyen bu olay, baroların ve sivil toplum örgütlerinin tepkileri üzerine geri çekilmek zorunda kalır.²⁰

2.1.4.2. Hükümetin Komutanlarla İlk Karşılaşması

Hükümet komutanlarla ilk kez 23 Temmuz günü yüz yüze gelir. Genelkurmay Başkanlığı'nın yeni hükümete iç ve dış güvenlik konularında verdiği kapsamlı brifingde askeri kesim rahatsızlıklarını ilk kez dile getirir. "Atatürkçü, laik, demokratik düzenin ortadan kaldırılmasına ilişkin bölücü ve aşırı dinci faaliyetlerle ilgili endişeler" vurgulanır.

Hakan Akpınar'a göre Genelkurmay karargahı bu brifingde RP'ye dolaylı mesajlar vermiş ve Erbakan'ın başbakanlığındaki hükümetten fazlasıyla rahatsız olduğunu belli etmiştir.²¹

Öte yandan Ağustos başında toplanan Yüksek Askeri Şura toplantısında "irticai faaliyetlerde bulunduğu" gerekçesiyle 13 subay ve astsubayın ordudan ihraç edilmesine karar verilir ve bu kararın altına Erbakan imza atar. Bu durum Erbakan'ın tabanında tepkilere neden olur.

Refah Partisi ile Ordu'yu karşı karşıya getiren diğer bir olay, İsrail'le Savunma Sanayi Anlaşması'nın imza aşamasında yaşanır. TSK açısından oldukça önemli olan bu anlaşmaya, muhalefette iken İsrail ile ilişkilerin koparılacağını açıklayan Refah Partisi karşı çıkar. Devlet Bakanı Abdullah Gül böyle bir anlaşmanın yapılmayacağını açıklar. Bunun üzerine MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç ordunun talep ve beklentilerini hükümet kanadına iletir. Askerlerin bu konudaki kararlılığını göstermek amacıyla 8 Ağustos'ta Başbakan'a bir brifing sunulur ve aynı gün Erbakan anlaşmayı kabul etmek zorunda kalır.

Aynı zamanda Erbakan, muhalefetteyken sürekli olarak karşı çıktığı ve iktidara geldiklerinde görev süresine son vereceklerini iddia ettiği Çekiç Güç

²⁰ Yüksel, a.g.e., s.24.

²¹ Akpınar, a.g.e., s.67.

konusunda da sözünün arkasında duramaz. Erbakan, Temmuz ayı sonundaki Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Çekiç Güç'ün görev süresinin beş ay uzatılmasına ilişkin karara uymak zorunda kalır.²² Bu durum artık askeri otoritenin her geçen gün sivil siyaset üzerinde etkisini ve denetimini arttırmaya başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Orduyla hükümet arasında ipleri geren diğer bir olay Başbakan Erbakan'ın İran'ı da kapsayan Uzakdoğu gezisine çıkma kararı almasıdır. Genelkurmay Başkanlığı'nın Başbakan'a verdiği ilk brifingde, "İrticai ve bölücü teröre destek veren ülkeler" arasında İran İslam Cumhuriyeti'ni de sayması bu düzenlenen gezinin tartışmalı hale gelmesine neden olur. Erbakan 10 Ağustos'ta İran'a gitmeye kesin karar verir, ardından Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya'ya geçecektir. Erbakan Müslüman ülkelerle ticaret hacmini genişletmeyi ve Anadolu'da gelişmekte ve büyümekte olan İslamcı olarak tanımlanan sermaye ile uzak Müslüman ülkeler arasında ticari bir bağ kurmayı hedeflemektedir. Erbakan'ın bu gezisi ABD tarafından da tepkiyle karşılanır. ABD İran ve Libya'yı terörist ülkeler listesine almış ve bu ülkelere 40 milyon doların üzerinde yatırım yapan şirketlere yaptırım uygulamasını öngören D'amato Yasası'nı yeni onaylamıştır. Türkiye'de de bir çok kesimin eleştirisine neden olan bu gezi sırasında Erbakan İran'la doğalgaz anlaşması imzalar. Başbakan 10 günlük gezisinin ardından yurda döner ve döndükten sonra 27 Ağustos'ta toplanan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında yaptığı bu gezi ve İran'la ilgili politikasından dolayı eleştirilir.²³

Aynı zamanda bu MGK toplantısında irtica sorunu ilk kez Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya tarafından gündeme getirilir. Erkaya Cumhurbaşkanı Demirel'e şunları söyler; "Burada hep terörü konuşuyoruz; ancak bir süredir aşırı dinci akımlar tırmanıyor ve ben bir yıldır bu konunun burada ele alındığına tanık olmadım. Televizyonlarda rejim değişikliği tartışılıyor. Bu durumda ne yapacağız? İrtica bir tehdit mi, değil mi?

²² Akpınar, a.g.e., s.73-75.

²³ Akpınar, a.g.e., s.76-78.

Bunu gündeme alalım. Tartışalım. Uygun görürseniz hükümete tavsiye kararı alalım.”

Cumhurbaşkanı Demirel ise, irtica konusunun MGK gündemine alınması önerisini değerlendireceği yanıtını verir. Komutanların bu konudaki duyarlılığını bilen Demirel’in hesabı, irtica krizi derinleşmeden hükümetin parlamento içi dinamiklerle düşürüleceği yönündedir.²⁴

REFAHYOL hükümetinin iktidara geldiği günden beri atmış olduğu adımlar bir çok kesimde tartışmalara neden olurken, askeri kanattan gelen tepkilerde iyice artmaya başlar. Başbakan Erbakan’a bir uyarıda Kara Kuvvetleri Komutanlığı devir teslim töreninde gelir. Emekliye sevk edilen Kara Kuvvetleri Komutan’ı Orgeneral Hikmet Bayar’dan görevi devralan Orgeneral Hikmet Köksal laikliğin kuvvetli ifadelerle vurgulandığı bir konuşma yapar, hükümete açıkça mesaj verir; “Türk Kara Kuvvetleri, daima Atatürk İlke ve İnkılapları ile laik-demokratik Türkiye Cumhuriyeti’ni her türlü tehdide karşı koruma azmi içindedir.”²⁵

Ordunun uyarıları daha sonraki günlerde de devam eder. 29 Ağustos’ta GATA mezunlarının diploma töreninde Erbakan’ın Sakarya Grubu olarak adlandırılan sakallı özel korumaları kılık kıyafet yönetmeliği gereğince GATA’dan içeri alınmaz. Bu olay Genelkurmay’ın Erbakan’a bakışını ve iplerin iyice gerilmeye başladığını gösteren örnekler arasında yerini alır.

Erbakan ile komutanlar arasında iplerin gerilmesine neden olan diğer bir olay RP’li bir milletvekilin, PKK’nın bir kampında, PKK bayrağı altında çektiği fotoğrafının 30 Ağustos zaferinin kutlandığı gün medyada yayınlanması olur. RP’li Van Milletvekili Fethullah Erbaş’ın rehin alınan askerleri kurtarmak için İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal ile Kuzey Irak’taki bir PKK kampına gitmesi ve Abdullah Öcalan’ı silah bırakmaya ikna girişimleri, komutanların ve medyanın büyük tepkisini çeker. Bu olayın

²⁴ Yüksel, **a.g.e.**, s.28-29.

²⁵ Akpınar, **a.g.e.**, s.79.

ardından 30 Ağustos resepsiyonuna katılan Başbakan Erbakan, Cumhurbaşkanı tarafından sert bir dille uyarılır.²⁶

İlerleyen günlerde Refah Partililerin bazı söylemleri ve bazı istemleri (YAŞ kararlarının yargı denetimine açılması, Orduvevlerinde uygulanan kılık kıyafet yasaklarının kaldırılması) askerlerin büyük tepkisine neden olur. Medyadan, sivil toplum örgütlerinden ve yargıdan bir çok kesim hükümete eleştirilerini arttırır.

2.1.4.3. Adli Yıl Açılış Töreni

1 Eylül günü Refah Partisi'nin Ankara İl Kongresi'ne katılan Erbakan "İşte ordu, işte komutan" sloganları ile karşılanır. Akpınar'a göre RP tabanının TSK'ya verdiği açık bir mesajdır bu. "Genelkurmay bizi bağlamaz" diye demeç veren RP'li kurmaylar bu sloganı engellemeyerek mesajın adresine gitmesine izin verirler.²⁷

Refah Partisi 6 Eylül günü düzenlenen Adli Yıl Açılış Töreni'nde bu kez yargı cephesinden sert eleştiriler alır. Törende konuşan Yargıtay Başkanı Müfit Utku konuşmasında, doğrudan Başbakan Erbakan'ı ve hükümeti hedef alır. "Türkiye'ye şeriatı getirmeye kimsenin gücünün yetmeyeceğini" söyler. Onun ardından kürsüye konuşmak için Türkiye Barolar Birliği Başkanı Eralp Özgen çıkar. Onun sözleri Yargıtay Başkanı'nın sözlerinden daha sivri ve serttir. "Ülkemiz trafik kazalarını mevlit okutarak ve kurban keserek önlemek isteyen, yağmurun çaresini duada bulan, bütçe açığını karşılamak için Allah'ın nimetlerini kaynak gösteren ve dini politikaya alet eden bir zihniyetle idare edilmektedir"²⁸ diyerek hükümete uyarı mesajı yollamaktadır.

Komutanların adli yıl açılışı nedeniyle Ankara Devlet Konukevi'ndeki resepsiyona tam kadro katılmaları yargıya verdikleri desteğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. RP'liler bu resepsiyona katılmayarak tepkilerini

²⁶ Yüksel, a.g.e., s.30-31.

²⁷ Akpınar, a.g.e., s.81-82.

²⁸ Akpınar, a.g.e., s.82-83.

gösterirler. Ertesi gün RP Genel Başkan Yardımcısı Rıza Ulucak Yargıtay ve Barolar Birliği Başkanları'nı “devlet büyüklerine karşı nezaketsizlik ve şov yaparak din düşmanlığını politika aracı haline getirmekle” suçlar.

Bu arada 27 Eylül günü Afganistan'dan gelen haberler, kökten dinci Taliban'ın yönetimi ele geçirdiği şeklindedir. Bu haber üzerine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı, İstanbul'da Hava Harp Okulu'nun yeni eğitim yılı töreninde “Afgan olayından alınacak önemli dersler var. Duracak, bekleyecek zaman değil, partiler ne yapıyor?” açıklamasında bulunur. Afganistan olayları din devleti ve laiklik konusundaki endişeleri kuvvetlendirir.

Hükümet ortağı ve DYP lideri Çiller'in Karadayı'nın açıklamasına cevabı gecikmez. Çiller yaptığı açıklamada şunları söyler; “Afganistan inanılmaz bir kıyaslama. Tüm alternatifler tükendikten sonra meclis iradesi ile ortaya çıkan bir hükümeti Afganistan ile kıyaslamak insafa sığar şeyler değil. Laikliğin teminatı biziz. Afganistan'la Türkiye'yi kıyaslayanlar Atatürk'ü anlamamışlardır.”²⁹

Bu arada uluslararası alanda da önemli gelişmeler yaşanır. Kuzey Irak'ta Erbil'i işgal eden Saddam Hüseyin'e karşı ABD harekete geçmiştir. 23 Eylül günü Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, ABD'de ziyaretlere başlar. Kuzey Irak'taki gelişmeler görüşmelerin başlıca gündem maddesidir. PBS televizyonuna konuşan Çiller, askerlerin hükümete nasıl yaklaştığı yolundaki bir soruya “Darbeler eskide kaldı. Hükümetin laik çizgiden uzaklaşması söz konusu değil. Rahatsızlık yok” yanıtını verir.

MGK'nın Eylül ayı toplantısında “terörle mücadele, Kuzey Irak, Bosna-Hersek, Azeri-Ermeni uyuşmazlığı ve Avrupa Birliği ile ilgili son gelişmeler” gündemin başlıca konularını oluşturur.³⁰

Daha bir yılını bile doldurmayan Meclis'in yeni yasama dönemine başladığı 1 Ekim 1996 günü partilerin milletvekili sayıları aynı değildir. RP'nin

²⁹ Yüksel, a.g.e., s.35.

³⁰ Yüksel, a.g.e., s.34.

milletvekili sayısı 1 artarak 159 olmuştur. Ancak DYP'nin milletvekili sayısı 135'ten 121'e, ANAP'ın 132'den 120'ye, DSP'nin 76'dan 73'e gerilemiş, CHP ise 49 olan milletvekili sayısını korumuştur. Milletvekillerinin bir kısmı partilerinden istifa edip bağımsız kalmayı tercih ederken, bir kısmı da Hüsamettin Cindoruk'un liderliğindeki DTP'ye geçiş yapar. Yasama yılı açılış töreninde konuşan Cumhurbaşkanı Demirel "Cumhuriyetin temel nitelikleri değiştirilemez" olduğunu belirterek uyarı niteliğinde bir konuşma yapar. Töreni izleyenler arasında Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları da vardır.

2.1.4.4. Dış Geziler Nedeniyle Ortaya Çıkan Problemler

Erbakan'ın ekonomik bazı problemleri çözmek amacıyla Libya'ya gitmek istemesi; Libya'nın PKK'ya destek veren bir ülke olması ve ABD'nin terörist devletler listesinde bulunması nedeniyle hem içte hem de dışta kabul görmez.

Erbakan gezi hazırlıklarına başlar ve gezi programının ilk ayağı olan Mısır'a gider. Erbakan'ın, terörist ilan ettiği Müslüman Kardeşler Örgütü'nü övmesine misilleme olarak Mısır, karşılama töreninde göndere Türk bayrağı çekmez. Gezi diplomatik bir skandala dönüşür.

Erbakan'ın Libya'da Kaddafi ile yaptığı görüşme ise skandalların en büyüğüne sahne olur. Libya gezisi Akpınar'a göre, 28 Şubat sürecinde önemli bir mihenk taşıdır. Yerleşik devlet bürokrasisinin muhalefetine karşın gerçekleştirilen bir gezidir. Libya Büyükelçisinin üç kez gönderdiği "bu ülkeye siyasi bir gezinin sakıncalı olduğunu" belirten kriptö tanınmamıştır.³¹

Türk heyeti ile buluşan Kaddafi, konuşmasında diplomatik nezaket kurallarına uymayarak Türkiye Cumhuriyeti'ne çok büyük eleştirilerde bulunur. Kaddafi sözlerini hakarete vardırır.

³¹ Akpınar, a.g.e., s.92.

Kaddafi'nin sözleri Ankara'yı ayağa kaldırır. Özellikle konuşma sırasında Erbakan'ın sessizliğini koruması ve daha sonra Kaddafi'ye misafirperverliğinden dolayı teşekkür etmesi gerginliğin iyice tırmanmasına neden olur. Gazeteler bu olayı günlerce manşete taşır.

Bu yaşanan olay muhalefeti de hemen harekete geçirir. 7 Ekim günü CHP, hükümeti düşürmek için Erbakan hakkında bir gensoru önergesi verir. DYP'li bazı milletvekilleri hükümet ortağı RP'den duydukları rahatsızlıklarını dile getirirler ve gensoruya "evet" oyu vereceklerini ifade ederler. DYP lideri Çiller ise çeşitli görüşmeler düzenleyerek milletvekillerini hükümetin devamı konusunda ikna etmeye çalışır. Artık medyada, üniversitelerde, kulislerde Refah Partisiz hükümet formülleri konuşulmaya başlar.

Erbakan'a geziden döndükten sonra ilk uyarı ortağı Çiller'den gelir. Çiller Erbakan'dan dış politika konusunda daha uyumlu hareket edebilmek için ek protokol düzenlenmesini talep eder.³² Çiller Meclis'teki grup toplantısında yaşanan son gelişmeleri değerlendirip hükümetin üzerine çok gelindiğini belirterek şu yorumu yapar; "Avrupa Birliği'ne tam üyeliği bu koalisyon çerçevesinde dile getirmedik mi? Eğer başka şeyse, Olağanüstü Hal'se, Çekiç Güç'se bunların hangisi aksadı? Eğer terör davasıysa, bugün terördeki hassasiyetimizi kim değiştirdi? Ortadoğu'daki dengelerde, bizim ana politikamızda hangi değişiklik oldu? Ben, Libya'ya gitmedim mi? İran'a Cumhurbaşkanımız gitmedi mi? Eğer İtalya İran'dan doğalgaz alırsa, Almanya yeni ilişkilere girerse bu normal, ama Türkiye bunu yaparsa antilaik. Bunun akılla bağdaşır tarafı var mı?"³³

MGK'nın ve Genelkurmay'ın artan uyarıları karşısında Tansu Çiller Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı ile bir görüşme yapar, görüşmenin sonunda, hükümetin laiklik konusunda hassas ve Silahlı Kuvvetlerinde demokrasinin teminatı olduğu yönünde bir açıklama yapar.

³² Akpınar, a.g.e., s.103.

³³ Bayramoğlu, a.g.e., s.79.

Medya o günlerde hükümetin güvenoyu veya asker yoluyla indirilmesi haberlerine yer vermektedir. Genelkurmay'da darbe, muhtıra söylentilerine artık tepki gösterecek, bir kısım medyada yer alan "Genelkurmay Başkanı tarafından Cumhurbaşkanı Demirel'e muhtıra şeklinde mektup verildi" haberleri yalanlanacaktır. Yalanlamada böyle bir mektubun olmadığından bahisle şunlar yer almaktadır: "TSK, bugüne kadar iç politikanın dışında kalmaya özen göstermiş olup, bundan sonra da iç politikanın dışında kalmaya devam edecektir. TSK'ni iç politikanın içine çekmeye matuf bu gibi haber ve yorumlar, maksatlı ve hayal mahsulüdür. Kamuoyuna saygıyla duyurulur."³⁴

10 Ekim günü CHP lideri Baykal, Libya ile RP'nin para ilişkisini kanıtlayan önemli bir belgeyi kamuoyuna açıklar. Libya'da faaliyet gösteren Uluslararası İslam'a Çağrı Cemiyeti'nin yerel seçimlerde kullanmak üzere RP'ye 500 bin dolar yardımda bulunduğu iddiasına yanıt Ankara Cumhuriyet Başsavcısı'ndan gelir. Ancak Başsavcının "yeterli delil" isteği yaşanan tartışma ortamında kaybolur gider. Öte yandan Erbakan'ın Kaddafi'nin fahri başkanlığını yürüttüğü, dinci grup ve partilerin içinde yer aldığı Uluslararası İslam Halk Komutanlığı'nın bir üyesi olduğu tartışması gündemin bir başka konusu haline gelir.³⁵ Buna benzer söylentiler belgelendirilemese de sürecin oluşmasında ve hızlanmasında etkili olur.

Artık darbe söylentileri daha yüksek sesli dile getirilmeye başlar. Bu havayı gazeteci Can Ataklı yazısında şöyle dile getirir: "Son günlerde kiminle konuşsam bu paradoksu (Laiklik elden gidiyor) yaşıyor içinde. Gazete manşetlerine kadar tırmanan 'Askerin sabrı taşıyor' ya da 'Artık beklemek olmaz' yorumları, çözüm üretmekten aciz kafaların 'tek kurtuluş' niteliğini alıyor. Bana göre asıl tehlike burada... Laikliği savunalım, Refah'tan kurtulalım derken, şaşırıp daha büyük bir tehlikenin içine girebileceğimiz endişesini 'aklı başında' herkesin görmesi gerek."³⁶ Ataklı yazısında

³⁴ **Yeni Yüzyıl**, 7 Ekim 1996.

³⁵ Akpınar, **a.g.e.**, s.104-105.

³⁶ **Sabah**, 2 Ekim 1996.

demokrasinin ve insan özgürlüklerinin tehlikeye düşeceği bir ortamın yaratılabileceğini belirtmektedir.

Cengiz Çandar ise, 10 Ekim 1996 tarihli yazısında, çözümün Meclis'te bulunması gerekliliğini ve darbe söyleminin de bu çözümün hızlandırılmasını sağlayan bir işaret olduğunu belirten bir yazı yazar.³⁷ Görüldüğü gibi gazetecilerin bir kısmı her şeye rağmen sorunun Meclis'te çözülmesi gerektiği kanısındadır.

16 Ekim günü TBMM'de yapılan oylamada, hükümet aleyhine verilen Libya gezisi hakkındaki gensoru önergelerinin gündeme alınması, uzun tartışmaların ardından 257'e karşı 270 oyla reddedilir. Oylamaya 23 milletvekili katılmaz.³⁸

20 Ekim günü Ankara Kocatepe Camii'nin avlusunda eli asalı, kara cübbeli Aczmendiler bir gösteri yapar. Zikir çekerek "şeriat" diye bağırarak Aczmendiler polisler tarafından göz altına alınır. Medyada günlerce bu gösteriyle ilgili haberler ve görüntüler yer alır.

İlerleyen günlerde D-8 olarak nitelendirilen Türkiye, İran, Pakistan, Malezya, Endonezya, Mısır, Nijerya ve Bangladeş'ten oluşan gelişmekte olan ülkeler için bir zirve düzenlenir. Bu zirve toplantısı hakkında medya yine ikiye bölünür. Medyanın bir kısmının "yoksullar kulübü" adını verdiği zirveye, hükümet yanlısı yayınlar ise büyük önem atfeder.³⁹

Hükümetle asker arasında yaşanan tartışmalar değişik olaylarla süreklilik kazanır. İstanbul'un Sultanbeyli ilçesinde RP'li Belediye Başkanı'na rağmen, İstanbul Batı Garnizon Komutanı Tuğgeneral Doğu Silahçioğlu ilçe meydanına silahlı askerler ile zorla Atatürk heykeli diktirerek, heykelin bulunduğu caddeye "Atatürk Bulvarı" adını verir. Olay üzerine RP'li Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati Çelik'in Silahçioğlu'nu "Omzu

³⁷ Cengiz Çandar, **28 Şubat Postmodern Darbe Geçidinde Çıktık Açık Alınla**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001, s. 38.

³⁸ Yüksel, **a.g.e.**, s.41.

³⁹ Yüksel, **a.g.e.**, s.42-43.

dolu silahlı adam” sözleriyle itham etmesi, askerlerin tepkisine yol açar. Haberlerin yankı bulması üzerine Bakan, Silahçioğlu’na hakaret etmediğini savunur, “Oraya buraya Atatürk heykeli dikmek veya yakaya rozet takmakla Atatürkçü olunmaz” açıklamasında bulunur.

Ali Bayramoğlu’na göre; “(...)süngülerin çekildiği, süngüler gölgesinde Atatürk heykelinin dikildiği, askerin meydan okuyuşunun simgesel halden fiili hale geçtiği Sultanbeyli olayının doğal karşılanması...” hiçte normal değildir. Sultanbeyli olayı atanmışların seçilmişlere bir müdahalesi olarak görülmeli, askeri otoritenin sivil otoriteyi yok saymasına ve demokratik karar alma süreci ilkelerini ayaklar altına almasına bir örnek olarak gösterilmelidir.⁴⁰

Daha sonraları ise, askerlerin baskısından rahatsız olan RP’li Milletvekili Mustafa Kamalak, “Meclis giderek zayıflıyor. Milli Savunma Bakanı Genelkurmay’ın, hükümet Milli Güvenlik Kurulu’nun, Meclis’te askerin gölgesi altında” sözleriyle tepkisini dile getirir.⁴¹

2.1.4.5. Susurluk Skandalı

3 Kasım günü Balıkesir’e bağlı Susurluk ilçesinde, bagajı silahla dolu, içinde 12 Eylül askeri müdahalesi öncesinde 7 TİP’li öğrencinin öldürülmesinden sorumlu tutulan kanun kaçağı Abdullah Çatlı, İstanbul Emniyet Müdürü eski Yardımcısı Hüseyin Kocadağ ve Bucak aşireti reisi, DYP Şanlıurfa Milletvekili Sedat Bucak’ın bulunduğu otomobile bir kamyonun çarpması, devlet içindeki karanlık ilişkileri su yüzüne çıkarır. Bucak’ın ağır yaralı olarak kurtulduğu trafik kazası, ülkeyi sarsacak gelişmelerinde ateşleyicisi olur. Cumhuriyet tarihinin en büyük ve yankısı aylarca süren skandalı yaşanır.

Erbakan’ın bu olayla ilgili olarak “fasa-fiso” yorumunu yapması ve olayları “medyanın abartması” şeklinde görmesi tepkilere neden olur. Aynı

⁴⁰ Bayramoğlu, a.g.e., s.90.

⁴¹ Yüksel, a.g.e., s.43-44.

otomobilde seyahat edenlerin kimlikleri muhalefet liderlerini, demokratik kitle örgütlerini, aydınları ve sanatçıları ayağa kaldırır. Devletin içinde “derin devletin” varlığı “devlet, mafya, siyaset üçgeninde” konuşulmaya ve tartışılmaya başlar. Medya ilk günden itibaren bu olayı gündeminden hiç düşürmez.⁴²

Çiller hükümetin duyarlılığını göstermek amacıyla İçişleri Bakanı Mehmet Ağar’dan istifasını ister. Susurluk Skandalına adı karışan Emniyet eski Genel Müdürü Ağar, 8 Kasım günü istifasını sunar. Ağar’dan boşalan İçişleri Bakanlığı koltuğuna ilk kez bir kadın, İstanbul Milletvekili Meral Akşener atanır.

Susurluk olayı Türkiye’nin gündemine bomba gibi düşünce, Cumhurbaşkanı Demirel, “Olay vahimdir. Hadise nereye gidiyorsa oraya kadar götürün” açıklamasında bulunur. Başbakan Erbakan’da Adalet Bakanı Şevket Kazan’a talimat vererek Ankara ve İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemeleri harekete geçirilir. Susurluk skandalı sebebiyle TBMM’de harekete geçer. 13 Kasım 1996’da üç ay süreli “siyasetçi-polis-mafya” ilişkisini araştırmak için “Meclis Susurluk Komisyonu” kurulur.⁴³ Hükümetin olayın üzerine yeterince gitmemesi ve bir çözüm yolu bulamaması bir çok kesimde tepkiye neden olur.

2.1.4.6. 10 Kasım Atatürk’ü Anma Törenleri ve YAŞ Toplantısı

Hükümete karşı başlatılan toplumsal muhalefetin “ilk gövde gösterisi”, Atatürk’ün 59’inci ölüm yıldönümü olan 10 Kasım günü gerçekleşir. Başını Atatürkçü Düşünce Derneği ile DİSK, KESK ve TÜRK-İŞ’in çektiği sivil toplum örgütlerinin 50 bin kişi ile Anıtkabir’e yürüyerek hükümeti protesto etmesi hükümete karşı başlatılan toplumsal muhalefetin örgütlü bir biçimde kurumsallaşmasının simgesi olarak yorumlanır.⁴⁴

⁴² Yüksel, a.g.e., s.44.

⁴³ Sabah, 13 Kasım 1996.

⁴⁴ Akpınar, a.g.e., s.118.

Aynı gün RP’li Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe’nin kent meydanında düzenlenen Atatürk’ü anma törenine katıldıktan sonra partililerine sarf ettiği sözler sert tepkilere neden olur: “İnancımıza saygı duyulmadığı bu dönemde, içim kan ağlayarak bugünkü törene katıldım...Bu zulüm düzeni yıkılmalıdır...Müslümanlar içinizden bu hırsı, bu kini, bu nefreti, bu inancı eksik etmeyin.” Şükrü Karatepe’nin bu sözleri medyada günlerce yer alır. Sadece bu konuşma değil özellikle o günlerde medyada RP’yi iktidardan uzaklaştırmak amacıyla, partinin bazı “radikalleri”nin geçmişte yaptığı konuşmalar gündeme getirilerek yayınlar yapılır. Ardından bunlara bakarak “laiklik, rejim, vatan elden gidiyor” söylemleri ile hükümete yüklenilir.

Refahyol Hükümeti kurulduğundan itibaren medya ile hükümet arasındaki ilişkiler çatışma şeklinde yaşanır. Hükümetin o günlerde gündemine aldığı yeni basın yasası birçok tepkiye neden olur. Yalan haber yazılmaması, devletin siyasi ve mali itibarının sarsılmaması, halkın telaşa verilmemesi, tezyif olmaması, maksatlı yorum yapılmaması, yetkili makamları etkileyecek yayın yapılmaması, tekzibin anlaşılır ve uygun yerde yapılması, yargılama sürelerinin bir ay gibi kısa tutulması, dağıtım tekelinin önüne geçilmesi, promosyonla ilgili düzenlemelere uyulması, gazete sahiplerinin TV ve başka şirket sahibi olmaması, cezaların bir günlük gazete toplam maliyet bedeline ilaveten o günkü reklam gelirine muadil olması gibi başlıkların yer aldığı yasa teklifi izleyen günlerde artan boyutta protestolarla karşılaşmasıyla geri çekilerek askıya alınır.⁴⁵

Çiller, basının bir siyasi parti gibi hareket ederek, siyaseti yönetmek ve yönlendirmek isteği ve çabasında olduğunu belirterek, basın-yayın organlarını “Anadolucular” ve “Kartelciler” olarak ikiye ayırmıştır. Kartelci basının siyasete müdahale ederek hükümetin sonunu getirmeye çalıştığını söyler. Çiller’in açıklamaları ve basın özgürlüğünün yasa yoluyla kısıtlanma çabaları basının hükümet eleştirilerinin dozunu artırır.

⁴⁵ Akpınar, a.g.e., s.122-123.

9-10 Aralık'ta toplanan Yüksek Askeri Şura (YAŞ)'nın gündeminde ağırlıklı olarak irtica vardır. 58 subay/astsubayın ve 11 personelin irticacı faaliyetleri nedeniyle Ordu'dan uzaklaştırılması kararını Erbakan imzalar. Ordu'nun Erbakan'a verdiği brifingde "şeriat"ın rejim açısından en büyük tehlike olduğundan ve tehlikenin somut olarak görünmezliğinden ağırlıklı olarak bahsedilir.⁴⁶

Refah Partisi Şura kararlarının yargı denetimine açık olmasını istemektedir. Bu istek TSK tarafından yapılan sert bir açıklamayla yanıt bulur: "Türkiye Cumhuriyetini yıkmayı hedef alan şeriat özlemcisi bazı basın yayın organları ile aynı özlemin dışarıdaki temsilcileri, TC'nin ve onun kurucusu Atatürk'ün Anayasa'da ifadesini bulan temel ilke ve inkılaplarının koruyucusu ve teminatı TSK'ni aşındırma amacı ile beyhude bir gayretin içinde oldukları, sağduyu sahibi yüce Türk Milleti tarafından esefle ve ibretle izlenmektedir."⁴⁷ Yapılan uyarılar üzerine Erbakan, RP'de YAŞ kararlarının tartışılmasını yasaklar.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel'in "siyasi kulislere bomba gibi düşen" suç duyurusu üzerine harekete geçerek, RP hakkında inceleme başlatır.⁴⁸ Öte yandan RP milletvekili Fethullah Erbaş ikinci kez PKK'nın elindeki esir erleri almak üzere Kuzey Irak'a girmiş ve geri kalan 6 eri alarak ülkeye geri dönmüştür.⁴⁹

12 Aralık günü Bakanlar Kurulu toplantısına MGK'dan gelen dosyalar sunulur. Doğu Anadolu'da uygulanan politikaları eleştiren, Kürt nüfusun önlenemez biçimde arttığına, bunun ileride vahim sonuçlara yol açabileceğine ve silah kaçakçılığının ardında bazı politikacıların olduğuna dikkat çekilen raporda, "Milletvekillerinin Meclis dışındaki eylemlerindeki suçlar için dokunulmazlıkların kaldırılması" tavsiye edilir. Raporun içeriğine kimi bakanlar tepki gösterir. Bunun üzerine Erbakan'ın emriyle sessizce

⁴⁶ Nevzat Bölügiray, **28 Şubat Süreci 1**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1999, s.32.

⁴⁷ "Ordu Rahatsız", **Sabah**, 13 Aralık 1996.

⁴⁸ **Hürriyet**, 11 Aralık 1996.

⁴⁹ Yüksel, **a.g.e.**, s.49.

toplanan dosyalar “müsterih olunması” tavsiyesiyle MGK’ya iade edilir. Ancak olayın medyaya yansması üzerine Erbakan daha sonra “MGK’mız ne yaparsa mükemmelini yapar” açıklamasında bulunur. Erbakan Türk Silahlı Kuvvetleri ile kamuoyunda açıkça tartışmaktan kaçınır.⁵⁰

2.1.4.7. Dış İlişkiler ve Laiklik Uyarıları

Başbakan Necmettin Erbakan’ın Aralık ayında, İran ile Savunma Sanayii ve İşbirliği Anlaşması imzalayacağını açıklaması, askerle hükümeti bir kez daha karşı karşıya getirir. Bu anlaşmanın imzalanmak istenmesinden Dışişleri bürokrasisi de rahatsızdır. Devlet Bakanı Abdullah Gül’ün İran’la ortak helikopter üretmeyi planladıklarını söylemesi ve İran Cumhurbaşkanı Haşimi Rafsancani’nin resmi bir ziyaret için Türkiye’ye gelmesi Ordu’nun ve ABD’nin tepkisine neden olur. Gazete sayfaları yine “üst düzey askeri yetkililer”in Erbakan’ı uyanan demeçleriyle dolmaya başlar. Askerler, bu ülkenin PKK’ya destek verdiğini ve böyle bir anlaşmaya izin vermeyeceklerini belirtirler.

Rafsancani, bu siyasal kargaşa ortamı içinde 19 Aralık’ta Türkiye’ye gelir. İranlı heyette bulunan İran Savunma Bakan Yardımcısı Ahmad Vahid’in Türk F-16 savaş uçaklarının üretildiği Türk Havacılık ve Uzay Tesisleri’nin (TAİ) gezdirilmek istenmesine Milli Savunma Bakanı ret yanıtını verir. İlk kez yabancı bir heyetin TAİ’yi gezmesine izin verilmez. Olaylı geçen ziyaretin sonunda İranlı heyet 22 Aralık’ta Türkiye’den ayrılır.⁵¹

İç politikada olduğu kadar, dış politikada da Ordu’nun siyasi kararlara müdahale ettiği görülmektedir. Milli Savunma Bakanlığı bütçesinden yapılan 50 trilyon liralık kesinti ile RP’nin İran’la sıcak ilişkiler kurma konusundaki ısrarı, hükümetle Ordu arasında yaşanan huzursuzluğu iyice arttırmıştır.

⁵⁰ Yüksel, a.g.e., s.49-50.

⁵¹ Akpınar, a.g.e., s.140-141.

20 Aralık 1996 tarihli Hürriyet gazetesinin manşeti, askerlerin Refahiyol Hükümeti'nin yıkılmasına dönük siyasal stratejisini net ifadelerle ortaya koyması açısından önemlidir. Hürriyet gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, köşesinde ismini açıklamadığı bir "üst düzey komutan"ın görüşlerine yer vermiştir. Komutan Genelkurmay komuta kademesinden bir isimdir.⁵² Komutan Özkök'ün "Askerler huzursuz. Silahlı Kuvvetler bir darbe hazırlığı içinde mi?" sorusuna 28 Şubat sürecinin karakterini belirleyecek olan şu unutulmaz yanıtı vermiştir: "Bu defa işi Silahsız Kuvvetler halletsin..."⁵³

Ordu gelişmelerden rahatsız olmasına rağmen kendisi müdahaleden kaçınarak başka müdahalelere destek vermek istemektedir. Aslında Refahiyol hükümetinin ve Refah Partisi'nin uygulamalarına sivil kesimden bir itiraz olmaması Ordu'yu endişelendirmektedir.

Komutanlar Refahiyol Hükümeti'ni ve RP'yi istemediklerini artık açıkça dile getirmişlerdir. Genelkurmay, hükümetin demokratik yollardan, sivil toplum örgütlerinin baskısıyla işbaşından uzaklaştırılmasını istiyordur ve bu strateji ilerleyen günlerde adım adım uygulanacaktır.⁵⁴ Askerlerin çağrısına silahsız kuvvetlerin yanıtı izleyen günlerde gelecektir.

Bu arada Genelkurmay'dan gelen bir açıklama ilgiyle izlenir. 25 Aralık'ta Anadolu Ajansı'nın abonelerine geçtiği demeç, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı'nın laiklik üzerine kurulmuş olan konuşmasıdır: "(...)Maalesef son zamanlarda ülkemizde laiklik üzerine bir kavram kargaşası yaratılmak istenmektedir. Bundan amaç, kurulmuş olan laik demokratik düzeni değiştirerek, ülkeyi Ortaçağ karanlığına sürüklemektir. Böyle bir oluşum Türk halkı ve onun ayrılmaz bir parçası olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nce kabul edilemez" olduğunu belirtir. Bu açıklama bir anlamda hükümet ile Ordu arasındaki anlaşmazlığın temelini oluşturmaktadır

⁵² Daha sonra bu Komutanın dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya olduğu açıklanacaktır. Sedat Ergin, "Refahiyol Dönemini Sona Erdiren Manşet", **Hürriyet**, 20 Aralık 1996. **O Manşetler: Yazarların Kaleminden Manşetlerin Öyküsü**, Haz. Tufan Türeñç, Sefa Kaplan, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2007, s. 208-212.

⁵³ Ertuğrul Özkök, "Bu Defa İş Silahsız Kuvvetler Halletsin", **Hürriyet**, 20 Aralık 1996.

⁵⁴ Akpınar, **a.g.e.**, s.141-142.

denilebilir. Laikliğin dini baskı altına almak olarak anlaşıldığını söyleyen bir iktidar ile laikliğin çiğnenmek istendiğini dile getiren asker vermiş oldukları demeçler ve konuşmalar yoluyla karşı karşıya gelmektedir.

Bir gün sonra MGK Genel Sekreterliği'nce Anadolu Ajansı'na verilen basın açıklamasında MGK toplantısında görüşülen konularla ilgili olarak şöyle denir: "Toplantıda, ülke genelindeki güvenlik ve asayiş durumu ile bunu etkileyen iç ve dış gelişmeler gözden geçirilmiş ve değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler ışığında anayasa ile belirlenmiş demokratik, laik hukuk devleti esasları çerçevesinde ülkemizin iç ve dış güvenliğinin sağlanması ve idamesi konusunda alınan tedbirlerin kesintisiz olarak sürdürülmesi kararlaştırılmış, Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin mevcut bütün meselelerini çözecek güçte olduğu vurgulanmıştır."⁵⁵

2.1.4.8. 28 Şubat'ın Gizli Gücü: Batı Çalışma Grubu ve Batı Harekât Konsepti

Hükümetin irtica/laiklik meselesini gündeme getirmemesi ve tartışmaya açmaması askerleri rahatsız eder. Bunun üzerine somut bir eylem planı üzerinde anlaşılan komutanlar, bu planı harekete geçirmek üzere Batı Çalışma Grubu'nun kurulmasına karar verirler.⁵⁶

Batı Çalışma Grubu dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya'nın inisiyatifinde başlatılmış ve Silahlı Kuvvetler'in hemen tüm kademelerinde birer bürosu oluşturulmuştur. BÇG'nin bünyesinde inceleme, araştırma ve değerlendirme birimleri bulunmakta, bunların yanında hukuk, psikolojik hareket ve istihbarat gibi birimlerinde bulunduğu Bölügiray tarafından belirtilmektedir.⁵⁷ İstihbarat faaliyetleri çerçevesinde hazırlanan raporlar komutanların bilgisine sunulmakta ve komutanlar bu raporlarla MGK toplantılarına ve Genelkurmay'da verilen brifinglere katılmaktadırlar.

⁵⁵ Yüksel, a.g.e., s.52.

⁵⁶ Yüksel, a.g.e., s.52.

⁵⁷ Bölügiray, a.g.e., s.151.

BÇG'nin çalışma biçimi, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya tarafından ilgili birimlere gönderilen bir talimatta açık olarak şöyle verilmiştir: “İl ve ilçelerdeki tüm dernekler, vakıflar, meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları, yüksek öğrenim kurumları, öğrenci yurtları, vali, kaymakam, belediye başkanları ve diğer mülki makamlarda bulunan görevlilere ait biyografiler ve anılan şahısların siyasi görüşlerinin tespit edilmesi, il genel meclis ve belediye meclis üyeleri, siyasi parti il ve ilçe teşkilatları yönetim kurulları, yerel TV, radyo, gazete, dergi basın yayın kuruluşlarına ilişkin temin edilen tüm bilgilerin yazılı ve anketlere kayıtlı olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda toplanacaktır.”⁵⁸

Görüldüğü gibi Batı Çalışma Grubu bir tür fişleme merkezi olarak tasarlanmıştır. Bu konuda fişleme faaliyetinin çapını ve kullandığı araçları ortaya koyan çarpıcı örneklerden birisi de 8. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı'nın, 2.Kolordu'dan gelen İKK.KB(63) sayılı bir emri dağıtımına soktuğu, Kurmay Başkanı K.Albay Mahmut Sancar imzalı, 19 Şubat 1997 tarihli yazısıdır. Bu yazıda şöyle denmektedir; “Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Silahlı Kuvvetler'i iç ve dış tehditlere karşı koruma ve kollama, her Türk vatandaşının olduğu kadar TSK personeli ve onların eş ve çocuklarının en büyük milli görevidir. Bu bakımdan Kara Kuvvetleri'nin tüm personeli ve aileleri birer haber toplama vasıtasıdır. Tüm Kara Kuvvetleri personeli ve ailelerinin elde edeceği her türlü belge, bilgi ve haberi bu konunun üst komutanlık tarafından bilinip bilinmediği yorumunu yapmadan silsileler yoluyla üst komutanlığa ulaştırması ve personelin bu hususta bilgilendirilmesi ilgi ile emredilmiştir.”

Silahlı Kuvvetlerin içinde kurulan böyle bir teşkilatlanmanın yapmış olduğu bilgi/belge toplama eylemi, her ne kadar devlet güvenliğini sağlamak amacıyla yapıldığı iddia edilse de; yasal olarak dayanağı bulunmayan bir çalışma olarak, demokratik hak ve özgürlükleri sınırlayıcı ve hatta ortadan kaldıracı bir unsur haline dönüşmüştür. Üstelik elde edilen bilgilerin kim/kimler

⁵⁸ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 5 Mayıs 1997 tarihli ve İsth. 3429-3, 97/İKK.Ş. numaralı yazısı.

tarafından nerede, ne zaman, hangi amaçla kullanılacağına belirsizliği de yine demokratik bir hukuk devletinin yapılanma esasları açısından bir olumsuzluk örneğidir. Böyle bir yasa dışılık toplum üzerinde tedirginlik yaratarak demokratik sivil bir toplum yapılanmasını ve örgütlenmesini engellemiştir. Dolayısıyla BÇG ve bilgi toplama eylemi Türkiye'nin gelecek yıllarını da olumsuz yönde etkileyecek bir birikime sebep olmuştur diyebiliriz. Bir çok gazeteci ve bilim adamı da bu görüşler çerçevesinde yazılar yazmış, beyanatlar vermişlerdir.

Gazeteci-yazar Ali Bayramoğlu'na göre, "Batı Çalışma Grubu aslında Türkiye'de sadece kamusal alanda görev alan değil, kamusal alan ile teması olan sektörlerdeki insanların tek tek kimliklerine, eğilimlerine, özel hayatlarına kadar fişlenmesi mekanizmasıdır. Açık bir şekilde Batı Çalışma Grubu'nun örgütlenme biçimi budur. (...) Bu bakış açısını dikkate aldığınız zaman sadece askerin fişlenmesi değil, askerin ailelerinin yapmış olduğu fişlemeler, askerin ilişkiye girmiş olduğu tüm kişilerin yapmış olduğu fişlemeler Türkiye'de aslında kabul edilir ve kabul edilmez gibi vatandaşları iki gruba ayıran bir uygulama ortaya çıkarır ki, bu fişleme sistemi inanılmaz Stalinist bir dönemi akla getiren bir düzeni ifade eder. Tabii burada çok önemli sorunlarla karşılaştı Silahlı Kuvvetler çünkü, tüm devlet memurlarının kim olduğunu araştırmak demek ya da tüm gazetecilerin kim olduğunu araştırmak demek, devasa bir istihbarat sistemi kurmak demektir. Dünyadaki hiçbir istihbarat sistemi, zannediyorum bu konuda sağlıklı bilgi üretemez."⁵⁹

Gazeteci Hasan Celal Güzel ise, Batı Çalışma Grubu'nu şöyle anlatmaktadır; "Ordu içinde Batı Çalışma Grubu diye bir cunta teşkilatı vardı, bu illegaldi. (...) Evvela Deniz Kuvvetleri'nde başladı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın özellikle himayesiyle gelişti, daha sonra diğer kuvvetlere ve Genelkurmay'a yayıldı. (...) 1960'dan sonra bir yönerge iken, yönetmelik iken, kanun hakkı getirilen bir TSK İç Hizmet Kanunu vardır. Onun 35. maddesinde, Cumhuriyeti kurma, kollamadan bahsedilir. Şimdi Batı Çalışma

⁵⁹28 Şubat'ın 10. Yıldönümünde Samanyolu TV'de gösterilen "28 Şubat: Derin Darbe" belgeselinden alınmıştır. (28 Şubat 2007)

Grubu’da aynı gerekçede hareket ediyordu ama hiçbir şekilde kanuna, diğer mevzuata uygun bir tek doküman ortada yoktu. Hatta bir onay dahi yoktu. Sonradan mahkemelere verildiğinde, Batı Çalışma Grubu’nu itham ettiğim zaman, bu Silahlı Kuvvetlerini tenkit etmek, hakaret etmek diye mahkemelerin önüne çıkarıldığım zaman, ben mahkemelerde BÇG’nin var olduğunu ve illegal, gayrimeşru, kanunlara aykırı olarak teşekkül ettiğini iddia ettim, öyle kendimi savundum. O zaman mahkemelerde Genelkurmay’a soralım dediler, fakat aylar geçmesine rağmen bir çok mahkeme Genelkurmay Başkanlığı’na sordu, çok ilgi çekicidir, Genelkurmay Başkanlığı da, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı da bunlara bir cevap vermedi. Yani eğer legal olsaydı, şu kanuna, şu yönetmeliğe göre kurulmuş, şu onayla kurulmuş derlerdi. Bir tek onay dahi yoktu. Çünkü yaptıklarının illegal olduğunu biliyorlardı.”⁶⁰

28 Şubat sürecinin önemli isimlerinden dönemin Genelkurmay Genel Sekreteri Emekli Tümgeneral Erol Özkasnak bir gazeteye verdiği röportajda “Batı Çalışma Grubu Çevik Bir’in fikriydi, adını da o koydu” demektedir. Özkasnak, “O günlerde ülkede irticai faaliyetleri izleme, takip ve karışanların adalete rapor edilmesi adına bir çalışma grubuna ihtiyaç duyuldu. Daha sonraki hükümet döneminde feshedildi. Görev Başbakanlık Takip ve İzleme Kurulu’na devredildi” demektedir.⁶¹

Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir’in imzasını taşıyan ve tüm askeri birliklere gönderilen Batı Harekat Konsepti’nde TSK’nin ve laik kesimin irticai faaliyetler ile nasıl mücadele etmesi gerektiği anlatılmaktadır.⁶² Belgede özetle şu bilgiler yer almaktadır; belgenin birinci bölümünde irticai faaliyetlerin halihazır durumunda; İslamcı kesimin şeriatçı çalışmaları; MEB ve Emniyet teşkilatı başta olmak üzere devletteki kadrolaşmaları; bir İslam devleti kurma çalışmaları ve bu çalışmalara İslamcı ekonomik güçlerin ve belediyelerin katkıları; yasal boşlukların bunların güçlenmesine ivme

⁶⁰ 28 Şubat’ın 10. Yıldönümünde Samanyolu TV’de gösterilen “**28 Şubat: Derin Darbe**” belgeselinden alınmıştır. (28 Şubat 2007)

⁶¹ “BÇG Çevik Bir’in Fikriydi”, **Sabah**, 12 Şubat 2006.

⁶² Cengiz Özakıncı, **İblisin Kiblesi**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2005, s.549.

kazandırdığı; imam hatip mezunlarının harp okullarına girmeleri için yapılan çalışmalar; TSK'ya sızma çalışmaları; laikliğin dinsizlik ve TSK'nın da dine karşı olduğu yolunda yapılan propagandalar; cami imamlarınca tarikat kurs ve okullarında gençlerin beyninin yıkanarak İslamcı kitlelerin arttırılması ve bu amaçla 8 yıllık eğitime karşı çıkıldığı; demokrasi ve özgürlük ortamının bu amaçla kullanıldığı; Atatürk İlke ve İnkılaplarının yadsındığı; çağdaş yaşamın ortadan kaldırılmaya çalışıldığı; gereğinde iktidarı silahla ele geçirmek için İslamcı radikal kesimin hızla silahlandığı ve bunlara MGK tarafından eğitim verildiği; Kürt-Müslüman kardeşliği görüntüsü altında bölücü terör örgütü ile ilişkiye girildiği; ulus yerine ümmetçiliği yerleştirmeye çalıştıkları ve bu amaçla her türlü toplumsal olayı sömürdükleri anlatılmaktadır.

Tüm bu anlatılanlardan sonra şu değerlendirme yapılmaktadır; “Sonuç olarak Atatürk'ün kurduğu laik Türkiye Cumhuriyeti, tarihinin hiçbir döneminde görülmeyen irticai bir tehdit ile karşı karşıya bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durum tehlikeli bir gidişin sinyallerini vermektedir. Ülkemiz, sonu belli olmayan bir karanlığa doğru hızla yol almaktadır.”

Belgede bu durum değerlendirmesinden sonra “İrticai faaliyetlerin yakın gelecekteki durumuna dair değerlendirme” başlığı altında, bu konudaki çeşitli tehdit konuları açıklanmaktadır. Bu tehdit konuları şunlardır; gelir dağılımı dengesizliğinden kaynaklanan tehdit; işsizlikten kaynaklanan tehdit; Türk Milleti'nin dinine, örf ve adetlerine bağlılığından kaynaklanan tehdit; eğitim sisteminden kaynaklanan tehdit; diğer ülkelerin rejim ihraç gayretlerinden kaynaklanan tehdit; irticai örgüt, tarikat, vakıf ve derneklerin mali gücünden kaynaklanan tehdit; yazılı ve görsel basın ve yayın organlarından kaynaklanan tehdit; Anayasal ve yasal mevzuattan kaynaklanan tehdit. “(...)Bu koşullar değişmediği takdirde, 2000 yılında yasal yollardan irticanın iktidara gelebileceği, halk desteği ile de Cumhuriyetin temel niteliklerini değiştirebilecekleri, ciddi ve köklü önlemler alınmadığı takdirde birkaç yıl içinde irtica ile savaşım ve önlem alma olanağının kalmayacağı” yorumu yapılmaktadır.

Bundan sonra belgede TSK'nın "İrtica ile Mücadele Esasları" açıklanıyordur. Bu irtica ile mücadele esasları adı altında toplanan belli başlı başlıklar şunlardır:

- T.C.'nin temel niteliklerini korumak, bu amaçla siyasi çatışma ve polemiklerin üstünde kalarak irticanın TSK'yı bu çatışmanın içine çekmesini önlemek.

- Halkın TSK'ya güvenini sarsıcı tüm davranışlardan kaçınmak. Atatürkçü çizgideki kurumlarla işbirliği yaparak halkın bilinçlenmesini sağlamak.
- Tüm ülke sathında, irticai unsurların ve yayın organlarının yıpratıcı faaliyetlerine karşı infial ve tepki uyandıracak projeler geliştirmek ve bir aksiyon planı hazırlamak.
- Atatürkçü çizgideki kişi ve kuruluşlar harekete geçirilerek, onların neler yapabileceklerini planlamak.
- İrtica ile savaşırken, din düşmanlığı yapmaktan kaçınmak.
- Laik kesimin irtica ile mücadelede sadece TSK'nın görevli olmadığını bilincine varılmasını sağlamak. TSK'nın siyasi polemiklerden uzak kalabilmesi için laik kesimlerin siyasi planda öne geçmesini sağlamak.
- Emekli silahlı kuvvetler personelinin basın-yayın organlarında açıklamalar yapmaları ya önlenmeli ya da kontrol altına alınmalıdır.
- Devlet organlarındaki irticai yapılaşma ve kadrolaşma izlenmeli ve yargıya intikal ettirilmelidir.
- Subay/astsubay ve güvenilen devlet memurları eşleri aracılığı ile irtica yuvası olan okul, kurs, dersane ve yurtlar denetlenmeli, takip ve kontrol edilmelidir.

- Komuta katı ile astlar arasındaki görüş ayrılıkları, iletişimin sıklaştırılması yoluyla ortadan kaldırılmalıdır.
- Er, erbaş ve yedek subayların Atatürk İlkeleri, laiklik ve demokratik hukuk devleti görüşü doğrultusunda, özellikle beyni yıkanarak gelenler için özel eğitim önlemleri alınmalıdır.
- İrtica ile mücadelede kullanılacak en güçlü öge, psikolojik harekattır. Batı Çalışma Grubu'nda ve konuyla ilgili görevlerde, çalıştırılacak personelin bir plan dahilinde psikolojik hareket kursundan geçirilmeleri sağlanmalıdır.
- Terörle mücadele de ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi önemlidir. Sosyal/ekonomik yaşamın iyileştirilmesi için siyasi mekanizma devreye sokulmalıdır.
- Din elitinin halka yakınlığına karşın, laik aydınların halktan kopukluğu giderilmelidir.
- Medyada yapılan tartışmalarda yapılacak olan düzenlemelerle dinci kesimin önü kesilmeli ve medyada ulusal çıkarların her şeyin üstünde olduğu vurgusu yapılmalıdır.
- Temiz topluma ulaşmayı sağlayacak yolların açık olduğu vurgulanarak halkın ümitsizliğe kapılarak başka rejimlere özenmesi önlenmelidir.
- EMASYA ve Sıkıyönetim planlarının uygulamaya konulması halinde takip edilecek hareket tarzları iyi analiz edilerek belirlenmeli, TSK ile halkı karşı karşıya getirmeyi planlayanlar bir faraziye olarak dikkate alınmalıdır.
- Batı Çalışma Grubu oluşturulan her kademede irticai olay ve faaliyetlerle bir bilgi bankası oluşturulmalıdır. Bu bilgi bankasını oluşturmak ve cari faaliyetleri takip etmek maksadıyla çok iyi bir

istihbarat ağı kurulmalı ve bu sistemde görev alacak personel irtica yanlılarının faaliyetlerine karşı eğitilmelidir.

- Atatürk'ün dediği gibi 'Asıl olan iç cephedir.' Bu nedenle TSK içinde irticaya kayanlar derhal temizlenmelidir. Kendi iç cephemizi sağlam tuttuğumuz sürece bütün tehditlerin üstesinden gelineceği inancı beyinlere işlenmelidir.

Görüldüğü gibi Türk Silahlı Kuvvetleri'nden bazı kimseler kendi görev ve yetki alanlarının tamamen dışına çıkan ve sivil iktidarın ve yargı organlarının yetki alanı içinde olması gereken konular hakkında bir eylem planı hazırlamıştır. Bu eylem planını hazırlayanların açıkça anayasayı ihlal ettikleri ortadadır. Kendi görev alanlarına girmeyen konularda kendilerini vazifeli saymışlardır. Temel hak ve özgürlükleri yok saymış, anayasanın kurmaya çalıştığı demokratik düzeni bozmaya teşebbüs etmişlerdir. Bu eylem planını hazırlayanların halka ve halkın oylarıyla seçilen demokratik temsilcilerine, siyasi iktidarlara hiçbir güven duymadıkları planın her satırından anlaşılmaktadır. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, böyle bir faaliyetin içinde olanların hiçbiri ne bu süreçte ne de sonra yargılanmışlardır. Bu eylem planı 28 Şubat süreci boyunca bir çok kesim tarafından itina ile uygulanmıştır. 28 Şubat sürecinde yaşananların anlatılacağı ileriki başlıklarda bu eylem planının tamamen uygulandığı zaten görülecektir.

BÇG'nin bu eylem planı, devletin halk yığınları üzerindeki denetim ve gözetiminin TSK aracılığıyla güvence altına alınması anlamına gelmektedir. Toplumsal gerçekliğin bir bütünlük oluşturduğu ve eğer bu gerçeklik bütün veçheleriyle ele alınmazsa gerçekliğin anlaşılmasının, zorlaşmasının ve sorunların çözümünün imkansız hale gelmesi gerçeği göz ardı edilmektedir. Bu nedenle de askeri gelenek veya "kışla bilinci" ile hazırlanmış bu tür bir rapor ve stratejik plan, toplumun kendisi hakkında düşünme yeteneğini dumura uğratmıştır.

Bu eylem planının; irtica (din) ve terör eksenli olduğu görülmektedir. Osmanlı sisteminde bir kurum olarak din, zaten devlet aygıtının bir unsuruydu. Türkiye'nin gerçekten laik bir ülke olma koşulu, dini baskı altına almak, dine karışmak veya dini bir etkileme aracı olarak kullanmak değil, dinle ilgili ne varsa onu "sivil" alanlara bırakarak, dini bir devlet aygıtı olmaktan çıkarmaktır.

Terör kanunlar, kurumsal yapılanmalar, toplumsal güç dengeleri ilgili bir konudur. Toplumsal güç dengelerinden ayırarak bu yapılanmaları incelemek ve/veya doğan sorunları çözmeye çalışmak sorunlardan daha çok uzaklaşmaya yarayacaktır.

Ayrıca görülmektedir ki, İttihat Terakki geleneği ile birlikte gelen 1960, 1971, 1982 darbelerinin arkasında hep bir Milli Güvenlik Konseyi veya Milli Birlik Komitesi bulunmaktadır. 28 Şubat müdahalesinin arkasında da Batı Çalışma Grubu adında illegal bir örgütlenme bulunmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri; 28 Şubat ile birlikte kendileri solda sayan önemli bir kesimi de "sivil toplum" adı altında harekete geçirmeye çalışmıştır.

Cumhuriyet bir rejim olarak, halkın toplumsal süreci belirleyebilmesi demektir. Toplumsal sürecin belirlenmesine halkın dışında güçler karıştığı zaman, ortak üretilmesi gereken toplumsal güç dengesi bozulacağından Cumhuriyet'te zarar görecektir. Asıl milli güvenliği tehlikeye düşüren durumda budur. Cumhuriyet eşitlikçi, imtiyaz karşıtı yani zümreler hukukunun olumsuzlandığı, hukukun tekliği ve yargı birliğine dayanan siyasi bir düzen olmalıdır.⁶³

2.1.4.9. Hükümete Karşı Yapılan Eylemler

1996 yılının son günlerinde ülke gündemine Aczmendi lideri Müslüm Gündüz, imam nikahlı eşi Fadime Şahin ve Ali Kalkancı ilişkileri damgasını vurur. Bu kişiler arasında yaşanan olaylar günlerce medyanın gündeminden

⁶³ Kadir Cangızbay, **Hiçkimsenin Cumhuriyeti**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2000, s.25.

inmez. Medyada “imam nikahı-resmi nikah”, İslam’da tarikatlar, Devrim Kanunları’ndan olan “Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun” gibi konular günlerce gündeme getirilip tartışılır. Medya her fırsatta bu gibi olayları hükümete vurmak için bir fırsat olarak kullanır. Başbakan Erbakan medyanın bu tavrını RP grup toplantısında şöyle açıklar; “Ekonomi böylesine iyi giderken, bazı çevrelerin ağır eleştiriler yapmasının altında onları haksız kazanç musluklarını kapatma yatmaktadır. Bizden önce devalüasyon alacağını önceden haber alıyor, bir gecede trilyonlarca lira haksız kazanç sağlıyorlardı. Devletin parası ile devleti soyuyorlardı. Hazinesinin kefaletiyle dış kur garantili dış kredi alıyorlardı. (...) Devlet bankalarının reklamları bu çevrelere gidiyordu. Şimdi bu musluklar kapandı ve haksız kazanç sağlayan rantiyeci kesim ne yapacağını şaşırdı. İşte bize yönelik eleştirilerin nedeni ne Fadime ve ne de Ayşe’dir, budur.”⁶⁴ Türkiye’deki siyasi ilişkilerin aslında bir ekonomik paylaşım kavgası olduğu gerçeği 1960’lardan itibaren söylenegelmektedir ve burada bir kez daha vurgulanmıştır.

Refahyol Hükümeti 1997 yılına bir yanda tarikat tartışmaları diğer yanda devlet-mafya ilişkileri hakkındaki tartışmalar içinde girmiştir. Sivil-asker ilişkilerinde tansiyon yükselmiş, toplumsal kesimlerde huzursuzluklar artmıştır.

5 Ocak günü Ankara Kızılay Meydanı’nda bir miting düzenlenir. Sivil toplum örgütlerinin, MHP dışında muhalefet partilerinin ve TÜRK-İŞ’in önderliğinde sendikaların katıldığı “Türkiye’ye Sahip Çık, Demokratikleşme İçin Mücadele Et” sloganıyla düzenlenen mitingde hükümet aleyhinde sloganlar atılır. TÜRK-İŞ Başkanı Bayram Meral yaptığı konuşmada; “Bu ülkede doğulu batılı kardeş gibi yaşamak zorundayız. Türkiye’nin bir taşını bile kimse oynatamaz. Mollalar laik sistemi asla değiştiremez. Bu çağdaş ülkenin güvencesi bizleriz” diye konuşur.⁶⁵ Görüldüğü gibi hükümete karşı başlatılan mücadeleye sivil unsurlarda eklenmiştir. Üstelik 28 Şubat

⁶⁴ Süleyman Kocabaş, **Refahyol Hükümeti’nin Sonunun Perde Arkası**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1997, s.124.

⁶⁵ Akpınar, **a.g.e.**, s.146.

sürecinde gerçekleşen bu mücadeleye kendilerine sol diyen birçok kesim de destek verir. Böylece laik-sivil kesimin işin içine katılmasında asker ilk kez büyük başarı elde eder.

Yeni yılın ilk günlerinde 7 Ocak 1997'de DYP'den istifa eden milletvekillerinin birleştiği ve liderliğini Hüsamettin Cindoruk'un yaptığı Demokrat Türkiye Partisi (DTP) kurulur. Bu parti daha sonra Refahyol'un ardından kurulacak yeni hükümetinde ortağı olacaktır.⁶⁶ Bu arada Adalet Bakanı Şevket Kazan, Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun hazırladığı Susurluk Raporu'nu açıklar. Raporda altı ayrı konuda haklarında soruşturma açılması istenen 35 kişi arasında İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar, DYP'li Milletvekili Sedat Bucak, İstanbul eski Emniyet Müdürleri Kemal Yazıcıoğlu ve Necdet Menzir'in adları yer alır.⁶⁷ Hükümet kendisine yapılan saldırıları, başka bir alana saldırarak engelleme çabasına girişir.

9 Ocak günü Resmi Gazete'de Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi çalışmalarını düzenleyen bir yönetmelik yayınlanır. Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili özel kuruluşları kapsayan yönetmelikte çok geniş bir kriz tanımı yapılır. Daha sonra (3 Mart 1997'de) bu yönetmeliğe göre MGK bünyesinde bir Kriz Yönetim Birimi kurulur. Böylelikle MGK, kriz yönetimi ve çözümü konusunda da yetkilendirilmiş olur.⁶⁸ Abdullah Yıldız'a göre; 28 Şubatçıların sivil siyaseti yönlendirme konusunda oldukça rahat hareket etmelerine imkan sağlayan yasal dayanağın hükümet tarafından çıkarılan bu yönetmelikle farkına varılmadan sağlanmış olduğunu iddia eder. Bu yönetmelikle Başbakanlık asker denetimine bırakılırken TBMM devre dışı kalıyordur.⁶⁹

⁶⁶ Yüksel, a.g.e., s.55.

⁶⁷ Yüksel, a.g.e., s.55.

⁶⁸ Yüksel, a.g.e., s.54.

⁶⁹ Abdullah Yıldız, **28 Şubat-Belgeler**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000, s.29.

2.1.4.10. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (BKYM) Yönetmeliği'nin yürürlüğe konması 30 Eylül 1996 tarihinde kararlaştırılmış ve yönetmelik, 9 Ocak 1997 tarihinde ve 22872 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Yönetmeliğin birinci maddesinde yönetmeliğin amacı şu şekilde açıklanmaktadır; "Bu yönetmeliğin amacı, kriz durumlarında faaliyet gösterecek olan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin, teşkilatlanmasını, tertiplenmesini, çalışma usullerini, görev ve sorumluluklarını belirlemek ve bu suretle, krize neden olan olayların başlangıcından bitimine kadar geçen süre içerisinde;

a) Krizi yaratan olayın önlenmesi, ortadan kaldırılması veya milli menfaatler doğrultusunda sona erdirilmesi maksadı ile gereken hazırlık ve faaliyetlerin yönlendirilmesini,

b) Hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde; Genelkurmay Başkanlığı, ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon, işbirliği, sürat ve etkinlik sağlayarak krizin en az zararla ve milli menfaatlerimiz doğrultusunda atlatılmasını sağlamaktır." (md.1)

Kriz Yönetmeliğinin en önemli noktası, kuşkusuz krizin tanımıdır. Bu tanıma göre; "Kriz hali; devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü ile milli hedef ve menfaatlerine yönelik hasmane tutum ve davranışların, Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırmaya yönelik şiddet hareketlerinin, tabi afetlerin, tehlikeli ve salgın hastalıkların, büyük yangınların, radyasyon ve hava kirliliği gibi önemli nitelikteki kimyasal ve teknolojik olayların, ağır ekonomik bunalımların ve iltica ve büyük nüfus hareketlerinin ayrı ayrı veya birlikte vuku bulduğu halleri..." kapsamaktadır. (md.4/b)

Yönetmelik görüldüğü gibi son derece geniş ve esnek bir tanım yapmıştır. Doğa olaylarından büyük yangın ve facialara kadar pek çok durum

kriz tanımına girmiştir. Kriz tanımına giren konuları çözümlmek, kriz yaratan olayları önlemek, ortadan kaldırmak ve milli menfaatler doğrultusunda sona erdirmek amacıyla hazırlıkların yapılması ve faaliyetlerin yönlendirilmesi için, MGK Genel Sekreterliği bünyesinde kurulan Kriz Merkezi gerçi Başbakanlığa bağlı bir organ olarak kurulmuştur, ancak bu ayrıntılı ve bulanık tanımlar Ahmet İnsel'in deyişiyle, neredeyse Başbakanlığı, BKYM aracılığıyla MGK'ya bağlamış durumdadır.⁷⁰

İnsel'e göre; "BKYM'yi Meclis'in sorumluluk alanı dışında bırakan, fiilen Başbakan'ı BKYM'ye ve askeri hiyerarşi içinde Genelkurmay Başkanı'na karşı sorumlu kılan, Meclis'in olağanüstü hal ve sıkıyönetim konusunda karar verme yetkisini elinden alan bu yönetmelik, Türkiye'de 12 Eylül benzeri bir askeri darbeye başvurmada, ordunun gerekli gördüğünde duruma el koymasının "yasal" kılıfını oluşturmaktadır. 12 Eylül'ün askeri cunta hükümeti sistemini bir şekilde yasallaştıran, MGK'nın gerçek hükümet gibi işlev gördüğü, MGK Genel Sekreterinin bir ikinci başbakan olarak faaliyet gösterdiği askeri demokrasimiz, bu yönetmelikle beraber, tüm devlet teşkilatı içinde yönetime sessizce ve yasal biçimde el konulmasına uygun zemin hazırlanıyor. Ülkenin en küçük merkezi idare birimine kadar ulaşan ve kendine bağlı bir özerk hiyerarşi içinde, devletin ihtiyaç duyduğu tüm kurumlarını mobilize etme yetkisine sahip bulunacak bu sivil görevli örfi teşkilatın varlığıyla, Türkiye'nin önümüzdeki siyasal düzeninin, 12 Eylül rejimini pekiştiren bir "örfi demokrasi" olacağını iddia etmek zor değil."⁷¹

Kriz yönetimini gerektiren kriz hallerinin belirlenmesi ve çözümlenmesi, hiç şüphe yok ki, hükümetin ve ilgili bakanlıkların görev alanına girmektedir. Bu konudaki takdirde hükümete aittir. Bu görevin bir yönetmelikler MGK Genel Sekreterliği'ne devredilmesi dikkat çekici bir husustur. Üstelik yukarıda sayılan kriz halleri arasında devletin milli güvenliğini ve milli güvenlik siyasetini ilgilendirmeyen konularda vardır. Örneğin ağır ekonomik

⁷⁰ Ahmet İnsel, "MGK Hükümetleri ve Kesintisiz Darbe Rejimi", **Birikim**, Sayı: 96, Ankara, Nisan 1997, s.15-17.

⁷¹ İnsel, **a.g.m.**, s.16-17.

bunalımların tespitinin ve değerlendirilmesinin uzmanlık alanı olmadığı halde MGK Genel Sekreteri'nin inisiyatifine bırakılması oldukça düşündürücüdür. Bu belirlemenin sorumluluğunun olmaması da bir başka tartışma konusunu teşkil etmektedir.

Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili özel kuruluşları kapsayan (md.2) yönetmeliğin uygulanmasından Başbakan veya görevlendireceği bir Devlet Bakanı; hizmetlerin yürütülmesinden Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile kamu kurum ve kuruluşların en üst düzey yöneticileri sorumludur. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterine özel bir önem atfeden yönetmelikte Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri; bu yönetmelik esasları dahilinde yürütülen kriz yönetim faaliyetlerini Başbakan (veya krizden sorumlu Devlet Bakanı) adına koordine etmekten ve Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin devamlı faal halde tutulmasından, sistem içerisinde yer alan birimlerin bilgilendirilmesinden sorumlu tutulmuştur. (md.3)

Refahyol Hükümeti 31 Ocak 1997 tarihinde gizli bir kararname ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne bir yazı göndermiş, bu yazı ile BKYM'nin 1997 yılı faaliyetlerini Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin mutlak yetkisine devretmiştir. MGK Genel Sekreteri veya görevlendireceği personeli 1997 yılı içinde Başbakan adına tetkik gezileri yapmakla görevli kılan kararname, bu gezilerin ve denetimlerin sebebini de şöyle açıklamaktadır: "Milli Güvenlik Kurulu kararları ve bunlara ilişkin Bakanlar Kurulu kararları ve Başbakan tarafından onaylanan planlar gereğince bakanlıklar, kamu kuruluşları ve illerde yapılmakta olan uygulamaları yerinde görmek, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak." Bu gezilere/denetimlere katılacak personele, bakanlık kurum ve kuruluşlarından personelinde katılmasının sağlanacağı söz konusu genelgede belirtilmiştir.⁷²

⁷² Muharrem Balcı, **MGK ve Demokrasi (Hukuk-Ordu-Siyaset)**, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 2000, s.194-195.

Yönetmelik, yalnızca kriz durumlarında değil, olağan durumlarda da etkinlikte bulunacak, sürekli nitelikte organlar oluşturmuştur. Yönetmeliğin 6. maddesinin “b” bendine göre; BKYM, kriz belirtilerinin belirlenmesi ve başlaması ile birlikte ilgili organlardan birinin (MGK, Bakanlar Kurulu ya da krizden sorumlu Devlet Bakanı, MGK Genel Sekreteri) teklifi ve Başbakan’ın direktifi ile faaliyete geçecektir. Ancak BKYM Sekreteryası, bu yönetmeliğin yayınlanmasıyla, MGK Genel Sekreterliği Bilgi Toplama, Araştırma ve Değerlendirme Başkanı başkanlığında çekirdek olarak, MGK Genel Sekreterliği nezdinde kurulacaktır. Bu çekirdek kadro, kriz anında BKYM’nin faaliyete geçmesiyle tamamlanacaktır. Sekreterya krizle ilgili durumları izlemek ve raporlar hazırlamakla görevlendirilmiş, görevleri normal ve kriz durumları için ayrı ayrı düzenlenmiştir. (md.7/c) Bu teşkilatlanma, her il ve ilçede kriz anında faaliyete geçecek kriz merkezlerini de kapsamaktadır. Krizle ilgili durumları izleyip, karar alıp, bunları BKYM’ye rapor edecek kriz merkezlerinin yanında, koordinasyon görevini yapacak Bölge Kriz Yönetim Merkezleri de öngörülmüştür.

BKYM örgütünün Sekreterya dışındaki organları, Kriz Koordinasyon Kurulu ve Kriz Değerlendirme ve Takip Kurulu’dur. Kriz Koordinasyon Kurulu’nun görevlerinden en önemlisi, 8. maddenin “b” bendinde düzenlenmiştir. Buna göre, Kurul krizle ilgili kendisine gelen bilgi ve önerileri değerlendirir, konu ile ilgili politik direktif esaslarını belirler, mevcut politik direktif veya milli güvenlik siyaset belgelerinde ihtiyaç duyulan değişikliklere ait kararlar verir. Kurul değerlendirmeleri sonucunda sorunlarla ilgili konularda gerekli kararları alır, uygulanmalarını sağlar ve gerektiği hallerde Bakanlar Kurulu kararı alınması için girişimlerde bulunur. Yönetmeliğin sadece kriz hallerinde değil, olağan durumlarda da sürekli faaliyette bulunacak organlar oluşturması, dikkate değer, üstelik bu kurumların yönlendirilmesi ve koordinasyonu görevi de, MGK Genel Sekreterliği’ne verilmiştir. Bu yetkilerle, olağan ve olağanüstü durumlarla donatılmış MGK Genel Sekreteri’nin, neredeyse bir ikinci Başbakan haline geldiğini söylemek çok yanlış olmayacaktır.

Kriz Merkezinin kurulmasından sonra meydana gelen olaylara yaklaşım tarzı da Kriz Merkezi'ne kuşkuyla bakılmasına sebep olmaktadır. Zira kriz merkezinin bugüne kadarki uygulamalarda daha çok siyasi içerikli toplumsal olaylara ilgi göstermesi, kafalarda bazı soruların uyanmasına yol açmaktadır. Örneğin Kriz Yönetimi, 1997 yılı içinde meydana gelen Tuzla'daki tanker yangını ile ondan bir süre sonra Kırıkkale MKE Fabrikası'nda meydana gelen yangın konusunda herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Çevredeki işyerlerini, binaları tehdit eden, büyük çapta çevre kirliliğine sebep olan bu iki büyük yangın karşısında, Bölge Kriz Merkezleri oluşturulmamıştır. Dolayısıyla kriz tanımında ortaya konulan yangın/afet vb. doğa olaylarının var olması müdahale edilecek gerçek siyasi olayların kamufle edilmesine yönelik gibidir.

BKYM, idarenin bütünlüğü ilkesine aykırı, hukuk dışı arayışların hukuki zemine oturtulması girişimi olarak değerlendirilebilecek bir tasarruftur. Zira yönetmelik MGK ve MGK Genel Sekreterliği'ne siyasi iktidarı yönlendirme yanında yürütme görevini de vermektedir. Askeri darbelerden sonra yönetime el koyan ordunun bir süre sonra iktidarı devretmesine karşılık, TSK'nın bu son düzenlemesi, sürekli bir askeri yönetimi andırmaktadır.⁷³ Yönetmelik hükümleri karşısında hiçbir hükümetin, “milli güvenlik, devletin milli güvenlik siyaseti, milli menfaatler” gibi kavramların yorumunu serbestçe yapma imkanı yoktur. Daha da önemlisi bu yönetmelikle anayasada yerini alan “düşünce özgürlüğü” engellenerek, halkın toplumsal yapılanma konusunda eylemsiz kalması sağlanmış ve her türlü muhalefet engellenmiş olmaktadır.

Yukarıdaki tablodan yansıyan görüntüden bu yönetmeliğin yürütme organını zayıf düşürdüğü, hareket alanını daralttığı açıktır. Siyasal karar mekanizmaları içinde bu derece rol alan ancak seçimle gelmediği için siyasal sorumluluğu da olmayan bu gibi yönetim aygıtlarının anayasa sayesinde devlete sokulmuş olmalarını, “bir tür vesayet sisteminin unsuru olarak”

⁷³ Balcı, a.g.e., s.180.

görmek mümkündür.⁷⁴ Bu tespiti aktif siyasette uzun yıllardır rol alan dönemin DTP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk, MGK üzerine söylediği şu sözlerle katılmaktadır: “MGK anayasal ama demokratik değil. MGK’nın yetkilerini sınırlandırarak, demokratik hale getirmeliyiz.”⁷⁵

Hiç şüphe yok ki, 28 Şubat süreci MGK-Hükümet ilişkilerine dair en keskin ve belirleyici örneklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Siyasi otoritenin zayıfladığı buhran dönemlerinde Kurul’un ağırlığını iyice hissettirmesine 28 Şubat sürecinde yaşanan bu gelişme görüldüğü gibi çok çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır.

Yine BKYM yönetmeliğine dönecek olursak Ali Bayramoğlu’na göre de; “28 Şubat askeri vesayet sistemine yönelik, olağan dönemlere ilişkin kalıcı etkiler bırakacak en keskin yasal adım, altında Erbakan ve Çiller’in imzası bulunan bu yönetmelik olmuştur. Darbe kuvvetinde olarak tanımlanabilecek bu yönetmelik bir Başbakanlık genelgesiyle uygulamaya konduğu andan itibaren MGK üzerinden devlet işleyişini hiçbir istisnaya yer olmayacak ve açık bir şekilde askere teslim edecek bir mantık içermektedir.

Yönetmeliğin analizi maddeleştirilerek şöyle yapılabilir:

1) Yönetmelik genelge gücüne bağlanarak TBMM’den geçmeyecek yeni ve yaygın bir olağanüstü hal uygulamasını öngörmektedir.

2) Yerini aldığı 1976 tarihli Buhran Değerlendirme Kurulu Yönetmeliği’nin afet, seferberlik, savaş gibi gerekçelerinden farklı olarak, kriz gerekçeleri arasına anayasal ve yasal referansları tümüyle muğlak ve tespiti subjektif olan toplumsal hareketleri yerleştirmektedir.

3) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarını bilgi, haber ve istihbarat üretmek ve bunları kriz yönetim merkezine aktarmakla yükümlü kılarak, gerek kamu

⁷⁴ Bülent Tanör, **İki Anayasa 1961-1982**, İstanbul, Beta Yayınları, 1986, s.80.

⁷⁵ Hüsamettin Cindoruk, “Diyarbakır Konuşması”, **Cihan Haber Ajansı**, 3 Mart 1998.

iradesinin fonksiyonu gerekse temel hak ve özgürlükler sahasında hukuk ötesi fiili otoriter bir durum yaratmaktadır.

4) Kriz koordinasyon kuruluna “politik direktif esaslarını belirleme, mevcut politik direktifte veya milli güvenlik siyaset belgelerinde ihtiyaç duyulan değişikliklere ait kararlar alma yetkisi” verilmekte, Başbakan’ın ve MGK’nın sivil üyelerinin “bu gizli devlet anayasası” üzerindeki sınırlı yetkilerini de kaldırmakta, devletin siyaset üzerindeki egemenliği mutlaklaştırılmaktadır.

5) Kriz tanımı, uygulama, koordinasyon ve inisiyatif konusunda Başbakan’ın yetkilerini MGK Genel Sekreteri’ne devrederek, karar alma ve icra konusunda askeri otoriteye kilit rol vermektedir.

6) Bu çerçevede askeri otoritenin denetimi ve yönetimi altındaki MGK’nın tüm kamu kurum ve kuruluşlarını kapsayan faaliyetleri, yönlendirme eyleminden yönetme eylemine dönüşecektir.

7) Yönetmelik, MGK Genel Sekreteri’ne verdiği siyasi inisiyatifle yetinmemekte, Genelkurmay Başkanlığı’na da “gerekli göreceği il ve ilçelerde kriz merkezleri kurma” yetkisi vererek askeri karargahın kamu kurum ve kuruluşlarıyla doğrudan yönetim ilişkisi kurmasının önünü açmakta ve bu otoritenin bağımsız eylem alanını tüm devleti formel olarak kuşatacak noktaya iterek biraz daha güçlendirmektedir.

Özetle, bu yönetmelikle yasal ve toplumsal hareketler kriz tanımı içine sokulmuş, hangi hareketlerin ne zaman krize işaret ettiğinin tespitini askere bırakmış, kriz halinde denetimi ve idareyi tümüyle askere devretmiştir. Aşırı yetkili ve sorumsuz askeri otorite modelinde ve askerin özerk alanının genişlemesinde BKYM yönetmeliği bir zirve noktadır.”⁷⁶

Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. Mustafa Erdoğan’a göre; “Türkiye’nin anayasal ve yasal düzeninde ayrı bir Kriz Yönetim Merkezi’ne ihtiyaç

⁷⁶ Ali Bayramoğlu, “Asker ve Siyaset”, **Bir Zümre Bir Parti:Türkiye’de Ordu**, Der. Ahmet İnsel-Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006, s.103-104.

bulunmamaktadır. Çünkü, gerek Anayasa (119,120,121,122.maddeler) gerekse ilgili yasalar (Olağanüstü Hal Kanunu, Sıkıyönetim Kanunu) krizin tespiti ve karşılanması ile ilgili bütün hususları, bu konudaki yetki, görev ve sorumlulukları ayrıntılı olarak göstermiştir. Bu düzenlemelerin temelinde, bu meselede yetkinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu arasında paylaşılacağı ilkesi yatmaktadır ve MGK Genel Sekreteri “yetkili”ler arasında öngörölmüş değildir. Başka bir takım asker ve sivil memurlardan yardım alınmasını gerektiren durumlar ortaya çıkarsa, anayasal kurallar çerçevesinde kalmak şartıyla, Başbakan bazı geçici görevlendirmeler zaten yapabilir. Öyleyse, anayasal ve yasal ihtiyaç olmadığı halde böyle bir düzenleme yapılması yoluna gidilmesinin nedeni ya sivil siyasetçilerin yetki ve sorumluluktan kaçmak istemeleri, asker memurların doymak bilmez bir ‘yetki açlığı’na sahip olmaları ya da her ikisidir.

Gazetelerde bu haberle ilgili olarak yer alan şematize edilmiş açıklamalardan da rahatlıkla anlaşılabileceği gibi, her ne kadar hükümetin bir tasarrufu şeklinde görünüyorsa da, bu modelin asıl müellifi askerlerdir. Ve bu askeri model askerlerin banisi ve kefil oldukları anayasaya bile birçok bakımdan aykırıdır. Birinci aykırılık şudur: İşaret ettiğimiz gibi, anayasa da (md.118/3) MGK hükümete sadece ‘milli güvenlik’le ilgili konularda yardımcı olacak istişari bir müessese olarak öngörölmüş olmasına rağmen, -başka birçok yasal düzenlemede olduğu gibi- bu yönetmelikle de MGK icrai-idari bir kurum haline dönüştürölmektedir. Yine anayasaya göre (md.117/2), milli güvenliğin sağlanması ve silahlı kuvvetlerin ‘yurt savunması’na hazırlanması Bakanlar Kurulu’nun sorumluluğundaki bir iştir; oysa son düzenlemenin mantığı bu işin doğrudan doğruya sahibinin MGK’nın kendisi olduğu, yani bu konuda karar alma yetkisinin MGK’ya ait olduğudur, ki uygulama da zaten çoktandır bu şekilde gelişmiş ve takarrür etmiştir. İkinci yanlış da Başbakan’ın anayasal olarak zaten sahip bulunduğu temel bir yetkinin MGK Genel Sekreterliği’ne devredilmesidir. Gerçektende anayasaya göre (md.112/1), bakanlıklar arasında hükümet işlerinin koordinasyonunu yapabilecek olan sadece Başbakan’dır ve bu yetkinin bir yönetmelikle başka bir makama veya

memura devri mümkün değildir. Böylece aslında kendisi karar yetkisine haiz icrai bir kurum olmayan MGK'nın bir tür özel kalemi olan ve anayasa hukuku anlamında da idare hukuku anlamında da bir "kurum, organ veya merci" statüsüne sahip bulunmayan –dolayısıyla hiçbir biçimde "yetki sahibi" sayılamayacak olan bir memurluk-- hükümet düzeyinde bir yetki kullanabilir duruma getirilmektedir. Şimdi manzara şudur: MGK zaten çoktandır "paralel hükümet" durumundaydı, artık MGK'nın Genel Sekreteri de "paralel başbakan" konumundadır. Bu durumun hükümet içinde pek çok yeni yetki sorun ve tartışmaları ortaya çıkarması kaçınılmazdır."⁷⁷

Görüldüğü gibi MGK'nın konumunu daha da güçlendiren, yasal ve anayasal dayanağı olmayan ve neredeyse sürekli bir yarı askeri yönetime yol açabilecek BKYM Yönetmeliği, askerleri adeta devlet içinde devlet haline getirmiş, Türk siyasal geleneğine yerleşmiş olan askeri müdahalelerin yönetim ve etkisini olağan zamanlara yayma amacını gerçekleştirmeye yönelmiştir. Toplumsal, siyasal, ekonomik konularda görüş bildiren, görüşleri, önerileri ivedilikle görüşülen, uygulamayı da kendisi takip eden ve ulusal çıkarların gerek tanımını gerekse korunmasını tekeline almak isteyen bir örgütlenmenin, artık açık bir askeri müdahaleyi de gereksizleştirdiği söylenebilir.⁷⁸

2.1.4.11. Cumhurbaşkanı'na Verilen İlk Brifing

Genelkurmay Başkanlığı ilk kez 11 Ocak günü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i davet ederek kendisine irtica tehdidini konu alan bir brifing sunar. BÇG'nin hazırladığı raporların sunulduğu brifingde RP'nin iktidarı ile gündeme gelen aşırı dinci akımlar, dinci kadrolaşma ve silahlanma konularına dikkat çekilir. Türban yasağının okullarda ve resmi dairelerde kaldırılması, Taksim meydanına cami yapılması gibi tartışmalarda brifingin diğer konularıdır.

⁷⁷ Mustafa Erdoğan, **28 Şubat Süreci**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s.12-14.

⁷⁸ Murat Sevinç, "Milli Güvenlik Kurulu ve 1997 Süreci", **Birikim**, Sayı: 131, Ankara, Mart 2000, s.64.

Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak emekli olduktan sonra yaptığı bir açıklamada 28 Şubat sürecinin başlangıç tarihinin bu brifing olduğunu ifade eder.⁷⁹ Brifingde komutanlar Demirel'e "irticai faaliyetler bölücülükle eşit ve birinci derecede öncelikli iç tehdit haline gelmiştir, Genelkurmay tehdit önceliklerinde bu değişikliğe göre gerekli iç düzenlemelerini başlatacaktır" diyerek, Milli Askeri Stratejik Konsept'te (MASK) tanımlanan "iç tehdit" tanımının değiştirilmesi gerektiğine işaret ederler. "Genelkurmay'ın irtica tehdidinin etkisiz kılınması için hazırlıklara başlayacağı" sözlerinin ardından komutanlar kendilerini rahatsız eden 55 tane olayı Demirel'e iletirler. Bu 55 olayın gazete kupürlerinden oluştuğunu gazetelere yansıyan bilgilerden biliyoruz. Demirel, "Söylediğiniz şeylerin bazıları doğru olmayabilir. Bunları tahkik etmem gerekir. Doğru olan bölümleri üzerinde muamele yapacağım" diye cevaplar.⁸⁰ Demirel askerleri rahatsız eden bu 55 olayı inceletir. Bunların 30 kadarının yanlış ya da üzerinde durulmayacak bilgi olduğunu görür. Geri kalanı için gereğini yapacağını, Başbakan'a ileteceğini Genelkurmay Başkanı'na söyler.

Demirel'in komutanlardan brifing aldığı 11 Ocak günü Cumhuriyet tarihinin bir ilki gerçekleştirilir. Başbakan Erbakan Başbakanlık Konutunda İslami cemaat ve tarikat liderlerine bir iftar yemeği verir. Yemeğe İlahiyat Fakültelerinin dekan ve profesörleri, Diyanet İşleri Başkanı ve bazı İslami yazarlarda davetlidir. Daha önce görmeye alışık olmadığımız tarzda sarıklı, cüppeli, sakallı tarikat liderlerini kapıda karşılayan Erbakan'ın görüntüleri günlerce ana haber bültenlerinde yayınlanır. Bu yemek RP'yi tasfiye için bir saldırı vesilesi olur. Günlerce medyada "laiklik-rejim elden gidiyor" söylemleri yer alır. Hürriyet gazetesi yazarı Sedat Ergin köşesinde bu olayın "bardağı taşıran son nokta" olduğunu ve "askerlerin sabır çizgisini geçmelerine" yol açtığını ifade eder.⁸¹

⁷⁹ Hulki Cevizoğlu, **Generalinden 28 Şubat İtirafı: Postmodern Darbe**, Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001, s.28.

⁸⁰ Yüksel, **a.g.e.**, s.55-56.

⁸¹ Yüksel, **a.g.e.**, s.56.

CHP, Meclis Başkanlığı'na iftar yemeğiyle ilgili olarak bir soru önergesi verir. CHP Genel Sekreteri Adnan Keskin Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunur. Zaten ileride belirteceğimiz gibi “Tarikat Yemeği Meselesi” RP'yi kapatmaya yönelik Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı İddianamesi'nde de yer alacaktır.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı; “İşte gerçek yüzleri. Söylenecek söz bulamıyorum. Amaçları Türkiye'yi çağdaş dünyanın dışladığı İran yapmak” açıklamasıyla rahatsızlığını dile getirir. DYP'li bakanlar ve milletvekilleri de rahatsızlıklarını belirten açıklamalar yaparlar. Yüksek yargı mensupları da isimsiz demeçler vererek Erbakan'ı eleştirirler.⁸²

2.1.4.12. Gölcük Toplantısı

Yaşanan olaylar orduda gün geçtikçe artan bir rahatsızlık yaratır, ordu rahatsızlığını isim vermeden basına yaptığı açıklamalarla zaman zaman belli eder. Bir durum değerlendirmesi yapmak amacıyla komutanlar 22-25 Ocak tarihleri arasında Gölcük Donanma Komutanlığı'nda bir toplantı gerçekleştirirler. Toplantıya Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir ve TSK komuta kademesinde bulunan toplam 14 general katılır. 3 gün süren bu “çok gizli” toplantıda komutanlar “ülkenin rejim bunalımından çıkması ve Refahyol Hükümeti'nden kurtulması için” askeri yöntemleri tartışırlar. Gölcük toplantısında müdahalede dahil tüm olasılıklar görüşülür.⁸³

Komutanlar toplantıda sorunların demokratik zeminde çözülmesine özen gösterilmesini kararlaştırırken, bunu sağlamak için 3 maddelik bir eylem

⁸² Akpınar, **a.g.e.**, s.148-149.

⁸³ Hulusi Turgut, “Refahyol Krizi Nasıl Atlatıldı?”, **Sabah**, 27 Mayıs 1998.

planı hazırlarlar. Eylem planının ilk iki maddesi kamuoyuna yönelik faaliyetleri kapsarken, üçüncü maddesi ise “sır” olarak muhafaza edilir.⁸⁴

Bu eylem planını dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya şöyle açıklayacaktır; “Hükümetin icraatını biz komutanlar epey süreden beri izlemeye aldık. Gölcük’te yaptığımız uzun toplantıda “askeri müdahale” konusu gündeme geldi. Çevik Bir’le benim ortak teklifimiz, üç kademeli bir eylem planını kapsıyor. İlk iki madde konuyu Milli Güvenlik Kurulu’na getirmek, kamuoyuna mesajlar vermek, çeşitli uyarılarda bulunmak, brifingler düzenlemek var. Eylem planımızın üçüncü maddesine ait içeriği ise kendimde muhafaza etmek istiyorum. Kara ve Jandarma Komutanları bizim teklifimize karşı çıkıp, hemen müdahalede bulunulmasını istediler. Toplantı sonunda üç maddelik eylem planının uygulamaya konulması kabul edildi. Şimdi demokratik bir yaklaşım içindeyiz.”⁸⁵

Toplantıda alınan eylem planı gereği Refahyol Hükümeti’ni öncelikle “demokratik yolla iktidardan uzaklaştırma” üzerinde anlaşılan komutanlar, hükümete, parlamentoya ve kamuoyuna yönelik bir takım faaliyetler içine girerler. Ne tür bir eylem planı izleneceği Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir tarafından kaleme alınmış olan Batı Harekat Konsepti’nde de zaten açıkça belirtilmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak emekli olduktan sonra verdiği bir röportajda Gölcük toplantısını 28 Şubat kararlarının “çıkış noktası, merkezi” sayar.⁸⁶

Gölcük toplantısının ardından ertesi gün Genelkurmay Başkanlığı, Prof.Dr.Bülent Tanör’ün TÜSİAD için hazırladığı “Türkiye için Demokratikleşme Perspektifleri” başlıklı sistemin yeniden yapılandırılması için öneriler içeren rapora sert bir tepki gösterir. Söz konusu rapora sert tepki

⁸⁴ Hulusi Turgut, “Refahyol Krizi Nasıl Atlatıldı?”, **Sabah**, 28 Mayıs 1998.

⁸⁵ Hulusi Turgut, “Refahyol Krizi Nasıl Atlatıldı?”, **Sabah**, 28 Mayıs 1998.

⁸⁶ Hulki Cevizoğlu, **a.g.e.**, s.32.

gösterilmesi TSK'nın kendi dışında gerçekleştirilecek demokratikleşme perspektiflerine sıcak bakmadığını göstermektedir denilebilir.

Hazırlanan raporda; Türkiye'de demokrasinin bir sivilleşme sorunu yaşadığı ve bununda demokratik bir sistemde askeri otoritenin sivil otoriteye tabi oluşu ve savunma ve iç güvenlik işlevlerinin birbirinden ayrı tutulması yani askeri otoritenin sadece savunma ile ilgili olması, iç güvenlik sorumluluğunun sivil otorite ve ilgili bakanlıklarca üstlenilmesi ile çözülebileceği söylenir. Bunun içinde Genelkurmay Başkanlığı'nın Başbakanlığa değil, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı ve ona karşı sorumlu olması gerektiği belirtilir. Bunun yanında Milli Güvenlik Kurulu'nun anayasal bir kuruluş olmaktan çıkartılması gerektiği, Anayasa'nın 118. maddesinin ve 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun yürürlükten kaldırılması gerektiği, TSK'nın savunma alanındaki görevleri ve hükümetle işbirliği, 1960 öncesinde olduğu gibi, yasal düzeyde konuşlandırılacak bir Milli Savunma Yüksek Kurulu eliyle ya da benzeri bir kuruluşla sağlanması gerektiği önerilir. Bunun yanında yasal ve anayasal dayanağı bulunmayan, yarı askeri bir rejime yol açma olasılığı yüksek olan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği'nin de yürürlükten kaldırılması gerektiği önerilir.⁸⁷

Askeri kesim bu rapora Anadolu Ajansı'na gönderdiği "Ordu Çevrelerinin Görüşü" başlığıyla imzasız ama karargahta kaleme alındığı belli olan uzun bir açıklamayla cevap verir. Bu cevapta şunlar söylenir; "Milli Güvenlik Kurulu, devletin en üst sivil ve asker görevlilerinin bir arada görev yaptığı, 'devletin hafızası' olma ve dolayısıyla milli güvenlik politikalarının sürekliliğini sağlayabilme işlevini yerine getiren; zaman zaman siyasetin tıkanabildiği devrelerde ayrıca asker-sivil işbirliği çerçevesinde makul ve uygulanabilir çözüm yollarının saptanabildiği; devletin tüm ilgili kurumları arasında sağlam ve doğrudan bir iletişim, karşılıklı gelişme ve danışma ortamı sağlayan önemli bir kuruluştur. Bu şekliyle kurul, siyasal ve hukuksal

⁸⁷ Bülent Tanör, **Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1997, s.81-85.

düzeyde adeta bir supap/sigorta işlevine sahiptir. (...) MGK kararlarının her zaman ciddiyetle karşılanması ve dikkate alınması, bu kararların ‘emir’ mahiyetinde olmalarından değil, ‘verilecek en doğru ve uygun kararlar’ olmalarındandır. Başka bir deyişle Milli Güvenlik Kurulu’nun görüş ve önerilerinin devlet organlarınca hemen tüm hallerde dikkate alınmasının sebebi, bu kuruldaki askeri üyelerin görüş ve önerilerine sivil kanada dikte ettirmesi veya benzeri bir nedenle değil, askerlik ve komuta kademelerinde en az 40 yıl liyakatle hizmet ederek mesleki kariyerini ve tecrübesini fiilen de kanıtlamış en üst düzey komutanların gündemdeki konuları günlük politik endişelerden uzak bir bakış açısı ile ele alması ve uygulanabilir en isabetli çözüm yollarını ortaya koymasından kaynaklanmaktadır...”⁸⁸

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi anti-siyaset mantığı üzerine oturan, özcü ve faydacı bir bakış açısı taşıyan ve demokratik kurumlara ve sivil siyasetçilere güvenmeyen bu bakış süreç boyunca var olmuştur.

2.1.4.13. 27 Ocak 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

MGK’nın Ocak ayı toplantısında ise bir kez daha irtica konusu dile getirilir. İlk kez Ağustos ayında gerçekleştirilen MGK toplantısında irtica konusunun MGK gündemine alınmasını isteyen Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, 27 Ocak 1997 günü yapılan toplantıda da konuyu gündeme taşımak ister. Erkaya bu kez şunları söyler; “Bir partinin temsilcileri açıkça şeriat devletini savunmaktadırlar. Bunun bugün yönetimde olan bir partinin temsilcileri tarafından yapılmasını laik cumhuriyet açısından fevkalade tehlikeli buluyorum.... Eğer ülkeyi yönetenler irticayı bir tehlike olarak görmezlerse... Başbakan, Bakanlar, Milletvekilleri, Belediye Başkanları sabah akşam dini siyasete alet eder ve şeriat devletini tartışarlarsa... Laik Cumhuriyet, temellerinden sarsılmaya başlar.”

⁸⁸ Bayramoğlu, a.g.m., s.91-92.

Oramiral, “Aşırı dinci akımlar bugün, PKK tehdidinden daha büyük bir tehlike haline gelmiştir. PKK tehdidi ikinci plana düşmüştür” beyanında bulunarak konunun MGK gündemine alınması önerisini tekrar eder. Diğer komutanların da bu yönde görüş bildirmesi üzerine Demirel, gerekli hazırlıklar yapılarak konunun Şubat ayındaki toplantıda gündeme alınmasına karar verir.

Toplantı sonrası yaşananları Güven Erkaya anılarında şöyle anlatır; “Toplantıdan sonra kurulun asker üyeleri Genelkurmay’a geldik. Orada ben, ‘MİT Başbakan’a, İçişleri Çiller’e bağlı. Bu kuruluşların ikisi de irtica konusunda gerçekleri ortaya koymayabilir. Onun için, biz de Genelkurmay olarak bir çalışma yapalım ve bizim sunuşumuzu da gündeme aldıralım.’ dedim. Genelkurmay’da Şubat ayındaki MGK toplantısı için bir brifing hazırladı. İrticanın birinci öncelikli tehdit olduğunu ortaya koyan bu brifing, daha sonra Milli Güvenlik Kurulu’nun kararlarının da temelini teşkil etti.”⁸⁹

Genelkurmay Başkanı Orgeneral İ.Hakkı Karadayı ve MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, 30 Ocak günü Çankaya Köşküne çıkarak bir sonraki toplantı gündemi için Taksim’e cami, türban, Ramazan mesaisi, kurban derileri ve karadan hacca gidilmesi konularındaki hassasiyetlerini dile getirirler.

Gazeteci-yazar Ali Bayramoğlu’na göre; “Genelkurmay Başkanı ve MGK Genel Sekreteri’nin Köşk’e çıkıp rahatsızlıklarını ilettikleri girişimlerin hepsi yasama, yürütme organlarını ilgilendiren, Cumhuriyet’in temel niteliklerine dokunulduğu takdirde yargıyı devreye sokacak girişimlerdir. Kısacası bu konular, 12 Eylül mevzuatı çerçevesinde bile askeri otoritenin görev alanına girmezler. Anayasa’da ‘toplumun huzur ve güvenliğini korumak’ diye tanımlanan ‘milli güvenlik’ kavramına istinaden dahi MGK’nın görev sahasına girmezler. (...)TSK’nın İç Hizmet Kanunu, orduya, Cumhuriyet’in temel niteliklerini koruma ve kollama görevini veriyorsa da,

⁸⁹ Taner Baytok, Güven Erkaya, **Bir Asker Bir Diplomat**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001, s.249-250.

hangi durumda bu ilkelerin ihlal edildiğini belirleme yetkisini vermez; anayasal düzeni aşarak, yasama, yürütme ve yargıyı aşma ve yönlendirme görevini hiç içermez. Bunları neden söylüyoruz? Son gelişmeler çerçevesinde dikkat edilmesi gereken bir husus var. Askeri otorite tarafından girilmekte olan yeni bir safha var. Bu, askeri otoritenin kendisini siyasi karar süreçlerinin can alıcı noktasına yerleştiren yasal mevzuatla, yani Genelkurmay'ın yetkileri, MGK'nın işlevi, Başbakanlık Kriz Masası'yla getirilen düzenlemelerle tatmin olmayıp, bunların ötesinde fiili bir eylem alanına ve tarzına girmesidir. Askeri otorite (...) Genelkurmay Başkanlığı ve MGK Genel Sekreterliği vasıtasıyla, siyasi karar süreçlerini dolaylı etkilme modelinden doğrudan etkilme modeline geçmiştir.”⁹⁰

Ocak ayı sonunda Erbakan'ın Kayseri gezisi yine tartışmalara neden olur. Erbakan'ın Kayseri'de bir açılış töreni sırasında siyah bere takan üniformalı gençler tarafından korunması, RP hakkında delil arayan Yargıtay'ı harekete geçirir. Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş bu korumaların kolluk kuvvetlerinin yerine geçmesine tepki gösterir. 31 Ocak'ta RP Genel Merkezi'ne resmi bir yazı göndererek, Kayseri İl Örgütü'nün 30 gün içinde feshedilmesini ister. Yazıda, Siyasi Partiler Yasası'nın 94. maddesine atıfta bulunularak, partilerin üniformalı özel gruplar oluşturarak, güvenlik kuvvetlerinin görevlerini üstlenmesinin yasaya aykırı olduğunun altı çizilir. Örgütün feshedilmemesi halinde parti kapatma hükümlerinin uygulanacağı belirtilir. Bu olay yüksek yargının ilk kez RP'yi kapatmakla tehdit etmiş olması açısından önemlidir.⁹¹

Şubat ayının ilk günlerinde Tansu Çiller DYP'li dostlarından darbe olacağı konusunda uyarılar alır. Çiller arkadaşlarını “Merak etmeyin, bu devirde ihtilal olmaz” diyerek sakinleştirmeye çalışır.

⁹⁰ Bayramoğlu, a.g.e., s.101-102.

⁹¹ Akpınar, a.g.e., s.151.

Cumhuriyet tarihinde bir ilke daha Şubat ayının ilk günlerinde imza atılır. Susurluk kazasının yarattığı tartışma ortamının bir uzantısı olarak, dünyada başka bir örneği bulunmayan “Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık” eylemi başlatılır. Geniş yankılar bulan saat 21:00’da ışıkların bir dakika söndürülmesi biçimindeki eylem, toplumun ve siyasetin kirletilmesine bir tepki olarak temiz toplum özlemlerini dile getirmek amacıyla yapılır. Çünkü toplum evindeki ışığı söndürmenin dışında muhalefet yapabilme özgürlüğüne sahip değildir.

2.1. 4.14. Kudüs Gecesi ve Sincan’dan Tankların Geçişi

28 Şubat sürecinin en akılda kalan olayı Sincan’da yaşanan gelişmelerdir. 31 Ocak 1997 günü Sincan’ın RP’li Belediye Başkanı Bekir Yıldız İran İslam Devrimi lideri Ayetullah Humeyni’nin işgal altındaki Kudüs’ü anmak için başlattığı bir geleneği Türkiye’de uygulayarak bir “Kudüs Gecesi” düzenler. Yaklaşık bin kişinin katıldığı geceye İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri’de davetlidir. İlçe meydanına Mescid’i Aksa benzeri bir çadır kurulur. Belediye’ye ait bir salonda düzenlenen geceye Filistinliler adına temsili bir oyunda sergilenir. Oyun sırasında dinsel içerikli sloganlar atılır. Gecede Belediye Başkanı Yıldız rejim aleyhtarı bir konuşma yapar, şeriatı över ve Humeyni rejimini örnek aldıklarını söyler. Geceye katılan İran Büyükelçisi Rıza Bagheri’de diplomatik teamülleri aşan, genel anlamda şeriatı övücü bir konuşma yapar, Hamas ve Hizbullah’ı desteklediklerini açıkça belirtir.

Gecede yaşanan olayların ve konuşmaların kamuoyuna yansımaları üzerine toplumun her kesiminden tepkiler yükselir. Ankara Cumhuriyet Savcılığı ile DGM Başsavcılığı geceyi düzenleyenler hakkında soruşturma başlatır. ANAP ve CHP, TBMM Başkanlığı’na soru önergeleri verir. Dışişleri bürokrasisi, İran Büyükelçisi Bagheri’yi Bakanlığa çağırarak sert bir nota verir. DYP milletvekilleri gelişmelerden duydukları rahatsızlıkları dile getirirler.

RP'nin protokolü çiğnemediğini söyleyen Çiller ise, yaşanan olayların hukuk kuralları çerçevesinde halledilmesi gerektiği üzerinde durur.⁹²

Tüm gözler olayların yaşandığı Sincan'a çevrilir. Medya kuruluşları bölgeye ekiplerini göndererek olayları mercek altına almaya çalışır. CHP Sincan İlçe Örgütü yaşananları protesto etmek amacıyla bir gösteri düzenler. Olayları izleyen gazeteciler saldırıya uğrar, kameraları kırılır.

Genelkurmay Başkanlığı'nda 3 Şubat günü tüm kuvvet komutanlarının, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in ve MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç'ın katıldığı bir toplantı düzenlenir. Bu toplantının ertesi günü Sincan'ın birkaç kilometre dışındaki Etimesgut Zırhlı Birlikler ve Tümen Komutanlığı'ndan hareket eden 15 tank ve 20 kariyer, tam teçhizatlı bir bölük piyade eşliğinde Sincan'dan geçerek 10 kilometre ilerideki Yenikent Akıncı 4. Ana Jet Üssü'nün tatbikat alanına giderler. İki tank ise "arızalandığı" gerekçesiyle olayların yaşandığı Sincan Meydanı'nda akşam saatlerine kadar bekletilir. Tankların geçişi kamuoyunda darbe söylentilerine neden olduysa da Genelkurmay Başkanlığı bu geçişin tatbikat olduğunu duyurur. Akşam saatlerinde ise tanklar birliklerine geri döner.

Tankların geçiş yaptığı gün İçişleri Bakanı Meral Akşener, Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ı görevinden alır. Yıldız ertesi gün savcılığa giderek teslim olur. Demokrasi içinde uygulanması gereken kural da budur, ancak tankların geçişi demokrasi kurallarının uygulanmasına gölge düşürmüştür. Nitekim Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, daha sonraki günlerde yaptığı bir ABD gezisi sırasında "Demokrasiye balans ayarı yaptık" sözleriyle Sincan'daki tatbikata açıklık getirir. Bu sözler askerin tankları Sincan'dan geçirmelerinin "tatbikat amaçlı" olmadığını kanıtlar.

Darbe söylentilerinin gündemde yer almasıyla birlikte gazetelerde Demirel'in Erbakan'a gönderdiği Anayasa'nın temel ilkelerini ve devrim kanunlarını hatırlatan mektubu konuşulmaya başlanır. Sivil toplum örgütleri,

⁹² Akpınar, a.g.e., s.156.

muhalefet partileri ve üniversiteler ise yeni bir hükümetin kurulması ve sorunun demokratik yollardan çözümü için çağrıda bulunurlar.

Bu arada ANAP lideri Mesut Yılmaz Türkiye'nin önünde büyük bir tehlikenin söz konusu olduğunu söyleyerek, "RP'nin tabanı militanlaşıyor, hatta silahlanıyor" açıklamasında bulunur. Ülkedeki silahlı vatandaş sayısının, TSK'nın asker sayısını geçtiği iddia edilir. Basında "RP Ordu kuruyor" manşetleri atılır.

Genelkurmay, Dışişleri Bakanlığı'na Bagheri'nin "istenmeyen adam" ilan edilerek sınır dışı edilmesi isteğini bildirir. Dışişleri bürokrasisine bu mesajı veren Orgeneral Çevik Bir'dir. Büyükelçi Başkonsolos ile birlikte Tahran'a döner.⁹³

Genelkurmay Başkanlığı'nda yaşanan olayların ardından sivil toplum örgütleri ile görüşmelere başlar. Bu örgütlerden parlamento üzerinde baskı kurması istenir. Aynı zamanda Genelkurmay Başkanı 6 Şubat günü Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden'i makamında ziyaret eder. Görüşmede "Meselenin TBMM zemininde ve sivil destekle çözümlenmesi gerektiği üzerinde durulduğu" açıklanır.⁹⁴

Başbakan Erbakan ve Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın "Sürekli Aydınlik için Bir Dakika Karanlık" eylemine yönelik yaptıkları eleştiriler kamuoyunda tepkilere neden olur. Hükümetin eleştirdiği eyleme askeri kesimden geniş bir katılım vardır. Ordunun eyleme desteği aslında Susurluk Skandalı sonrasında çetelere karşı başlatılan kampanyanın irtica tehdidine karşı bir eylem haline dönüşmesine neden olur.⁹⁵ Batı Harekat Konseptinde "İrtica ile Mücadele Esasları" başlığı altında ortaya konan sivilleri belli bir plan dahilinde yönlendirmek ilkesi de böylece hayata geçirilmiş olur.

⁹³ Yüksel, a.g.e., s.63.

⁹⁴ Akpınar, a.g.e., s.169.

⁹⁵ Yüksel, a.g.e., s.64.

Sincan'daki gelişmelerden sonra 14 Şubat günü bir araya gelen komutanlar Sincan gösterisinin toplumda “kıpırdanma” yaratması bakımından olumlu bir gelişme olduğuna dikkat çekerler. Ertesi gün bu kıpırdanma büyük bir gösteriye dönüşür. Ankara’da yaklaşık 20 bin kadının katılımıyla “Şeriat Karşı Kadın Yürüyüşü” düzenlenir. “Ne şeriat, ne darbe” sloganlarının atıldığı yürüyüşe bir çok sivil toplum örgütü de destek verir. Siyasi partilerden CHP bu eyleme destek verir.⁹⁶ Bu durumu belirli bazı sivil çevrelerin 28 Şubat sürecinde TSK’ya destek verdiğinin delili olarak ele alabiliriz.

Aynı gün Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın Ankara Merkez Kapalı Cezaevine gitmesi ve Sincan’ın tutuklu Belediye Başkanı Bekir Yıldız’ı ziyareti tepkilere neden olur. Bu arada MGK hükümete 16 Şubat’ta “Terörle Mücadele, Sorunlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı bir rapor sunar. Raporda milletvekili dokunulmazlıklarının sınırlandırılması, Kürt nüfusunun giderek Türk nüfusunu geçme tehlikesine karşı Kürt nüfusun sınırlandırılması, pompalı tüfeklerin yasaklanması, silah ruhsatı ve silah kaçakçılığı gibi konular yer alır.⁹⁷

18 Şubat günü hükümet ortağı Çiller hakkındaki TEDAŞ ve TOFAŞ dosyalarından RP’nin tam desteğini alarak aklanır. Ertesi gün yapılan mal varlığı oylamasında da sonuç değişmez, Yüce Divan’a gitmekten kurtulur. Oylamalardan sonra Çiller Dışişleri Bakanlığı Konutu’nda görüştüğü milletvekillerine şöyle diyecektir; “Benim boğazımda üç tane düğüm vardı. Bunlar konuşmama ve tavır koymama engel oluyordu. Ama şimdi bunlardan kurtuldum. Bundan sonra RP’ye taviz yok. Artık RP’nin karşısında daha dikiz, bundan kimsenin kuşkusu olmasın.”⁹⁸

Dikkatlerin MGK toplantısına yöneldiği günlerde TBMM’nin gündeminde 25 Şubat günü muhalefetin hükümet aleyhine “cumhuriyetin temel niteliklerini hedef alan ve rejimi tehdit eden faaliyetlere göz yumdukları ve gerekli tedbirleri almadıkları iddiasıyla” verdiği gensoru önergeleri vardır.

⁹⁶ Akpınar, **a.g.e.**, s.171.

⁹⁷ Yüksel, **a.g.e.**, s.65.

⁹⁸ Akpınar, **a.g.e.**, s.173.

“Laiklik” tartışmasının yaşandığı görüşme sonrası yapılan oylamada gensoru önergelerinin gündeme alınması 246’ya karşı 282 oyla reddedilir.⁹⁹

2.2. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI

Günler öncesinden gazete manşetlerinde, televizyon haber bültenlerinde Şubat ayında yapılacak bu MGK toplantısının uzun süreceği ve son derece tartışmalı geçeceğine dair haberler yapılır. İşte bu havayı oluşturan manşetlerden birkaç örnek vermek gerekirse; Sabah gazetesi 18 Şubat tarihli manşetini “En Kritik MGK” diye atar. Radikal gazetesi 24 Şubat tarihli manşetinde “Erbakan MGK’da terleyecek” der. Hürriyet ve Sabah gazetesinin 26 Şubat tarihli manşetleri ise şöyledir; “Gözler Cuma’da”, “Herkes Çok Gergin”. 28 Şubat MGK toplantısının yapılacağı günün manşetleri ise şöyledir; “Tarihi MGK”(Hürriyet), “MGK Toplantısında Beşi de Konuşacak”(Sabah).

Görüldüğü gibi medyanın 28 Şubat MGK toplantısına ve daha sonraki aylarda yapılacak MGK toplantılarına göstereceği ilgi ve alâka Refahyol döneminde inanılmaz artmıştır. Bu durumun farkına varan Hürriyet gazetesi yazarı Serdar Turgut’un, 17 Nisan 1997 tarihli yazısı özetle şöyledir; “Bu arada farkında mısınız Türkiye’de ne kadar fazla MGK toplantısı yapılıyormuş? Medya, bu konuda yeni başlattığı, aylık “MGK’ya geri sayım başladı”, haberlerini yapmaktan önce, kimse bu toplantıların bu kadar fazla yapıldığını bilmiyordu. Bir şey daha eklemek istiyorum. Her ay MGK’nın kritik geçeceği yolundaki haber bombardımanından da acayip derecede sıkıldım. Haberinizi olsun. Bu memlekette kritik gün enflasyonu vardı zaten, şimdi buna birde aylık MGK toplantısı öncesi, toplantı günü ve sonrası eklendi.”¹⁰⁰

28 Şubat 1997 gününe gelindiğinde Türk basınının yanı sıra yabancı basın mensupları da Çankaya Köşkü önünde adeta sipere yatarlar. Toplantı öncesi Cumhurbaşkanı Demirel, Başbakan Erbakan, Başbakan Yardımcısı

⁹⁹ Yüksel, a.g.e., s.67-68.

¹⁰⁰ Hürriyet, 17 Nisan 1997.

Tansu Çiller ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, 10 dakika süren, dörtlü bir toplantı yaparlar. Bu ön toplantıda Demirel, üyeleri gergin geçeceği belli olan MGK'nın atmosferine hazırlayıcı nitelikte bir konuşma yaptıktan sonra, toplantı salonuna geçerler. Toplantı başlamadan önce basın mensupları görüntü alırlar ve ayrılırlar.

Saat 15:10'da başlayan ve tarihimizde ilk kez tam sekiz saat kırk beş dakika sürecek olan en uzun toplantıya, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Başbakan Necmettin Erbakan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller, Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan, İçişleri Bakanı Meral Akşener, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya'nın yanı sıra, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur Öymen, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Necdet Seçkinöz, MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, Emniyet Genel Müdürü Alaattin Yüksel, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Bilican, Genelkurmay İstihbarat Dairesi Başkanı Korgeneral Çetin Saner ve MGK Genel Sekreter Başyardımcısı Korgeneral Necdet Timur katılır.

Toplantı gündeminin en önemli konu başlığı "Türkiye'deki radikal dinci akımların rejime tesirleri"dir. Toplantıya komutanlar Batı Çalışma Grubu'nun hazırladığı bilgi, belge ve raporlardan oluşan kalın dosyalarla gelirler. Toplantıda nelerin yaşandığı büyük bir merak konusu olur. MGK toplantısında yapılan görüşmeler açıklanamaz ve yayınlanamaz olmasına rağmen toplantıdan sonra medyada toplantıda yaşanan her şey bir bir yazılır ve MGK Genel Sekreterliği bu haberleri yalanlamaz.

Toplantıyı Cumhurbaşkanı Demirel kısa bir sunuş konuşmasıyla başlatır. Önce OHAL'in 9 ilde 4 ay daha uzatılması sonra bölücü terör örgütünün yayınlarının önlenmesi konuları görüşülür. Arkasından, MİT tarafından hazırlanan "Radikal Dinci Akımların Rejime Etkileri" başlıklı irtica

raporu, onu takiben de Emniyet Genel Müdürlüğü ile Dışışleri Bakanlığı'nın İç ve Dış Güvenlik raporları okunur. Daha sonra, Genelkurmay İstihbarat Dairesi Başkanı Korgeneral Çetin Saner, Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan, irtica ile ilgili ayrıntılı bir rapor takdim eder. Raporda irticai faaliyetlerden örnekler sergilenir ve Refah Partisi'ni eleştiren bir sunuş yapılır. Özellikle gazete haberlerinden derlenmiş her türlü bilginin yer aldığı sunuş fotoğraflar ve slaytlarla sergilenir.

Raporların kurul üyelerine takdiminin ardından, Emniyet Genel Müdürü, OHAL Bölge Valisi ve Genelkurmay İstihbarat Dairesi Başkanı saat 18:00 sıralarında toplantıdan ayrılır. Kısa bir aradan sonra kurul üyeleri raporları müzakereye başlar.

Cumhurbaşkanı, konuşmasında son dönemlerde yaşanan olaylardan duyduğu endişeleri dile getirir. Ardından Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya yaşanan son gelişmeler ve toplanan belgeler ışığında adeta Erbakan'a hesap sorar. İrticai akımların giderek güçlendiğini ve RP'nin bu akımlarla iç içe olduğunu söyler. Laik Cumhuriyet ve Atatürk İlke ve İlkıllarının ciddi bir tehdit altında olduğunu belirtir. Eleştiriler karşısında suskunluğunu koruyan Erbakan'ı Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal; "Bende dindar bir aileden geliyorum. Bizimde annelerimizin başında başörtüsü var. Ama biz, dine değil, dinin istismar edilmesine karşıyız" sözleriyle eleştirir. Ordunun bazı çevreler tarafından dinsizmiş gibi gösterilmesinden duydukları rahatsızlığı iletir. Kuvvet Komutanlarından sonra Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı askerlerin duyarlılıklarını anlatan toparlayıcı bir konuşma yapar. Karadayı konuşmasında özetle; "Laiklik bizim için demokrasi kadar önemlidir. Dindarlıkla siyaset karıştırılmamalıdır. Din ahlaktır, ahlaksız adamın dini de olmaz" der. Karadayı irticai hareketlerde tırmanma olduğunu ve bazı vakıfların da bu hareketlerin ana kaynağı olduğunu belirtir, son zamanlarda yaşanan gelişmelerden ordunun duyduğu rahatsızlıkları açıkça dile getirir.¹⁰¹

¹⁰¹ Akpınar, a.g.e., s.181.

Toplantıda Milli Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanı'nın konuşmasından sonra sözü alan Tansu Çiller irtica ile mücadelede sadece polisiye yöntemlerin sonuç getirmeyeceğini savunur. Sosyolojik bir takım değerlendirmelerde bulunarak toplumsal sorunların yine toplumsal yöntemlerle çözülmesini önerir. Çiller konuşmasında; “Demokratik rejimin kesintiye uğrayacağı yolundaki iddialar Batı nezdinde Türkiye'yi zor duruma sokmaktadır. Demokrasinin ve laikliğin teminatı biziz. Rejimi değiştirme yönündeki tüm gayretler karşısında bizi bulur. Bundan kimsenin şüphesi olmasın” diyerek askerlere güvence vermeye çalışır.¹⁰²

Çiller'den sonra sözü alan Erbakan ise, rejimi değiştirme gayreti içinde oldukları yönündeki eleştirileri kabul etmediğini belirterek, medyanın bu süreçte olayları abarttığını söyler. Başbakan hükümetin halkın beklentileri doğrultusunda kurulduğunu söyleyerek, bu dönemde her alanda başarılı icraatlar yapıldığını belirtir. Erbakan konuşmasında Türkiye'deki laiklik anlayışının Batı'da uygulanan laiklik anlayışından farklı olduğunu ve Türkiye'deki uygulamanın gerçek laiklik olmadığını belirtir. Erbakan askerlerin kendisine ve partisine yönelttiği eleştirileri yanıtlamak yerine hükümetin çalışmaları hakkında bilgiler verir. Bu durumdan sıkılan komutanlardan Oramiral Güven Erkaya, Erbakan'ın konuşmasını Cumhurbaşkanı Demirel'e bakarak; “Sayın Cumhurbaşkanım, konumuz icraatın içinden değil, irtica...Biz bu konuya cevap verilmesini istiyoruz” diyerek keser. Gergin geçtiği anlaşılan toplantıda ortamı yumuşatmak görevi Cumhurbaşkanı Demirel'e düşer.¹⁰³

Konuşmaların ardından askerler, laikliğin korunması için uygun gördükleri bazı kararların, hükümet tarafından derhal uygulamaya sokulmasını isterler ve bu konuda hazırlanan 22 maddelik taslak bir tedbirler paketi sunarlar. Erbakan taslakta yer alan bazı maddelerden rahatsızlık duyduğunu belirtir. Taslakta yer alan 8 yıllık kesintisiz eğitim, özel Kuran kurslarının kapatılması ve MEB'na bağlanmasına yönelik çalışmalar, kılık kıyafet yasası, 163. maddenin kaldırılmasının yarattığı hukuksal boşlukların

¹⁰² Akpınar, a.g.e., s.182.

¹⁰³ Akpınar, a.g.e., s.182-183.

doldurulması için yasal düzenleme yapılması ve irticai-dinci akımlara karışan kişiler hakkında hazırlanması planlanan yeni yasaların parti tabanında rahatsızlık yaratacağını düşünen Erbakan kararların tek tek maddeler halinde verilmemesini, kararların toplantıda deklare edilmemesini daha sonra ele alınmasını talep eder. Erbakan'ın istekleri ve Demirel'in arabuluculuğu neticesinde kararlar 18 maddeye indirilir, bazı ifadeler yumuşatılır ve MGK kararlarının birkaç gün içinde hükümete gönderilmesi konusunda uzlaşma sağlanır.¹⁰⁴

Toplantının ardından Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tüm basın kuruluşlarına 28 Şubat MGK toplantısının basın bildirisini fakslar. Toplantıda ayrıca alınan kararların uygulanıp uygulanmadığının denetimi için, MGK bünyesinde bir birim oluşturulmasına karar verilmiş, bu birimin çalışmalarının MGK Genel Sekreterliği tarafından koordine edilmesi üzerine anlaşılmıştır. Toplantının gece yarısına kadar uzaması nedeniyle bildiri metni ve kararların ertesi gün MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç tarafından kurul üyelerine dolaştırılarak imzalanması kararlaştırılır.¹⁰⁵

2.2.1. 28 Şubat 1997 Tarihli Milli Güvenlik Kurulu Bildirisi, Sonuçları ve Basında Yer Alışı

28 Şubat günü saat 15:10'da başlayan MGK toplantısı o güne kadar yapılan en uzun süreli MGK toplantısı olarak tarihe geçmiştir. Toplantıda alınan kararlarda en az sürenin uzunluğu kadar önemli ve tarihi olmuştur.

Toplantının ardından MGK Genel Sekreterliği'nin yaptığı resmi açıklama şöyledir:

1. Milli Güvenlik Kurulu; 28 Şubat 1997 günü Sayın Cumhurbaşkanı başkanlığında Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Kuvvet

¹⁰⁴ Akpınar, a.g.e., s.184-185.

¹⁰⁵ Yüksel, a.g.e., s.78.

Komutanları, Jandarma Genel Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterinin iştirakleri ile Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkünde aylık olağan toplantısını yapmıştır.

2. Kurulun bu toplantısında; bölücü terörle mücadelede şimdiye kadar alınan tedbirler ve elde edilen sonuçların genel bir değerlendirmesi yapılmış, bu mücadelenin devletimizin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne gönülden inanmış, bu inancı sonsuza dek sürdürmeye azimli halkımızın, basınımızın, devletin bütün kurum ve kuruluşları ve milli iradenin sembolü olan yüce parlamentonun destekleriyle çok olumlu bir noktaya ulaştığı müşahade edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçların bundan sonra halkımızın huzur ve güvenliğine, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yaşamına olumlu olarak yansması için bu konuda alınacak tedbirlerin bir plan dahilinde süratle yürürlüğe konulması gerektiği hususunda görüş birliğine varılmıştır.

Alınacak olan bu tedbirlerin güvenlik içinde gerçekleştirilebilmesi bakımından halen 9 ilde devam etmekte olan Olağanüstü Hal uygulamasının 30 Mart 1997 tarihinden itibaren 4 ay daha uzatılması uygun bulunmuş ve bu görüşün Bakanlar Kuruluna bildirilmesine karar verilmiştir.

3. Toplantıda, Kıbrıs sorunu ve Yunanistan'la ilişkilerle ilgili durum değerlendirilmesi yapılmış, bu konuda Türkiye'nin ve KKTC'nin hak ve menfaatlerini korumayı amaçlayan siyasi, ekonomik ve askeri tedbirler uygun bulunarak Bakanlar Kuruluna bildirilmesine karar verilmiştir.

4. Toplantıda, bilhassa, Anayasa ile Atatürk milliyetçiliğine bağlı demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olarak belirlenen Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı, çağ dışı bir kisve altında zemin oluşturmaya yönelik rejim aleyhtarı faaliyetler de gözden geçirilmiş,

- Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda çağdaş medeniyet yolunda, demokratik sistem

içerisinde ilerlemesini teminat altına alan Anayasa ve Cumhuriyet yasalarının uygulanmasından asla taviz verilmemesi gerektiği,

- Anayasanın tanımladığı Cumhuriyetin demokratik, laik ve sosyal hukuk devlet ilkelerinin sağlıklı bir şekilde düzenlenmesine imkan sağlayacak güvenlik, huzur ve toplumsal barışın önem ve öncelik taşıdığı,
- Cumhuriyet ve rejim aleyhtarı yıkıcı ve bölücü grupların laik ve anti laik ayrımı ile demokratik ve sosyal hukuk devletini güçsüzleştirmeye yeltendikleri,
- Türkiye'de laikliğin sadece rejimin değil, aynı zamanda demokrasinin ve toplum huzurunun da teminatı ve bir yaşam tarzı olduğu,
- Devletin yapısal özünü oluşturan sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri anlayışından vazgeçilemeyeceği, yasalarla belirlenmiş kuralların göz ardı edilerek yapılan çağdışı uygulamaların da hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşmayacağı,
- Türkiye'nin 1997 yılı içinde, AB' ne tam üye olacak ülkeler listesine girmeyi öncelikli bir hedef olarak sürdürdüğü böyle bir dönemde resmi ve sivil kurum ve kuruluşların bu sürece katkıda bulunmasının gerekli olduğu, bu sebeple; demokrasimiz hakkında kuşkulara yol açacak, Türkiye'nin yurt dışındaki imajını ve itibarını zedeleyecek, her türlü spekülasyona son vermek gerektiği, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik, demokratik, insan haklarına saygılı, sosyal bir hukuk devleti olduğu yönündeki temel ilkelerinin Anayasamızın ve devletimizin teminatı altında olduğu, rejimin; kendisine ve geleceğine yönelik tartışmaların, içinde bulunduğumuz ortamda Türkiye' ye yarardan çok zarar verdiği,

- Açıklanan bu esaslar aksine davranışların, toplumumuzda huzur ve güveni bozarak yeni gerginliklere ve yaptırımlara neden olacağı değerlendirilmiş,
- Bu konularda alınacak ve alınması gereken tedbirler uygun bulunarak bu tedbirlerin Bakanlar Kuruluna bildirilmesine karar verilmiştir.

MGK'nın 28 Şubat 1997 tarihli ve 406 sayılı kararına Ek olarak sunulan 18 maddelik "Rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler" ise şunlardır:

1- Anayasamızda cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

2- Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.

3- Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:

a- 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalı.

b- Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Milli Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4- Cumhuriyet rejimine ve Atatürk İlke ve İnkılaplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.

5- Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6- Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.

7- İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askeri Şura kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.

8- İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK'dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.

9- TSK'ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.

10- Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel çatışmalardan korumak için İran İslam Cumhuriyeti'nin ülkemizdeki rejim aleyhtarı faaliyet, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, bu maksatla İran'a karşı komşuluk münasebetlerimizi ve ekonomik ilişkilerimizi

bozmayacak, fakat yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek bir tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konmalıdır.

11- Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.

12- T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedede kesin önlemler alınmalıdır.

13- Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye'yi çağıdışı bir görünüme yöneltmek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.

14- Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.

15- Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.

16- Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.

17- Ülke sorunlarının çözümünü "Millet kavramı yerine ümmet kavramı" bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör

örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.

18- Büyük Kurtarıcı Atatürk'e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

28 Şubat 1997 tarih ve 406 sayılı MGK Kararı'nın Eki'dir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat tarihinde kamuya ilan ettiği bu bildirinin bir muhtıra olarak nitelendirilmesi yanlış olmayacaktır.

Her şeyden önce bu bildirinin ve açıklanan 18 maddelik tedbirlerin esas itibariyle askerler tarafından hazırlanmış olduğu ve toplantıdan önce hazırlanmış bu metne toplantı esnasında birkaç küçük revizyondan sonra son şeklinin verildiği bilinmektedir. Zaten 28 Şubat tarihli toplantının gündeminin, Anayasa'nın emrettiği gibi Cumhurbaşkanı tarafından değil, günler önceden askerlerce hazırlanmış olduğunu medyaya yansıyan bilgiler göstermiştir. Özellikle bildiride dikkat çeken bir husus anayasal açıdan kurulun üyesi olmayan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri'nin toplantıya katılmış olduğunun resmi bildiride özellikle belirtilmiş olmasıdır.

Toplantıyı takiben MGK tarafından hükümete verilecek talimatların ("alınması gereken tedbirler"ın) hükümetçe yürütülmesini gözetmek üzere MGK Genel Sekreteri'nin yetkilendirilmiş olması, onun daha önce kriz yönetimini "Başbakan adına" koordine etmekle görevlendirilmiş olmasıyla birlikte düşündüğümüzde ilerleyen dönemde MGK Genel Sekreteri'nin "de facto Başbakan" olacağını göstermektedir.¹⁰⁶

Bildirinin tüm metni 28 Şubat toplantısında yansıyan iradenin sistemin gerçek patronu olduğunu ve bu iradenin bir bakıma anayasal-kurucu iradeyi yansıttığını alenen ilan etmektedir. Bu bildiri bize normal anayasal dönemin dışında olunduğunu hatırlatmak ister gibidir. Bunun çok belirgin bir kanıtı,

¹⁰⁶ Erdoğan, a.g.e., s.22-23.

bildirinin bir çok yerinde, çeşitli konularda gerekli görülen tedbirlerin Kurulca “uygun bulunduğu” belirtilmek suretiyle, hükümete herhangi bir takdir yetkisi bırakılmadığının imâ edilmiş olmasıdır. Bunun gibi yurttaşların ve de muhtemelen hükümetin bildiride istendiği şekilde davranmamaları halinde bir takım “yeni yaptırımlar”ın gündeme geleceğinin vurgulanmış olması bildirinin arkasındaki iradenin kendini neredeyse anayasanın üstünde saydığını gösterir gibidir. Çünkü bu bildiride uygunsuz olduğu bildirilen temel hak kullanımları için gerek anayasada gerekse çeşitli yasalarda yığınla yaptırım öngörülmüş olduğuna göre, bu ifadeyle yürürlükteki hukuk düzeninin çerçevesini aşan bazı tedbirlerin ima edildiği sonucuna varmak gerekir.¹⁰⁷

İlk defa bu kadar ağır bir ifade; “yaptırım” kelimesi, tavsiye niteliği taşıması gereken MGK kararlarında kullanılmıştır.

Anayasa hukukçusu Prof. Dr. Mustafa Erdoğan’a göre, bu MGK bildirisinde, onun arkasındaki iradeye hakim olan kaygının anayasallık ve demokrasi ile pek ilgili olmadığı izlenimi veren birçok ifade ve ibareye rastlanmaktadır. Erdoğan’a göre bunları şu şekilde belirtebiliriz: “Birincisi, bildirinin müelliflerinin temel kaygısı ‘Atatürk milliyetçiliği’, ‘Atatürk İlke ve İnkılapları’, ‘çağdaş medeniyet’, ‘rejim aleyhtarı’, ‘çağdışı uygulamalar’, ‘devleti güçsüzleştirmeye yeltenmek’ gibi ibarelerde yansıyan devletçi-ideolojik bir kaygıdır. Gerçi metinde ‘demokrasi’, ‘hukuk devleti’ ve ‘insan hakları’ terimlerine de rastlanmakla beraber, bunların bildirinin genel felsefesiyle pek uyumlu olmadıkları ve onun için birer yama gibi durdukları söylenebilir. İkincisi, laikliğin ‘sadece rejimin değil, aynı zamanda demokrasinin’ de güvencesi olduğunu ve bazı ilkelerin ‘Anayasamızın ve Devletimizin’ teminatı altında olduğunu belirten ifadelerden, rejim ve devletin anayasallık ve demokrasiden ayrı ve öncelikli birer değer olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. Üçüncüsü, ‘çağdaşlık’tan ve ‘çağdaş medeniyet’ten ayrılma yönündeki eğilimleri yeren ibarelerle birlikte düşünüldüğünde, laikliğin bir ‘yaşam tarzı’ olduğunun vurgulanması, devletin asıl kaygısının insan hakları,

¹⁰⁷ Erdoğan, a.g.e., s.23-24.

hukuk devleti ve demokrasi olmayıp, belli bir dünya görüşü ve toplum projesini hakim kılmak olduğunu göstermektedir. Dördüncüsü, bildirinin müelliflerine göre, herhangi bir çağdaş demokraside olduğu gibi ‘rejim’in tartışılması ‘Türkiye’ye yarardan çok zarar vermek’tedir. Demek ki, MGK’nın temel güdüsü, insan haklarının özünü oluşturan düşünce ve ifade özgürlüğünü muzır addeden cari rejimin son derece kısıtlayıcı çerçevesini bile yeterli görmeyen bir ruh halinden doğmaktadır. Gerçi bu, demokrat yurttaşlar için yeni bir bilgi olmamakla beraber, 28 Şubat muhtırasının gerçek motivasyonları konusunda yararlı bir ipucu teşkil etmesi bakımından yararlıdır.”¹⁰⁸

Ayrıca MGK bildirisinde dikkat çeken bir konuda Türkiye’nin dış politika hedeflerini tespit etmeye parlamento ve hükümet yetkiliyken MGK’nın bu bildirisine göre sadece Türkiye’nin değil, KKTC’nin yani başka bir devletin de “hak ve menfaatlerini” koruyacak tedbirleri kararlaştırmaya MGK’nın kendisini yetkili görmesidir. Avrupa Birliği’ne tam üye olma gibi tamamıyla sivil sorumluluk altında olması gereken politik bir hedefi de MGK tayin ve takdir etmektedir. Burada bir hukuki ilke çiğnenmektedir, çünkü; demokratik rejimlerde ülkenin uluslararası camia nezdindeki hak ve çıkarlarını koruyacak dış politika tedbirlerinin takdiri halkın demokratik temsilcileri olan parlamento ve hükümete aittir.

Son olarak bu bildirinin kendi içinde bariz bir çelişkiyi de barındırdığını söylememiz gerekir. Şöyle ki; bildiride “demokrasimiz hakkında kuşkulara yol açacak, Türkiye’nin yurt dışındaki imajını ve itibarını zedeleyecek her türlü spekülasyona son verilmesi” istenmektedir. Demokrasi olmak iddiasındaki bir devletin “imaj ve itibarını” bir askeri vesayet rejimine geçildiğini ilan eden bir bildirinin zedeleyebileceği akla dahi getirilmemektedir.

Bildiride gündemi meşgul eden Susurluk Skandalı’yla ilgili en ufak bir ifade bulunmamaktadır. Hukuk devleti, insan hakları ve demokrasi diyen herkesi dehşete düşürmesi gereken devletin içinde yasadışı bir cinayet ve

¹⁰⁸ Erdoğan, a.g.e., s.24-25.

menfaat çetesinin varlığının devlet içinde bir tehlike arzettiğinin düşünülmemesi ve anlaşıldığı üzere kurulda görüşülmemiş olması gerçekten düşündürücüdür.

Bildiriyi çeşitli açılardan ele alıp değerlendiren başka görüşlere yer verecek olursak; gazeteci-yazar Ali Bayramoğlu'na göre; "MGK bildirisi, hükümet ile askeri bürokrasinin ortak iradesini ifade etmemektedir. Bu bildiri askeri kanadın, sembolik bir tehdit ve yaptırım tehdidi altında hükümete dikte ettirdiği görüşlerdir. Hepsinden önemlisi, MGK bildirisi, sadece askeri bürokrasinin bağımlı olması gereken Bakanlar Kurulu'na değil; aynı zamanda parlamentoya verilmiş bir uyarıdır, bir tehdittir. Ve böyle bir tehdidi, böyle bir uyarıyı hiçbir gerekçeyle, hiçbir şekilde savunmak mümkün değildir. Sorun RP, laiklik meselesi değildir; demokrasi meselesidir. Ve demokrasi her şeyden önce biçimsel bir müessesedir. (...) 28 Şubat muhtırası, hemen hiçbir siyasi parti tarafından gerçekleştirilemeyecek talepleri ve kendisini daha önceki muhtıralardan ayıran MGK'nın anayasal statüsünün ardına saklanan yeni tarzıyla, askerin "yeni bir siyasal düzen" hedefinin ve operasyonunun ilk aşamasıdır. Bu düzen RP'nin tamamen devre dışı bırakılacağı bir siyasal arenayı amaçlamaktadır." ¹⁰⁹

Gazeteci-yazar Cengiz Çandar'a göre; "MGK'nın maraton toplantısının ve bol mesajlı bildirisinin fazla tartışmaya gerek bırakmayacak türden sonuçları vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür; birincisi, Silahlı Kuvvetler, bundan böyle, Türkiye'deki siyasi karar alma sürecinin doğrudan doğruya içindedir. MGK, 1982 Anayasası'nda konumu güçlendirilmiş yasal bir kurum olarak zaten bu işlevi görmekteydi ama, askerler MGK kanalıyla, siyasi karar alma sürecinde bugüne dek etkili, fakat şekil olarak "dolaylı" biçimde yer alıyorlardı. Artık "yarı doğrudan" biçimde işin içindedirler. Bu önemli bir nüanstır. "Askeri darbe" yoluyla bir "çıplak askeri yönetim" ihtimali, böylece ve bundan böyle "devre dışı"dır. Türkiye'de siyasi sistem, şeklen bütün kurumlarıyla işler kalacaktır ama tümünün üzerinde "anayasal statüsü"

¹⁰⁹ Bayramoğlu, a.g.e., s.127-128, 138.

ile MGK'nın yer aldığı da herkesin malumu olacaktır. İkincisi, MGK'nın maraton toplantısı ve bildiri, Başbakan Necmettin Erbakan'ın iktidarının, MGK ile sınırlı olduğu, bu sınırları aşamayacağı, aşmasına izin verilmeyeceğinin ilanıdır. Bildiri Refah Partisi'ne atıldığı söylenmeden atılmış bir "dayak"tır. Üçüncüsü, bildirinin verdiği bir satır arası mesaj, Refah Partisinin iktidardaki mevcudiyetinin, MGK'da yansıyan irade tarafından hoş karşılanmadığı ve parlamento çevresi içinde, iktidardaki bu mevcudiyetin sona ermesi sürecine girildiğidir. Refah Partisi, hangi beyanda ve değerlendirme de bulunursa bulunsun; bundan sonra hükümette kalsa bile "iktidarda değildir" ve hükümetteki mevcudiyetinden geri sayma işlemi de başlamış demektir. Yani, bildiğimiz ve arzulanmayan türdeki "darbe" olmadan, darbe bir anlamda zaten olmuştur. Bu şüphesiz, 12 Eylül'le hiç ilişkisi bulunmayan, en ziyadesiyle 12 Mart'ı andıran; fakat onunla da önemli farkı olan bir türdür."¹¹⁰

Gazeteci-yazar Mehmet Ali Birand yaşanan gelişmeleri şöyle değerlendirir; "Çoğumuz farkında değiliz, darbe gerçekleşti bile. Türk Silahlı Kuvvetleri siyasi yaşamımıza el koydu. Artık eskisi gibi, tanklar tüfekler çıkmayacak. Radyolara veya TV'lere el konmayacak. Bildiriler yayınlanmayacak, gece sokağa çıkma yasakları ilan edilmeyecek, askeri konseyler kurulmayacak. 2000'li yıllara gidilirken Türkiye de çağa ayak uyduruyor. Artık silahlı sopalı darbelerin savunulamayacağını herkes biliyor. Hepimizden çok da askerler biliyor. Bundan böyle, eski moda darbeler yerine, MGK kullanılacak, balans ayarları yapılacak. Cumhurbaşkanı'nın askerinin hislerini yansıtmaması, bir nevi sözcülüklerini yapması sağlanacak. Mutlaka fiilen bir el koyma gerekiyorsa, bunu da Cumhurbaşkanı gerçekleştirecek. Hiçbirimiz ağlamayalım, sinirlenmeyelim, protesto etmeyelim. Böyle olmasını hepimiz istedik. En demokratımız dahi, Refah'a karşı asker kartını kullanmakta bir sakınca görmedi. Refah'ı döverek yola getirmekten başka bir şey düşünmedik. İşte geldiğimiz nokta... Askerimizi boğazına kadar siyasete

¹¹⁰ Çandar, a.g.e., s. 67-68.

sokmuş olduk. Bence yazık oldu. Sivillerin halledebileceği bir işi yine yanlış adrese yolladık...”¹¹¹

Gazeteci Ertuğrul Özkök yaşanan olaylar üzerine şunları yazar; “Dün sabah konuştuğum üst düzey komutan aynen şunları söylüyordu: ‘Maksat hasıl oldu. Biz alınması gereken önlemleri bildireceğiz. Sonra da çok yakından takip edeceğiz...Biz aslında Parlamento’nun yapması gereken şeyi yaptık.’ Bu son sözlerle ben de aynen katılıyorum. Rejimin temel niteliklerinin korunması sorunu, asıl itibarıyla TBMM’nindir... MGK’nın verdiği mesaj açıktır. MGK, ‘Sizin aranızdaki protokol benim için yeterli değil. Asıl protokol benimle yaptığınız bu protokoldür’ diyor. Bunun anlamı açık. Hükümetin icraatı bundan böyle MGK kararları gölgesindedir...”¹¹²

Gazeteci Mehmet Barlas ise şunları yazar; “Milli Güvenlik Kurulu'nun bildirisi, tabii ki Türkiye'nin "hayati sorunlar"ına çözüm getirdi. Belli ki Taksim'e cami yapılmayacak, kurban derileri THK'ya gidecek, Hac'ca karayolundan gidilmeyecek. "Laik toplum" rahat edebilir. Ama ne yazık ki, atasözlerinin genel doğruluğuna rağmen, her zaman emir demiri kesmiyor. (...) Eğer "demokratik siyaset" Milli Güvenlik Kurullarının bildirimleri ile sürdürülebilseydi, dünyada ne seçim, ne parlamento, ne de partiler olurdu. (...)Bir Turgut Özal geldi, askeri müdahaleleri de, döviz krizlerini de unuttuk. Sonra Demirel ve eski takım siyaset sahnesine yine çıktı. Ve bakın işte, Milli Güvenlik Kurulu bildirimleri ile, demokratik siyaseti düzenlemeye çalışıyoruz. (...)Ama ya Erbakan "yeter artık" deyip, erken seçim isterse? Ya Çiller de buna katılırsa? Seçim sonuçlarını da, Milli Güvenlik Kurulu mu belirler dersiniz?”¹¹³

Basın yayın organlarının eleştirilerini de göz önüne aldığımızda 28 Şubat’ın demokratik düzen, insan hakları ve yapılandırılmış bir hukukun dışında ve onu çiğneyerek gerçekleşmesi en önemli yanıdır. Türkiye bu süreçte Uluslararası Kuruluşlar nezdinde takibe alınan “demokrasi süreci

¹¹¹ Mehmet Ali Birand, “Ordu, siyasi hayata el koydu...”, **Sabah**, 1 Mart 1997.

¹¹² **Hürriyet**, 2 Mart 1997.

¹¹³ Mehmet Barlas, “Bu bir demokrasi mi, yoksa evcilik oyunu mu?”, **Sabah**, 4 Mart 1997.

kesintiye uğramış”, “sivil alana askerlerin müdahale ettiği” bir ülke konumuna indirgenmiştir.

2.2.2. 28 Şubat MGK Toplantısı Hakkında Siyasilerin Görüşleri

Tarihi MGK toplantısında alınan kararlar, gerek Cumhurbaşkanı gerekse muhalefet partileri yetkilileri tarafından farklı biçimde yorumlanmıştır.

Süleyman Demirel, Sabah gazetesi yazarı Hasan Cemal ile sohbetinde bu toplantı ile ilgili şunları söyler; “Bu toplantıdan sonra daha rahat bir nefes aldım. Tansiyonun düşmesi lazım. Gerilimin nedenlerinden biri, askeri rahatsızlıktı. Karşı karşıya oturuldu, konuşuldu. Bu her zaman olan bir şey değildir. Ortaya çıkan, sade suya tirit bir bildiri de değildir. Ciddi bir metin ortaya çıkmıştır. İcrai bir fonksiyonu yoktur Milli Güvenlik Kurulu’nun. Ama anayasal bir kuruluştur. Hükümetin ortaya çıkan metni dikkate alma zorunluluğu vardır. Bu toplantı da göstermiştir ki devlet işliyor, rejim işliyor. Devlete ve rejime inancımızı sürdürüelim. Hür ve serbest ortamda, sistemin kendi içinde sorunlarını aşarız. Her şey mecrasında çözülecek. Demokratik sabır istiyorum. Milletlerin hayatında deniz bitmiyor.”¹¹⁴

Ancak Süleyman Demirel’in daha sonraki söylemlerinde giderek sertleşmeye başladığı gözlemlenebilir. 7 Mart 1997 tarihinde basına verdiği bir demeçte; “MGK kararlarının uygulanmaması halinde devlet yürümez. Bundan uygulamayanlar sorumlu olur” der. 24 Mart 1997 tarihinde ise; “MGK kararı almış, hükümet uygulanacak demiş, bundan sonrası için diyeceğim bir şey olamaz” diye basına açıklamada bulunur. 28 Şubat tarihli MGK bildirisinin muhtıra gibi olduğuna dair söylemlere ise, “Muhtıranın gibisi olmaz, kendisi olur” diye cevap verir.

ANAP lideri Mesut Yılmaz ise, Paris’te Avrupa Demokratik Partiler Birliği Genel Kurulu’nda; “MGK bildirisinde sözü edilen hususlar gerçekten

¹¹⁴ Hasan Cemal, “Demirel’den Rahat Bir Nefes”, **Sabah**, 2 Mart 1997.

önemli, ben bu MGK bildirisini, hükümetle ilgili bir suç duyurusu olarak kabul ediyorum. Hükümet, bu kararların altına imza atarsa, hiç kimsenin şüphesi olamasın ki, bu bir takkiye örneği olacaktır. En fazla dikkatimi çeken husus, bildiride yaptırım sözcüğüdür. MGK, yaptırım uygulayan bir organ değildir. Dolayısıyla, bu yaptırım, kim tarafından, kimlere karşı uygulanacaktır, önümüzdeki günlerde göreceğiz. Bu bildiri, demokrasimiz açısından üzüntü ve endişe veriyor. Rejim bunalımı yaşanılması kaçınılmazdır” diyerek kendisine sivil diyen unsurların demokrasiye ve hukuka sahip çıkması gerektiğini belirtir.

DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise olayları şöyle değerlendirir; “Ümit ediyorum ki, bu bildiri haftalardır kamuoyuna yayılan ve ülke dışına da yansıyan darbe söylentilerine son verecektir. Bu söylentiler, hem toplumda huzursuzluğa yol açmakta, hem de Türkiye’nin dış ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bildiri sorunlara çözümlerin demokratik hukuk devleti kuralları içinde araştırılacağını kanıtlıyor. Bildiri de laikliğin özellikle vurgulanması kamuoyunun bu konudaki duyarlılığını da yansıtmaktadır. Refahyol hükümeti laiklik konusunda gereken duyarlılığı göstermezse, en etkili ve demokratik yaptırım, TBMM içinden o duyarlılığı gösterecek bir hükümet çıkarılması olacaktır. Onun için umutluyum.”¹¹⁵

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal’ın ise olaya bakışı şöyledir; “Bu bildiriden sonra, hükümetin Anayasa’nın öngördüğü bir hükümet olarak varlığını sürdürme olanağı kalmamıştır. TBMM’nin görevi, sürtüşme içinde olmayacak yeni bir hükümet ortaya koymaktır. TBMM’nin bu görevi, bu hükümetle yapamadığı anlaşılmıştır. Hükümet suçüstü yakalanmış, bir daha suç işlerse yaptırım uygulanacağı kendisine tebliğ edilmiştir. Hükümet de bunun altını imzalamıştır. Anayasa’nın 24. maddesinin son fıkrasına faşist laiklik yakıştırmasında bulunan bir Başbakan, köşeye sıkışınca içinde 6 defa laiklik sözü geçen bildirinin altını imzalamıştır.”

¹¹⁵ **Milliyet**, 2 Mart 1997.

DTP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ise bu MGK bildirisini şöyle değerlendirir; “MGK kararları yeterince belirgin değil. Ancak bildiri, bir 12 Mart Muhtırası’dır. Milli Güvenlik Kurulu’nun hükümete tavsiye ettiği tedbirlerin uygulanmaması halinde yaptırım uygulanacağından söz ediliyor. Bir demokraside yaptırımı ancak parlamento ve yargı kullanabilir. Burada sözü geçen yaptırımın niteliğinin açıklanması ve ortaya çıkarılması gerekir. Halkın seçtiklerinin yapması gereken işlere bir devlet kurumu müdahale ediyor. Nasıl 27 Mayıs’a, 12 Mart’a, 12 Eylül’e karşı çıktıysak, 1 Mart’taki bu karara da karşı çıkıyoruz. Bugün MGK, bu kararıyla Parlamantonun, hükümetin, halk iradesinin üstüne çıkmıştır.”¹¹⁶

Görüldüğü gibi MGK bildirisiyle ilgili olarak siyasi parti liderlerinde tam bir görüş birliği yoktur. Kimisi MGK bildirisini bir muhtıra olarak nitelendirirken, kimi de bu yaşananlardan tamamen hükümetin sorumlu olduğunu düşünür.

2.2.3. Dış Basında 28 Şubat MGK Toplantısıyla İlgili Haber ve Yorumlar

Dış basında yer alan 28 Şubat MGK toplantısıyla ilgili olarak yazılmış olan haber ve yorumlar şöyledir;

Almanya: Die Welt:

“Laikliğin bekçisi olan Cumhurbaşkanı Demirel ve generallerin, İslamcı Başbakan Erbakan’a karşı sabırları tükendi. Erbakan ve arkadaşları bugüne kadar el altından yaydıkları düşüncelerini şimdi açıkça söylediler. Erbakan’ın görevden alınması sadece demokrasinin prensiplerine saygı açısından işi zorlaştırıyor. Geçmişte bu tip müdahaleler başarı sağlamadı. Onun için bir başka yol denenmek isteniyor. Parlamento’da Erbakan’ın desteği olan Bayan Çiller, koalisyonundan çekilmek için iknaya çalışılıyor. Dolayısıyla Türkiye’deki krizin sonu görülmüyor.”

¹¹⁶ Şevket Kazan, **Refah Gerçeği**, Cilt:3, Ankara, Keşif Yayınları, 2003, s.330-332.

Fransa: Fransız Haber Ajansı (AFP):

“MGK, devletin laik kurumlarını savunacağını ve İslami radikallere göz açtırılmayacağını, Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik sistemde ve çağdaş uygarlık yolunda gelişmesini güvence altına alan yasalardan ve Anayasa’nın uygulanmasından ödün verilmeyeceğini açıklayan bildirisini yayınladı.”

Fransa: Liberation:

“Laik Cumhuriyetin geleneksel koruyucusu Türk ordusu İslamcı iktidara dur dedi.”¹¹⁷

İngiltere: İngiliz Haber Ajansı (Reuters):

“Laik generaller ve koalisyon yönetimi arasında süregelen gerginliğin ardından toplanan MGK, İslamcıların önderliğindeki hükümeti demokrasi ve laikliğin ayrılmaması konusunda uyardı. Gece yarısına kadar süren toplantı sonunda yayınlanan bildiri, ordunun geleneksel yaklaşımını yansıtıyor.”

İngiltere: The Economist:

“Türkiye’de son olup bitenlerde bütün tarafların rolü var. Generaller, gereksiz yere politikaya müdahale ederek kendilerini zor duruma düşürdüler. RP ise devlet dairelerinde dine göre mesai saati düzeni kurmaya çalıştı. Laiklere sembol olmuş yerlere görkemli camiler inşa etmeyi gündeme getirdi. Aslında Necmettin Erbakan’ın yaptığı hiçbir şey Türkiye’nin demokrasi iddiasını sarsmadı. Bunu yapan askerlerin baskın olduğu MGK oldu. Garip olan demokrasiyi korumak ve Türkiye’nin imajını düzeltmek için yaptıkları uyarının tam tersi oldu.”¹¹⁸

İngiltere: BBC World Service:

“Generallerin MGK kararları Türkiye’nin gerçekleri ile uyuşmayan zorba maddeler içeriyor. Yüzde doksan dokuzu Müslüman olan bir ülkede bu

¹¹⁷ **Hürriyet**, 4 Mart 1997.

¹¹⁸ **Radikal**, 9 Mart 1997.

kararların uygulanması oldukça zor. Bu kararların uygulanmaya konulması demek, Türkiye'nin insan hakları açısından elli yıl geri gitmesi demektir.”¹¹⁹

İngiltere: The European:

“Türkiye’de yaşanan son olaylar demokrasinin bir lüks olduğunu ortaya koyuyor. Generallerin ülke siyasetinin merkezine yerleşmeye başlamaları demokrasinin bir anlam ifade etmediğini gösteriyor. Türkiye’deki laik kesimler ordunun siyasete doğrudan müdahale etmesini kabul etmiyor görünseler de, bundan büyük mutluluk duyuyorlar ve haz alıyorlar. MGK kararlarının zorla uygulanmaya konulması halinde Türkiye’nin büyük bir kaos eşiğine sürükleneceğini tahmin etmek zor değil. Çünkü halkının çoğunun Müslüman olduğu bir ülkede, İslami giyim kuşam biçiminin veya hayat tarzının baskı altına alınması, ülkede beklenmedik karışıklıkların patlak vermesine yol açabilir. Bu şartlar altında Türkiye’nin AB’ye üye olabilmesi tartışmalı hale gelmiştir. Nitekim Hristiyan demokratların Türkiye’nin AB’ye alınmaması yönünde ciddi bir kampanya başlatmaları Türkiye’de siyasetin merkezine askerlerin oturmasına gösterilen bir tepkidir.”¹²⁰

İtalya: Corriera Della Sera:

“Askerler Erbakan’ı yargılıyor. 1974 Kıbrıs çıkarması öncesinde bile MGK toplantısı bu kadar uzun sürmedi. Şeriatı getirmek isteyen RP liderinin laikliği tehlikeye sokacak macerasına dur denildi.”

ABD: Associated Press (Amerikan Haber Ajansı):

“Etkin MGK, Türkiye’nin laik kimliğini savunma çağrısı yaptı.”

ABD’nin etkin gazetelerinden Washington Post ise, son MGK toplantısıyla ilgili haberinde RP’nin sertçe uyarıldığını yazar. Ankara çıkışlı ve Kelly Couterler imzalı haberde, toplantıda radikal İslamcı faaliyetler ve bunların önlenmesi konusunda hükümetin dikkatinin çekildiği ifade edilir.

¹¹⁹ *Yeni Şafak*, 10 Mart 1997.

¹²⁰ *Yeni Şafak*, 10 Mart 1997.

Haberde, hükümetin RP kanadı ile TSK öncülüğündeki laik kurumlar arasındaki gerilimin yükselmesinden sonra gerçekleştirilen MGK toplantısının ardından yayınlanan bildiride kuvvetli ifadelerle yer verildi denilir. Haberde, Başbakan Erbakan'ın toplantıdan sonra, "Bu suni gerilimi gidermek şimdi bizim işimiz" dediği ifade edilir. Ayrıca haberde Çiller'in Refahiyol koalisyonunu bozması için Cumhurbaşkanı Demirel ve laik kurumların baskılarıyla karşılaştığı ileri sürülür.

2.3. 28 ŞUBAT 1997 TARİHLİ MGK TOPLANTISI SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Toplantıda alınan kararların kendisini köşeye sıkıştırdığının farkında olan Erbakan bu nedenle çeşitli çıkış yolları arayışına girer. Öncelikle partililerine kararları anlatma zorluğu yaşayan Erbakan, Partisinin Genel Merkezinde 1 Mart günü MGK toplantısını değerlendirirken, "Bütün konularda tam bir fikir ve görüş birliği içinde olduğumuzu gördük" diye konuşur. Bu sözler Genelkurmay Karargahında hemen yankı bulur. 2 Mart günü Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak şu açıklamayı yapar; "Türk Silahlı Kuvvetleri, Atatürk'ün kurduğu laik Cumhuriyete ve onun temel ilkelerinin hayata geçirilmesine inananlar ve buna gönül verenlerle uyum içindedir. Bunların dışında hiç kimse ile uyum içinde değildir." ¹²¹

Hükümet ortağı Çiller'e kararların yumuşatılması önerisini getiren Erbakan, umduğu yanıtı alamaz. Ortağı adına MGK Genel Sekreteri ile görüşme yapan Çiller, kararların MGK'da kabul edildiği haliyle imzalanacağı yanıtını Erbakan'a iletir. Bu kez "demokratik sisteme destek" adı altında muhalefet partileri ile görüşen Erbakan, "Ya kararları imzala, ya da istifa et" yanıtı ile karşılaşır. Erbakan muhalefet partilerinin bu tavrı karşısında "demokrasiye kim bağlı, kim değil, açığa çıktı" yorumunda bulunur. ¹²²

¹²¹ Akpınar, a.g.e., s.193.

¹²² Yüksel, a.g.e., s.79.

MGK'ya karşı bir siyasal platform oluşturma çabasına giren Erbakan, "Hükümet MGK'da değil, TBMM'de kurulur. Yasaları yapma görevi MGK'nın değil, TBMM'nindir. MGK, hükümet ve TBMM'ye şu yasaları çıkar diye dayatmada bulunamaz. MGK ne meclis'e ne hükümete kanun dayatamaz. MGK Anayasal görevini yaparken çeşitli konularda fikirlerini ortaya koyar, tavsiyelerde bulunur. Söz ve yetki, Türkiye'nin güvenliğinin korunmasından mesul olan hükümettedir" açıklamasında bulunur.¹²³

Erbakan MGK kararlarını imzalamakta direnir. Türkiye tarihinde ilk kez, bir Başbakan'ın MGK kararlarını imzalamaktan kaçınması diye tanımlanan kriz, hükümet ortağı Çiller'in "MGK kararlarını Meclis'e getirelim" önerisiyle yeni bir boyut kazanır.¹²⁴ Erbakan'a MGK kararlarını TBMM'ye getirerek tartışmaya açılması teklifi ile yaklaşan Çiller, ortağını ikna etmeyi başarır, Erbakan kararları imzalar.

Çiller Erbakan'ın kararları imzaladığını MGK Genel Sekreteri'ne bildirdikten sonra DYP Genel Merkezi'ne geçerek, Başkanlık Divanı'nı toplar ve gazetecilere şu açıklamayı yapar; "İstiyoruz ki, her şeyin sahibi olan Meclis'te bir genel görüşme açılsın ve bunların gereği Meclis'te her şekilde tartışılsın. Çünkü her şeyin üst makamı Meclis'tir."¹²⁵

Muhalefet partileri kararların TBMM'ye getirilmesine karşı çıkarlar. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'da TSK ile Meclis'i karşı karşıya getirecek bu fikre karşı olduğunu Tansu Çiller'e iletir. Tüm bunlara sivil toplum örgütlerinin ve medyanın baskısı da eklenince hükümet, kararları da, bildiriye de TBMM'ye getiremez.

MGK'nın 28 Şubat'ta gerçekleştirilen toplantısı bir anlamda komutanların irtica tehlikesine ve bu tehlikenin bir numaralı temsilcisi olarak gördükleri RP'ye karşı başlattıkları mücadelenin açık bir dille ifadesidir.

¹²³ **Milliyet**, 4 Mart 1997.

¹²⁴ Yüksel, **a.g.e.**, s.79.

¹²⁵ Akpınar, **a.g.e.**, s.196.

Kararların açıklanmasından sonra Refahyol Hükümeti iktidarda kalma mücadelesi verirken Genelkurmay Başkanlığı’da “silahsız kuvvetler” aracılığıyla hükümeti uzaklaştırma çabası içine girer. Askerler ve hükümet arasındaki bu mücadele ilerleyen günlerde endişe verici boyutlara ulaşır.

2.3.1. Silahsız Kuvvetler Harekâtı

Silahlı Kuvvetlere bu süreçte ilk destek Türk-İş’ten gelir. Türk-İş Genel Sekreteri Şemsi Denizler 3 Mart tarihinde hafızalardan silinmeyecek şu unutulmaz açıklamayı yapar; “Unutulmamalıdır ki, TSK ile sivil toplum kuruluşları birlik ve beraberlik içindedir. Eğer Atatürk İlke ve İnkılaplarını korumak için eğer darbe gerekiyorsa silahlı kuvvetlerimiz devreye girer, biz de bunu destekleriz.”¹²⁶

Genelkurmay’ın hükümeti “silahsız kuvvetler”le iş başından uzaklaştırma girişimine ilk ses verenler işçi sendikaları temsilcileri olur. Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral, DİSK Genel Başkanı Rıdvan Budak ve TESK Başkanı Derviş Günday hükümete karşı omuz omuza mücadele verirler. Bu örgütlere DSP ve CHP milletvekilleri de destek verir. Hakan Akpınar’a göre Cumhuriyet tarihinde ilk kez sendikalar çıkar birliği yerine “siyasal bir amaç için” aynı platformda buluşmuş ve bu sivil toplumun ilk organize muhalefet hareketi olmuştur.¹²⁷

Sendikalar, 6 Mart’ta tüm milletvekillerine birer mektup göndererek, laiklik ve Cumhuriyet adına ettikleri yemine sadık kalmalarını isterler. Askerler MGK üzerinden hükümeti cendereye almaya çalışırken, sendikacılar milletvekillerine Refahyol hükümetinin yıkılması için baskı yapmaya başlarlar. Bu sendikalara daha sonra Atatürkçü Düşünce Derneği ve Türk Tabipler Birliği de destek verir. İlerleyen günlerde Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği de bu mücadeleye katılma kararı alır.¹²⁸

¹²⁶ Gözcü, 3 Mart 1997.

¹²⁷ Akpınar, a.g.e., s.198.

¹²⁸ Akpınar, a.g.e., s.198-200.

2.3.2. Silahlı Kuvvetler-Siyasetçi Çekişmesi: 28 Şubat Kararlarının Uygulanması Süreci

Ordu ile arasındaki gerilimi yumuşatmaya çalışan Erbakan, medyada artık her gün yer alan darbe söylentileri ile ilgili olarak “suni gündemlerle lüzumsuz gerginliğe gerek yok” yorumunda bulunur.

Mart ayındaki MGK toplantısı öncesinde bir araya gelen komutanlar Erbakan’ın MGK kararlarının uygulanması konusunda “oyalama taktiği” uyguladığı konusunda görüş birliğine varırlar. 18 maddelik kararların her biri için ayrı birer dosya hazırlanmasına karar verirler. Medyada özellikle RP’ye mensup bazı yöneticilerin MGK kararlarının uygulanmayacağına dair haber ve yorumlar yapması ve TSK’yı hedef alan bazı açıklamalarda bulunulması üzerine Genelkurmay Genel Sekreterliği 8 Mart günü bir bildiri yayınlar. Bildiri de; “28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısından beri TSK’yı hedef alan bazı beyan, yorum ve açıklamalar yapılmaktadır. TSK Anayasal bir kuruluştur, görev ve sorumlulukları yasalarla tespit edilmiştir. TSK geleneksel bir görev bilinci ve vazife anlayışı gereği, emrinde olduğu yüce milletimizin güvenliği ile Anayasamızın temel niteliklerinin korunmasında ve yasaların kendisine verdiği yetki ve sorumluluğun hudutlarının tayin ve tespitinde fevkalade hassastır. Bu hassasiyet TSK’nın özünde var olan demokrasiye bağlılığından doğmaktadır.

Yüce Türk Milleti, Atatürk’ün kendisine emanet ettiği, laik ve demokratik Cumhuriyet’in tüm imkanlarından istifade ederek, çağdaş medeniyet yolunda azimle ilerleyecektir. Buna hiç kimse mani olamaz ve olamayacaktır.

Hal böyle iken, zaman zaman TSK’yı siyasi polemiklere konu etmek veya şu veya bu şekilde Silahlı Kuvvetler’i siyasetin içindeymiş gibi göstermek üzüntü vericidir. MGK yasal bir platformdur. Komutanlar görüş ve

düşüncelerini MGK'nın bir üyesi olarak, burada özgür bir şekilde dile getirmektedir. Kamuoyuna saygıyla duyurulur" açıklamasında bulunulur.¹²⁹

Komutanlar yayınladıkları bildirinin ardından, kendilerine yakın hissettikleri bakanlar aracılığıyla hükümete mesaj göndermeye karar verirler. Gönderilen mesajlarda MGK kararlarının kesinlikle uygulanması gerektiği belirtilir. Bu kararların tatbiki için bir plan hazırlandığı, 28 Şubat kararlarında öngörülen tedbirler alınmazsa, askerin bir dizi tedbir alacağı, bu konuda brifingler vereceği ve basın toplantıları düzenleyerek basına ciddi bilgiler sunulacağı belirtilir. Görüldüğü gibi asker planlı bir politikanın eseri olan MGK kararlarını uygulamak için bizzat siyasetin içine eylemli olarak girmekte ve sivil siyasi arenanın bir unsuru gibi davranmaktadır.

Kararların uygulanması konusunda etkin rolün DYP'den beklendiğinin farkında olan Çiller MGK kararlarını ele almak için çağırdığı DYP'li bakanlarla 13 Mart'ta Dışişleri Konutu'nda bir araya gelir. Kararların dayatma olduğu ve hepsinin bir anda uygulanmasının imkansızlığı yönünde görüş bildiren DYP'lilere kararların üç aşamada kısa, orta ve uzun vadelerde uygulanması şeklinde bir öneri sunulur ve bu önerinin Bakanlar Kurulu'na taşınması konusunda görüş birliğine varılır. Daha sonra bu fikri Erbakan'a ileten ve olumlu yanıt alan Çiller, kararların Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmesini sağlar. Kararların pratikteki uygulamasını izlemek üzere bir komite kurulur ve kararların büyük bölümünü uygulamak DYP'li bakanlara düşer.¹³⁰

MGK kararlarını ilk uygulayan İçişleri Bakanı Meral Akşener olur. Akşener irticai yayın yapan radyo ve televizyonların, özel okul ve yurtların, vakıf okulu ve yurtlarının, Kuran kursları ve derneklerin, tarikat, dergah, tekke ve zaviyelerin, TSK aleyhine yayın yapan kuruluşların, TSK'dan çıkarılan subayların kamuda nerelerde istihdam edildiğinin, dinci kesimden kamu kesimine sızmalar, kıyafet kanununa aykırı davrananlar, kamu yönetmeliğine

¹²⁹ Akpınar, a.g.e., s.203.

¹³⁰ Akpınar, a.g.e., s.205-207.

aykırı giyinenler olup olmadığı hususunda polis teşkilatlarından ayrıntılı raporlar ister.

İlerleyen günlerde çeşitli derneklere, vakıflara ve yurtlara ani baskınlar yapılır ve Ankara’da, Bursa’da ve İstanbul’da bazı izinsiz Kuran kursları kapatılır. İstanbul polisi kılık kıyafet kanunu tatbiki çerçevesinde sarıklı ve cüppeli bir takım kişileri tutuklar. İçişleri Bakanlığı Nisan ayında yayınladığı bir genelge ile kurban derilerinin sadece Türk Hava Kurumu tarafından toplanacağını, izinsiz toplamalar için yasal işlem yapılacağını belirtir. Pompalı tüfeklerin saldırı silahı sayılıp toplatılması talebi Mart ayı içinde Meclis’e getirilir. İçişleri komisyonundaki RP ve ANAP’lı üyelerin oylarıyla pompalının av tüfeği olduğu kabul edilir ve toplatılması talebi kabul edilmez.

Adalet Bakanlığı kanunların hassasiyetle uygulanması konusunda tüm savcılıklara gereken titizliğin gösterilmesine ilişkin bir genelgeyi Nisan ayı içinde gönderir. 9 büyük ilde hakim ve savcılarla birlikte kararların uygulanıp uygulanmadığını mütalaa için bölge toplantıları yapılmasına karar verilir.

Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işıl Saygın Mart ayı içinde valilere genelge göndererek imam nikahlı kişilerin resmi nikah yapmasını ister. Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna’da 25 Mart’ta valilere genelge göndererek hastanelerde kıyafetle ilgili devrim kanunlarına uyulmasını ister.

24 Mart günü Cumhurbaşkanı Demirel; “MGK karar almış, hükümet uygulanacak demiş, bundan sonrası için diyeceğim bir şey olamaz” açıklamasında bulunur. Ertesi günde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı MGK’nın anayasal bir kurum olduğunu belirterek, “Burada alınan kararlar, herkesin riayet etmesi gereken kararlardır” diye konuşur. Görüldüğü gibi bu açıklama Silahlı Kuvvetler’in gittikçe siyasallaşmaya başladığının bir göstergesidir. Genelkurmay Başkanının bu açıklamayı yaptığı aynı gün Milli Eğitim Bakanlığı, sekiz yıllık temel eğitime bu yıl geçileceğini duyurur.¹³¹

¹³¹ Yüksel, a.g.e., s.83.

Milli Güvenlik Kurulu kararlarının uygulanıp uygulanmadığı konusunda neredeyse medya da hükümeti denetlemeyi görev edinir. Medyada bazı yazarlar hükümetin kararların tümünü kesinlikle uygulamasını isterken, bazıları da bu kararları uygulamanın mümkün olmadığını belirtirler. Bazı yazarlar ortaya çıkan manzaranın geçmişten gelen toplumsal/ekonomik ve siyasal uygulamaların sonucu olduğunu, sivil hayattaki birikimlerin ve yapılandırmaların emir-komuta ile ortadan kaldırılamayacağını belirterek, sivil siyasi hayatın kesintiye uğratılmasının Türkiye'ye vereceği zararları belirtirler.

Sabah gazetesi yazarı Necati Doğru'ya göre; "...Anayasa'ya göre, MGK'nın aldığı kararları hükümet ivedilikle uygulamak zorunda... Uymazlarsa... Ordu kışlasından çıkar. Erbakan ile Çiller'i Anayasa suçu işlemiş ilan eder. Götürür bir yerlere hapseder...Böyle oluyor. Askerlerin içinde bulunduğu ve İran tipi Türkiye istemeyenlerle, demokrasiyi araç olarak kullanıp İran tipi Türkiye olabilir, yeter ki biz iktidar olalım diyenler arasında ciddi hesaplaşma. Bu demokratlarla faşistlerin hesaplaşması değil. Bu ileriye gitmek isteyenlerle toplumu geriye çekmek isteyenlerin hesaplaşması...Tıpkı 1923'teki gibi..."¹³²

Yeni Yüzyıl gazetesi yazarı Gülay Göktürk'e göre ise; "Bu ülkede hangi siyasetçi devrim yasalarının tam olarak uygulanması için cami önlerinde sarıklı avına çıkmayı, takkelilerin, cüppelilerin, sarıklıların, peçelilerin yolunu kesip içeri doldurmayı, Erbakan'ın iftara çağırdığı zevatı nezarete atmayı göze alabilir? Aczimendiler, Refahyol iktidarıyla birlikte mi doğdu? Eğer DYP ve ANAP devrim yasalarından olan kıyafet yasasını tam olarak uygulamayı göze alsaydı, Aczimendiler yıllardır TV kameraları önünde şov yapabilir miydi? Seçim zamanı tarikat şeyhlerinin önünde kuyruğa dizilenler Çiller'ler, Yılmaz'lar, Ecevit'ler değil miydi? Peki ANAP'ın DYP'nin bile yapamadığını, bugün de yapamayacağını Refah Partisi'nden istemenin mantığı nedir? Belli ki bu tedbirleri dikte edenler Erbakan'ın bunları uygulamasını beklemiyor, yalnızca pes etmesini ve çekip gitmesini istiyor.

¹³² Sabah, 6 Mart 1997.

Hoca ya pes edip gidecek, ya da kalacak ama öyle bir burnu sürtülecek ki, seçmeni gözünde bütün prestiji tükenecek. Her iki ihtimalde de Refah Partisi'nin defteri dürülecek.”¹³³

2.3.3. 31 Mart 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Brifinglerin Başlaması

31 Mart günü gerçekleştirilen MGK toplantısında, komutanlar hükümete zaman tanınması ve “bekle-gör” taktiği uygulanması nedeniyle 28 Şubat kararlarını gündeme getirmezler. Hükümet üyeleri MGK'nın sakin geçmesinden duydukları memnuniyeti medya mensupları ile paylaşırlar. Ancak çok geçmeden 2 Nisan günü bir açıklama yapan Genelkurmay hükümetin “oyalama taktiği” izlediğini ve sabrın giderek taşıdığını ifade eder. Ertesi gün değişik partilerden 51 milletvekili Milli Mutabakat Hükümeti kurulması için partilere çağrıda bulunurlar.¹³⁴

RP kanadının MGK kararlarının uygulanması konusundaki isteksiz tutumunu gören generaller, sivil toplum örgütleri ile medya yönetici ve yazarlarına brifingler vermek için harekete geçerler. Brifingler, Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak imzasıyla Türkiye'deki kuruluşlarla örgütlerin sahip ve yöneticilerine MGK toplantısı öncesinde bildirilir. Brifing gerekçesinde şöyle denilir; “TSK, yapısı gereği kamuoyu ile sürekli iç içe olan bir kurum değildir. Ancak yapılan kimi çalışmalar hakkında da kamuoyunun bilgisi olması gereklidir. TSK demokrasiye saygılıdır. Demokrasinin ilkelerinin ödünsüz korunmasından yanadır. Toplumun çok önemli bir kesiminin de bu konuda herhangi bir şüphesi yoktur. Ancak TSK'nın bu konudaki kararlılığının tüm kesimlerce bilinmesi gereklidir.” Karşımızda sürekli olarak siyasetin dışında kalmak istediğini belirten, siyasete isteksiz ama zorunlu dahil olduğunu belirterek, demokrasiden yana olduğunu demokratik kurumlara müdahale ederek göstermeye çalışan bir Silahlı Kuvvetler vardır.

¹³³ **Yeni Yüzyıl**, 20 Mart 1997.

¹³⁴ Yüksel, **a.g.e.**, s.55.

Genelkurmay Başkanlığı'nın vereceği birinci brifing Ankara'da, ikincisi ise İstanbul'daki Harp Akademileri Komutanlığı'nda yapılacaktır. Konu başlıkları ise “Ege ve Türk Yunan Sorunları” ile “PKK ve terörizm”dir. Askerler, kendi çağrılarıyla oluşan “Silahsız Kuvvetler” cephesi ile ilk kez buluşacaktır.

31 Mart'taki MGK toplantısı sakın geçmiştir. Ancak Nisan ayı Türkiye'nin siyasal tarihinde derin izler bırakan yeni gerginliklere ve ilklere tanıklık edecektir. Askerler bu süreçte, kararların hayata geçirilmesi ve RP'nin iş başından uzaklaştırılması konusundaki kararlılıklarını medyaya verdikleri demeçlerle sık sık vurgulamayı sürdürürler. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, Washington Post gazetesinin muhabirine verdiği demeçte “Hükümete savaş açtık” der ve sözlerini şöyle sürdürür; “Biz Silahlı Kuvvetler olarak anti-laik akımları yok etmeye birinci öncelik veriyoruz. Bu akımlar, Ordu'ya bile sızmaya çalışıyor. Laiklik karşıtı tehdit, 12 yıldır süren PKK tehdidinden daha ciddi duruma gelmiştir. MGK kararları üzerinde, MGK'nın bütün üyeleri görüş birliğine varmıştır. Bunlar mutlaka uygulanmalıdır. Aksi halde ülkenin geleceği çok olumsuz etkilenecektir. Askeri darbelerin olumsuz sonuçlar yarattığını biliyoruz. Demokratik kurumların baskısı ile MGK kararlarının uygulanacağına inanıyoruz.”¹³⁵

MGK kararlarının uygulanması konusunda Erbakan tabanıyla ters düşerken, hükümet ortağı Çiller'de hükümetten çekilme konusunda Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalım Erez ile Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna ve muhalif milletvekillerinin baskısıyla karşılaşır. Yaşanan gelişmeler çerçevesinde DYP'de ilk kez “hükümetten çekilelim” sesleri 10 Nisan'da toplanan Genel İdare Kurulu'nda açıkça dile getirilir. Artan parti içi muhalefetin baskısıyla Çiller, ortağı Erbakan'dan daha dik başlı bir politika izlemeye başlar. 14 Nisan'da il başkanlarını İstanbul'da buluşturan Çiller'in hükümetin devamı yönündeki isteği doğrultusunda bir sonuç bildirgesi açıklanır. Bildirgede Refahyol karşıtı cepheye meydan okunur. Cumhurbaşkanı, muhalefet

¹³⁵ Akpınar, a.g.e., s.211.

partileri, tekelci sermaye denilen işadamları ve medya bildirinin hedef noktasına yerleştirilir, MGK'dan “Anayasal statüsü bulunan güç odağı” şeklinde bahsedilir.¹³⁶

Bildirinin yayınlandığı gün Çiller'in Genelkurmay komuta kademesindeki generalleri emekli etmeye dönük bir plan hazırladığı iddiaları gündeme gelir. Bu haber kısa zamanda Genelkurmay karargahına ulaşır. Zaten RP ile koalisyon kurmasıyla “cumhuriyete ihanet ettiği” düşünülen Çiller'e karşı büyük tepki vardır. Bu gelişme ile Genelkurmay'la Çiller arasındaki ipler iyice gerilir.

14 Nisan günü Erbakan hacca gittiği için 8 günlüğüne Başbakan vekilliği görevi Çiller'e verilir. Siyasilerin büyük bölümünün Kurban Bayramı tatilini geçirmek amacıyla siyasete ara verdiği bir sırada 18 Nisan günü yine hükümetle komutanları karşı karşıya getiren bir gelişme yaşanır. Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek, Artvin'de halkla bayramlaşmak için düzenlenen bir toplantıda söylediği sözler siyaset gündeminin ilk sırasına oturur. Askerin RP'ye ve Erbakan'a duyduğu öfkeyi seslendiren Özbek kararlı bir biçimde şunları söyler; “Ama sen kalkıp da, ‘Hayır efendim, ben devleti yıkacağım, ben demokrasi tanımam, ben laiklik tanımam’ dersen o zaman olmuyor. Ve, ‘Ben dediğimi yapacağım.’ Yap da görelim o zaman. Hazır Cumhuriyet'e gel kon. Kalk de ki, ‘Ben bu düzeni değiştireceğim.’ Değiştiremezsin. Atatürk ve arkadaşlarına, dedelerimize kalkıp sor. Sana tükürürler. Belki de şimdi kemikleri sızlıyordur. Demokrasiden istifade ederek baskıcı, dayatmacı, yerine göre, Cezayir'deki gibi keserek iktidar olmaya çalışıyor. Silahlı Kuvvetler demokrasi ve Türk halkının emrindedir... Şu anda bir büyüğümüz orada, torunlarıyla beraber misafir. Türkiye'den gelenlerin eline Mekke'de bir broşür veriyorlar. Diyor, bir ülkede Şeriat yasaları dışında bir başka kanun varsa dinden çıkmış olursun. Vay vay. Kim sana bunları söylüyor? Arap gibi olacaksın. Arabistan gibi olacaksın. Ulan pezevenk, dinde krallık var mı? Bana söyleyin. Adam olan

¹³⁶ Akpınar, a.g.e., s.212-214.

gidip Kral'a misafir olmaz. Kusura bakmayın, adam olan sülalesini oraya devletin bilmem nesini kiralayıp da misafir götürmez. Ben bunu kabul etmiyorum. Başbakan değil bilmem ne bakanı olursa olsun. 13 sene PKK ile mücadele etmişsem, bunlarla da mücadele edeceğim.”¹³⁷ Bu konuşma askerlerin görüşlerini bildiriyle eş olarak ama daha samimi ve açık ifade eden bir konuşma görünümündedir.

Özbek'in Erbakan'ı hedef alan bu sözlerine, RP kulislerinden sert tepkiler yükselir. Adalet Bakanı Şevket Kazan; “Her kurumun başındakilerin, çizgi dışına çıkanlardan hesap sorması gerekir” diyerek Genelkurmay Başkanlığı'nın Özbek hakkında soruşturma açmasını bekler. Ancak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı'nın Brüksel ziyareti sırasında yerine vekalet eden Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Köksal, “Kimsenin ağzına fermuar çekecek değiliz” açıklamasında bulunur.

Erbakan ülkeye döndükten sonra bu konudaki rahatsızlığını Cumhurbaşkanı'na iletse de sonuç değişmez. Tuğgeneral Özbek hakkında hiçbir işlem yapılmaz. O günlerde medyada Genelkurmay'ın soruşturma açmamasının gerekçesi olarak o güne kadar yaklaşık 400 kadar suç duyurusunu Adalet Bakanı Şevket Kazan'a iletmiş olan Genelkurmay'ın bunların çoğu hakkında işlem yapılmadığını görmesi gösterilir.¹³⁸ Yaşanan bu olay medyada günlerce yer alır. Ancak siyasi partilerin ve basının büyük çoğunluğunun tavrı Tuğgeneral'e destek şeklinde olur. Cumhurbaşkanı Demirel'de Paşanın öfkesini “bir patlama ve boşalma” şeklinde yorumlar.

2.3.4. 26 Nisan 1997 Tarihli MGK Toplantısı ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

26 Nisan günü Sanayi ve Ticaret Bakanı Yalım Erez ile Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna görevlerinden istifa ederek hükümetin DYP kanadındaki rahatsızlığı açığa vururlar. Erez; “DYP'deki diğer muhalif arkadaşlar ile bir

¹³⁷ Akpınar, a.g.e., s.219-220.

¹³⁸ Yüksel, a.g.e., s.88-89.

araya gelip, bu hükümeti düşüreceğiz. Bu iş bugün yarın biter” açıklamasında bulunur.¹³⁹

28 Şubat kararlarının uygulanması konusunda kararlı davranmayan hükümete Nisan ayında yapılan MGK toplantısında yüklenileceği medyada günler öncesinden yazılmaya başlanmıştır. Tahmin edildiği gibi bu toplantıda gergin geçecektir. Toplantının gündeminde yine irtica konusu vardır. Toplantıya hazırlıklı gelen komutanlar kararların uygulanması konusundaki sıkıntılarını dile getirmişlerdir. Çiller ise, “Bu konuda hiçbir endişe olmamalıdır. Bu kararlar tam olarak uygulanacaktır. Bu konuda kararlılığımız tamdır” diyerek ortamı yumuşatmaya çalışır.

Komutanlar yine özellikle Başbakan’a yüklenirler. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya toplantıda şeriatçıların açtığı dövüş okulları hakkında neden bir şeyler yapılmadığını, Kaddafi’nin komutanı olduğunu söylediği İslami Halk Komutanlığı’na Erbakan’ın üye olup olmadığını sorar.

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal ise, Tuğgeneral Osman Özbek’i öfkeliendiren ve Erzurum’da sahneye konulan “Bir Halk Düşmanı” adlı tiyatro oyunu hakkında Vali’nin neden yeterli işlem yapmadığını sorar, hacca giden bazı milletvekillerinin orada yaptığı konuşmalardan duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Erbakan’dan da askerlerin ağzını kapatmak için askere zam yaptığına dair ortalıkta dolaşan beyanatların doğru olup olmadığı hakkında bilgi vermesini ister.¹⁴⁰ Neredeyse sekiz saate yakın süren toplantıda Erbakan suskunluğunu korurken Çiller çoğu zaman üstü kapalı olarak da olsa hükümet ortağını savunur. Askerlerin 28 Şubat’tan sonraki en sert eleştirilerinin damgasını vurduğu toplantıda rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere yönelik uygulanması istenen tedbirlerin safhalarının Bakanlar Kurulu’nca takibi için etkin bir çalışma yapılması üzerinde görüş birliğine varıldığı açıklanır.

¹³⁹ Yüksel, a.g.e., s.90.

¹⁴⁰ Akpınar, a.g.e., s.227-232.

Toplantıda askerlerin doğrudan hükümet üyelerine yönelttikleri eleştiriler ve irtica ile mücadele konusundaki kararlı tutumları kamuoyunda ve medyada büyük yankı bulur.¹⁴¹ 26 Nisan'daki toplantıdan sonra Refahiyol hükümeti daha sıkıntılı bir sürece girmeye başlar. Büyük sermaye kuruluşları ile işçi örgütleri, muhalefet cephelerini Ankara'nın dışına taşımaya başlarlar. Atatürkçü Düşünce Derneği, Türk Tabipler Birliği ve TOBB'a bağlı kuruluşların taşra örgütlerinde de Refahiyol karşıtı panel ve toplantılar düzenlenmeye başlar.¹⁴²

MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, hükümetin irtica ile mücadele konusundaki çalışmalarını yakından takip etmekte, hazırladığı raporlarda, tedbirlerin uygulanmasında üstüne görev düşen bakanlık ve kuruluşların çalışmalarının yetersizliğini açıkça vurgulamaktadır. Bunun üzerine izleyen günlerde askerler, 28 Şubat Kararları'nın uygulamaya konulması konusunda atılan adımları yeterli bulmadıklarından, rejim sorunu olarak tanımlanan irticanın bir hükümet politikası olmaktan çıkıp, bir devlet politikası olması yolunda çalışmalara başlarlar. 29 Nisan günü Genelkurmay Başkanlığı, medya yöneticileri ve yazarlara verdiği "PKK Terörü ile Türk Yunan İlişkileri" başlıklı brifingde MASK'ın değiştiğini ilan ederler. Açıklamada, "Bölücü ve irtica odakları, eylem birliği ve dayanışma içinde Türkiye Cumhuriyeti'ni bölmek istiyorlar. Bu, devletin parçalanması demektir. Bu durumda iç tehdit dış tehditten önce gelmekte ve birinci tehdit durumuna girmektedir" denilir. Üç saat süren brifingde konuşan Korgeneral Çetin Doğan, "Türk Silahlı Kuvvetleri laik, demokratik, sosyal hukuk devletini bozmak isteyen ve içeriden kaynaklanan tehditlere karşı da sorumluluk sahibidir. Bu tüm yurttaşların sorumluluğudur. Ancak bizim farkımız, elimizde silah olmasıdır. Silah olduğu için doğru yerde, halkın istediği yönde ve doğru zamanda kullanma bilincindeyiz" diye konuşur. Burada ilk kez askerler tarafından "içeriden kaynaklanan tehditler" konusunda silah kullanılmasından söz edilmesi dikkati çeker.

¹⁴¹ Yüksel, a.g.e., s.90.

¹⁴² Akpınar, a.g.e., s.232.

“Genelkurmay brifingi”, 2 Mayıs’ta da üniversiteler ile işçi ve işveren kuruluşlarına verilir. Brifingde Türkiye’de yükselen ve rejimi tehdit eden irticai hareketlerin önlenmesi için duyarlı tüm kesimler göreve çağrılır. Laik Türkiye Cumhuriyeti’nin korunması için bütün örgüt yöneticileri “hemfikir” olduklarını açıklarlar.¹⁴³

2.3.5. Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim Karşıtı Eylemler

İlerleyen günlerde RP tabanında 8 yıllık kesintisiz temel eğitimin uygulanamayacağına dair söylemler artmaya başlar. 8 Mayıs günü MÜSİAD Başkanı Erol Yazar öncülüğündeki 142 kuruluş temsilcisi imam-hatip okullarının orta kısımlarının kapatılmamasını ve 5+3 formülünün uygulanmasını istemek amacıyla Başbakan Erbakan’ı ziyaret ederler. Erbakan’da aynı görüşleri paylaştığını belirten bir açıklama yapar.

Mecliste haberciler RP milletvekillerine bu konuyla ilgili olarak sorular sorarlar. RP Milletvekili İbrahim Halil Çelik’in gazetecilerin sorusuna “RP iktidarında imam hatipleri kapatmaya kalkarsanız kan dökülür” şeklinde cevap vermesi yine tartışmaları alevlendirir. Ankara DGM Başsavcılığı TCK 312. madde uyarınca bu sözler üzerine dava açar. Genelkurmay Başkanlığı’da bu sözler üzerine sert bir yazılı açıklama yapar. Genelkurmay’ın yaptığı açıklamanın ardından RP’li Bitlis Milletvekili Zeki Ergezen orduya ve rejime yönelik sert eleştirilerde bulunur.

İktidar milletvekillerinin sekiz yıllık eğitim konusundaki sert muhalefeti, sokak hareketleri için uygun bir iklim yaratır. 9 Mayıs’ta Bingöl’de 500 kişilik bir grup, imam hatiplerin kapatılmasına karşı yürüyüş düzenler. 11 Mayıs’ta da İstanbul Sultanahmet Meydanı’nda 30 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlenir. Başörtüsü ve imamhatipler üzerindeki baskıya karşı düzenlenen mitinge bazı RP’li milletvekilleri de katılır. DYP lideri Tansu Çiller’inde katıldığı mitingde Çiller, muhalefetin “kartelci medya” ile anlaşarak darbe

¹⁴³ Yüksel, a.g.e., s.91.

kışkırtıcılığı yaptığını halka şikayet eder. 1980-1994 yılları arasında Doğan ve Sabah Grubu ile Koç Holding'e verilen teşvikleri açıklar. Nakit teşvikleri kendisinin kestiğini söyleyen Çiller, ertesi gün gazetelere "Medyaya cihat açtı" başlığıyla haber olur. Ardından Doğan Grubu Çiller hakkında Hürriyet ve Milliyet gazeteleri adına toplam 1 trilyon liralık tazminat davası açar.

Yaklaşık dört saat süren Sultanahmet mitingine Yeniden Doğuş Partisi (YDP) Genel Başkanı Hasan Celal Güzel ve BBP Genel Başkan Yardımcısı Recep Kırış'ta katılır. Mitingin ardından ertesi gün Genelkurmay Başkanlığı'nda bir toplantı yapılır ve ardından Adalet Bakanlığı'na RP'li milletvekilleri İbrahim Halil Çelik ve Zeki Ergezen hakkında suç duyurusunda bulunulur.¹⁴⁴ Yaşanan bu gelişmelerden sonra medyada DYP milletvekillerine bu hükümetten desteklerini bir an önce çekmeleri konusunda çağrılar yapılır.¹⁴⁵

16 Mayıs günü muhalefetteki ANAP-DSP ve CHP Grup Başkan vekillerinin imzasını taşıyan bir gensoru önergesi TBMM Başkanlığına verilir. Önergenin gerekçesinde; "Halkın inananlar ve inanmayanlar diye bölündüğü, kardeş kavgası ortamı yaratıldığı ve Cumhuriyetin temel niteliklerinin tehlikede olduğu" ifade edilir. Hükümet ise iddiaların tamamen yalan ve yanlış olduğu açıklamasıyla kendini savunur. 20 Mayıs günü olaylı geçen gensoru önergesi oylaması 265'e karşı 271 oyla reddedilir.

Muhalefet aynı zamanda 8 yıllık eğitim karşıtı gösterilere mitinglerle karşılık verme kararı alır. 17 Mayıs'ta Samsun'un Cumhuriyet Meydanı'nda CHP tarafından düzenlenen bir miting yapılır. Aynı saatlerde Ankara'da da Atatürkçü Düşünce Derneği tarafından düzenlenen 10 bin kişinin katıldığı bir miting düzenlenir. Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nı başlattığı 19 Mayıs gününde de tüm yurttaki gösteriler devam eder. Devlet zirvesinin katıldığı 19 Mayıs

¹⁴⁴ Yüksel, **a.g.e.**, s.94-95.

¹⁴⁵ "Tarihi Görev Sizi Bekliyor", **Sabah**, 14 Mayıs 1997.

Stadyumu'ndaki törenlerde tribündekilerin bir kısmı, Başbakan Erbakan'ı protesto eder.¹⁴⁶

2.3.6. Refah Partisi'ni Kapatma Davası ve MASK Değişikliği

Muhalefetin gensoru oylamasının hemen ardından 21 Mayıs günü Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Türkiye'de ilk kez iktidardaki bir partinin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açar.

Savaş, makamında düzenlediği basın toplantısında RP'nin kapatılma davasının açılış nedenini, partinin laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline gelmesini gösterir. Başsavcı Savaş hazırlayarak Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği iddianamede, RP'nin Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerine aykırı davrandığı için temelli kapatılmasını ister. 18 sayfalık iddianamede Erbakan'ın yanı sıra RP'li milletvekillerinin kamuoyunda tepki çeken sözleri ve eylemleri de kapatma davası için gerekçe yapılmıştır.

TBMM'de olağanüstü toplanan RP grup toplantısında konuşan Erbakan, partisinin kapatılamayacağını belirterek başsavcının iddialarının asılsız olduğunu savunur. Daha sonra Erbakan, Savaş hakkında "parti tüzel kişiliğine ve şahsına hakaret ettiği" gerekçesiyle 20 milyar liralık tazminat davası açar.¹⁴⁷

Öte yandan RP'ye kapatma davasının açıldığı gün sivil toplum örgütleri cephesinde de hükümetin hemen iş başından uzaklaştırılması için ortak bir bildiri yayınlanır. TİSK, TOBB, TESK, TÜRK-İŞ ve DİSK başkanlarının imzasını taşıyan bildiride laik, çağdaş ve Atatürkçü çizgideki bir hükümet isteği dile getirilir. Sivil toplum örgütleri bir de eylem planı hazırlamıştır. Hükümetin çekilmemesi durumunda uygulanacağı duyurulan

¹⁴⁶ Akpınar, a.g.e., s.253.

¹⁴⁷ Yüksel, a.g.e., s.99.

plana göre günde iki saat şalterin indirilmesi ve kontakların kapatılması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁸

Sivil toplum örgütlerinin gözden kaçırdığı nokta, bu hükümetin de milletin oyları ile işbaşına geldiğidir. Bu tür hükümet değişikliği istekleri devlet ile milletin farklı sosyal gruplardan meydana gelen ayrı örgütlenmelermiş gibi algılanmalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin siyasi tarihine baktığımızda bu tür algılama yanlışlıklarının siyasi rejim krizlerine yol açtığını ve demokrasinin temel ilkelerine aykırı davranışlara neden olduğunu görebiliriz.

RP hakkındaki kapatma davası Refahyol hükümetini önemli bir dönemece getirmiştir. Bundan sonraki bütün gelişmeler hükümetin çözülmesine hizmet edecektir. 23 Mayıs günü DYP Genel Başkan Yardımcısı Necmettin Cevheri görevinden ayrılır. Aynı gün DYP Iğdır Milletvekili ve Çanakkale Milletvekili de partilerinden istifa eder. Ertesi gün Ankara Milletvekili ve İstanbul Milletvekili istifa edince DYP'nin TBMM'deki sandalye sayısı 117'ye düşer. Refahyol hükümeti kan kaybederken en büyük zararı DYP kanadı görür.¹⁴⁹

26 Mayıs'ta da Yüksek Askeri Şura olağanüstü toplanır. Şura'da irticai faaliyetlerle ilişkisi bulunduğu belirtilen subay ve astsubayların dosyaları ele alınır. Toplantıda üçü albay olmak üzere 61 subay ve 100 astsubay olmak üzere toplam 161 kişinin ordudan ilişkisinin kesilmesi istenir. Erbakan dosyaları itirazsız imzalar. Aynı zamanda toplantıda Erbakan'a Milli Askeri Stratejik Konsept hakkında da bilgi verilir, öncelikli tehdidin artık irtica olduğu belirtilir.¹⁵⁰ Erbakan ülkeye yönelik tehdit değerlendirmesinde ilk sırayı iç tehdide veren ve iç tehditle özellikle irticai hareketler, kendisi ve iktidardaki RP'nin kastedildiği bu metni onaylamak zorunda kalır.

¹⁴⁸ Yüksel, **a.g.e.**, s.99-100.

¹⁴⁹ Akpınar, **a.g.e.**, s.262.

¹⁵⁰ Akpınar, **a.g.e.**, s.266-267.

İlerleyen günlerde DYP lideri Tansu Çiller'in tüm ısrarına rağmen Erbakan'ın Başbakanlık koltuğundan çekilmeye niyetli olmayan tavrı Çiller'i hükümetten çekilme tehdidine zorlar. 28 Mayıs günü toplanan DYP grubunda konuşan Çiller, hükümetin devam etmesinin mümkün olmadığını açıklar. Öğleden sonra görüştüğü Erbakan'dan Başbakanlık görevini devralamaz. Bunun üzerine Çiller ertesi gün DYP Genel İdare Kurulu'nu toplantıya çağırır. Toplantının henüz başında Erbakan toplantının durdurulmasını isteyerek görüşme talebinde bulunur. Görüşmelerin ardından Erbakan geri adım atarak, Başbakanlık görevini Haziran ayı sonunda Çiller'e devretmeyi kabul eder. Bu arada partisi hakkında kapatma davası nedeniyle Siyasi Partiler Yasası'nda değişiklik yapılması isteğinde bulunur. İki lider anlaşınca Başbakanlık krizi sona erer.¹⁵¹

2.3.7. MGK'nın Kuruluş Yıldönümü ve 31 Mayıs 1997 Tarihli MGK Toplantısı

29 Mayıs akşamı Kanal D'deki Arena programında RP Rize Milletvekili Şevki Yılmaz'ın 1994 yılında yaptığı gizli bir konuşmanın video bandı yayınlanır. Yılmaz konuşmasında devletin dininin Hristiyanlık olduğunu iddia ediyor, parlamentoya ve milletvekillerine hakaret ediyordur. Bu olay medyada geniş yer bulur. Bu olayın yankıları sürerken 31 Mayıs günü MGK'nın kuruluşunun 64. yıldönümü nedeniyle bir tören düzenlenir.

Törenin ardından gerçekleştirilen MGK toplantısı son üç ayın en gergin anlarına sahne olur. Komutanlar, Sultanahmet'teki mitingde Orduyla halkın karşı karşıya getirilmesinden Şevki Yılmaz olayına, 28 Şubat kararlarının uygulanmasıyla ilgili çalışmaların yetersiz ve eksikliğinden, TCK'da yer alan 141, 142 ve 163. maddelerin yerine yeni bir yasal düzenleme getirilmemesine kadar her konuda hükümeti eleştirirler. Hatta Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Erbakan'ı ve partisini neden hep Müslümanlıktan bahsettiği neden hiç Türklükten bahsetmediği konusunda tenkit eder. Artık 28

¹⁵¹ Yüksel, a.g.e., s.101.

Şubat'tan itibaren askerler MGK toplantılarında bütün hükümet üyelerini sert bir tonla eleştirmekte, MGK'da gündemi de ve sonucu da artık askerler belirlemektedir.¹⁵²

Bu MGK toplantısında gazetelere yansıyan bilgiye göre Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'de "her şeyin yolunda olduğu" biçimindeki açıklamasından dolayı generallerin uyarısından nasibini almıştır.¹⁵³

31 Mayıs toplantısında Refahyol döneminin çarpıcı olaylarından biri patlak verir. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, toplantıda polisin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ajan sokarak askeri bilgiler çaldığını iddia eder. Olay sonradan açığa çıkar. Askerliğini Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda yapan Emniyet İstihbarat Dairesi mensubu Onbaşı Kadir Sarmusak, emniyete bilgi sızdırdığı iddiasıyla askerler tarafından sorguya alınır. Askerlere göre Sarmusak, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı adına casusluk yapıyor ve Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıklarının faaliyetleri hakkında raporlar hazırlıyordur. Sarmusak'ın sorgusunda görevi, İstihbarat Daire Başkanvekili Bülent Orakoğlu'ndan aldığını itiraf ettiği belirtilir. Kamuoyunda "Köstebek Skandalı" olarak hatırlanacak olan bu casusluk olayı, askerlerle sivil hükümet arasındaki çekişmenin ve karşılıklı güvensizliğin su yüzüne çıkan belirgin bir göstergesi olması nedeniyle önemlidir.¹⁵⁴

2.3.8. 28 Şubat'ın Bir Başka Yüzü: Polis-Asker Çekişmesi

Mayıs 1997 başlarında Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan bir belge ele geçirir. Bu belgeden Batı Çalışma Grubu adlı illegal bir örgütün kurulduğu ve bu örgütün insanları fişlemekte ve darbe hazırlığı yapmakta olduğu anlaşılır.

¹⁵² Akpınar, a.g.e., s.274-275.

¹⁵³ "Çok Sert Uyarılar", "Asker Demirel'e kızdı", **Radikal**, 1 Haziran 1997.

¹⁵⁴ Akpınar, a.g.e., s.275-276.

Emniyet mensupları bu belgeyi İçişleri Bakanı Meral Akşener'e gösterirler. Meral Akşener bu belgeyi Tansu Çiller'e iletir. Tansu Çiller bunu Başbakan Erbakan'a iletir. Böylece hükümet ilk kez BÇG'nin varlığından haberdar olur. Erbakan bunu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, Demirel'de bu belgeyi Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'ya iletir. Böylece asker emniyet tarafından izlendiğini öğrenir. Genelkurmay Başkanı'nın BÇG'yi oluşturanlar hakkında tahkikat açması beklenirken, Genelkurmay Başkanı belgeyi İçişleri Bakanlığı'na kimin sızdırdığını araştırmaya başlar. Belgeyi sızdıranın Onbaşı Kadir Sarmusak, belgeyi alanın ise Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Bülent Orakoğlu olduğu ortaya çıkar.

BÇG'nin kuruluşu bir anda devletin iki kurumu olan TSK ile Emniyet Teşkilatını karşı karşıya getirir. Köstebek Olayı olarak adlandırılan bu skandalda Emniyet TSK'yı darbecilikle suçlarken, TSK'da Emniyet Teşkilatını casuslukla suçlamaktadır. İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesini dayanak göstererek durumdan vazife çıkardığını savunan TSK'ya karşı, Emniyet'te Polis Vazife Kanunu'nun Ek 7. maddesine dayanarak böyle bir belgeyi değerlendirip hükümete bildirmekte kendisinin haklı olduğunu savunur.

Bu casusluk olayı Refahiyol Hükümeti'nin yıkılmasından sonrada gazete sayfalarına yansır. Genelkurmay Başkanlığı Genelkurmay Askeri Mahkemesi'nde Onbaşı Kadir Sarmusak ve Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanı Bülent Orakoğlu hakkında casusluk suçlamasıyla bir dava açılır. Aylarca süren yargılama sonunda Genelkurmay Askeri Mahkemesi Orakoğlu ve Sarmusak hakkında beraat kararı verir ve bu karar bir bakıma BÇG faaliyetlerinin hukuksuzluğunun tescili olarak değerlendirilebilir.

Haziran ayı başında hükümet ve TSK arasında bu kez bir ödenek krizi yaşanır. Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak bir basın toplantısında hükümetten askeri operasyonlar için para istendiğini ancak bir yanıt alınamadığını belirtir. Bu olay gazetelere "Ordunun istediği ödenek

verilmiyor” şeklinde yansır ve Cumhuriyet tarihinde bir başka ilk olarak yorumlanır. Ertesi gün bu ödenek ödenir ve kriz çözülür.

Bu arada Genelkurmay Başkanlığı bir ambargo kararı alarak Ordu mensuplarına irticaya destek verdiğini duyurduğu, medyada “yeşil sermaye” ya da “İslami sermaye” diye adlandırılan şirketlerden alışveriş yapılmaması çağrısında bulunur. Aralarında Yimpaş ve Kombassan Holding’in de bulunduğu kuruluşları Genelkurmay yakın takibe alır. İlerleyen günlerde İslami sermaye listesinde adı bulunan kuruluşlar birer birer gazetelerde kendilerini aklamaya yönelik ilanlar vermeye başlarlar.¹⁵⁵

2.3.9. Genelkurmay Brifingleri

İlerleyen günlerde Genelkurmay Başkanlığı tarafından yargı ve basın mensuplarına “İrticai Faaliyetler” konulu brifingler verileceği duyurulur. Brifingleri “hükümetin demokratik yolla sona ermesi için kullandıkları yöntemlerden biri” olarak niteleyen Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya devamında şunları söyler; “Brifinglerle kamuoyunu bilgilendiriyoruz. Tabii çalışmalarımızın çoğu milletvekillerini ikna etmeye yöneliktir. Rejimin içine düştüğü tehlikeyi öncelikle onların görmesi gerekir. (...)Biz bu yola çıkarken Genelkurmay’da toplandık. Muhtemel olumsuzluklara karşı köklü, alternatif planlar hazırlamaya koyulduk. Her olumsuzluğun bir karşı koyma tedbirini aldık. Planlar cebimizde. Ama meselenin demokratik yollardan çözülmesini istiyoruz ve bekliyoruz. Parlamento üyelerinin meseleyi siyaseten halletmeleri için bekledik. Verdiğimiz mesajları almadılar veya almak istemediler. Şimdi ikinci maddeyi uyguluyoruz. Sivil kesimde kamuoyu oluşturuyoruz. Ahlaklı yasalar hazırlanmasını bekliyoruz. Parlamentodan adil bir seçim kanunu çıkmasını hararetle bekliyoruz.”¹⁵⁶

¹⁵⁵ Yüksel, **a.g.e.**, s.104-105.

¹⁵⁶ Hulusi Turgut, “Refahyol Krizi Nasıl Atlatıldı?”, **Sabah**, 28 Mayıs 1998.

RP'li Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın "katılmayın" uyarılarına rağmen, 10 Haziran günü Genelkurmay Başkanlığı, hakim ve savcılara "İslami Sermayenin Finans ve Eğitim Stratejisi" başlıklı, "cumhuriyet rejimini yıkararak yerine dini esaslara dayalı siyasi İslam düzenini kurmak isteyen irticai unsurların ulaştığı boyutlar"la ilgili bir brifing verir.

Ankara Başsavcılığı brifinge izinsiz katılmanın suç olduğuna dair Bakanlığın sözlü talimatını yargıç ve savcılara iletse de, brifinge 420 civarında hakim ve savcı katılır ve brifingin sonunda askerleri büyük bir coşkuyla ayakta alkışlarlar. Kazan'ın tutumuna karşı Genelkurmay'dan "bir üst düzey askeri yetkili", "Brifinge Cumhuriyet'in savcıları gelir, Meşrutiyet'in savcıları gelmez" diyerek bir açıklamada bulunur.

İrticai faaliyetleri finanse eden şirketlerin gelirlerinin anlatıldığı brifingde, yargıdaki laiklik karşıtı kadrolaşmaya dikkat çekilir. Ordunun, Atatürk ve rejim aleyhine işlenen suçlara ilişkin suç duyurularının zamanında işleme konulmamasından duyduğu rahatsızlık dile getirilir.¹⁵⁷

Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, "12 Eylül Brifingi" başlığıyla yazdığı yazıda brifingle ilgili olarak, yargı kesimine ilk brifingin 17 yıl önce 12 Eylül 1980 askeri hareketinden hemen sonra verildiğine dikkati çeker.¹⁵⁸ Katıldığı brifing sonrası 12 Haziran 1997 tarihinde "Gerekirse silah bile kullanırız" şeklinde Hürriyet'e attırdığı manşetin Refahyol Hükümeti döneminin kapandığını ilan eden manşet olduğunu da yıllar sonra belirtir. Özkök'e göre; "Hürriyet'in bu manşeti Türk siyasi tarihinde, Refahyol döneminin kapandığını ilan eden manşettir. Bizim yaptığımız brifingde telaffuz edilen bir cümleyi manşete çıkarmaktan ibaretti. Nitekim bu gazetenin yayınlandığı ya ertesi gün ya da iki gün sonra DYP'den istifalar başladı.

¹⁵⁷ Yüksel, **a.g.e.**, s.106.

¹⁵⁸ Ertuğrul Özkök, "12 Eylül Brifingi", **Hürriyet**, 11 Haziran 1997.

Erbakan Çankaya'ya çıkıp istifasını verdi. Demirel'de hükümeti kurma görevini Tansu Çiller'e vermedi"¹⁵⁹ diye belirtir.

11 Haziran 1997 tarihli üst düzey görevlerdeki gazete ve televizyon yöneticilerinin davetli olduğu brifingde ordunun, irtica ile mücadelede silah kullanmaya hazır olduğu açık bir dille vurgulanır. TSK içinde Türkiye'de siyasal İslam hareketlerini izlemek için Batı Çalışma Grubu'nun kurulduğunun resmen açıklandığı brifingde, grubun asli görevinin "irticanın fotoğrafını çekmek" olduğu kaydedilir. "Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda memleketini seven demokratik ve laik her vatandaşın Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmayı hedef alan irtica ile mücadele etmesi gerektiğinin" belirtildiği brifingde, bu konuda medyadan yardım istenir. Brifingi sunan Genelkurmay Başkanlığı İstihbarata Karşı Koyma ve Güvenlik Daire Başkanı Tümgeneral Fevzi Türkeri özetle şu noktaların altını çizer:¹⁶⁰

"Türkiye Cumhuriyeti devlet yönetiminin İslami kurallara göre düzenlenmesini esas alan siyasal İslam, bütün irtica ve radikal unsurların ulaşmak istedikleri nihai hedeftir. Bu hedefe ulaşmak için; Cumhuriyet'in kurulmasından itibaren, din siyaset ilişkisine yön vermeye çalışan bu kesim, laik Türkiye olgusu içinde, başlangıcından itibaren Anadolu'da ortaya çıkan ayaklanmalardan da istifade etmek suretiyle, her türlü ortamla amaçları doğrultusunda eylem yapmışlardır. Dün olduğu gibi bugün de, bu kesim, eylemlerini geliştirerek tüm kurum ve kuruluşlarda taban kadrosu oluşturma gayreti içine girmişlerdir.

Çok partili sisteme geçişe müteakip siyasi beklentileri nedeniyle Atatürk İlke ve İlkeleri aleyhine verilen tavizlerin sonucu olarak, irticai kesim, demokrasi şemsiyesi altında toplum içinde teşkilatlanma çabalarına hız vermiş, laik devlet olgusu, yasal bir teminat olmasına rağmen sulandırılmıştır.

¹⁵⁹ Tufan Türeç, Sefa Kaplan, **O Manşetler: Yazarların Kaleminden Manşetlerin Öyküsü**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2007, s.208.

¹⁶⁰ Yüksel, **a.g.e**, s.107-110.

Ulu Önder Atatürk'ün ortaya koyduğu çağdaş ve laik Cumhuriyet, tehdit altına girme temayülü göstermiş, T.C.'nin temel nitelikleri yıpratılarak, irticai hareketler maksatlı bir şekilde desteklenmek suretiyle ülke ve millet sonu olmayan bir karanlığın içine çekilmeye çalışılmıştır. Bu durum bireysel kökten dinci faaliyetlerin, kitlesel veçhe kazanmasına neden olmuş ve bu suretle; T.C.'nin kutsal bayrağının yerine yeşil bayrak çekenler Atatürk'ün manevi şahsiyetine, T.C.'nin varlığının temel güvencesi olan ortak değerlerimize saygısızlık yapanların cesaretlendirildiği ve ödüllendirildiği bir vasat olmuştur.

Diyanet'in pasif, yönetmek ve yönetilmekten yoksun kadrosunun yurtiçinde ve yurtdışında görev yapmamasından ortaya çıkan boşluk, tarikatlar ve Milli Görüş Teşkilatı tarafından doldurulmakta ve böylece örgütlenme faaliyetleri hızla artmaktadır.

Özellikle son 11 aylık dönemde bazı İslam devletlerince de geliştirilip desteklenen şeriat düzenine dayalı radikal İslami tehdit, laik Cumhuriyet'i yıkmaya yönelik faaliyetlerini siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri olaylarla entegreli olarak artırmıştır. Bu artış, toplumun huzur ve güvenini sarsmış, böylece, Türk ulusu, ümmet kavramı içinde bölünmeye yüz tutmuştur. İç ayaklanmaya doğru ivme kazanan bu irticai faaliyetler bugün maalesef "suni gündem" söylemleriyle kamufle edilmeye çalışılmaktadır.

Haziran 1996 ayında, bugünkü koalisyon hükümetinin oluşturulmasıyla birlikte irticai kesimin siyasal İslamı gerçekleştirme yolunda başta teşkilatlanma ve kadrolaşma olmak üzere hızlı ve planlı bir ivme ile tüm alanlarda yoğun faaliyetlere giriştiği görülmüştür. Laikliğe aykırı söz ve davranışları ile tanınan bazı tarikat liderlerine Başbakanlık Konutu'nda yemek verilerek bu çeşit kişilerin devlet katında itibar gördükleri ve eylemlerinin hoş karşılandığı kanıtlanmaya çalışılmış, böylelikle siyasal İslam taraftarları ve sempatanlarına kimlik kazandırmak maksadıyla olumlu mesaj verilmiştir.

Okullarda öğrencilerin irticanın simgesi haline gelen türban ile bulunmaları laiklik ilkesine aykırı iken ve bu Anayasa Mahkemesi kararıyla belgelenmesine rağmen, siyasal İslamcılar halkı kışkırtmışlar, eylemler düzenlemişler, hatta üniversitede rektörlerin başörtüsüne selam duracağını ileri sürebilmişlerdir.

10 Kasım 1996 günü Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı böyle önemli bir günde “bu düzen değişmeli” diyebilmiştir. Sincan Belediye Başkanı İranlı diplomatların da desteğiyle Sincan’da düzenlenen Kudüs Gecesi’nde aydın kesime şeriatı enjekte edeceğini söyleyebilmiştir. Bu olaydan sonra Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi’nce tutuklanmasını müteakip, mahkeme kararını protesto ettiği imajını yaratacak biçimde bir Bakan tarafından bizzat ziyaret edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti yapısı yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya geldiğinden, konunun hayati önemine binaen 28 Şubat Kararları alınmıştır. Siyasal İslam, her alanda cephe oluşturarak 28 Şubat Kararları’nı uygulatmamak için dayanışma içine girmiştir. Geçen üç aylık dönem içinde, göstermelik bazı uygulamalar hariç 28 Şubat Kararları’nın üzerine gidilmemiş, bilakis kararlar, askerlerin dayatması olarak kamuoyuna yansıtılmış ve TSK hedef gösterilmiştir. TSK, din düşmanı ilan edilmekte ve TSK’ya karşı cihada hazırlık mesajı verilmektedir.

İrticai kesim sahip olduğu 19 gazete, 110 dergi, 51 radyo, 20 televizyon kanalı ile taban geliştirmeye yönelik propaganda faaliyetlerini kesintisiz olarak sürdürmüştür. Siyasal İslam taraftarlarının, sahip oldukları 2500 dernek, 500 vakıf, 1000’in üzerinde şirket, 1200 yurt, 800’ün üzerinde özel okul ve dershaneler ile oldukça yüksek bir ekonomik güce kavuşmuş ve bu yöndeki çalışmalarına devam ettiği görülmüştür.

Devlet bütçesinden vakıflara yardım adı altında büyük ölçüde parasal destek sağlanmaktadır. Milli Görüşçüler, MGTV vasıtasıyla yasalara ve İçişleri

Bakanlığı genelgesine rağmen kurban derilerini toplama faaliyetlerini sürdürmüştür. Milli Görüş Teşkilatı, Milli Görüş Vakfı ve Milli Gençlik Vakfı Avrupa'da etkin bir faaliyet sürdürmektedir.

Özelleştirme kapsamındaki ihalelerde irticai kesim yanlısı şirketlere öncelik verilmiş ve bu şirketler başta enerji olmak üzere stratejik öneme haiz sektörlerdeki ihalelere ilgi göstermişlerdir.

İrtica, PKK ile birlikte çalışmaktadır. İrticai kesim, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde devam eden terör sorunlarına ümmetçilik anlayışı ile yaklaşarak, bölgedeki tabanlarını genişletme çalışmalarını sürdürmektedir. İrticai kesim içinde halen 30 kadar örgüt vardır ve bu örgütler Suudi Arabistan, İran, Libya ve Sudan gibi ülkelerden her türlü desteği almaktadır.

İrticai kesim, İmam Hatip Okulları'nı İslam Devleti'nin kalesi olarak görmektedir. Halen 500 bine yakın öğrencisi bulunan İmam Hatip Okulları'nın amacı siyasal İslam kadroları yetiştirmektir. Bu öğrenciler bilinçli olarak Hukuk, Siyasal Bilgiler ve Polis Akademileri başta olmak üzere idareci yetiştiren yüksekokul ve üniversitelere yönlendirilmektedir. Bu yönlendirilmedeki amaç kısa ve orta vadede devlet kadrolarını işgal ederek Siyasal İslam olgusu içinde, İslami bir devlet yapısını oluşturmaktır. Siyasal Bilgiler'in Kamu Yönetimi bölümüne giren öğrencilerin yarısından fazlası İmam Hatip Lisesi çıkışlıdır.

Halen sadece kayıtlı Kur'an Kursları'na devam edenlerin sayısı 1 milyon 685 bini bulmakta ve yapılan inceleme ile her beş yılda bu sayı ikiye katlanmaktadır. Bu durumda 2005 yılında bu rakamın 7 milyona çıkacağı değerlendirilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı dahil ilgili kurumlar bu konuda önlem almamaktadır.

İrticai kesim, halkın dini duygularını, örf ve adetlerini, geleneklerini istismar ederek aidat, yardım ve hibe gibi usullerle trilyonlarca lira maddi yardım toplamaktadır. Bu durum ticaret, siyaset, tarikat üçgeninin ülkemizde etkin olarak işlediğini göstermektedir."

İrtica ile savaşımın eğitim, ekonomi ve hukuk alanında yapılacağına dikkat çekilen brifingde, devlet içindeki kadrolaşma ile de savaşmanın önemi vurgulanır. İrtica tehlikesi karşısında ordunun sessiz kalamayacağı işe şu ifade ile belirtilir:¹⁶¹

“Buraya kadar arz edilen iç ve dış gelişmelerin T.C. Devleti’ni hedef alması, Cumhuriyet’in temel niteliklerine karşı özellikle, laikliği dinsizlik olarak algılayan Siyasal İslamcı bir zihniyetin hakim olması yönünde gayret sarf edilmesi; TSK’nın durumdan vazife çıkarmak ve İç Hizmet Kanunu’na göre verilen ana görevleri doğrultusunda tehdidi yeniden değerlendirmek keyfiyetini ortaya çıkarmıştır. Bu noktadan hareketle; TSK’nın görevi, 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu’nun 35’inci maddesinde “Türk Yurdu’nu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti’ni kollamak ve korumaktır” şeklinde belirlenmiştir. Bu görev, TSK İç Hizmet Yönetmeliği’nin 85/1 maddesinde “Vazifesi Türk yurdu ve Cumhuriyetini iç ve dışa karşı, lüzumunda silahla korumak” şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle dışarıdan gelebilecek bir tehlikenin bertaraf edilmesi TSK’nın bir görevi olduğu gibi, Anayasa tarafından belirlenen Cumhuriyet’in niteliklerini değiştirmeye ve ortadan kaldırmaya yönelik olarak içeriden ve dışarıdan gelecek tehlikelere karşı Türk yurdunun ve Anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyeti’nin korunma ve kollanması TSK’nın görevidir. TSK, bu görevi yapabilmek için dış tehdidi olduğu gibi iç tehdidi de değerlendirmek zorundadır. Bu husus, Türkiye’nin milli askeri stratejisinin vazgeçilmez bir ögesi olup hayati milli menfaatlerimizin bir neticesidir.

Son zamanlarda yazılı ve görsel basında bilgi noksanlığı nedeni ile tartışılan iç tehdit değerlendirmesi; TSK’nın asli görevi olup, mevcut mekanizmaya aykırı bir işlemi asla söz konusu değildir. Kendisine yasa ile verilmiş olan görevin gerektirdiği değerlendirmeyi yaptığı ortadadır. Bu durum, diğer bir kurumun görevine müdahale şeklinde düşünülemez. Bilakis Genelkurmay Başkanlığı’nın yasa gereği resen yapmak zorunda olduğu bir

¹⁶¹ Yüksel, a.g.e., s.110-111.

görevdir. Diğer taraftan TSK için durumdan vazife çıkarmak ve gerekli tedbirleri almak da bir görevdir. Dolayısıyla, TC'yi iç ve dış tehdide karşı koruma ve kollama görevini yaparken, mevcut ve muhtemel tehditleri devamlı olarak izlemek ve değerlendirmek milli askeri stratejiyi oluşturmanın yanı sıra en kötü senaryoyu tespit etmenin de temel noktasıdır.

(...) TSK, irticai faaliyetleri iç tehditte, bölücü terör ile aynı seviyeye, yani birinci önceliğe yükseltmiş ve bu duruma bağlı olarak yeni bir teşkilatlanma içinde Batı Çalışma Grubu oluşturulmuş ve faaliyete geçirilmiştir. İşte bu teşkilatın oluşturulması ile, TSK tarafından siyasal İslamın ülke genelinde resmi çıkartılarak irticai faaliyetlere ilişkin ülke boyutundaki genel görüntü, tüm yönleriyle yakinen takip ve kontrol altında izlenmektedir.”

Brifingde daha sonra bütün kesimler göreve şu sözlerle çağrılır: “Bugün itibarıyla artan boyutta devam eden irticai tehdidin, T.C.'yi yıkmayı hedef alan fevkalade ciddi boyutu; Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet ilkeleri doğrultusunda memleketini seven demokratik ve laik her vatandaşın dikkatle izlemesi ve bu tehdidi her kesime anlatması, tarafsız kalmaması ve icraatta bulunması ana görevidir.”

Brifing, “Atatürk'ün kurduğu modern ve laik Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri değişmeyecek ve değiştirilmeyecektir. Bunlar tek millet, tek vatan, tek devlet, tek dil, tek bayrak olarak ifade edilmektedir” sözleriyle son bulur.

Genelkurmay brifingleri daha sonra üniversite rektör ve öğretim üyeleriyle kamu yöneticileri ve sivil toplum örgütlerine de verilir.¹⁶²

Görüldüğü gibi Genelkurmay'ın bu brifinglerinin ana hedefi irtica ve irtica ile temellendirdiği Refah Partisidir. Brifingde verilen bilgiler ve yapılan değerlendirmeler tamamen RP ile ilgilidir. Delil olarak verilen bilgiler, o güne

¹⁶² Yüksel, a.g.e., s.111-112.

kadar kamuoyuna yansıyan olaylar ve konuşmalardır. Genelkurmay'ın bu toplantılarının bilimsel ve mesleki bir niteliği bulunmadığı, bunların tamamen Genelkurmay'ın uygulamakta olduğu hükümete karşı politik stratejinin bir aracı olduğu açıktır.

Silahlı Kuvvetler 28 Şubat MGK toplantısından itibaren hükümetin otoritesini sarsmaya ve sivil otoriteyi ikame etmeye dönük olarak bir askeri stratejiyi adım adım yürütmüştür. Silahlı Kuvvetler bu süreçte kendi anayasal görevini bir kenara bırakmış neredeyse ülkeyi fiilen yönetmeye, sistem içinde herkesin rolünü tayin etmeye başlamıştır. Silahlı Kuvvetler anayasaya aykırı olarak kendine biçtiği bu yeni görevini kolaylaştırabilmek için devletin diğer silahsız güç odaklarını da kendi yanına çekme çabası içine girmiştir. Yargı mensuplarına, gazetecilere, üniversite yöneticilerine verilmiş olan söz konusu brifingler bu gayretin bir parçasıdır. Dolayısıyla askeri politik bir stratejinin bir parçası olan bu toplantılarda objektif bilginin yer alması son derece zayıf bir ihtimaldir. Keza Genelkurmay brifinglerinde verilen bilgilerin teknik-uzmanlıkla bir ilgisi olmadığı da açıktır. Hiçbir demokraside Silahlı Kuvvetlerin uzmanlaşması beklenen iş bu değildir. Vatandaş olarak hiç kimse askerden kimin “iyi” kimin “kötü” olduğunu, neyin “çağdaş” neyin “çağdışı” olduğunu, “dincilik ve irticanın” ne olup olmadığını söylemesini beklememektedir, zaten bunu yapmaya yetkili de değildir.¹⁶³

İrtica brifinglerinde tüm katılımcılara aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığı Raporu olan “Siyasal İslam'ın Yayılması” başlığını taşıyan bir broşür dağıtılır. Bu rapora göre İran tüm İslam Dünyasını şeriata dayalı tek blok haline getirme ve Batı'ya karşı birleştirme çalışmaları yapmaktadır. İran için şeriata dayalı İslam Birliğinin oluşmasında ana ve temel engel, Müslüman ancak laik olan Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet yapısıdır.

Rapora göre İslam'ın siyasal yönden yayılımı Milli Görüşçüler tarafından yapılmaktadır. Türk ulusal kimliğini ve TC devletini tanımak istemeyen bu düşünce sahibi bölücü ve ayrılıkçı örgütler, laik TC'nin birlik ve

¹⁶³ Erdoğan, a.g.e., s.100-101.

bütünlüğüne karşı, nihai hedeflerinden önce birinci adım olarak, daha enternasyonal olan din kimliği altında ümmet toplumu oluşturma faaliyetlerini sürdürmektedirler. Raporda Milli Görüşçülerin bu faaliyetlerinin iki ana başlık altında analiz ve etüt edilmeleri öngörülmüştür. Birinci başlık geleceğin seçmen ve yöneticilerinin din eğitimi ile yetiştirilme ve yönlendirilmeleri, ikincisi gelir dağılımındaki adaletsizliğin irticai faaliyetlere etkisi üzerinedir.

Raporda Kuran kurslarında, imam hatip okullarında, yurtiçindeki ve yurtdışındaki yüksek öğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin sayıları ve bunların gelecekte seçmen kesimin ne kadarını oluşturacağı istatistiki bilgilere dayanılarak veriliyordur. Raporda; “Mevcut durumun ve anlayışın devam etmesi halinde 2000 yılı milletvekili genel seçimlerinde Milli Görüşçü partilerin din eğitilmiş seçmenin etkisi ile toplam oyların yüzde 34’ü ile tek başına iktidara gelerek, ülkede dine dayalı devlet düzenini kurabilecek her türlü değişiklikleri yapabilecekleri; 2005 yılı milletvekili genel seçimlerinde ise, yaklaşık 6 506 479 ilave din eğitilmiş seçmenin etkisi ile toplam oyların yüzde 66,94’ünü alarak, her konuda mutlak çoğunluğu elde edebilecekleri değerlendirilmektedir” deniliyordur.

Raporda gelir dağılımındaki dengesizliğin irticai faaliyetlere etkisi başlığı altında; “gelir dağılımındaki adaletsizliğin kısa vadede giderilemeyeceği, irticai gruplara yurt dışından ve içeriden sağlanan maddi yardımın devam edeceği, eğitim sisteminin sürdürülebileceği nazarı itibare alınarak, gelir dağılımındaki dengesizlik, işsizlik, Türk milletinin dinine, örf ve adetlerine bağlılığı, eğitim sisteminin yetersizliği, bazı komşu ülkelerin rejim ihraç faaliyetleri, irticacı siyasi örgüt, tarikat, vakıf ve derneklerin parasal kaynakları, yazılı ve görsel basın ve yayın, anayasal ve yasal mevzuattaki boşlukların, irticayı hedef alan siyasi gruplarca istismar edilerek, kullanılmaya devam edeceği göz önünde bulundurulmuştur” denilmektedir.

Kısaca raporda sorun doğrudan din eğitime ve yoksulluğa indirgenmekte ve ikisinin sonucu olarak Türkiye’nin şeriat devletine doğru sürüklendiği iddia edilmektedir. Raporu hazırlayanlara göre; Kuran kursları ve

imam hatip okulları gelir dağılımındaki dengesizlikten beslenerek mürteci yetiştiriyordur. Din eğitimi alanlar ve yoksul olanlar ileride laik Cumhuriyet'e kasteden rejim düşmanları olacaklardır. Böyle bir sonuçla karşılaşmamanın çaresi; "din eğitimi bütün alanları dikkate alarak kısıtlamak, din eğitimi arzını cazip olmaktan çıkartmak ve gerekirse din eğitimi yasaklamak" olarak görülüyordur.¹⁶⁴

Raporun asıl dikkat çeken tarafı raporun sonuç bölümündedir. Sonuç bölümünde; "1946 yılından itibaren çok partili demokrasiye geçiş ile birlikte din yeniden siyasete alet edilmeye başlamış ve bugünün çağdaş Türkiye'sinde ihmal edilmeyecek bir konuma gelmiştir" denilmektedir. Kısaca raporda; Cumhuriyet tarihinde 1946 yılında çok partili hayata geçilmesi ile laiklik karşıtı güçlerin geliştiği belirtiliyor ve bu laik Cumhuriyete yönelik tehdidi yaratan gücün doğrudan doğruya demokrasi olduğu vurgulanıyordu. Bu tespiti ve brifinglerde yapılan açıklamalara sivil siyasetten hiçbir itiraz gelmemiştir. Yargı mensupları, üniversiteler, medya ve sivil toplum örgütleri de aynı şekilde brifingler boyunca yapılan açıklamaların hiçbirine itiraz etmemiş, tam tersine bu sürecin gönüllü katılımcıları olmuşlardır.

Görüldüğü gibi 28 Şubat sürecinde bu brifinglerde yargı bağımsızlığı derin bir yara almıştır. Bu brifinglerde yargı suçlanmış ve baskı altına alınmıştır. Anayasa'nın açıkça; "hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz" şeklindeki 138/2. maddesi ihlal edilmiştir. Genelkurmay hakim ve savcıları çağırıp onları belli bir politik bakış açısından bilgilendirerek hakimlere talimat vermiş, açıkça hakimlere tavsiye ve telkinde bulunmuştur. 28 Şubat sürecinde hukuk devlet kavramı Cumhuriyet tarihi boyunca ilk kez bu denli tacize uğramış, ilk kez yargı mensupları ve yargı organları kendi üzerlerinde kurulan baskıya karşı bu derece dirençsiz, tavırsız ve ezik yaklaşmışlardır.

¹⁶⁴ Mümtaz'er Türköne, "28 Şubat Sürecinin Sivil Mimarları", **Zaman**, 1 Mart 2006.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Genelkurmay'ın tamamen tarafgir ve politik nitelikli bu toplantılarına katılan hakimlerin ve savcılarının tarafsızlıkları da çok ciddi şüphe altına girmiştir. Çünkü bir hukuk devletinde hakimler davalara politik önyargılarla bakamazlar, hakim karşısında herkes eşit olmalıdır. Bu brifinglerde yargıdan açıkça taraf olması beklenmiştir.

İrtica brifinglerini siyasilerin değerlendirişine geçerseniz; muhalefet partileri adı geçen brifingleri hükümeti suçlamanın ve kendilerini haklı göstermenin bir aracı olarak kullanmışlardır. Hükümeti kurmanın ve yıkmamanın kanuni yolları belli iken, askeri vesayet halini davetle hükümeti yıkmak gibi bir pozisyonun içine girmişlerdir.

ANAP lideri Mesut Yılmaz brifingle ilgili şu değerlendirmeyi yapar; "Buna brifing demek bence yerinde olmaz. Bu brifing, doğrudan doğruya hükümete yapılmış çok sert bir uyarıdır. Hatta buna muhtıra da diyebiliriz. Muhtıradan denilen Refahyol'un neden olduğu gidişe Genelkurmay'ın daha fazla seyirci kalamayacağıdır. Bu şimdiye kadar Türkiye'de ilk defa yaşanan bir durumdur. Hiç bu kadar aleni, bu kadar açık bir şekilde hiçbir hükümete böylesi uyarı yapılmamıştır. 12 Mart'ta bundan çok daha hafif bir muhtıra verilmişti. Ama o zamanki hükümet, o zamanki Başbakan yani şimdiki Cumhurbaşkanımız bundan gerekli sonucu çıkarmış ve derhal istifasını vermişti. Bu durumda muhatap olan otoritesini bu kadar kaybeden hükümetin artık bana göre gideceği hiçbir yer kalmamıştır. Yapılması gereken Başbakanın istifasını Sayın Cumhurbaşkanı'na sunmasıdır."¹⁶⁵

DSP lideri Bülent Ecevit de "Ortada acı ve açık bir gerçek var. İş işten geçmeden sorunlara çözüm üretmeliyiz" sözlerini sarfederek şunları söyler; "Rejim ve devlet daha çok yara almadan, böyle bir hükümet için, RP dışındaki tüm partiler, bir an önce el ele vermelidirler. (...) TSK, dün kullandığı deyimle, 'durumdan' nasıl bir 'vazife çıkardığını', bu ifadeyi kullanarak açığa vurmuştur. Asıl 'vazife' ise Meclis'teki büyük çoğunluğa ve özellikle de DYP'ye düşmektedir. DYP, bir gün bile yitirmeksizin, anayasal

¹⁶⁵ "Bal gibi muhtıra", **Sabah**, 15 Haziran 1997.

çerçeve içinde kendine düşen 'vazifeyi' yerine getirmelidir. Bu vazife, Refahyol Hükümeti'nden derhal çekilerek, bir ulusal uzlaşa ve çözüm hükümetinin önünü açmaktır."¹⁶⁶

DTP lideri Cindoruk ise, "Ordunun duyarlılığına katılmamak mümkün değil ama darbe gerektirmeyen bir durumla karşı karşıyayız"¹⁶⁷ diyerek sorunların parlamento ve sivil güçler tarafından çözülmesi gerektiğine vurgu yapar.

Ordu'nun görüşlerini desteklediğini en açık şekilde belirten değerlendirmeyi ise CHP lideri Deniz Baykal yapar. Baykal 17 Haziran'da CHP Meclis Grubu'nda yaptığı konuşmada şunları söyler; "Ordu, demokratik kitle örgütleri gibi çalışıp Refah'ın maskesinin indirilmesine katkıda bulundu. Demokratik rejimin kesintisine neden olmadan kamuoyunun baskısıyla bu sonucun (Refahyol'un yıkılması) alınmasını sağladı. Ordumuzun da kamuoyu oluşmasında katkısı olmuştur. Demokratik kitle örgütü gibi sıkıntıları topluma aktardı. Kurmayca planlanmış bir strateji doğrultusunda kamuoyunu aydınlattı." ¹⁶⁸

Radikal'de Mehmet Y. Yılmaz Baykal'a sert tepki göstererek şunları yazar; "Bizim aslan demokratlara da bu yakışıyor herhalde: Silahlı Kuvvetleri sivil toplum kuruluşu yerine koymak!... Meclis'teki siyasi partilerin ya da sivil toplum kuruluşlarının yapması gereken bir şeyi 'Silahlı Kuvvetler yaptı' diye sevinmek her şeyden önce demokrasiye ve halkın gücüne olan inançsızlığı ifade eder. Halkın gücüne bu denli güvenmeyen bir liderin Avrupa'dan hangi rüzgar eserse essin iktidara talip olmaya da hakkı olamaz."¹⁶⁹

Sabah'ta Cengiz Çandar da Baykal'ı şöyle tenkit eder; "Bu sözler muhalefetin iflasının gerekçesini, rejimin içine girdiği sıkıntıda muhalefetin payının iktidardan da fazla olduğunu kanıtlıyor. Bazı partilerin niçin bir türlü

¹⁶⁶ "Durum gerçekten acı", **Sabah**, 13 Haziran 1997.

¹⁶⁷ "Cindoruk: Bu sorunlar aşılar", **Sabah**, 13 Haziran 1997

¹⁶⁸ "RP'nin maskesini askerler indirdi", **Sabah**, 18 Haziran 1997.

¹⁶⁹ **Radikal**, 18 Haziran 1997.

"sandık"tan çıkamadığına ve bu kafayla çıkamayacağına da ışık tutuyor. Bu millet Silahlı Kuvvetleri'ni sever. Ama Silahlı Kuvvetler'in süngülerinin gölgesinde, silahlı gücü istismar ederek siyaset yapmaya kalkanları sevmez."¹⁷⁰

2.3.10. REFAHYOL Hükümeti'nin İstifası

Brifinglerin etkisi ve darbe söylentilerinin baskısı altında hükümet ortakları Erbakan, Çiller ve BBP lideri Yazıcıoğlu bir araya gelirler. Görüşmede Erbakan, Başbakanlığı Çiller'e devretmeyi kabul eder ve liderler arasında "ittifak zaptı" imzalanır. Buna göre Çiller'in Başbakanlığında kurulacak hükümete BBP'de güvenoyu desteği verecek ve üç partinin katılımı ile ulaşılan 282 milletvekili sayısı ile 276 olan güvenoyu sınırı aşılabacaktır.

Görüşmenin ardından DYP lideri Çiller; "Milletin dışında hiçbir organa teslim edemeyiz ülkeyi. Çözüm halktır, halkın iradesidir. Demokraside bütün kurumların kendi işlevlerini yapma gereği vardır. Her kurum kendi işini bilecek" diye konuşur. BBP lideri Yazıcıoğlu ise Demirel'e liderler zirvesi yapması çağrısında bulunur ve Silahlı Kuvvetleri siyasi parti gibi davranmakla suçlar.¹⁷¹

Brifinglerin ardından medyada RP'li Milletvekilleri Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve Halil İbrahim Çelik'in söz ve davranışlarını içeren kasetlere hergün bir yenisi eklenir. O günlerde bu kasetlerin arşivlerden bilerek çıkartılıp bazı televizyon kanalları aracılığıyla kamuoyuna yansıtıldığı ileri sürülür. Bu görüntülerin ardından komutanlar bu milletvekilleri hakkında suç duyurusunda bulunurlar. Daha sonra bu milletvekilleri RP'nin kapatma davasını etkileyeceği gerekçesiyle partilerinden istifa ederler.

Bu arada ABD'nin en etkin gazetelerinden New York Times'da, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in şu sözlerine yer verilir;

¹⁷⁰ Cengiz Çandar, "İyimser Bir Yazı", **Sabah**, 19 Haziran 1997.

¹⁷¹ Yüksel, **a.g.e.**, s.112.

“Hükümetle mücadeleye kesinlikle kararlıyız. Türk Anayasası çerçevesinde hareket ediyoruz. Anayasa’nın 2. maddesi bizim laik bir ülke olduğumuzu söylemektedir. 4’üncü maddesi ise bu maddenin kesinlikle değiştirilemeyeceğini söyler. Anayasa bize Türkiye’nin topraklarını ve Türkiye Cumhuriyetini koruma görevini vermiştir. ABD’de ya da İngiltere’de siyasi sistemi savunmak askerin görevi değildir, ama Türkiye’de bu görev bize yasa ile verilmiştir. Burada siyasi konularla uğraşmıyoruz, sadece anayasal sorumluluklarımızın gereğini yerine getiriyoruz. Yaklaşık 15 yıldır PKK ile mücadeleye öncelik verdik. Kimse bunu politikaya karışmak olarak nitelendirmedir. Şimdi ise laiklik karşıtlarına karşı mücadele veriyoruz. Bu konularla uğraşmamızın bizim sorumluluğumuz olmadığını söylemektedirler. Ancak Cumhuriyet’in tehlikede olduğunu görüyoruz, dolayısıyla harekete geçmeliyiz.”¹⁷²

Çiller’in RP ile yeniden hükümet kurmaya hazırlandığı günlerde DYP’li Turizm Bakanı Bahattin Yücel görevinden istifa eder. O günlerde istifalar nedeniyle Genelkurmay’ın bazı DYP’li milletvekilleri ile görüşerek hükümeti düşürmeye çalıştığı iddiaları gündeme gelir. TBMM kulislerinin neredeyse en önemli konusu darbe söylentileridir. Dönem içinde darbe tartışmalarının en üst seviyelere çıktığı gün takvim yaprakları 13 Haziran’ı göstermektedir. Dönemin İstihbarat Daire Başkanı Bülent Orakoğlu o gece darbe yapılmasından herkesin endişe duyduğunu kaydeder. Milliyet Gazetesi’nin 14 Haziran’daki haberinde ABD Dışişleri Sözcüsünün “Refahiyol bir hafta içinde çekilmezse darbe olasılığı var” sözlerine yer verilir.

DYP ve BBP ile imzaladıkları anlaşmaya güvenen Erbakan, 18 Haziran günü Çankaya Köşküne çıkar. Erbakan bir yılı bile dolduramadığı Başbakanlık koltuğundan istifa ederken, yeni hükümeti kurma görevinin Çiller’e verilmesini isteyerek, kurulacak hükümetin Meclis’te çoğunluk desteğine sahip olacağını garantisini, “RP, DYP ve BBP milletvekillerinin imzalarını içeren 282 kişilik listeyi” vererek gösterir ve Köşkten ayrılır. Bu

¹⁷² **Hürriyet**, 14 Haziran 1997.

arada siyaset kulislerinde RP'siz hükümet formülleri günler öncesinden konuşulmaya başlanmıştır.

Hükümet ortaklarının “havada ikmal” şeklindeki beklentilerinin aksine, 20 Haziran günü sürpriz bir kararla Cumhurbaşkanı Demirel, hükümeti kurma görevini Çiller'e değil, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verir. Böylece Refahyol Hükümeti son bulur.

“Ben görevimi yaptım” diyerek kendisini savunan Demirel'in yanında, Yılmaz ise “Bir devlet krizi yaşanıyor, hükümet ile ülkenin kurumları savaş halinde. Türkiye bu sınavı demokrasi içinde ve Meclis çatısı altında aşmalı” diye konuşur. Görev kendisine verilmeyen Çiller ise bunun bir “Çankaya darbesi” olduğunu savunur.¹⁷³

Medyanın bir kısmında Erbakan'ın istifası üzerine sevinç gösterisi olan başlıklar atılır. 19 Haziran'da Sabah gazetesinin manşeti “Hoca Devri Bitti” şeklindedir. Aynı gün Hürriyet'in manşeti ise “Refahsız Arayış”tır. O günlerde medyada Refahyol'un TSK'nın çabalarıyla yıkıldığı, Ordu'nun yeni bir Refah Partili hükümeti istemediğinden bahsedilir. İlerleyen günlerde de özellikle medyada DYP milletvekillerinden Tansu Çiller'in Başbakanlığında kurulacak yeni bir RP'li hükümete güvenoyu vermemeleri, istifa ederek Mesut Yılmaz Başbakanlığında kurulması planlanan Anasol-D hükümetine güvenoyu vermeleri açıkça istenir.

2.3.11. ANASOL-D Hükümeti Dönemi

Hükümeti kurma görevinin Mesut Yılmaz'a verilmesinin ardından Meclis'te RP dışında bir hükümet kurulması yönünde bir uzlaşa sağlanır. O günlerde birçok milletvekili partisinden istifa ederek ya başka partilere geçiş yapar ya da bağımsız olmayı tercih eder. Bazı gazetelerde “Başkent'te mebus pazarı kuruldu” yönünde eleştiriler yer alır. Demokrasinin sivil unsurları olan siyasi partiler, Meclis ve demokrasinin kendisi yapılan bir

¹⁷³ Yüksel, a.g.e., s.115-116.

askeri müdahaleyle yara almış ve dengeler bozularak milletvekillerinin nasıl davranacakları hususunda belirsiz bir ortam oluşmuştur.

İlerleyen günlerde ANAP ve DSP milletvekilleri ile DYP'den ayrılan milletvekillerinin kurdukları DTP'nin ortaklığında, CHP'nin de dışarıdan desteği ile kurulan ANASOL-D Hükümeti 30 Haziran günü görevine başlar.¹⁷⁴

Hükümetin ilk günlerinde gündeme “son yılların en büyük skandalı” diye nitelenen daha önce bahsettiğimiz “Köstebek Skandalı” damgasını vurur. Temmuz ayı başında bir basın toplantısı düzenleyen Eski İçişleri Bakanı Meral Akşener “TSK içinde belli bir grup cunta oluşmuştur ve darbe hazırlığına girişmiştir. Bu hazırlık Emniyet İstihbarat Dairesi tarafından ortaya çıkarılmıştır” iddiasında bulunur. Akşener basın toplantısında, “Batı Çalışma Grubu’nun örgütlenmesinin, hukuki dayanağı olmadığı yolunda ciddi endişeler ortaya çıkmaktadır” dedikten sonra konuşmasını şöyle sürdürür: “Çok önemli bir husus daha var. BÇG’nin varlığı hükümet tarafından ilk defa bu belge ile (Onbaşı Sarmusak’ın Emniyet’e verdiği evrak) öğrenilmiştir. Belge Cumhurbaşkanı tarafından Genelkurmay’a iletdikten sonra bu grup kamuoyuna deşifre edilmiştir. İrticaya karşı daha etkin mücadele amacıyla böyle bir organizasyona gidildiği ifade edilmektedir. Bizim Cumhurbaşkanı’na arzettiğimiz belgede ise grubun çalışmalarının irtica ile sınırlı kalmadığı açıkça görülüyordu. Her şey hukuk çerçevesinde olmuştur. Belge ve bilgiler hükümet hiyerarşisi içinde devletin en üst kademelerine iletilmiş ve gereğinin yapılması beklenilmiştir. Benim tarafımdan Başbakan’a sunulan belge Başbakan tarafından Cumhurbaşkanı’na arzedilmiş, oradan da gereği için Genelkurmay Başkanı’na ulaştırılmıştır. Burada sorulması gereken soru, yetkili merciler tarafından konu ile ilgili hangi işlemin yapıldığıdır. Şayet herhangi bir işlem yapılmamış, bir tedbir alınmamış ise, konuya TBMM’nin vaziyet etmesi gerekir diye düşünüyorum.”¹⁷⁵

¹⁷⁴ Yüksel, a.g.e., s.116.

¹⁷⁵ “Darbeyi haber aldık”, **Sabah**, 9 Temmuz 1997.

Meral Akşener'in "darbe iması" ile TSK'yı ithamı karşısında Ordu'dan tepkiler gelir. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya 9 Temmuz akşamı düzenlediği basın toplantısında BÇG hakkında açıklamalarda bulunur. Adı geçen grubun kurulmasının yasal olduğundan bahisle, Genelkurmay Başkanlığı'nın bundan haberi olmayabileceğini, Kuvvet Komutanlıklarında buna benzer gruplar oluşturulduğunu söyler. BÇG'nin 28 Şubat'tan sonra irticai faaliyetleri araştırmak için kurulduğu, bunun dışında bir görevi olmadığından bahseder. Ancak 9 Temmuz tarihli Milliyet gazetesinde Taha Akyol, "İstihbarat Savaşı" başlıklı yazısında Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın BÇG'nin "amacını biraz aşan çalışmalar yaptı" sözlerini sarfettiğinden bahseder.¹⁷⁶

İçişleri Bakanı Meral Akşener'in açıklamaları üzerine Genelkurmay'dan sert bir yazılı açıklama yapılır. Açıklamada Eski İçişleri Bakanı'nın "TSK'yı hedef alan bu kasıtlı tutum ve davranışları, kendisini yönlendirme durumunda olan bazı kişi ve çevreler tarafından organize edildiği izlenimi doğurmuştur" denilir. Ayrıca "TSK içerisinde hiçbir yasa dışı örgüt ve örgütlenme söz konusu değildir" görüşlerine yer verilir.

Medyada bu olay günlerce yazılıp çizilir. Aynı zamanda Genelkurmay Başkanlığı'nın Akşener hakkında "TSK Komuta kademesine iftira ettiği gerekçesiyle" savcılığa suç duyurusunda bulunulduğu yönünde haberler yer alır. Medyada bazı köşe yazarları BÇG'yi savunmaya ve varlığının korunmasını istemeye devam ederken bazıları da istihbarat faaliyeti sayılması gereken bir çalışmanın ilgili birimler atlanarak Ordu içerisinde oluşturulan özel bir grup eliyle yürütülmesinin bir kurum olarak Ordu'yu çok yıprattığını yazar.

Bu skandal daha öncede belirttiğimiz gibi Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Bülent Orakoğlu ile Onbaşı Kadir Sarmusak hakkında askeri mahkemede açılan davanın uzun süren bir yargılama süreci sonunda beraatle neticelenmesi ile son bulur.

¹⁷⁶ Taha Akyol, "İstihbarat Savaşı", **Milliyet**, 9 Temmuz 1997.

ANAP lideri Mesut Yılmaz Başbakanlığında kurulan Anasol-D Hükümeti 12 Temmuz'da 256 ret oyuna karşın, 281 oyla güvenoyu alır. DSP lideri Ecevit'in "ulusal uzlaşi hükümeti" adını verdiği yeni kabinede 21 ANAP, 11 DSP, 5 DTP'li milletvekili ile bağımsız Yalın Erez bulunur.

Başbakan Mesut Yılmaz güven oylamasının ardından yaptığı teşekkür konuşmasında şunları söyler; "Yüce Meclis, bir defa daha, inisiyatifin kendi elinde olduğunu ve milletin mukadderatına sahip çıktığını göstermiştir. Yüce Meclisin iradesine ipotek koymak mümkün değildir. Bugünden itibaren, Türkiye'de yeni bir dönem başlamaktadır. Bu yeni dönemde atacağımız ilk adım, her şeyin yeniden normale dönmesi olacaktır. 55'inci Hükümet gücünü milletin desteğinden ve Meclis'in iradesinden almaktadır. Uzlaşma, hoşgörü ve anlayış içerisinde çözülemeyecek sorun yoktur. Hükümetimizin yolu Büyük Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda çizdiği yol olacaktır." Bu arada medyada yeni hükümetin "Genelkurmay'ın isteği doğrultusunda kurulduğunu" ve "MGK kararlarını uygulayacak güdümlü ve vesayetçi bir hükümet" olduğu yönünde yorumlar yapılır. Bazıları bu hükümete "MGK hükümeti" veya "ordu destekli ulusal uzlaşi hükümeti" derken bazıları da bunun bir "Çankaya hükümeti" olduğunu belirtir. Görüldüğü gibi toplumsal güç dengeleri bozulmuş, korkutulmuş, emir-komuta zincirine dahil edilmiş, bir sivil inisiyatif ortadan kaldırılmıştır.

Hükümetin kurulmasının ardından DYP Kilis Milletvekili Doğan Güreş partisinden istifa eder. Yaşanan gelişmelerden RP ve DYP rahatsızdır. RP kapatma davası ile karşı karşıyadır. DYP ise artık 45 milletvekilinin istifasının ardından 90 sandalye ile Meclis'te temsil edilmektedir. Bu arada Temmuz ayı ortasında Çiller'in "CIA hesabına casusluk yaptığı" iddiasıyla Genelkurmay Askeri Savcılığında soruşturma açılır.¹⁷⁷

Yılmaz Hükümetinin gündeminde ise "boşalmış bir Hazine ve Cumhuriyet tarihinin en büyük bütçe açığının gerekli kıldığı zam yağmuru" vardır. Bunun yanı sıra 22 Temmuz günü Sekiz Yıllık Kesintisiz Temel Eğitim

¹⁷⁷ Yüksel, a.g.e., s.120-121.

Yasası, Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek Meclis'e sunulur. Ardından ANAP'ta bu tasarıya eleştiriler yükselir. Bunun üzerine 23 Temmuz'da yapılan grup toplantısında konuşan Mesut Yılmaz düzenleme içimize sinmedi yönündeki eleştirilere şu şekilde cevap verir; "Biz bir koalisyon hükümetiyiz. DSP'nin de CHP'nin de kabul edeceği, MGK'nın da benimseyeceği bir formül bulmak zorundayız. DSP'nin ve CHP'nin kabul etmeyeceği bir tasarımı nasıl hazırlayabilirdik? Şu anda bir dayatma ile karşı karşıyayız.(...) Ortaya koyduğumuz şeyi MGK'nın kabul etmesi gerekiyor.(...) Yakında seçim var. Bu bir geçiş dönemidir. İlk seçimde tek başına iktidara gelir hatamızı düzeltiriz."¹⁷⁸

Ecevit ve Baykal'da sekiz yıl kesintisiz tasarısını Meclis gruplarında değerlendirirler. Ecevit konuşmasında "Sekiz yıllık kesintisiz eğitim reformu, Cumhuriyet döneminin en önemli reformlarından biridir" der. Baykal ise konuşmasında sekiz yıl kesintisiz konusunda hükümeti MGK kararları ile tehdit edercesine, "Hükümet MGK kararlarının içinde mi, dışında mı?" diye sorar ve hükümetin net tavır belirlemesini ister. Erbakan ve Çiller ise bu tasarımı eleştirirler.¹⁷⁹

25 Temmuz günü yapılan ilk MGK toplantısında hükümete "irtica ile mücadelenin" devam ettiği belirtilir. Toplantı sonrasında "Rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirlerin kararlılıkla uygulanmasının gereği üzerinde tüm Kurul üyelerince görüş birliğine varıldığı" açıklanır. Aynı zamanda medyada MGK toplantısında, MGK'nın asker kanadının sekiz yıllık kesintisiz eğitime önümüzdeki öğretim yılında geçilmesi gerektiğini belirterek bu kararlardan kesinlikle ödün verilmeyeceğini vurguladıkları belirtilir.¹⁸⁰

Sekiz yıl tartışmalarına Cumhurbaşkanı Demirel'de katılır. Demirel 26 Temmuz'da yaptığı konuşmada siyasetin cami, okul ve kışlaya sokulmaması

¹⁷⁸ **Zaman**, 23 Temmuz 1997.

¹⁷⁹ **Milliyet**, 24 Temmuz 1997.

¹⁸⁰ **Milliyet**, 26 Temmuz 1997.

gerektiğini belirtir. Konuşmasında hiçbir rejimin kendi vatandaşının kendi aleyhine yetişmesine razı olamayacağını belirtir.¹⁸¹

Meclis, tatili erteleyerek sekiz yıllık eğitim yasasını çıkaracağını açıklar. Hükümetin “Eğitim Reformu” adıyla sunduğu sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasına muhalefet partileri sert tepki gösterir. RP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül, “Türkiye’deki eğitim sisteminin ideolojik nedenlerle ve imam-hatip düşmanlığı yüzünden büyük bir çıkmaza sürüklenmeye çalışıldığını” belirtir.

Türkiye’nin bir çok yerinde bu sekiz yıllık kesintisiz eğitim yasasına karşı protesto eylemleri düzenlenir. İlk büyük protesto eylemi, 29 Temmuz günü Başkent Ankara’da Kızılay Meydanı’nda gerçekleştirilir. Olaylı geçen eylemde hükümet, Cumhurbaşkanı ve medya sert eleştirilere maruz kalır. Eylemler medyada geniş yer bulur. Bu arada polisin eylemcilere “hoşgörülü davrandığı” iddiaları polis-asker çekişmesini bir kez daha gündeme getirir.

30 Temmuz günü bir basın toplantısı düzenleyen RP Genel Başkan Yardımcısı Gül, sekiz yıllık eğitimin kesintisiz olmasını “basın destekli sivil-asker bürokrasi ve sol partilerin dayatması” diye niteler. Gül, “Bunu ancak ara rejim ürünü hükümetler yapar. Yarın halkın karşısına gidecek olan hiçbir iktidar bunu yapamaz” diye konuşur.¹⁸²

Ağustos ayı aynı zamanda 28 Şubat kararlarına imza atan komutanların emekliye ayrılma zamanıdır. Yüksek Askeri Şura’nın 1 Ağustos günü Başbakan Yılmaz başkanlığında başlayan toplantısında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi emekliye ayrılır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı’na 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı’na Donanma Komutanı Oramiral Salim Dervişoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanlığı’na MGK Genel Sekreteri Orgeneral

¹⁸¹ **Zaman**, 27 Temmuz 1997.

¹⁸² Yüksel, **a.g.e.**, s.121-123.

İlhan Kılıç, Jandarma Genel Komutanlığı'na Üçüncü Ordu Komutanı Orgeneral Fikret Özden Boztepe atanır. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir ise aynı görevde kalır. Toplantıda ayrıca, 73'ü "irticacı" olmak üzere, 76 subay ve astsubayın da ordu ile ilişkisi kesilir.¹⁸³

Emekliye ayrılan Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, daha sonra 28 Şubat MGK toplantısı öncesi ve sonrasında yaşananları gazeteci Yavuz Donat'a verdiği bir röportajda anlatır. Röportajda Oramiral bir durum değerlendirmesi yaparak şunları söyler; "Son aylarda biz grup olarak, yani komuta kademesi olarak bir misyon üstlendik... Bizim üstlendiğimiz misyonun iki ayağı vardı: Birincisi, irticanın bir tehlike olduğunun Türk toplumu farkına varmalıydı. İkincisi, bu işi asker değil, siviller çözmeliydi. Sivil toplum... Örgütler... Siyaset ...Yani silahsız kuvvetler."¹⁸⁴

2.3.11.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Temel Eğitim Kanunu

Sekiz yıllık eğitim kanun tasarısı 13 Ağustos'ta Meclis Plan ve Bütçe komisyonundan geçer. Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit tasarının komisyonda kabul edilmesini şöyle yorumlar; "Kesintisiz temel eğitim tasarısının TBMM'de kabul edilmesi, ölümünden sonra Atatürk'ün bir büyük zaferi olacak. Böylece, çocuklarımızın sömürülmesi artık son bulacak, eğitimde birlik ilkesi yeniden dirilecek, inanç özgürlüğü ile laiklik yeniden birleşecek."¹⁸⁵

"Karşı çıkanlar umurumda değil. Siyasi hayatım sona erse de sekiz yıl zorunlu eğitimi çıkaracağım" ¹⁸⁶ diyen Mesut Yılmaz ise, sekiz yıl kesintisiz karşı çıkanları şöyle eleştirir; "Gıdaları cehalet olan, karanlık olan insanlar elbette aydınlıktan rahatsız olacaklardır. Karanlığa alışmış yarasaların güneşi

¹⁸³ Yüksel, a.g.e., s.124.

¹⁸⁴ "Tehdit sona ermedi", *Milliyet*, 13 Ağustos 1997.

¹⁸⁵ *Posta*, 14 Ağustos 1997.

¹⁸⁶ *Zaman*, 10 Ağustos 1997.

gördüklerinde duydukları huzursuzluğu bu insanların yüzlerinde görmek mümkündür.”¹⁸⁷

CHP lideri Deniz Baykal ise, sekiz yılın Meclis komisyonundan geçmesini şöyle yorumlar; “Bu yasanın çıkması bizim tek başımıza iktidar olmamızdan çok daha önemlidir.”¹⁸⁸

28 Şubat Kararları’nın en önemli maddesi sayılan sekiz yıllık zorunlu kesintisiz temel eğitim “maratonu”, TBMM’de 15 Ağustos günü başlayan ve gece yarısına sarkan görüşmelerden sonra yapılan oylama ile son bulur. İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu ile Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı; tasarının tümü üzerinde yapılan oylamada 244’e karşı 275 oyla kanunlaşır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde eğitim sisteminde yeni bir döneme işaret eden “Eğitim Reformu” yasa tasarısı 12 gün ve 9 gecelik bir çalışmanın sonunda kabul edilir. Oylamada iktidar 12, muhalefet 16 “fire” verir. 29 milletvekili ise oylamaya katılmaz.

İlköğretimi kesintisiz sekiz yıla çıkaran yasayla; İmam Hatiplerin, Anadolu Liselerinin, Meslek Teknik Okullarının ve özel okulların orta kısımları kapatılır. RP’liler yasaya büyük tepki gösterirler. Bazı illerde protesto eylemleri yapılır.¹⁸⁹

Sekiz yıllık kesintisizin kanunlaşması medyanın bir kısmında destekleme içeren manşetlerle duyurulur.¹⁹⁰ Bu yasanın “Ordunun bastırması” sonucu çıkarıldığına dair değerlendirmeler yapanlar da vardır.

Gazeteci yazar Mehmet Barlas Sabah gazetesinde yer alan yazısında bu durumu şöyle değerlendirir; “Bugün ‘8 yıllık kesintisiz eğitim’i, ne yazık ki,

¹⁸⁷ **Sabah**, 14 Ağustos 1997.

¹⁸⁸ **Zaman**, 15 Ağustos 1997.

¹⁸⁹ Yüksel, **a.g.e.**, s.125-126.

¹⁹⁰ “Sekiz Yıl Zaferi”, **Milliyet**, 17 Ağustos 1997.

siyasal gerginliğin tartışmalı konularında biri haline getirdik. Hepimiz biliyoruz ki, '8 yıllık eğitim', siyasal partilerin, eğitimcilerin ve sivil toplumun çağrıları üzerine, ivedilikle girmedi gündemimize. 'Cumhuriyet'in irtica tehdidi altında bulunduğunu düşenen komutanlar, 'durumdan vazife' çıkardı. Bunun sonunda, 28 Şubat tarihli MGK toplantısında, siyasi kesime de bir 'görev' verildi. Bu görevi kabul eden Yılmaz-Ecevit-Cindoruk üçlüsü, Demirel'in yardımı ile bir koalisyon kurdular. Şimdi TBMM'de oylanan '8 yıllık kesintisiz eğitim', işte bu görevin, öncelikli gündem maddesi yaptığı bir mesele. Keşke meseleyi, sivil topluma özgü serbest tartışma sürecine sokabilseydik. 'Hafifletilmiş darbe' ortamında, 'eğitimi' de, siyasi kan davalarına konu etmeseydik."¹⁹¹

Medyada bazı yazarlar bütün bu olup bitenlerden sonra sekiz yıl eğitim meselesine ve imam hatip okullarına teknik, verimlilik ve bilimsellik açısından hiç bakılmadığını, olaya sadece ideolojik ve siyasi bir bakış açısı ile yaklaşıldığını belirtirler. Sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim için ciddi bir hazırlık yapıp yapılmadığı, eğitim kalitesinin bu durumda nasıl olacağı, diğer meslek okulları ve liselerin sınıf ve öğretmen sayısının yeterli olup olmadığı bu süreçte gerektiği gibi tartışılmadığına değinirler.

Meclisin tatile girmesinin ardından gündemin en önemli konusu yaşanan ekonomik sorunlar ve Güneydoğu sorunu olur. Bu süreçte IMF ile görüşmeler başlar.

Eylül ayı başına Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı'nın sözleri damgasını vurur. "İrtica endişemiz aynı dozda sürüyor" diyen Karadayı'ya Başbakan Yılmaz "Toplumsal gerginlik had safhada. Şişenin kapağını zor kapattık. Biraz daha zorlarsak şişe alttan patlar" yanıtını verir. Yılmaz artık söylemlerinde Batı Çalışma Grubu'nun gereksizliğine de değinir. Yılmaz, "BÇG, Refahyol anayasal görevini yerine getirmediği için kuruldu, şu anda hükümet bu görevinin bilincindedir. İrtica ile mücadele bizim işimizdir.

¹⁹¹ Mehmet Barlas, "Eğitimi de Tartışılmaz Konular Arasına Sektük", **Sabah**, 16 Ağustos 1997.

Dolayısıyla BÇG gibi özel örgütlere gerek kalmamıştır”¹⁹² der. Bütün bu olup bitenlere rağmen BÇG’nin varlığını sürdürdüğü, “irtica tehlikesi” devam ettiği sürece de sürdüreceği haberleri medyada yer almaya devam eder. Hatta Anasol-D hükümetinin icraatlarını bile BÇG’nin yönlendirdiğine dair haberler çıkar.

Yılmaz bu hükümet döneminde Susurluk’un tamamen aydınlığa kavuşturulacağını, “Susurluk bombasının 15 gün içinde patlayacağını”¹⁹³ söyler ancak ilerleyen günlerde bu söylemlerinin gerçekleşmediği görülür.

Bu arada Cumhurbaşkanı Demirel’de “başkanlık sistemi” önerileriyle dikkatleri üzerine çeker. Ancak Demirel’in bu teklifine siyasi parti liderleri mesafeli yaklaşır. Eylül ayının son günlerinde gündemde ekonomi ile ilgili yeni yasa ve düzenlemeler ile Kıbrıs sorunu vardır. Ekim ayının ilk haftasında Meclis yeniden mesaiye başlar. Cumhurbaşkanı Demirel TBMM açılış konuşmasında “devlette reform” isteğini dile getirir.

İzleyen günlerde DYP lideri Çiller hükümete ve orduya yönelik eleştirilerini sürdürür. RP ise o günlerde kapatma davasının savunma hazırlıkları ile meşguldür. Anayasa Mahkemesi’ne savunmasını sunan RP, savunmasında laikliğe vurgu yapar ve Başsavcı Vural Savaş’ı eleştirir. Savaş ise eleştirilere “RP’nin kapatılması Anayasa Mahkemesi’nin yapacağı en şerefli hizmet olacaktır”¹⁹⁴ diyerek cevap verir. Gözler RP’nin kapatılmasıyla ilgili davaya çevrilmişken Refahyol döneminde açıklamalarıyla dava açılan RP’lilere cezalar gelir. Ankara DGM Şükrü Karatepe’yi, 10 Kasım’daki açıklaması nedeniyle “halkı din farkı gözeterek kin ve nefrete tahrik”ten bir yıl hapis cezasına çarptırır. Çok geçmeden ikinci karar “Kudüs Gecesi” için çıkar. Bekir Yıldız, “Hizbullah’a yardım ve yataklıktan” üç yıl dokuz ay, “halkı

¹⁹² **Zaman**, 11 Eylül 1997.

¹⁹³ **Zaman**, 16 Ekim 1997.

¹⁹⁴ **Sabah**, 6 Ağustos 1997.

din ve mezhep farkı gözeterek düşmanlığa tahrik”ten 10 ay hapis cezasına çarptırılır.¹⁹⁵

Ekim ayında üniversitelerin açılmasıyla birlikte türban sorunu yine gündeme gelir. İstanbul başta olmak üzere pek çok ilde “başörtüsüne özgürlük” eylemleri yapılır.

21 Ekim günü gündeme CHP lideri Baykal’ın açıkladığı Kanal 7 dosyası girer. İddiaya göre RP’li belediyeler kamu kaynaklarını “cihat” amacıyla her ay Kanal 7’ye parasal yardım yaparak kullanıyorlardır. Daha sonra bu iddialara yenileri eklenir. Gazete manşetlerinde günlerce belediyelerle ilgili yolsuzluk iddiaları yer alır. Usulsüz ihale ve krediler hakkında soruşturmalar açılır.¹⁹⁶

2.3.11.2. Milli Güvenlik Siyaset Belgesinin Kabulü

Ekim ayında yapılan MGK toplantısının gündeminde değişen bölge ve dünya koşullarına göre yeniden düzenlenen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi vardır. Bu belge ile Siyasal İslam’ın Türkiye için tehdit olduğu ve mücadele edilmesi gerektiği resmi devlet politikası haline getirilir. Toplantıda ayrıca OHAL uygulaması, Ege ve Kıbrıs konusunda meydana gelen son gelişmeler değerlendirilir.¹⁹⁷

Genelkurmay Başkanlığı tarafından sürdürülen Milli Askeri Stratejik Konsept’in oluşturulması çalışmalarından sonra yapılan iç düzenlemeler 31 Ekim günü gerçekleştirilen bu MGK toplantısında MGSB’nin kabulü ile sonuçlanır. Böylelikle 18 Kasım 1992 tarihli MGSB yeni iç ve dış koşullar dikkate alınarak güncelleştirilir ve böylece Türkiye’nin birinci öncelikli tehdit unsuru olarak irtica ve bölücülük eş değer kabul edilir.

¹⁹⁵ Yüksel, **a.g.e.**, s.128-129.

¹⁹⁶ Yüksel, **a.g.e.**, s.129-130.

¹⁹⁷ Yüksel, **a.g.e.**, s.130.

Bakanlar Kurulu'nun 18 Kasım 1992 tarihinde onayladığı bir önceki MGSB'de "Bölücü terörist faaliyetler Türkiye'nin karşı karşıya olduğu tehdit neveleri içinde birinci önceliği olan ve partiler üstü bir anlayışla ele alınması gereken mahiyette ve bir devlet sorunu olarak" görülmüştür. Bu belgede ise "Bazı İslam devletlerinde geliştirilip desteklenen şeriat düzenine dayalı İslami tehditin laik devlet düzenine karşı ciddi bir tehlike teşkil ettiği" belirtilir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun milli güvenlik siyasetinin işleyişini daha iyi anlamak için 31 Ekim 1997 tarihinde değiştirilen bu MGSB'nin içeriğine bakmak yeterlidir. 2 kitap ve 10 ekten oluşan 14 maddelik bu belge iç ve dış tehdit değerlendirmesinin yanı sıra özelleştirme, AB'ye üyelik, adalet mekanizması, mahalli ve kültürel özelliklere yönelik politikaları da bir tür devlet hükmüne bağlamaktadır.

31 Ekim'de gerçekleştirilen MGK toplantısında değiştirilen bu MGSB'nin 4 Kasım 1997 tarihli gazetelerde yayınlanan özet metni şöyledir; "Son Milli Güvenlik Kurulu'nda kabul edilen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) ile Türkiye'nin birinci öncelikli tehdit unsuru olarak irtica ve bölücülük eşdeğer kabul edildi. Dış tehdit unsuru olarak birinci öncelik Yunanistan ve Suriye'ye verilirken, siyasal İslam'a da dikkat çekildi. "Kamusal alana kaymamak üzere mahalli ve kültürel özelliklerin geliştirilmesi" gerektiğine işaret edilen MGSB'de devletin yeniden yapılanması gerektiği vurgulandı. İlk kez "ölkücü mafya" da tehdit unsurları arasında sayıldı.

Bakanlar Kurulu'nda bugün (4 Kasım) görüşülecek ve "Gizli Kararname" halini alacak MGSB, iki kitapçık ve 10 ekten oluşuyor. Bakanlar Kurulu'nun bugünkü toplantısında sadece iki kitapçık dağıtılacak ve bunların kararname haline çevrilmesi sağlanacaktır.

Devletin, bundan böyle uygulayacağı politikasını belirleyecek olan MGSB, kararname halini aldıktan sonra, "bundan böyle hiçbir yasa, genelge, yönetmelik buna aykırılık" taşıyamayacaktır. Kamu kuruluşları MGSB ile belirlenen çerçeve dışında hareket edemeyecektir.

Devletin gizli Anayasası olarak kabul edilen MGSB ile Türkiye'nin zaafiyetleri, hassasiyetleri ve güç dengeleri yeniden ele alındı. MGSB'nin hazırlığına ilk olarak Refahyol Hükümeti döneminde başlandı. Bu dönemde Genelkurmay, Emniyet Genel Müdürlüğü ile birlikte Refahyol'un Bakanlarına, “Tehdit önceliklerinizi bildirin” isteminde bulundu ve gelen yanıtlar değerlendirildi.

Refahyol Hükümeti gittikten sonra, Anasol-D Hükümeti'nin iç ve dış güvenlikle ilgili önemli bulunan bakanlıklarına aynı sorular yeniden yöneltildi. Hatta bazı bakanlarla özel toplantılar yapıldı. Bunun sonucunda hazırlanan ve MGK'da ittifakla kabul edilen bazı düzenlemeler ve yenilikler şöyledir:

- Bölücü ve irticai faaliyetler, eşit ve birinci derecede önceliklidir.
- Siyasal İslam, Türkiye için tehdit unsuru olmaya devam etmektedir.
- Türk milliyetçiliği bazı kesimlerce ırkçılığa dönüştürülmek istenmektedir. Ülkücü mafya bundan yararlanmak istemektedir. Bu da bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.
- Aşırı sol yine tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Ancak bir yumuşama içinde olduğu görülmektedir.
- Türk Cumhuriyetleriyle ilişkiler daha da güçlendirilmeli ve bu ülkelerin yönetimlerinin gücünün korunmasına destek olunmalıdır.
- Yunanistan'la ilişkilerde tehdit algılanmasına dikkat edilmelidir. Türkiye'nin bir tercihi olmamasına karşın, Yunanistan ile bir çatışmanın çıkabileceği gözden kaçırılmamalıdır.
- Yunanistan ile çıkabilecek bir çatışma halinde, Suriye de Türkiye ile çatışmaya girebilir.
- Türkiye'nin komşusu olan ülkelerle ilgili önceki değerlendirmeler aynen korunmalıdır.

- Kamusal alana kaymamak koşuluyla mahalli ve kültürel özelliklerin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Adalet ve devletin yönetim sistemindeki eksiklik ve aksaklıklar acilen giderilmelidir.
- Türkiye'nin Batı'ya dönük yüzünde hiçbir değişikliğe gidilmemelidir.
- Türkiye'nin AB'ye tam üyelik konusundaki hedefi korunmalıdır. Ancak bazı Avrupa ülkelerinin bu konudaki olumsuz tutumları göz ardı edilmemelidir.
- (Hürriyet gazetesinin notu: Bu maddeyi devletin hassasiyet yaratan çok gizli bir kararı olması dolayısıyla yazamıyoruz.)
- Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesine yönelik, özelleştirme de dahil ekonomik çabalar artırılmalıdır.”¹⁹⁸

Görüldüğü gibi bu belgede geçen konular koşullara göre değişen toplumsal taleplere göre ivme kazanan esas olarak siyasi otoriteye ve TBMM'ye ait alanlardır. Daha doğrusu siyasete ilişkin konulardır. Bir siyasi partiden diğerine göre değişiklik gösterebilecek hususlardır. Siyasi partilerin toplumsal talepleri siyasi kararlara dönüştürme, yani demokrasi işlevi göz önüne alınırsa bu belge tam tersi bir akışı getirmekte, devletin siyaset üzerindeki egemenliğini ifade etmektedir.¹⁹⁹

Bu belgenin gizli bir kararnameye dönüşmesi ve bağlayıcı bir nitelik kazanacak olması, 28 Şubat sürecinde ülkenin içinde bulunduğu koşullar, yaşanan ağır militerleşme hali dikkate alınırsa, bu denklemi daha koyu bir hale getirdiği görülür. Bundan böyle uygulanacak politikaları MGSB ilkelerinin belirlenmesi, yasama, icra ve idari faaliyetlerin bu belgeyle uyum taşıması zorunluluğu, devletin, devlet üzerinden Silahlı Kuvvetlerin idarenin faaliyet

¹⁹⁸ “İşte Tarihi Değişiklikler”, **Hürriyet**, 4 Kasım 1997.

¹⁹⁹ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.90.

alanına ve TBMM'nin özgür iradesine doğrudan, sistematik ve yasal bir müdahalesine gönderme yapmaktadır.²⁰⁰

Bu aşamada şunu belirtmek gerekir; bu belgeyi hazırlama yetkisi Başbakan'a ait olsa da, fiilî olarak belgenin hazırlanmasındaki inisiyatif ve yetki Silâhlı Kuvvetler'e aittir. Belgeye ilişkin çalışma görüldüğü gibi önce Genelkurmay karargâhında yapılmakta ve başında TSK'nın Komuta kademesini oluşturan 15 orgeneralden birisinin bulunduğu MGK Genel Sekreterliği'nde son haline çevrilmekte, MGK üst kuruluna sunulmakta ve daha sonra Başbakan tarafından neredeyse zorunlu olarak onaylanmaktadır. Başbakan'ın verdiği bu güdümlü talimat sonrasında ve bu talimata göre MGKB'nin uygulama noktalarını belirleyen Milli Strateji Belgesi oluşturulmakta, içinde tehdit değerlendirmelerinin de yer aldığı MASK hazırlanarak Askerî Şura'ya getirilmekte tekrar Başbakan'ın onayına sunulmaktadır.²⁰¹

Nitekim 1997 ilkbaharında Silahlı Kuvvetler MASK'ta yaptığı değişiklikle ülkeye yönelik tehdit değerlendirmesinde ilk sırayı iç tehdiye vermiş ve iç tehditle özellikle irticai hareketler ve iktidardaki Refah Partisi kastedilmiştir. Askerî Şura'da Başbakan Erbakan kendisinin ve partisinin kastedildiği bu metni daha önce de belirttiğimiz gibi onaylamak zorunda kalmıştır.

Ali Bayramoğlu'na göre meseleye milli güvenlik kavramının alanı, Milli Güvenlik Kurulu'nun yetki ve görevleri, Milli Siyaset Politikası ve Belgesi'nin işlevleri açısından bakıldığında, özellikle 28 Şubat günlerinde oynadıkları rol dikkate alındığında "kavram, kurul ve politika"dan oluşan bu üçlünün Türkiye'nin "yönetici üçlüsü" olduğu ortaya çıkmakta ve bu durum asker tarafından da açıkça ifade edilmektedir.²⁰²

²⁰⁰ Bayramoğlu, **a.g.e.**, s.232.

²⁰¹ Bayramoğlu, **a.g.m.**, s. 91.

²⁰² Bayramoğlu, **a.g.m.**, s.91.

Devletin tüm kurum ve kuruluşlarının politika ve icraatları üzerinde bağlayıcılığı bulunan bu belgenin onaylanmasının ardından Genelkurmay Başkanlığı devletin üst düzey bürokratlarına “Türkiye’nin Jeopolitik Yapısı, İç ve Dış Tehditler” adıyla brifingler vermeye başlar. 10 Aralık 1997 günü Başbakanlık Müsteşar Yardımcıları, Genel Müdürleri ve Daire Başkanlarından başlayan brifingler diğer bakanlıklar düzeyinde daha sonra devam eder. MGK’nın yapısı, işlevi ve tarihçesinin de anlatıldığı bu brifinglerde, MGSB’nin hazırlanmasının önemi vurgulanarak “Devletin milli güvenlik siyasetini içeren resmi belge” diye tanımlanmaktadır. Belge bundan sonra kurulacak hükümetleri ve devletin geleceğini bu ilkelere uyma şartına bağlamaktadır. Görülmektedir ki; söz konusu belge belirli bir dönemin belirli eylemleri ile sınırlı kalmamış, sürekli bir toplumsal yapılandırma projesi haline getirilmiştir.

Öte yandan, ANASOL-D Hükümeti döneminde, “Rejim aleyhtarı irticai faaliyetlerle mücadele” için Başbakanlık bünyesinde “Başbakanlık Uygulamayı Takip ve Koordinasyon Kurulu” ya da kamuoyunda bilinen adıyla “Sivil Çalışma Grubu” da kurulur.²⁰³ Bu kuruluş BÇG’nin asker görüntüsüne paravan teşkil edecek bir yapılandırmayı içermektedir.

2.3.11.3. Temiz Toplum Eylemleri

Susurluk Skandalı’nın birinci yıldönümünde “Temiz Toplum” yürüyüşleri düzenlenir. Sivil toplum örgütleri, milletvekilleri ve sanatçılar bu eylemlere destek verir. Olayın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen “devlet, mafya, siyaset” üçgeninde yaşanan karanlık ilişkiler aydınlanamaz.

Gündemin diğer konuları ise hükümetin ilk gününden beri gündemde olan “enflasyonla mücadele” başta olmak üzere ekonomik sorunlar, alınacak

²⁰³ Yüksel, a.g.e., s.132.

önlemler ve açılacak paketlerin içeriğidir. AB ile üyelik görüşmeleri ise gündemin diğer bir konusudur.²⁰⁴

Özel radyo ve televizyon kuruluşlarına frekans tahsisi, Kasım ayının MGK toplantısında masaya yatırılır. Toplantıdan sonra yapılan açıklamada, “devletin Anayasamızda belirtilen vazgeçilmez, temel niteliklerine ve bu konudaki uyulması zorunlu hükümlerine aykırı yayın yapan kuruluşlara karşı gerekli her türlü önlemin en kısa sürede alınmasının uygun olacağı konusunda görüş birliğine” varıldığı ifade edilir. Açıklamada rejim karşıtı yayın yapan radyo ve televizyon kuruluşların bulunduğu ve bunlara karşı en kısa zamanda önlemler alınması gerektiğinin altı çizilir.²⁰⁵

Anasol-D hükümeti kurulduktan sonra medyada “irtica” ve “MGK haberleri” artık eskisi kadar yer almaz. Refahyol döneminde her ay sonu MGK toplantıları yapılmasına bir hafta kala medyada hükümetle askeri karşı karşıya getirici, tahrikçi yayın ve manşetler atılırken Anasol-D hükümeti kurulduktan sonra MGK toplantıları sebebiyle bu manşetlerin hiçbiri atılmaz. Hatta denilebilir ki, toplum bu toplantıların varlığından bile haberdar olmaz. Toplantılar gazetelerin iç sayfalarında “cılız, önemsiz haberler” olarak verilir.

Anasol-D kurulduktan sonra medyada “diyet borcu ödeme”, “rant bölüşümü” ve “devletin hortumlanmasına” dair haberler sıkça yer almaya başlar. Bu süreçte medyada Doğan ve Sabah grubunun Refahyol döneminde alamadığı teşviklerin Anasol-D hükümeti döneminde yeniden verilmeye başlandığı yazılır. Aynı zamanda bu medya gruplarının vergi borçlarının ertelendiği ve bu medya gruplarına düşük faizli, uzun vadeli fon kaynaklı kredilerin verildiği belirtilir. Refahyol döneminde sadece kültür ürünleri ile sınırlandırılan promosyon yasağının Anasol-D döneminde delindiği, medyanın beyaz eşya promosyonuna başladığı görülür. Siyasi paylaşım ve rejim sorunlarının altında, büyük bir ekonomik paylaşım sorununun varlığı da böylece su üstüne çıkar.

²⁰⁴ Yüksel, a.g.e., s.133.

²⁰⁵ Yüksel, a.g.e., s.133-134.

Anasol-D hükümeti döneminde bir çok köşe yazarının gazetelerinden uzaklaştırıldığına şahit olunur. Özellikle hükümeti eleştiren bazı köşe yazarları ya görevlerinden alınır ya da gazeteleri tarafından sözlü uyarı alırlar. Bu durumun mağdurlarından olan, gazetesinden uzaklaştırılan Mehmet Barlas verdiği bir röportajda şunları söyler; “Gazete yönetiminden bir arkadaş ‘yazdığınız yazınızda Sabah gazetesinin hükümetle olan bütün ticari ilişkilerini boğduğunuz için yazılarınıza son verildi’ dedi...Bu düşünce hürriyetine vurulmuş bir darbedir.”²⁰⁶

Kapatma tehlikesiyle karşı karşıya olan RP’nin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan 6 Aralık 1997 günü Siirt’te bir konuşma yapar ve Ziya Gökalp’e ait olduğunu söylediği bir şiir okur. Bu konuşma üzerine Diyarbakır DGM, TCK’nın “Halkı sınıf, din, ırk ve mezhep veya bölge farklılıkları gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek” suçunu tanımlayan 312. maddesinden dolayı hakkında soruşturma başlatır. Yargılama sonunda Erdoğan 10 ay mahkumiyet kararı alır. Karar 23 Eylül 1998’de Yargıtay tarafından onaylanır ve dört ay hapis yatmak üzere Erdoğan 27 Mart 1994 seçiminin ardından oturduğu İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı koltuğundan ayrılır. Altı yıl sonra ise Erdoğan’a Milletvekilliği ve Başbakanlık yolunu, mahkumiyet kararı aldığı konuşmayı yaptığı Siirt’te yenilenecek genel seçim açacaktır.²⁰⁷

11 Aralık günü Meclis’te yapılan oylama ile Susurluk Skandalı’na adı karışan DYP milletvekilleri Mehmet Ağar ve Sedat Bucak’ın dokunulmazlıkları kaldırılır. Aynı gün yapılan YAŞ toplantısında “aşırı dinci” 55 subay ve astsubay ile “uyuşturucu, adam kaçırma, çek senet tahsiline adı karışan” 7 subay ve astsubayın ordu ile ilişkisi kesilir.

Ardından gündeme AB’nin Lüksemburg zirvesi gelir. Zirvede Türkiye’nin AB üyeliğini isteyen ülkeler ile istemeyenler karşı karşıya gelir. Başbakan Yılmaz bu gelişmeler üzerine “tam üyelik kararının geri

²⁰⁶ **Zaman**, 12 Ekim 1997.

²⁰⁷ Yüksel, **a.g.e.**, s.134-135.

çekilebileceği” açıklamasını yapar. Zirvenin ardından 17 Aralık günü 4 günlük bir ABD ziyareti düzenler. ABD Başkanı Bill Clinton ve Yardımcısı ile görüşür. IMF ve Dünya Bankası Başkanlarıyla görüşmeler yapar. Aynı günlerde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Karadayı’da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ile bir araya gelir.²⁰⁸ Türkiye’nin uluslararası arenada zedelenen görüntüsünün yeniden düzeltilmesi çalışmaları yapılır.

Bütün bu gelişmeler sürecinde; kapatma davası süren RP cephesinde ise “Refah’ın yedeği” nitelemesiyle suçlanan Fazilet Partisi’nin (FP) kurulması çalışmaları vardır.

Yılın son MGK toplantısında ise terörle mücadele kapsamında ekonomik, kültürel, sosyal önlemler alınması gerektiği konusu gündeme gelir. MGK Genel Sekreterliği’nin gündeme getirdiği bir rapor çerçevesinde de İslami sermayeye kayıt dışı para akışını sürdürdüğüne dikkat çekilir. Resmi açıklamada toplantıda “Türk boğazlarının seyrüsefer güvenliği”, “AB ile ilişkiler” ve “Kıbrıs konusundaki son gelişmelerin değerlendirildiği” ifade edilir.²⁰⁹

2.3.11.4. Refah Partisi’nin Kapatılması

Anayasa Mahkemesi, sekiz aylık yargılama sonunda RP hakkında merakla beklenen kararını 16 Ocak 1998 günü açıklar. Yekta Güngör Özden’in yaş haddinden emekliye ayrılmasının ardından yerine seçilen Ahmet Necdet Sezer’in Başkanlığında kapatma davasını görüşen mahkeme, ikiye karşı dokuz oyla, “Refah Partisi, laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri saptandığından kapatılmıştır” kararını alır. Toplam yedi ay 25 gün süren yargılama sonunda alınan karara göre RP, “laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı eylemleri nedeniyle Anayasa’nın 68 ve 69. maddeleriyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası’nın 101. maddesinin (b) bendi ve 103’üncü maddenin birinci fıkrası gereğince” kapatılmıştır. Bununla birlikte beyan ve eylemleri nedeniyle

²⁰⁸ Yüksel, a.g.e., s.136.

²⁰⁹ Yüksel, a.g.e., s.137.

partinin kapatılmasına neden olan Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan ve İbrahim Halil Çelik'in milletvekillikleri, Anayasanın 84'üncü maddesinin son fıkrası hükmü gereğince sona erdirilir.

Ayrıca bu milletvekilleri ile Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Şükrü Karatepe'nin Anayasanın 69'uncu maddesinin sekizinci fıkrası gereğince beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamayacaklarına da karar verilir. Kararın gerekçesi daha sonra Resmi Gazete'nin 21 Şubat 1998 tarihli sayısında yayınlanır. Resmi Gazete'de yayınlanan gerekçeli kararda bir kez daha "laik Cumhuriyet rejiminin nitelikleri" belirtilir. Muhalefet şerhi koyanlar ise, devletin tanımını ve niteliğini tartışmaya açarlar. Mahkeme kapatma kararıyla birlikte 9 Ocak 1998'de aldığı bir ara kararla da Siyasi Partiler Yasası'nın 103. maddesinin 2. fıkrasını iptal eder. Böylece "odak olma" kavramının çerçevesi genişletilerek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na "bölücü ve şeriatçı partilere" karşı "otomatik olarak dava açma izni" verilir.²¹⁰ Verilen bu izin Türkiye'nin gelecek yıllarına da damgasını vuracaktır.

Dünya basını karara geniş yer ayırır. The New York Times, "Türkiye demokrasisini yaraladı"; Belçika basını, "RP bu kez zor toparlanır"; Rusya Moscow Times, "Laiklerin geçici zaferi"; İngiliz The Independent, "Erbakan'ın siyasi yaşamını bitiren karar"; İran gazeteleri ise "Karar İslamiyete baskı" yorumlarında bulunur. Dış tepkiler genel olarak, "Türkiye'de parti kapatılmasının çok partili demokratik sisteme olan güvene zarar verdiği" şeklindedir.

Genelkurmay Karargahı'nda bir araya gelen üst düzey generallerin katıldığı değerlendirme toplantısına ise Radikal Gazetesi yer verir. Toplantıda Komutanlar bir ülkede yasaların hakim olduğunu ve onların uygulandığını belirterek, şunları ifade eder: "Eğer Türkiye bir hukuk devletiyse, RP Anayasa ve yasalara karşı bir dizi suç işlemiştir. Verilen karar da bunun doğal

²¹⁰ Yüksel, a.g.e., s.139-140.

sonucudur. Zaten siyasal İslamın uygulandığı bütün ülkelerde kan gövdeyi götürmektedir. Bu ülkenin her zaman sahibi vardır ve sonuçta beklenen olmuştur. Bu Atatürkçüler'in zaferidir.”²¹¹ Ülkenin sahibi olup olmaması ile devlet-millet ayrımı olguları birleştiğinde, millettten ayrı olan devletin milletin dışında ve millete karşı korunması gibi toplum oluşturulmasında kabul edilemeyecek bazı ön kabuller, Türkiye'nin siyasetini çıkmaza sürükleyen en önemli unsurlardır diyebiliriz.

22 Ocak 1998 günü yılın ilk MGK toplantısının gündeminde ise resmi açıklamaya göre; “AB'nin Lüksemburg Kararları karşısında Türkiye ile KKTC arasındaki özel ilişkilerin geliştirilmesi yolunda hükümetçe başlatılan çalışmaların her alanda sürdürülmesi üzerinde görüş birliğine varıldığı” ifade edilerek, “Hazar-Kafkas enerji havzasının petro-stratejik analizi ve enerji nakil hatları projesi hakkındaki çalışmaların Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması uygun bulunarak, bu görüşün Bakanlar Kurulu'na bildirilmesine” karar verildiği vurgulanır. Terörle mücadele, AB ile ilişkiler ve Kıbrıs konusundaki son gelişmeler diğer gündem maddeleridir. Toplantıda ayrıca, Türkiye üzerinden Avrupa ülkelerine insan kaçakçılığı olaylarında Türkiye'nin üs olarak kullanılması ve bu olaylar bahane edilerek Türkiye aleyhine başlatılan siyasi amaçlı kampanyaların önlenmesi için gerekli önlemlerin alınması üzerinde görüş birliğine varıldığı belirtilir.

RP'nin kapatılmasının ardından milletvekillikleri sona eren RP'li milletvekilleri hakkında hızla dava açma süreci başlar. Partinin malvarlığının tasfiyesi konusunda da inceleme başlatılır. Yeni kurulan FP, bağımsız milletvekillerinin katılımıyla Meclis'in ana muhalefet partisi haline gelir.²¹²

²¹¹ **Radikal**, 18 Ocak 1998.

²¹² Yüksel, **a.g.e.**, s.139-141.

2.3.11.5. Kapatma Davası Sonrası Yaşanan Gelişmeler

26 Şubat tarihinde yapılan MGK toplantısında ise 6 ilde devam etmekte olan OHAL uygulamasının 4 ay daha uzatılmasına karar verilir. Toplantıda Birleşmiş Milletler kararlarının uygulanması konusunda BM ile Irak arasındaki durum değerlendirilir. Yabancı ülkelerde öğrenim gören Türk öğrencilerin durumu ve sorunları konusunda MEB tarafından hazırlanmış bir rapor kurula sunulur ve görüşülür. Toplantıda ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki sağlık hizmetleri konusunda kurula bilgi sunulur. Kurulda dönemin önem arz eden dış politik gelişmeler ile Kıbrıs Sorunu ve Yunanistan'la ilişkilerde gözden geçirilir.

Mart ayında hükümet ile ordu arasındaki ilişkilerin gerildiği bir süreç yaşanır. Genelkurmay 16 Mart'ta yapılan YÖK toplantısında hükümeti atlayarak rektörlere bir brifing verir, türban yasağının devamı sağlanır. Ertesi günde Cumhurbaşkanı Demirel'e irtica konulu bir brifing daha verilir. Verilen bu brifingler toplumsal/siyasal hayatı yönetme ve yönlendirme içerikli olduğundan 28 Şubat'ın sürekliliği sağlanmış olmaktadır.

Gündemde ise ara rejim tartışmaları yaşanır. Gazetelerde askerin hâlâ rahatsız olduğu, irticanın ülkede birinci tehdit olmaya devam ettiği, üzerinden bir yıl geçmesine rağmen sekiz yıllık temel eğitim yasası dışında MGK'nın 28 Şubat kararlarından hiçbirinin uygulamaya konmadığı, hükümetin türban yasağı konusunda taviz verdiği, kapatılan RP'nin FP'ye dönüşmesine göz yumduğu için MGK'nın 27 Mart 1998 tarihli toplantısında askerin hükümete uyarı yapacağı ve bütün bu konuları gündeme getireceği üzerinde durulur.

Yaşanan bu gelişmelerden rahatsız olan Başbakan Mesut Yılmaz 17 Mart'ta yaptığı ANAP Meclis Grubu konuşmasında şunları söyler; "27 Mart'taki MGK toplantısında eğer bir dayatma gerekecekse, o dayatmayı ben yapacağım. İrtica ile mücadele hükümetin görevi. Her şeyin başı da hükümettir. Askerin onca başarılı görevi var, irtica bizim işimiz. Ben orduya irtica ile mücadele görevi vermedim. Hükümet kurulduktan sonra Batı

Çalışma Grubu'na ihtiyaç olmadığını, lağvedilmesi gerektiğini söyledim. Başbakanlıktaki Takip Kurulu görevini hassasiyetle sürdürüyor. Üzerimize gelenler olabilir. Ama sağlam durmalıyız. Siz sağlam durursanız ben çizgimi sürdüreceğim. Höt dendiğinde kaçanların ülkeye de, devlete de yararı yoktur.”²¹³

Bu konuşma medyada geniş yankı bulur ve manşetlerde Yılmaz'ın askere rest çektiği yazılır. Yılmaz'a cevap gecikmez. Genelkurmay Başkanlığı 20 Mart'ta bir çok gazetenin “Ordu'dan Yılmaz'a muhtıra gibi cevap” başlığıyla duyurduğu sert bir bildiri yayınlar. Bildiride isim vermeden Başbakan Yılmaz protesto edilir. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı ve Kuvvet Komutanları yaptıkları ortak açıklamada şunları söylerler; “ Makamı, konumu ve görevi ne olursa olsun, hiç kimse kişisel menfaatleri ve siyasi ihtirasları uğruna, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni yasal görevi olan ülke güvenliğine yönelik bölücü ve irticai gelişmelere karşı mücadele azminden vazgeçirecek, zayıflatacak, tereddüte düşürecek veya kararlılığını gölgeleyecek hiçbir tavır, tutum, beyan ve telkinde bulunamaz.” Yılmaz açıklamanın yapıldığı akşam katıldığı bir televizyon programında geri adım atarken askerlerin bu tepkisini demokratik bulduğunu açıklar.²¹⁴

Yılmaz'ın sözlerine karşın, sivil toplum örgütleri yine harekete geçer. TÜRK-İŞ, DİSK, TİSK, TOBB ve TESK'ten oluşan beşli sivil girişim, ordunun, laik ve demokratik cumhuriyetin teminatı olduğunu ve onun yıpratılmasına izin verilmeyeceğini açıklar. 46 sivil toplum örgütü de 28 Mart günü Ankara'da “İrticaya karşı omuz omuza” sloganıyla bir miting düzenler.²¹⁵

27 Mart tarihinde yapılan MGK toplantısında “28 Şubat tarihinde Bakanlar Kurulu'na bildirilen tedbirlerin uygulanma durumu” gözden geçirilir. Toplantıda bir kez daha 28 Şubat Kararları'na dönük kararlılık ifade edilir. Türk milletini çağ dışı bir yaşam tarzına mahkum etmek isteyen azınlık bir

²¹³ Hamit Karalı, **Medya İmparatorluğu, İhtilaller, İhaleler ve 28 Şubat'ın Kutsal İttifakı**, İstanbul, Truva Yayınları, 2005, s. 234.

²¹⁴ Karalı, **a.g.e.**, s. 234.

²¹⁵ Yüksel, **a.g.e.**, s.143.

grubun temsil ettiği zihniyetle mücadele için gerekli iyi niyet ve iradenin mevcudiyetinin memnuniyetle müşahade edildiğinin bildirildiği MGK açıklamasında, din ve vicdan hürriyetinin inanç sahibi vatandaşlar tarafından en geniş anlamda kullanılmakta olduğu, bu hürriyetlerin kısıtlanmasının söz konusu olamayacağı belirtilir. Açıklamada şu görüşlere yer verilir: “Ancak, halen bazı kişi ve kuruluşların, halkımızın kutsal din duygularını istismar ederek, şahsi nüfuz ve siyasi çıkar sağlama çabalarını sürdürdükleri, rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınan yasal tedbirleri istismar ederek İslam dinine karşı alınmış gibi göstermek istedikleri ve bu yönde çeşitli faaliyetler içinde bulundukları saptanmıştır... Demokrasinin temeli olan laiklik ilkesinin gereği olarak dini inançların devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı konusunda da tam bir görüş birliğine varılmıştır... Bazı kişi ve kuruluşlar tarafından açık veya kapalı bir şekilde, yasaları hiçe sayarak, rejime yöneltilen faaliyetlerin hoşgörü ile karşılanmasının bu kişi ve kuruluşları cesaretlendireceği, bu nedenle öncelikle mevcut yasaların kararlılıkla uygulanması, ayrıca yasalardaki değişikliklerin ve bu mücadele ile ilgili hazırlanan yeni yasaların Meclis’ten süratle çıkarılmasının önem taşıdığı hususlarında görüş birliğine varılmıştır.”²¹⁶

CHP’nin dışarıdan desteklediği Anasol-D hükümeti bir yandan iplerin ordu ile gerildiği ve diğer yandan yolsuzluk tartışmaları arasında bir buçuk yıllık iktidarından sonra, Türkbank ihalesine fesat karıştırıldığı iddiasıyla Başbakan Yılmaz hakkında verilen gensoru karşısında hükümetten desteğini çeken CHP oylarıyla düşer, 11 Ocak 1999 günü görevinden ayrılır.

Yerine kurulan DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit Başbakanlığındaki 56. azınlık hükümeti, 18 Nisan 1999’da yapılan erken genel seçime kadar iktidarda kalır. Bu hükümet sırasında PKK terörünün ele başı Abdullah Öcalan, Kenya’da ele geçirilerek ülkeye getirilir.

18 Nisan 1999’da yapılan seçimler sonrasında RP’ye oranla daha yumuşak bir siyasal çizgi izleyen ve daha sonra kapatılacak olan FP yüzde

²¹⁶ Yüksel, a.g.e., s.142-143.

15, DYP yüzde 12 ve ANAP yüzde 13 oy alırken, MHP yüzde 18 ve DSP yüzde 22 oyla patlama yapar. Rejimin en köklü partilerinden CHP ise aldığı yüzde 8’lik oyla barajın altında kalarak parlamentoya giremez. Seçimlerden sonra DSP-MHP ve ANAP koalisyon hükümeti kurulur.²¹⁷

28 Şubat sürecini başlatan generaller ya görev sürelerini doldurdukları için emekli olurlar ya da YAŞ tarafından zamanı geldiğinde emekliye sevk edilirler. Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, o güne kadar “16 yıldır kimseye verilmeyen” devlet şeref madalyası ile onurlandırılır. Madalyayı veren Cumhurbaşkanı Demirel, Karadayı’ya nişan verilmesinin demokrasiye olan inancından kaynaklandığını söyler.²¹⁸

Öte yandan Ordu’daki 28 Şubat ruhu devam eder. Genelkurmay eski Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu’nun “28 Şubat gerekirse bin yıl sürecek” sözleri, bu sürecin TSK’da yerleşik bir politika olarak benimsendiğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Cumhurbaşkanı Demirel’in söylediği şu sözlerde bu yargıyı destekler niteliktedir; “Zaten bu (28 Şubat) bir süreçtir. Bunları bir defada uygulayıp bitirmek mümkün değil. Çünkü, 18 maddelik bu tedbirler dediğimiz kararların önemli bir kısmı mevcut kanunların uygulanmasını öngörmektedir. Mevcut kanunların uygulanması bir günde yapılıp, ondan sonra bitecek cinsten değil ki...”²¹⁹

Zaman içinde 28 Şubat sürecini konu alan pek çok yazı yazılır ve kitap yayınlanır. Dönemin komutanlarının pek çoğu köşesine çekilir. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, emekli olduktan sonra 25 Haziran 2000 günü vefat eder. Dönemin ünlü isimlerinden bazıları parti kurma çalışmaları ile anılır, bazılarının adı ise Cumhurbaşkanlığı’na aday adaylığı ile duyulur. Ülkede yeniden seçimler yapılır ve iktidarlar değişir.

²¹⁷ Yüksel, a.g.e., s.143-144.

²¹⁸ **Hürriyet**, 7 Ağustos 1998.

²¹⁹ Yüksel, a.g.e., s.144.

16 Mayıs 2000’de görev süresi sona eren Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in yerine bu göreve 10. Cumhurbaşkanı olarak Ahmet Necdet Sezer seçilir.

Anayasa Mahkemesi, 22 Haziran 2001 günü FP’nin temelli kapatılmasına karar verir. Eylem ve beyanlarıyla partinin kapatılmasına neden olan Nazlı Ilıcak ve Bekir Sobacı’nın milletvekilliklerinin düşürülmesi de kararlaştırılır. Merve Safa Kavakçı, Bekir Sobacı ve Mehmet Sıla’ya ise siyasi yasak getirilir. Mahkeme, partinin RP’nin devamı olma iddiasını oy çokluğuyla reddeder, ancak laiklik ilkesine aykırı faaliyetlerden dolayı temelli kapatılmasına oy çokluğuyla karar verir. Gerekçeli karar, 5 Ocak 2002 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanır.²²⁰

3 Kasım 2002 günü gerçekleştirilen seçim ise koalisyon hükümetleri dönemine son verir. RP ve daha sonra kurulan FP kökenli önemli isimlerin ön plana çıktığı yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), girdiği ilk seçimde aldığı yüzde 34,28’lik oy oranı ile birinci parti olma başarısını gösterir. Meclis’te yer alabilen tek muhalefet partisi ise yüzde 19,39’luk oy oranı ile CHP’dir. Seçim sonrasında Meclis’e temsilci gönderemeyen ANAP, DYP ve MHP liderleri siyasetten çekildiklerini açıklarlar.

18 Kasım 2002 günü Başbakanlık görevini, siyasi yasağı nedeniyle seçime katılamayan parti lideri Recep Tayyip Erdoğan yerine, parti üyelerinden Abdullah Gül devralır. Yasaklılık süresinin sona ermesinin ardından Erdoğan, 9 Mart 2003 günü yapılan Siirt Milletvekili Yenileme Seçimi ile milletvekili olmaya hak kazanır. Bunun üzerine 14 Mart günü Gül, görevi Genel Başkanı Erdoğan’a devreder. Siyaseten yasaklılık süresi son bulan, kapatılan RP’nin lideri Erbakan ise, 20 Temmuz 2001’de FP’nin kapatılmasının ardından “Milli Görüş çizgisinde” kurulan Saadet Partisi’nin,

²²⁰ Yüksel, a.g.e., s.146-147.

11 Mayıs 2003 günü gerçekleştirilen ilk Genel Kurul’undan sonra partinin Genel Başkanı olarak siyaset sahnesindeki yerini yeniden alır.²²¹

Bütün bu gelişmeler yaşanırken Susurluk Skandalı, türban tartışması, yolsuzluklar ve ekonomik kriz konuları dönem dönem ve tekrar tekrar gündeme gelmeye devam eder. AB’ye tam üyelik yolunda hazırlıklarını sürdüren ülkede, 2001 yılı içinde Anayasa’nın MGK’yı düzenleyen 118’inci maddesi ve ardından da AKP Hükümeti döneminde 2003 yılı Temmuz ayında da MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu, çoğu bakımdan “reform” ya da “devrim” niteliğinde görülen yapılan düzenlemelerle günümüzdeki şekline kavuşur. Yapılan bu düzenlemelere tezimizin birinci bölümünde değinilmiştir.

²²¹ Yüksel, **a.g.e.**, s.147-148.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

28 ŞUBAT MÜDAHALESİNİN NEDENLERİ- SONUÇLARI VE GÜNÜMÜZE ETKİLERİ

3.1. 28 ŞUBAT SÜRECİNDE MGK VE SÜRECİN DİĞER AKTÖRLERİ

1980 sonrası Türkiye’de demokratik siyasal sistemle ilgili en önemli tartışmalardan biri Ordu’nun siyasetteki etkili konumu olmuştur. Ordunun bu etkinliğinin en önemli aracı bilindiği gibi Milli Güvenlik Kurulu’dur. 1961 Anayasası ile anayasal geleneğimize yerleşen bu kurul, yönetimdeki ağırlığını her askeri müdahale sonrası arttırmıştır. Milli Güvenlik Kurulu, 12 Eylül darbesinin ardından konumunu daha da sağlamlaştırmıştır. Özellikle doksanlı yıllarda MGK devlet siyasetinin saptanmasında neredeyse en etkili güç olarak görülmeye başlanmıştır.

Batı ülkelerinde MGK benzeri kuruluşlar milli güvenlik konularında sivillere sadece danışmanlık hizmeti sunarken, bizde ise MGK çok geniş bir hareket alanına ve neredeyse yürütme organı üzerinde bir takdir yetkisine sahiptir. Eğitimden ekonomiye, kültür politikalarından dış politikaya kadar çok geniş bir alanda söz söyleyebilecek konumdadır. Bir çok konuda yönetim mekanizmasına müdahale etmekte ve çeşitli şekillerde siyasal yapıyı etkilemektedir. Bunun en açık ve doğrudan örnekleri 28 Şubat sürecinde görülmüştür.

24 Aralık 1995 seçimleriyle başlayan ve 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisi’nin kapatılmasına kadar süren döneme 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı ve bu toplantıda alınan kararlar damgasını vurmuştur. 28 Şubat süreci olarak adlandırılan bu dönem Türk demokrasi tarihinde önemli bir dönemeç olduğu kadar MGK’nın ve MGK kararlarının siyasi hayatımızdaki yerini, yönetim ve siyaset üzerindeki belirleyiciliğini ve etkilerini vurgulaması açısından da önemli bir dönemdir.

Anayasamızın 118. maddesine göre üyelerinin yarısı asker kişiler olan Milli Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı'nın başkanı olduğu bir danışma organıdır. Yani Milli Güvenlik Kurulu icrai karar almaya yetkili bir organ olmayıp, milli güvenlik siyasetinin tespiti konusunda Bakanlar Kurulu'na "görüş bildirmek"le görevlidir. Yani milli güvenlik siyasetini belirlemeye yetkili olan organ doğrudan doğruya milli güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan Bakanlar Kurulu'dur, Milli Güvenlik Kurulu'nun rolü istişari ve dolayısıyla ikincildir (talidir).

Anayasal durum bu iken 28 Şubat sürecinde MGK'nın bu sınırları aştığını görebiliriz. MGK bu süreçte sivil siyasete etkili bir müdahale aracı olarak kullanılmıştır. Bu kuruma bu süreçte yeni anlamlar yüklenmiştir. 28 Şubat zaten demokrasinin şekil olarak ve askeri vesayet altında çalışmaya devam eden kurumlarından güç almaya çalışan bir müdahaledir. Bu kurumların en başında da MGK gelir. Bu süreçte MGK gibi anayasal kurumlara yeni işlevler yüklenmiş, kullanılmış ve siyasi karar hiyerarşisi bozulmuştur. Hükümete sadece milli güvenlikle ilgili konularda yardımcı olması gereken bir danışmanlık müessesesi olan MGK bu süreçte çıkarılmasına ön ayak olduğu kanunlar ve yönetmeliklerle adeta hükümet düzeyinde icrai ve idari bir kurum haline dönüşmüştür.

Bunun ilk somut örneği olarak Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliğini gösterebiliriz. 9 Ocak 1997 tarihinde çıkartılan ve altında Erbakan ve Çiller'in imzası bulunan bu yönetmelik 28 Şubat askeri vesayet sistemine yönelik, olağan dönemlere ilişkin kalıcı etkiler bırakacak en keskin yasal adımdır.

Bir başbakanlık genelgesiyle uygulamaya konduğu andan itibaren bu yönetmelik, MGK üzerinden devlet işleyişini hiçbir istisnaya yer bırakmayacak bir şekilde askere teslim eden bir mantık içermektedir. Bu yönetmeliğin ayrıntılı analizini tezimizin ikinci bölümünde yaptığımız için burada daha fazla bu konuya girmiyoruz.

Özetle şunu söyleyebiliriz ki, bu yönetmelikle yasal ve toplumsal hareketler kriz tanımı içine sokulmuş ve hangi hareketlerin ne zaman krize işaret ettiğinin tespitini askere bırakmış, kriz halinde denetim ve idareyi tümüyle askere devretmiştir. Aşırı yetkili ama sorumsuz askeri otorite modelinde ve askerlerin özerk alanının genişlemesinde BKYM bir zirve noktadır.

Bu yönetmeliğin çıkarılmasından bir buçuk ay sonra yaşanan 28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısı ve bu toplantı sonrası açıklanan bildiri ve “uygulanması gereken” 18 maddelik tedbirler paketi tarihi öneme sahiptir.

Medya günler öncesinden Şubat ayındaki bu MGK toplantısının çok uzun ve tartışmalı geçeceğini yazmıştır. Çok sert ve militarist manşetler atılmış adeta MGK toplantısındaki askerlerden sivil iktidardan hesap sorması istenmiştir. Sadece Şubat ayındaki MGK toplantısı değil, Refahyol döneminde bu tarihten sonra yapılan tüm MGK toplantıları öncesinde, toplantı sırasında ve toplantı sonrasında bu tür keskin, sert manşetler atılmış, hem yerli basın hem de yabancı basın artık bu toplantıları temel malzeme olarak bekler hale gelmiştir.

Askerin siyasetteki etkinliğinin her geçen gün artmasına ve bu durumun her kesimde doğal karşılanmasına paralel olarak MGK toplantılarına ve bu toplantılar sonrasında alınan kararlara bu süreçte daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. MGK toplantıları günler öncesinden beklenmeye başlanmış, bazı sorunlar toplantıda tartışılıp çözülmek üzere ertelenmeye, toplantı sonrası alınan kararlar o konulardaki nihai ve icrai kararlar olarak sunulmaya ve hatta bazı sorunlar yargı organlarından ve yöneticilerinden önce MGK'ya ve MGK Genel Sekreterine iletmeye başlamıştır. Ancak bu toplantılarda sorunlara çözüm üretilenmemiş, karşılıklı sağlıklı bir dialog kurulamamıştır. Bu durumda akla sorunlara karşılıklı olarak çözüm aramak niyetinden çok bir tarafın dayatma niyetinin olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

28 Şubat 1997 tarihli MGK toplantısında beklenildiği gibi bir ilk yaşanmış Türk siyasal hayatında ilk kez bir MGK toplantısı tam sekiz saat kırk beş dakika sürmüştür. Medyaya yansıyan bilgilerden ve toplantıya ilişkin yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere çok gergin geçen bu toplantıda MGK'nın askeri kesimini oluşturan kuvvet komutanları Refahyol hükümetinin bazı icraatlarından duydukları rahatsızlıkları dile getirirler. Bu toplantıdan öncede hükümetten duydukları rahatsızlıklarını çeşitli şekillerde yansıtan komutanlar bu toplantıda kendilerini rahatsız eden konuları tek tek sıralarlar ve hükümete uygulanması gerektiğini belirttikleri onsekiz maddelik bir tedbirler paketi iletirler.

Bu gergin toplantı sonrasında muhtıra niteliğinde bir MGK bildirisi yayınlanır. Tavsiye niteliği taşıması gereken bir MGK bildirisinde ilk kez “yaptırım” uygulanacağına dair ifadeler yer alır. MGK toplantısında hükümet komutanlar tarafından açık bir dille uyarılır. Daha sonraki günlerde bu MGK toplantısında kabul edilen kararların uygulanması konusunda hükümete her kesimden baskılar artar.

Anayasa ve idare hukuku açısından MGK'nın hükümetçe ve diğer idari makamlarca “uygulanması gereken” herhangi bir kararı söz konusu olamazken, bu tür icrai kararları ancak Bakanlar Kurulu kendisi isterse alabilirken, bu süreçte hükümete 28 Şubat tarihinde alınan MGK kararlarını uygulaması konusunda her kesimden baskılar yapılır.

28 Şubat tarihli MGK toplantısı ardından alınan kararların uygulanıp uygulanmadığını takip etmeyi asker bizzat kendine görev edinir, MGK Genel Sekreteri bu konuda yetkili kılınır.

Aynı zamanda muhalefet partileri de hükümete MGK kararlarını uygulama konusunda askerlerin yanında yer alarak, hükümetin kararları uygulaması veya hükümetten çekilmesi gerektiği hususunda baskı yaparlar.

Kararların hükümet tarafından uygulanmadığını, Refahyol hükümetinin kurulmasından itibaren irticanın ve “irticai sermaye”nin büyüyerek tehlike

oluşturduğunu savunan Ordu, Nisan 1997'den itibaren medya, yargı organları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarına bu konularda brifingler verir. Brifinglerde Türkiye Cumhuriyeti için birinci öncelikli tehdidin artık irtica olduğu vurgulanır ve Milli Güvenlik Stratejik Konseptin değiştiği belirtilir. Bu brifinglerde Ordu'nun Cumhuriyeti koruma ve kollama görevleri hatırlatılarak gerekirse müdahaleye hazır olduğu söylenir. Brifinglerin dinleyicilerden kabul görmesi ve medyanın bu süreçte kamuoyunu hükümete karşı olma konusunda yaptığı yönlendirmelerin etkisiyle halkın oylarıyla iktidara gelmiş partilerin kurmuş olduğu Refahyol hükümeti baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalır.

Bu süreçte hükümetin attığı her adım sorgulanırken ve hükümete muhalefet edildiği görülürken ordunun bu süreçteki duruşu sorgulanmaksızın meşru kabul edilerek hareket edilir.

28 Şubat süreci demokrasimizin yara aldığı bir süreçtir. Bu süreçte irtica tehdidi gerekçesiyle kişi hak ve özgürlüklerinin yok sayıldığı, hukuk devletinin sorgulandığı hatta demokrasinin bir tehlike olarak görüldüğü söylenebilir.

28 Şubat sürecinde Türkiye hem varlığı iyice açığa çıkan hem de geliştirilen ve perçinlenen bir milli güvenlik ideolojisinin esiri konumuna düşmüştür. Sanki sürekli bir savaş hali varmış gibi her mesele, en basitinden en karmaşığına, bir güvenlik meselesi olarak görülmüş veya o hale getirilmiştir. Bunun pratikteki sonucu olarak milli güvenlikle ilgili olduğu ilan edilen konular tartışılmamış, dondurulmuş ve donuklaştırılmıştır. Aslında milli güvenliğin dokunulmaz ve tartışılmaz alanına sokularak tabulaştırılmak istenen konuların hemen hepsi demokratik dialog ve müzakereye açık olması gereken konulardır ve hemen hepsinde meseleye milli güvenlik açısından bakmayanların bürokratik milli güvenlikçilerin tezlerini çürütecek karşı tezler ve deliller vardır; ama ne yazık ki, adil ve dürüst bir tartışmanın önü güvenlik gerekçesiyle kesilmiş, hatta resmi bürokratik görüşü eleştirmeye cesaret edenler bazen baskıyla, tehditle ve siyasallaşan mahkemeler yoluyla

susturulmuştur. Türkiye’de milli güvenlik adına ve uğruna yapılanların savaş sırasında bile uygulanabilir olmadığını söyleyebiliriz.¹

Bir milli güvenlik ideolojisinin inşasından daha vahimi, bu ideolojinin ana mimarı ve tatbikatçısının üniformalı bürokrasi olmasıdır. Bu ideolojinin cisimleştiği asıl ve tek yer-platform MGK değil, ondan evvel MGK Genel Sekreterliği’dir. MGK Genel Sekreteryası üniformalı bürokratların doğal görev alanı gibi görülmüş ve asıl bu sekreteryaya aracılığıyla silahlı bürokrasi ulusal güvenlik adına kamusal ve özel hayatın neredeyse her alanında egemenliğini tesis etme yolunda kararlı bir şekilde ilerlemiştir. 28 Şubat sürecinde şu açık gerçeği görüyoruz ki; egemen milli güvenlik algılaması gizlenemeyecek bir soruna dönüşmüştür.²

Bu sorun Avrupa Birliği ilerleme raporlarında da önemli bir yer teşkil etmiştir. Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Avrupa Birliği Komisyonu’nun 1998 Yılı Düzenli Raporunda MGK’nın milli güvenlik politikasının oluşturulması ve uygulanmasında çok önemli bir rol oynadığı, ayrıca geniş kapsamda siyasi konuları ele aldığı belirtilmiştir. MGK kararlarının hukuken bağlayıcı olmadığı, fakat hükümetin siyaseti üzerinde çok etkili olduğu kaydedilerek, “Bu kurumun varlığı, temel demokratik yapıya rağmen, Türk Anayasası’nın, Ordunun sivil bir rol oynamasına ve siyasi hayatın her alanına müdahale etmesine imkan vermektedir” denilmiştir. Raporda ayrıca “Ordunun sivil denetiminin olmayışı, kaygı vericidir. MGK kanalıyla Ordunun politik yaşamda oynadığı büyük rol bunu yansıtmaktadır” ibaresine yer verilmiştir.

Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Avrupa Birliği Komisyonu’nun 2000 Yılı Düzenli Raporunda da Ordu üzerinde sivil kontrolü geliştirme ihtiyacının sürdüğü ifade edilmiştir. Raporda, Türkiye’nin siyasal yaşamında MGK’nın oynadığı rolde herhangi bir değişiklik olmadığı belirtilerek, “Kurulun kararları, açıklamaları veya tavsiyeleri, siyasal süreci

¹ Atilla Yayla, **İki Cumhuriyetin Kavgası**, Ankara, Liberte Yayınları, 2007, s. 20-21.

² Yayla, **a.g.e.**, s. 21.

güçlü bir şekilde etkilemeye devam ettiği, kurulun görüşlerinin pratikte hükümetçe oynanan rolü ciddi şekilde sınırladığı, bunun yanında savunma ve güvenlik konularında Parlamenteoya karşı pek az sorumluluk olduğu anlaşılmaktadır, MGK'nın sivil üye sayısını artırma imkanının siyasi ve askeri çevrelerde tartışılmakta olduğu not edilmiştir” denilmiştir.

Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi'nin Aralık 2000'de son şeklini verdiği Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de MGK'nın hükümete bir danışma organı niteliğindeki anayasal rolünün AB üye ülkelerinin uygulamalarına uyumlulaştırılması gerektiği belirtilmiştir.

28 Şubat süreci MGK'nın ve MGK Genel Sekreterliği'nin sistem üzerindeki ağırlığı konusunda önemli ipuçları veren bir süreçtir. Bu süreçte yaşananlardan yola çıkarak şu tespitleri de yapmak mümkündür; birincisi MGK, uygulamada ülkenin en üst karar organı olarak temayüz etmektedir. Kurul askerin sistem üzerindeki vesayetini meşrulaştıran, militarizmi yasal kisveye büründüren bir aygıt görevi görmektedir.

İkinci önemli nokta ise, bu kadar etkin bir kurulun herhangi bir sorumluluğunun bulunmamasıdır. MGK, Yüksek Askeri Şura, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kamu yönetiminin merkezinde faaliyet gösteren bu yardımcı kuruluşlar, anayasa tarafından düzenlendikleri için anayasal kuruluş olarak kabul edilirler. İdarenin bütünlüğü içinde mütalaa edilen bu kuruluşlar, bakanlıkların hiyerarşisine tabi olmadıkları ve istişari organ sayıldıkları için “tüzel kişilikleri olmayan” kuruluşlardır. Ayrıca bu kuruluşlar, hiçbir kurumun denetimine tabi olmadıkları için de “özerk” kuruluşlar olarak kabul edilmektedirler.³

Bu kuruluşların bu özerkliği, onlara serbest irade oluşturma hakkı tanımakta, buna karşın tüzel kişilikleri olmadığı için herhangi bir sorumlulukları da bulunmamaktadır. Bu duruma DYP lideri Tansu Çiller şu sözleriyle değinir; “Devletçi kafa ile demokrasiyi bir arada götürmeye

³ Şeref Gözübüyük, **Yönetim Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1994, s. 41.

çalışıyoruz. Karşımızda çift kişilikli bir devlet vardır. Siyasi sorumluluk sahibi yetkililerle, siyasi sorumluluğu olmayan yetkililer arasında paylaştırılmış bir devlet vardır.”⁴

Çiller’in sözünü ettiği “çift kişilikli devlet”in unsurlarından birinci kişilik halkın oylarıyla seçilmiş ve parlamentodan güven oyu almış siyasi otorite yani hükümet iken, ikinci kişilik ise askeri iradenin kendini gösterdiği yasal platform olan MGK’dır. Çiller bu sözlerinden şu önemli sonuç çıkmaktadır; Ordu MGK sayesinde, ülkenin temel siyasetinin belirlenmesinde etkin bir rol almakta, ancak karar ve davranışlarından dolayı sorumlu tutulmamaktadır. Uygulanan politikalardaki başarısızlıklar sorumlu sivil iktidarlara fatura edildiğinden, sivil iktidarlar çok fazla belirleyici olmadıkları halde, bu politikalardan tam sorumlu tutularak kan kaybederken, askeri kanat ise tartışmasız ve güçlü konumunu sürekli koruyabilmektedir.⁵

28 Şubat’ta yaşanan tam anlamıyla bu olmuştur. Bu süreçte Silahlı Kuvvetler kendi anayasal görevini bir kenara bırakarak açıkça sivil siyasete müdahale etmiş, sivil otoriteyi ikame etmeye dönük olarak bir askeri stratejiyi adım adım yürütmüştür. Bu yapılırken de en başta MGK ayrıcalıklı bir müdahale aracı olarak kullanılmış, yapılanlara meşruiyet aranmıştır.

Halkın oylarıyla meşru bir şekilde iktidara gelmiş olan bir hükümet MGK kararlarını uygulaması konusunda baskılara maruz kalmıştır. Ancak tüm bu süreçte yaşananların sonrasına baktığımız zaman hükümete uygulaması için verilen 28 Şubat kararlarından sadece sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime geçişin uygulandığını diğer kararların göstermelik bazı uygulamaların dışında tam olarak uygulanmadığını görürüz. Ancak bu süreçte 28 Şubat kararlarının tümünü uygulaması istenen Refahiyol hükümeti baskılara dayanamayarak istifa etmiş, bu hükümetin büyük ortağı Refah Partisi kapatılarak siyasal sistemden tasfiye edilmiştir. 28 Şubat faillerinin deyişiyle “postmodern darbe”si Refahiyol hükümetini iktidardan indirerek ve

⁴ Türkiye, 6 Haziran 1998.

⁵ Fuat Sarı, **Milli Güvenlik Kurulu’nun Yapısı ve Türk Siyasetindeki Yeri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.129-131.

Refah Partisini kapattırarak kısa vadede amacına ulaşmıştır. Ancak uzun vadede düşünürsek 28 Şubat sürecinde yaşanan toplum mühendisliğinin ardından 3 Kasım 2002 seçimlerinde Refah Partisinin “yenilikçi” kanadından oluşan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidarda olmaması gerekirdi. Bu açıdan uzun vadede 28 Şubat müdahalesi başarılı olamamıştır. Bir çok kişiye göre 3 Kasım seçimleri sonucu ortaya çıkan tablo 28 Şubat’ın iflas ettiğinin göstergesidir.

28 Şubat müdahalesi ile kısa vadede istenen amaca ulaşılırken sistemin diğer aktörlerinin de bu sürece etkisini ve katkısını unutmamamız gerekir. Bu aktörlerin sürece katkısını sırayla değerlendirecek şunları görürüz; bu süreçte muhalefet partileri silahlı kuvvetlerin rejimi kendi denetimi altına alma yönündeki girişimi karşısındaki tutumlarıyla – Erbakan’ın deyişiyle – “demokrasi sınavında sınıfta kalmışlar”dır. ANAP lideri Mesut Yılmaz, DSP lideri Bülent Ecevit ve CHP lideri Deniz Baykal siyasal sürece yapılan bu uygunsuz müdahale karşısında hükümet ve parlamentonun, demokratik anayasal haklarından yana tavır almak yerine, Refah Partisi karşısında “vurun abalıya” mantığıyla hareket ederek müdahalenin yarattığı karmaşa ortamını kendileri lehine birer kazanca dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu nedenle muhalefet partileri 28 Şubat’ta ortaya çıkan krizde hatırı sayılır bir ölçüde sorumluluk payına sahiptirler, oportünist tutumlarıyla krizin derinleşmesine hizmet etmişlerdir.

Bu partilerin en büyük hataları sivil siyasetin sorunlarını askerileştirmeye çalışmaları ve silahlı kuvvetleri hükümete karşı bir baskı aracı olarak kullanma politikası izlemeleri olmuştur. Muhalefet partileri kamu sorunlarına ciddi çözüm önerileri içeren siyasi programlara dayalı sivil-demokratik muhalefet stratejisi geliştirme yerine, her ne pahasına olursa olsun Refahyol hükümetini düşürme konusunda inanılmaz bir çaba göstermişlerdir ve bu da bu süreçte yaşanan krizin büyümesine neden olmuştur.

Sivil toplum örgütleri de bu süreçte aynı şekilde önemli roller üstlenmişlerdir. Türk-İş, DİSK, TİSK, TESK ve TOBB'un yanı sıra bazı dernekler ile bazı illerdeki odalar ve barolardan oluşan sivil toplum örgütleri "laikliğin savunuculuğu" rolüyle 28 Şubat kararlarını destekleyerek Refahyol hükümetinin iş başından uzaklaştırılması için verilen "sivil mücadelenin" başını çekmişlerdir. Bu örgütlere kimi "beşli sivil insiyatif" adını vermiş, kimi de bu süreçte "beşli çete" demiştir. Askerin "Bu kez silahsız kuvvetler halletsin" çağrısına ilk cevap verenler bu sivil toplum örgütleri olmuştur. Birçok kişiye göre bu örgütler bu süreçte yaşanan psikolojik hareketin neredeyse taşeronu olmuşlardır, aralarında işi "darbe olursa destekleriz"e kadar götürenler olmuştur. Hükümete karşı yürütülen planlı eylemlerin en önemli icracıları olmuşlardır, demokrasi sınavında onlarda sınıfta kalmıştır.

28 Şubat sürecinde büyük sermaye gruplarının da rolü unutulmamalıdır. Bu süreçte büyük sermaye grupları ile Refahyol hükümeti arasındaki ilişkiler hiçbir zaman rayında gitmemiştir. Refahyol hükümeti döneminde bu çevrelerin yıllar boyunca devletten almayı alışkanlık haline getirdikleri teşvikler kaldırılmış, havuz sistemi uygulamasına geçilerek devletin bu çevrelere yüksek faiz ödemesinin önüne geçilmiştir. Tabii bu gelişmeler hükümetle büyük sermaye gruplarının arasını açmıştır ve hükümete karşı gerçekleştirilen müdahaleye bu çevreler öncülük etmiştir.

Ancak Refahyol hükümetinin yıkılmasının ardından kurulan Anasol-D hükümeti dönemini incelediğimizde bu çevrelere verilen teşviklerin ve kredilerin yeniden verilmeye başladığını görürüz. Bu durumu bir çok kişi 28 Şubat sürecinde yaşanan Refahyol hükümetine karşı yürütülen mücadeleye bu çevrelerin verdiği desteğe karşılık verilen diyetler şeklinde yorumlar.

28 Şubat sürecini incelediğimizde birçok usulsüzlüğe ve yolsuzluğa da şahit oluruz. Birçok kişiye göre 28 Şubat aynı zamanda bir yolsuzluk sürecidir. 28 Şubat sürecinin başlaması ile birlikte Türkiye'de birçok bankanın el değiştirdiğini görürüz. 1994 yılında bir ekonomik finans krizini önlemek adına bankalara mevduat garantisi verilmiştir. Bunun bir-iki yıl gibi bir zaman

içerisinde kaldırılması gerekirken bunun kaldırılmadığını ve devletin kesesinden bankalara büyük bir ekonomik güç sağlandığını görürüz. 28 Şubat sürecinde devletten mevduat garantisi alan bu bankaların hızla el değiştirmeye başladığını ve bu bankaların hortumla denilen bir yöntemle hızla yağmalandığını görürüz. Devlet kaynaklarının askerler eliyle yaratılmış olan korku ortamında belli çevreler tarafından eşi benzeri görülmemiş şekilde yağmalandığını şahit oluruz. Bu süreçte büyük yolsuzluklar gerçekleşir ve sonuçta 2000-2001 yıllarında bir ekonomik kriz yaşanır. Türkiye ekonomisi bu finans sektöründe yaşanan yolsuzluklardan kaynaklanan bir çöküş yaşar. Türk ekonomisi öz varlığı ile kazandığı her şeyin üçte birini bu kriz döneminde kaybeder. Bir çok ekonomi uzmanı bu yaşanan krizi 28 Şubat sürecinde yaşanan yolsuzlukların bir sonucu olarak görür.

Burada önemli olduğu için belirtmemiz gereken bir konu bu süreçte el değiştiren bankalarda iki önemli isme rastlamamızdır. Bu süreçte el değiştiren bankalardan biri Türkbank, diğeri Sümerbank'tır. Bu sürecin sonunda yaşananları incelediğimizde Türkbank'ın sahibi Korkmaz Yiğit'in danışmanı olarak 28 Şubat sürecinde Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapmış olan Oramiral Güven Erkaya'yı, Sümerbank'ın sahibi Hayyam Garipoğlu'nun danışmanı olarak da 28 Şubat sürecinde Jandarma Genel Komutanı olarak görev yapmış olan Orgeneral Teoman Koman'ı görürüz. Bu bize 28 Şubat sürecinde askerlerin belli çevreler tarafından nasıl kullanıldığının da önemli bir kanıtıdır.

28 Şubat sürecinde incelenmesi gereken diğer bir konuda medyanın bu süreçte oynadığı roldür. 1980'li yılların ortalarında "darbe" fikrine çok sert tepki gösteren medya 28 Şubat günlerinde askeri müdahale zemininin oluştuğu gerekçesiyle siyasi iktidarın RP kanadı ile Silahlı kuvvetleri her fırsatta karşı karşıya getirmiştir.

Medya bu süreçte silahlı kuvvetlerin siyasete doğrudan müdahalesini ya alkışlayarak gündeme getirmiş ya da göz ardı etmiştir. İsimsiz generallerin yapmış olduğu her konuşmayı kamuoyuna bir muhtıra havasında sunmuştur.

Ordu bu süreçte medya vasıtasıyla kamuoyuyla doğrudan temas haline girmiş ve böylece askeri müdahalenin doğal ya da sıradan bir siyasi gelişme olduğu fikri kafalarda “normalleşmeye” yüz tutmuştur. Medya askeri vesayeti hatta olası bir müdahaleyi habercilik maskesinin ardına gizleyerek, ülkenin olağan siyasi gerçeklerinden biriymiş gibi göstermiştir.

Bu süreçte medya her fırsatta RP’nin karşısına, diğer siyasi partilerin değil, ordunun görüşünü çıkarmış, her ikisi de birer siyasi partiymiş, siyasi olarak muadillermiş gibi TSK ve RP’ye eşit muamele yapmış ve gerilimi arttırmıştır. Kısaca medya bu süreçte hükümete karşı bir psikolojik savaş aygıtı gibi çalışmıştır. Özellikle “kartel medyası” denilen grup bu süreçte gazeteciliğin bütün ilkelerini bir yana bırakarak hükümete adeta savaş ilan etmiştir. Silahlı kuvvetlerin filli müdahalesine karşı çıkanlar ve medyanın bu süreçte bu tavrını görüp eleştiren aydınlar ve köşe yazarları ya andıçlanarak ya da medya patronlarının istekleri üzerine bir şekilde tasfiye edilmişlerdir.

Burada tam andıç olayına değinmişken bu konunun ayrıntılarından bahsetmemiz yerinde olacaktır. Çünkü andıç olayı 28 Şubat sürecinde medyanın bazı çevreler tarafından nasıl ve ne amaçla kullanıldığını göstermesi açısından değinilmesi gereken önemli bir konudur. 28 Şubat sürecinde yaşanan en önemli olaylardan biridir. Bu olay ordunun ülkedeki rolü ve konumu hakkında kafamızda bir takım soru işaretleri yaratması nedeniyle de önemlidir.

Kısaca bu olaydan bahsedecek olursak; Türkiye’nin en büyük iki gazetesi Hürriyet ve Sabah Suriye’de yakalanıp Türkiye’ye getirilen PKK’nın “iki numaralı adamı” Şemdin Sakık’ın “askeri istihbarat’ta verdiği” ifadesini 25 Nisan 1998 tarihinde manşetten yayınlarlar.

Sakık itiraflarında kapatılan Refah Partisi’ni ve Halkın Demokrasi Partisi (HADEP), İnsan Hakları Derneği (İHD) gibi parti ve kurumların PKK’yla işbirliği yaptığını anlatır. Gazeteler manşetlerinde RP milletvekili Fethullah Erbaş’ın ve İHD Genel Başkanı Akın Birdal’ın “ihaneti”ni öne çıkarır. Sakık

aynı zamanda ifadelerinde bazı Türk gazetecilerin Abdullah Öcalan'dan emir aldığını, para karşılığında röportaj yaptığını da belirtir.

Aynı tarihli Hürriyet gazetesinde başyazar Oktay Ekşi, Sakık'ın ifadelerine dikkat çekerek "Alçakları Tanıyalım" başlıklı bir yazı kaleme alır. Ekşi yazısında bu gazetecilerin ve aydınların kim olduğunun açıklanmasını ister. Çok geçmeden bu iki büyük gazetede örgüte destek veren ve zaman zaman işbirliği yapan milletvekilleri, siyasiler, iş adamları, bazı gazete ve gazetecilerin isimleri açıklanır.

Gazeteler ve gazeteciler hakkında Şemdin Sakık şu itiraflarda bulunur; "Basın mensupları içinde de örgütün parayla yazdırdığı ya da konuşturduğu çok ünlü kişiler bulunmaktadır. Bazılarını da parayla satın alabileceğini düşünür. Bunlara örgütte eyyamcılar denir. Bunun yanında Ülkede Gündem, Özgürleşen Yurtsever Gençlik, Evrensel, Özgür Halk, Demokrasi, Emek gibi basın organları da örgütün finanse ettiği kuruluşlardır. Doğu Perinçek ve Mehmet Ali Birand'ın Öcalan ile görüşmesi ona Türk basınında kapıların açılmasına neden olmuştur. Öcalan bana, para karşılığında konuşan ya da yazanlar arasında Mahir Kaynak, Mahir Sayın, Cengiz Çandar, Mehmet Ali Birand ve Yalçın Küçük'ün isimlerini söyledi. Ayrıca Millî Gazete ile Akit gazetesi'nin de PKK aleyhine yazmayacaklarına dair söz verdiklerini söyledi. Bunlarla bir nevi ortak düşmana karşı antlaşma yapıldığını söyledi. Öcalan, para ile satın aldığı Türk gazetecilerden söz ederken, 'Kürt ve Türk tarihi hainlerle doludur. Türk'e ve Kürt'e oyun yapmaya gerek yok. Bunlar zaten oyunu kendileri oynuyor' dedi."

Şemdin Sakık'ın itiraflarını içeren iki günlük bu yayınların ardından Mehmet Ali Birand, Cengiz Çandar ve Mahir Kaynak'ın köşe yazılarına ara vermeleri istenir. Birand ve Kaynak bir daha köşelerine dönemezler. Çandar ise kısa bir süre sonra yeniden yazmaya başlar.

Bu manşetlerden bir süre sonra, Şemdin Sakık mahkeme karşısına çıkarılır ve gazetelerde kendisine atfen çıkan "itirafları" reddeder; hiçbir

zaman bu yönde itiraflarda bulunmadığını belirtir. Oktay Ekşi, iddiaların böylece çökmesinden sonra yeni bir yazı yazar ve itiraflarda suçlanan meslektaşları ile okurlarından özür diler. Bunun üzerine bu iki büyük gazetenin bazı kişiler tarafından kendi amaçları doğrultusunda bir araç olarak kullanıldıkları görülür ve bu konu sessizliğe terk edilir.

Olayın bir manipülasyon olduğu açıktır, ancak bu düzmece itirafların kimler tarafından ve nasıl bu iki büyük gazeteye sızdırıldığı bilinemez. Konuya açıklık getiren ilk bilgiler Sabah gazetesi köşe yazarlarından, bir dönem gazetenin yayın koordinatörü olarak da görev yapan Can Ataklı'dan gelir. Ataklı, Öküz dergisine verdiği uzun röportajda, 28 Şubat sürecinde Sabah'ın ve öbür büyük gazetelerin ve televizyonların verdiği "haberlerin yüzde 90'ının yalan" olduğunu söyler. Şemdin Sakık'la ilgili itiraflar da keza yalandır. "Dönemin çok güçlü bir generali, bu haberlerin konulmaması durumunda gazeteyi batırma tehdidinde bulunmuştu" der. Can Ataklı verdiği bu röportajın sonucu olarak Sabah gazetesinden uzaklaştırılır.

Konunun aydınlığa kavuşması ve yeniden gündeme gelmesi için üzerinden bir yıla yakın bir süre geçer. 21 Ekim 2000 tarihinde Yeni Şafak gazetesi yazarı ve Fazilet Partisi milletvekili Nazlı Ilıcak gazetesine yazdığı köşesinde, 25 Nisan 1998'de iki büyük gazetenin manşetlerine yansıyan "itiraflar"ın, Genelkurmay İstihbarat Dairesi'nde hazırlandığını ve "Andıç" denilen bir çalışmanın türevi olduğunu ileri sürer.

Yeni Şafak'ın sürmanşetinde yer alan haber şöyledir: "Çevik Bir'in eylem planı... Emekli Orgeneral Çevik Bir'in, 1998'de Şemdin Sakık'ın iddialarını kullanarak bazı parti ve kişileri hedef alan bir yıpratma planı hazırladığı ortaya çıktı... O dönemde Genelkurmay İkinci Başkanı olan Bir'in komuta katına gönderilen eylem planında şu tavsiyede bulunuluyor: "Siyasiler, gazeteler, HADEP, FP ve İnsan Hakları Derneği gibi kuruluşlar hakkında elde edilen bilgilerle önce kamuoyu oluşturulması, müteakiben yasal sürecin başlatılması..." Planda PKK ile irtibatlandırılması istenen kuruluş ve kişilerin isimleri de açıkça veriliyor: Bunlardan bazıları şöyle:

Milletvekilleri: Salim Ensarioğlu, Fethullah Erbaş, Sebgetullah Seydaoğlu, Cantürk ailesi. Gazeteciler: M. Ali Birand, Cengiz Çandar, Yavuz Gökmen, Altan kardeşler.”

Ilıcak, aynı günkü yazısında da şunları söyler: “Can Ataklı’nın Öküz dergisine verdiği bilgiler doğru çıktı. Ataklı, ‘Bir general, Şemdin Sakık’ın ifadesine kendi yazdığı metni ekleyerek Çandar ve Birand’ı suçladı’ diyordu. Bir’in eylem planına göre, ‘etkin köşe yazarları ve gazeteler’ yıpratma amaçlı kullanılacak.”

Ilıcak’ın elinde olduğunu söylediği “Güçlü eylem planı”nda şu ifadeler de yer alıyordu: “Mevcut ifadeden (Şemdin Sakık’ın ifadesi) elde edilen bilgilere “ilaveler” yapılarak, siyasetçilerin parti içinde yıpratılmaları, siyasi kariyerlerinin olumsuz etkilenmesini teminen mektup kampanyasının başlatılması.”

Ilıcak’ın haberi basında dikkat çekici bir sessizlikle karşılanır. Bunun üzerine 1 Kasım 2000’de Nazlı Ilıcak bu kez milletvekili sıfatıyla bir basın toplantısı düzenler ve elindeki belgenin fotokopisini basın mensuplarına dağıtır. Ilıcak ayrıca konuyu TBMM’ye taşır ve böyle bir belgenin olup olmadığını Başbakan’a sorar. Ilıcak’ın milletvekili sıfatıyla yaptığı açıklamayla birlikte artık bir “ajans haberi” haline gelen haber, gazetelerin iç sayfalarında birer sütunluk haberler olarak geçirilir. Aynı gün akşam saatlerinde Genelkurmay’dan yapılan açıklamada, böyle bir belgenin hazırlandığı kabul ediliyor, ama uygulamaya konduğu reddediliyordu.

Bunun üzerine Cengiz Çandar, Genelkurmay’ın açıklamasından iki gün sonra gazetesine gönderdiği yazıda, kendisine ve başka kişilere karşı düzmece itiraflarla komplo kurdukları açığa çıkan emekli generallerin kanunlar önünde hesap vermesi gerektiğini yazar.

Bu andıç olayından dolayı mağdur olan gazeteciler suçlular hakkında dava açarlar, fakat bu davalardan hiçbir sonuç alınmaz. Dava açılmasına ya Genelkurmay Başkanlığı izin vermez, ya da açılan davalar hakkında

mahkemelerde görevsizlik kararı verilir. Bu andıç olayı 28 Şubat sürecinde gerçekleşen önemli ama yeterince aydınlatılamamış bir olay olarak tarihe geçer. Bu olay medyanın bu süreçte hem askeri kullanan hem de askerler tarafından kullanılan bir aktör olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

28 Şubat sürecinde yargı kurumunu da değerlendirmemiz gerekir. Çünkü 28 Şubat sürecinde en büyük zararı yargı görmüştür. Hukuk devleti kavramı Cumhuriyet tarihinde ilk kez bu denli tacize uğramış, yargı mensupları ve yargı organları kendi üzerlerine kurulan baskıya bu derece tepkisiz kalmışlardır.

Bu süreçte hakimler ve savcılar Genelkurmay Başkanlığı tarafından verilen irtica brifinglerine tabi tutulmuş, Batı Çalışma Grubu tarafından hazırlanan bu brifinglerde irticai tehdite karşı uyanık olmaları istenmiştir. İrticai tehditle etkin mücadele için göreve davet edilmişlerdir. Bu süreçte açıkça Anayasa suçu işlenmiş, Anayasa'nın 138. maddesi "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz" hükmü çiğnenmiş, askerler açıkça hakimlere talimat vermiş, tavsiye ve telkinde bulunmuştur.

Bu brifingler daha sonra gazetecilere ve üniversite yöneticilerine de verilmiştir. Bu brifingler yüzünden yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ciddi bir şüphe altına girmiştir. Bugün hâlâ yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkında kafamızda ciddi şüpheler varsa bunun nedeni 28 Şubat sürecinde yaşanan bu gelişmelerdir.

28 Şubat sürecinde göz önünde bulundurulması gereken en önemli etkenlerden biri de Silahlı Kuvvetlerin sistem içerisindeki rolüne karşı sivil siyasetçilerin tepkisidir. Silahlı Kuvvetler Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren her daim kendisini "rejim" in ve onun ideolojisinin bekçisi olarak görmüştür. Bu durum siyasetin sivil aktörleri tarafından da itirazsız kabul edilmiş en azından askerlerin bu iddiasına bu cenahtan açık bir şekilde karşı çıkılmamıştır.

Sivillerin bu tutumu tercih etmelerinde elbette silahlı kuvvetlerin, adı üstünde “silahlı” bir kuvvet olmasının belirgin bir etkisi vardır. Bunun yanında halk adına siyaset yapan kadroların, zaman zaman sınırlı da olsa hükümet iktidarını elinde tutmayı ve onun getireceği nimetleri, özgürlük ve demokrasinin kurumsallaştırılmasına tercih etme eğilimi içine girmeleri de önemli bir etkidir.

28 Şubat müdahalesinde şüphesiz siyasi seçkinlerinde hatırı sayılır bir katkısı olmuştur. Siyasi kadrolar seçimler yoluyla halktan aldıkları demokratik vekaletin hakkını verememiş ve her defasında askerler karşısında geri adım atmışlardır. Komutanlar ulusal siyasetle ilgili neredeyse bütün sorunları milli güvenlik sorunu olarak gösterirken, bu konularda anayasal sorumluluk sahibi siviller buna seyirci kalmışlardır.

Bunun gibi, silahlı kuvvetlerin devlet içinde adeta hükümete muadil özerk bir kurum olarak kendi konumunu pekiştirmesi karşısında parlamento ve hükümetlerin yaptığı, sadece söz ve eylemleriyle bu durumu teyit etmekten ibaret olmuştur. Siviller her zaman savunma hizmetiyle ilgili temel kararların alınmasını ve bu hizmetin yürütülme tarzını, askerlerin iddiasına uygun olarak, silahlı kuvvetlerin iç işi olarak görmüş ve bu kurumun örgütleniş ve işleyişi üzerinde söz söyleme yetkileri bulunmadığı zannıyla hareket etmişlerdir. Genelkurmay Başkanlarının atanması resmen hükümetin yetkisinde olmasına rağmen, yetkililer gerçekte generallerin kendi aralarında kararlaştırdıkları atamaya şeklen imza atmaktan başka bir şey yapmamış veya yapamamışlardır. Askerlerin ikide bir sivil siyaset alanına açıkça müdahale teşkil eden, bazen tehdit halini alan, politik beyanlarına ya sessiz kalmış ya da mahcup bir biçimde “görüşlere saygılı oldukları”nı söylemekle yetinmişlerdir. Ne savunma bakanları ne de başbakanlar askeri okullarda ve kışlalarda subay ve astsubaylar ile er ve erbaşlara neler öğretildiğine karışmaya cesaret edememişlerdir.

Ne yazık ki, Refahyol hükümeti döneminde de işlerin gidişi aynen böyle olmuş ve bu onların sonunu hazırlamıştır. Başbakan Erbakan

askerlerin zaman zaman kendisini ve partidaşlarını aşağılama derecesine varan çıkışları karşısında bile daima alttan almış ve ya “kahraman silahlı kuvvetlerimiz” söylemleriyle ya da askeri ödenekleri artırma yoluyla meseleyi geçiştirebileceğini sanmıştır. Yine Erbakan Ocak 1997’de aslında yürürlükteki anayasayı kısmen askıya alan “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği”ni imzalamakla kendi iktidarını ne kadar zor duruma düşürdüğünü fark edememiştir. Necmettin Erbakan ve Tansu Çiller, 28 Şubat’ta kendilerine muhtıra veren askerler hakkında hiçbir yasal işlem yapmaya cesaret edemedikleri gibi, bu demokrasi ve hukuk dışı kalkışmayı halk önüne çıkıp ifşa eden ve halka arz eden bir girişimde bulunmak yerine durumu idare etmeye çalışmışlardır.⁶

3.2. 28 ŞUBAT SÜRECİ HAKKINDA OLUMLU VE OLUMSUZ GÖRÜŞLER

28 Şubat sürecinde yaşananların neler olduğu sorusuna, tezimizin ikinci bölümünde tarihsel bir süreç içerisinde ayrıntılarıyla yer verilmiştir. 28 Şubat, bu çerçevede, takvim yapraklarından birinin adı olmasının ötesinde, Cumhuriyet tarihinin kilometre taşlarından birine işaret eder. 28 Şubat 1997 günü MGK toplantısında alınan kararların önemi ve sonuçları nedeniyle 28 Şubat, ülkenin kaderini değiştiren MGK toplantısının yapıldığı gün ve o gün alınan kararlarla özdeşleşen sürecin adıdır. Kimi yorumlara göre 28 Şubat, “bir nehrin yatağının değiştiği” tarihtir. Tarihin akışını köklü bir şekilde değiştiren önemli bir yol ayrımıdır. Kimilerine göre ise 28 Şubat, bir postmodern darbeye işaret eder ki, ülke tarihindeki “askeri müdahaleler halkasının dördüncüsünü” oluşturur. Dolayısıyla, 28 Şubat’ın farklı çevrelerde, farklı tanımları dikkati çeker. 28 Şubat sürecinde yaşananların önemli bir kısmını haklı bulanlar kadar, eleştirenler ya da karşı çıkanlar da vardır.

28 Şubat MGK toplantısında, askeri kanat tarafından laik, demokratik rejim için öncelikli tehdit haline geldiği savunulan irtica tehlikesi karşısında

⁶ Mustafa Erdoğan, “28 Şubat Darbesi”, **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2007, s.23-24.

alınması gereken tedbirler, hükümete “yaptırım” sözcüğünü de içeren bir “tavsiyeler paketi” olarak sunulmuştur. Ancak MGK’nın sivil kanadı, eş deyişle hükümet kanadı, ne irtica tehdidini askerlerin vurguladığı düzeyde kabul etmiş, ne de altına imza atmakta da zorlandığı kararları uygulamakta istekli görünmüştür. Hükümetin oyalama taktiği uyguladığını düşünen askerler, sivil güçleri harekete geçirmiş, yoğun baskılarla karşılaşan ve köşeye sıkışan hükümet istifa etmek zorunda kalmıştır.

İşte bu olup bitenleri farklı pencerelerden izleyenler, 28 Şubat Kararları’na, yaşananlara ve irtica tehdidine karşı başlatılan sivil eylemlere farklı yorumlar getirmişlerdir. Bu farklı görüşleri, “28 Şubat Kararları’nı haklı bulanlar” ve “eleştirenler” bağlamında genelleyici bir çerçeve içinde bir araya getirmek mümkündür. Bu farklı görüşlere yer vererek bu sürecin farklı zihinlerde nasıl yorumlandığını görüp bizde bu süreci daha doğru anlayıp değerlendirebiliriz.

3.2.1. Haklı Bulanlara Göre 28 Şubat’ın Anlamı

MGK’nın 28 Şubat 1997 günkü toplantısında alınan kararları ve irtica tehdidini önlemeye yönelik uygulamaları destekleyen ya da haklı bulanlara göre; genel olarak 28 Şubat süreci, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerinin korunması amacıyla, Türk halkının çoğunluğu, sivil toplum örgütleri, medya ve TSK arasında oluşan bir dayanışmanın ürünüdür. Laik, demokratik rejime sahip çıkmayı hedefleyen demokratik bir girişimdir.⁷

Haklı bulanlara göre 28 Şubat, RP gibi dine dayalı, irticayı destekleyen bir partinin iktidara taşınmış olmasının yarattığı tehlikenin, yakın gelecekte önlenemez boyutlara ulaşmasının ve ülkeyi karanlık bir döneme getirmesinin giderek güçlenmesi kaygısıyla başlatılmış bir süreçtir. Bu anlamda 28 Şubat

⁷ Erkan Yüksel, **Medya Güvenlik Kurulu; 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimler Fakültesi Yayınları, 2004, s.151-152.

süreci; laik, demokratik cumhuriyeti yıkmaya yönelik bir “karşı devrim” girişimini önleme hareketidir.⁸

Onlara göre süreç içinde MGK’nın askeri üyeleri; Anayasa’nın Başlangıç, 2, 24 ve 174’üncü maddelerinde yazılı Cumhuriyet’in temel ilke ve niteliklerinin hükümetçe benimsenmesini ve bunları sahip çıkılmasını istemiş, MGK Kanunu ve TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği’nin 35, 85 ve 37’inci maddelerinde yazılı hükümler dışında davranışlarda bulunmamışlardır. Eş deyişle, 28 Şubat sürecinde “öncelikli iç tehdit” tanımı altına alınan irtica, Refahyol döneminde “korkutucu” boyutlara ulaşınca asker, bu tehlike karşısında “yapması gerekeni” yapmıştır. Asker, kanunlarda yazılı olan Cumhuriyet’i “koruma ve kollama görevini” dış ve iç tehdit olan bölücülük karşısında olduğu gibi rejimi yıkmayı hedefleyen irticai tehdit ya da “dinsel bölücülük” karşısında da sergilemiştir.⁹

Cumhuriyet gazetesi başyazarı İlhan Selçuk, 28 Şubat süreci için “yürürlükteki yasaların uygulanmasından başka bir şey değil” yorumunda bulunur. O’na göre, “28 Şubat’a karşı çıkmak, hem tarihe hem demokrasiye karşı çıkmaktır.” 28 Şubat, “Devlet’in Türk-İslam Sentezi ideolojisinden ayrılarak anayasada yazılı laik Cumhuriyet’e dönüş kararıdır.... 28 Şubat, devletin üst katında iktidarı meşrulaştırmak yolunda alınmış bir karardır; ne bir darbedir, ne bir yasadışı askeri müdahaledir. Siyasal iktidar, yasaları hiçe sayarak fiili durum yaratıyorsa, bu ne kanun devletine ne de hukuk devletine sığar. 28 Şubat gayri meşru fiili duruma karşı, devleti meşrulaştıran bir içerik taşımaktadır.”¹⁰

Hulki Cevizoğlu’na göre ise, “biçimsel gelişmelerin özünde 28 Şubat süreci, genel olarak laik Cumhuriyeti korumak için alınan her türlü önlemi ifade eder. Ancak bu kez uygulanan yöntem, siyasal literatürdeki klasik askeri müdahale şablonlarından farklıdır. Öncekilerden farklı olarak, 28 Şubat’ta askerlerin seçilmişlere müdahalesinin yöntemi, anayasal bir organ olan

⁸ Nevzat Bölügiray, **28 Şubat Süreci I**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1999, s.223.

⁹ Bölügiray, **a.g.e.**, s.226.

¹⁰ İlhan Selçuk, “28 Şubat Nedir?”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 2001.

MGK'nın kullanılmasıdır. Bu yüzden anayasal açıdan herhangi bir “meşruiyet sorunu” yoktur. Ayrıca alınan kararların altında askerlerle birlikte sivillerin, eş deyişle seçilmişlerin imzalarının bulunması ve bu imzaların “süngü zoru” ile atılmamış olması da bir başka önemli unsurdur.”¹¹

Dönemin komutanlarından emekli Oramiral Salim Dervişoğlu'na göre ise, 28 Şubat, “Askerlerin de fikirlerini ifade etmelerine imkan veren MGK gibi anayasal bir forumla sorunların ortaya konulması ve hatta o Kurul'un üyesi olan kişilerin müştereken aldıkları karardır.”¹²

28 Şubat'ı Kurtuluş Savaşı'nın devamı olarak yorumlayan Doğu Perinçek'te bunun, “emperyalistlere karşı verilen bir savaş” olduğunu savunur. “Cumhuriyet Devrimi'nin ikinci taarruzu” diye nitelediği 28 Şubat süreci; O'na göre, 1995 yılının Mart ayında gerçekleştirilen Çelik Harekatı ile TSK'nın “ABD denetimindeki Kuzey Irak'a girmesiyle” başlamıştır. “III. Meşrutiyet” anlamına gelen 28 Şubat, Devrimci Cumhuriyet'in yolunu açmıştır.¹³

Hakan Akpınar ise, 28 Şubat'ı resmi ideolojinin bir savunma refleksi biçiminde değerlendirir. Bazı komutanların da ifade ettiği gibi 28 Şubat, “Türkiye’de gözlenen radikal dinci akımların yarattığı yeni konjonktürde, siyasi sistemi korumak için Türk Silahlı Kuvvetleri’nin gösterdiği refleksin, siyasal zemine taşınan mücadelesinin adıdır. Bu süreç, kültürel ve toplumsal üstyapıda kendilerine yer edinerek, sistemi var eden ekonomik altyapıya egemen olmaya çalışan; toplumsal-kurumsal ilişkileri yeniden dönüştürme hedefiyle hareket eden İslamcılarla, resmi ideolojinin çatışma dönemidir. 28 Şubat, resmi ideolojinin savunma refleksinin değişen konjonktürdeki adıdır.” Başka bir ifadeyle 28 Şubat, “tarihsel perspektif içinde bakıldığında, Cumhuriyet’in kuruluşundan beri var olan çağdaşlık çizgisi ile bu çizgiye

¹¹ Hulki Cevizoğlu, **28 Şubat Bir Hükümet Nasıl Devrildi**, Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001, s.13-14.

¹² Hulki Cevizoğlu, **Generalinden 28 Şubat İtirafı: Postmodern Darbe**, Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001, s.50.

¹³ Doğu Perinçek, **28 Şubat ve Ordu**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2000, s.85.

direnen ve Cumhuriyet'in temel değerleriyle mutabık kalmayan çizgi arasındaki bir hesaplaşmadır.”¹⁴

Cüneyt Arcayürek'e göre de 28 Şubat sürecinde Ordu, “anayasadan ve yasalardan doğan bir hakkı” kullanmış ve “laik cumhuriyeti korumayı emreden ulusal görevi” yerine getirmiştir. Temel ilkelerden sapan siyaseti, doğru yörengeye çekmiştir. Eleştirilerin aksine asker, orduyu siyasete alet etmek isteyenlere karşı çıkmış, ilkeleriyle siyaseti karıştırmamıştır.¹⁵

Aynı görüşlere Emre Kongar'da parmak basar. “28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulu'nda, somut bir tehlike olarak irticanın birinci sıraya konmasından ve bunun bir demokratik kitle örgütü yaklaşımıyla (brifingler ve benzeri yöntemlerle) topluma açıklanmasından yanayım” diyen Kongar, 28 Şubat'ın yanlış çevrelerde yanlış sorularla saptırılmaya çalışılan süreçlerden biri olduğunu kaydeder. “Ordudan yana mısın, orduya karşı mısın?” sorusunun yanlışlığına işaret eden Kongar, “Böyle bir soru, orduya karşı ya da yandaş olmak bağlamında değil ancak ordunun ne yaptığının irdelenmesi ile akılcı olarak yanıtlanabilir” diye vurguda bulunur. Kongar değerlendirmesinde, “Ben ısrarla, 28 Şubat eyleminin, şeriat tehlikesine ve ırkçı tehdide dikkati çekerek demokrasinin önünü açtığını vurguluyorum” diye kaydeder.¹⁶

12 Mart döneminde görev yapmış olan Orgeneral Muhsin Batur'a göre ise 28 Şubat, önceki darbelere benzememektedir. Önceki darbelerde ordunun fiilen hükümete doğrudan müdahalede bulunduğunu söyleyen Batur, “açık, gizlisi saklısı olmayan bu muhtıranın”; eş deyişle 28 Şubat'ın, bir “şeffaf darbe” olduğunu savunur.¹⁷

28 Şubat Kararları'nı haklı bulanların, “darbe” sözcüğüne ilişkin çeşitlemelerinin biri de “pamuk darbe” tanımıdır. 28 Şubat sürecini bu adla

¹⁴ Hakan Akpınar, **28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü**, İstanbul, Birharf Yayınları, 2006, s.19.

¹⁵ Cüneyt Arcayürek, “4 Gün Önce 4 Gün Sonra”, **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 1998.

¹⁶ Emre Kongar, **28 Şubat ve Demokrasi**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, s.87.

¹⁷ Cevizoğlu, **a.g.e.**, 103.

tanımlayan Bedri Baykam, ayrıca “acısız ameliyat yöntemi” nitelemesinde de bulunur. O’na göre, 28 Şubat’ın “Ordu’nun siyasi arenaya somut bir müdahalesi olduğundan” kimsenin şüphesi yoktur. Yalnız bu kez Ordu, “dahiyane bir formülle” müdahaleyi gerçekleştirmiştir. Baykam, bu durumu şöyle ifade eder: “RP’nin midesinin gazını alan, rejime ‘rot balans ayarı’ yapan Ordu, istese filen de duruma el koyardı ve kamuoyu desteğini de çoktan arkasına almıştı. Ancak bu sefer bulunan formül en dâhi stratejistlerin bile aklına getiremeyeceği mükemmellikte bir sanal devrimdi. Kimseye ve demokrasiye müdahale etmeden MGK’ya ağırlığını koyan Genelkurmay, şariatçıların durumdan en umutlu oldukları anda, kimilerine göre 1946, kimilerine göre 1980’den beri süregelen yükselişlerini birden durdurmayı bildi.” Baykam’ın deyişiyle, “bu dahiyane satranç hamlesinde Ordu’nun kalesi, karşı tarafın vezirini, hem de kendi onayı ve imzasıyla almayı başarıp, yoluna devam etmiştir.”¹⁸

Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya ise, emekliye ayrılırken yaptığı değerlendirmede, “Türkiye’de artık darbeler dönemi kapanmıştır. İleride de kimse bunu düşünmeyecektir” diye konuşur. O’na göre, Türkiye demokrasi sınavından geçmiş ve bu sınavı kazanmıştır. “Bu medyasıyla, askeriyle, üniversitesiyle, sendikasıyla, işveren kuruluşlarıyla, esnafıyla, akşam saat 21:00’de ışıkları söndüren halkıyla, Atatürkçü dernekleriyle, irticaya karşı yürüyüş yapan kadınlarıyla kazanılmış bir sınavdır” ve “sivil toplumun zaferi”dir.¹⁹

Dönemin Cumhurbaşkanı Demirel ise, 28 Şubat üzerine yaptığı bir değerlendirmede, 28 Şubat’ın kesinlikle bir darbe olmadığını söyler. “28 Şubat’ta kimseye ve hiçbir kuruma dokunulmadığını, hiçbir hükümetin görevden alınmadığını” ifade eden Demirel, şöyle konuşur: “Erbakan Hükümeti, görevi 28 Şubat’tan 3.5 ay sonra, 18 Haziran’da bırakmıştır. 28 Şubat, o yüzden bir darbe değildir. MGK’nın anayasa gereği aldığı bir tavsiye kararıdır. MGK’da, hükümette yer almış ve bu karara imza atmıştır. Hiçbir

¹⁸ Bedri Baykam, **Ordu Satranç Oynarken**, 2. Baskı, İstanbul, Piramit Yayıncılık, 2001, s.76.

¹⁹ Yavuz Donat, **Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999, s.106.

hükümet darbe kararına imza atar mı? Onlar darbenin ne olduğunu görmemişler, gelsinler bana sorsunlar. Bu ülkeye iyi sahip olmamız lazım. İniş-çıkışlar, dalgalanmalar hep olagelmıştır. Yine de biz bu ülkeye sevgiyle sarılmalıyız.”²⁰

3.2.2. Eleştirenlere göre 28 Şubat’ın Anlamı

Eleştiren ya da haksız bulanlara göre 28 Şubat genel olarak “antidemokratik bir uygulama”, “postmodern darbe”, “kara darbe”, “derin darbe” ya da “karanlık bir dönem” olarak nitelendirilir. 28 Şubat’ı eleştirenler öncelikle askeri kanadın savunduğu “irtica tehdidi” ve “rejim tehlikesi” görüşlerinin doğru olmadığını belirtirler.

Cengiz Çandar’a göre aslında, Türkiye’de rejim sorunu yoktur. “İktidar mücadelesinde, ‘rejim sorunu’ bahanesine sarılarak oynanan çirkin bir oyun vardır.”²¹

Ali Bayramoğlu ise komutanların “PKK’dan daha tehlikeli olduğunu ve ülkenin bir numaralı tehdidi haline geldiğini söylediği ‘irtica tehdidi’ tanımının muğlak ve doğru olmadığını” belirtir.²²

Bir çok yazara göre bu süreçte tanımlı yapılmamış bir kavram olan irtica değil, medya tarafından başlatılmış bir provokasyon durumu vardır. Bu süreçte yaşananların büyük kısmı TSK’nın ya da MGK’nın görev sahasına girmemektedir. Anayasal bir kurum olan MGK, Bakanlar Kurulu açısından bir danışma kuruludur ve aslında MGK’da alınan kararlar hükümetin uyması gereken yasal zorunluluklar değildir. Kararların uygulanması için Başbakan dışında kimsenin “bunları uygulayın” diye baskı yapmaya hakkı yoktur. Ancak bu süreçte MGK’ya hükümet üstü vasıflar yüklenmiş, hükümete baskı yapması için gayret sarfedilmiştir.

²⁰ **Milliyet**, 12 Mayıs 2003.

²¹ Cengiz Çandar, **28 Şubat Postmodern Darbe Geçidinde (1996-2000) Çıktık Açık Alınla**, 2.baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001, s.16.

²² Ali Bayramoğlu, **28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s.75.

28 Şubat'ın bir "hukuk kaosu" olduğunu belirten Cengiz Çandar'a göre demokrasi mantığı içinde yeri tartışmalı da olsa, Türkiye'de MGK anayasal bir kurumdur. Anayasaya göre MGK'nın konumu öncelikle danışma sınırları içinde kalır. 28 Şubat sürecinde MGK'nın görüşme tutanakları ve kararların gizliliği ilkesine uyulmamıştır. Gazetelerde yayınlanan kararlarda "yaptırım"dan söz edildiğini belirten Çandar, MGK'nın böyle bir yetkisinin bulunmadığını belirtir ve ortaya çıkan manzaranın yasal olmadığını ileri sürer.²³

Ordunun demokratik rejimlerde siyaset dışı kalması gerektiği görüşünden hareket ederek 28 Şubat'ı anti demokratik bulanlara göre bu süreç "Türkiye'de yaşanan askeri darbeler halkasından dördüncüsü"nü oluşturur. Klasik darbelerden farklı olarak bu darbe, en özgünü ve en uzun süreye yayılanı olması açısından "postmodern darbe" olarak nitelendirilir.

28 Şubat döneminin ünlü Genelkurmay Genel Sekreteri Tümgeneral Erol Özkasnak'ta sürece yakıştırılan "en iyi ve zeka ürünü ismin", "postmodern darbe" olduğunu belirtir. "Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde, 28 Şubat arifesinde olduğu gibi, laik Cumhuriyet'in temelleri meşru bir hükümet tarafından esaslı bir şekilde sarsılmamıştır. Böyle bir sürecin, böyle bir olayın örneği yoktur" diye konuşan Özkasnak, 28 Şubat'a yönelik değerlendirmesini postmodern darbe tanımı içerisinde şöyle ifade eder; "Bu postmodern darbe, tereyağından kıl çeker gibi, eski darbelere benzemeyen bir şekilde hiç kan akıtmadan, hiç kimseyi üzmeden, gayet usulüne uygun bir şekilde demokratik uygulamalarla, MGK tarafından da benimsenerek, devletin başındaki en büyük insandan ilgili bakanlıklara kadar hepsi de dahil edilerek, hatta halkımız ortak edilerek sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla, çok başarılı bir şekilde yürütülen bir süreçtir"²⁴ diyerek askeri darbelerin kansız ve üzüntüsüz olduğu takdirde başarılı kabul edilebileceğini belirten bir ilk örnek açıklama olarak tarihe geçmiştir.

²³ Çandar, a.g.e., s. 82.

²⁴ Yüksel, a.g.e., s. 164-165.

Nazlı Ilıcak'a göre "bu darbenin bir diğer farkı ise, öngörülen bir model çerçevesinde bir toplum mühendisliğine soyunulması"dır.²⁵

28 Şubat döneminin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'de bu süreçte Silahlı Kuvvetlerin toplum mühendisliğine soyunduğunu kabul eder. Çevik Bir'e göre; "28 Şubat olayı, Türk halkının, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin toplum mühendisliği olayı ile entegre olmasıdır. 28 Şubat birlikte yapılmıştır...Toplum mühendisi TSK ile Türkiye Cumhuriyeti halkı..."²⁶

Gerçektende Genelkurmay brifingleriyle, andıçlarıyla, MGSB'yle, her konuda bilgi derleme ve yönlendirici tedbirler almak yetkisine haiz MGK teşkilatlanmasıyla, TSK'nın bu süreçte kendine biçtiği rol, bir toplum mühendisliğidir.

Ahmet İnsel'e göre; "siyasal meşruiyetini önce kendi silahlı konumundan sonra Türkiye Cumhuriyeti halkının içinde boğulduğu güvensizlik ortamından alan bu toplum mühendisliği misyonunu sürdürmek için, ya otoriter bir rejimin merkezinde yer almak gerekir, ya da bir siyasal parti gibi faaliyet göstermek. Birinci şıkta, Meclis siyasal partiler çağın zorladığı koşullar nedeniyle tahammül edilen bir figüran olurlar. İkinci şıkta ise, Silahlı Kuvvetler Partisi'nin varlığı silahsız kuvvetlere dayanan siyasal oluşumları güdük bırakır, hatta fiilen yok eder. Türkiye'de siyaset ve yönetme biçimi olarak yürürlükte olan ulusal güvenlik rejimi, bu iki şıkkın bir sentezidir. Bu rejimin doğal bir sonucu, siyasetin siyasetsizleşmesidir. Silahlı kuvvetlerin toplum mühendisliği operasyonunun (olayının!!!) sürdürülebilir kalması için siyasetin bir ulusal güvenlik saplantısı içinde gerçekleşmesi gerekir."²⁷

Atilla Yayla'ya göre bu ulusal güvenlik ideolojisi bugünde hâlâ varlığını devam ettirmektedir. "28 Şubat süreci bu egemen milli güvenlik algılamasının bir soruna dönüştüğünün görülmeye başlandığı en önemli dönemdir. Bu

²⁵ Nazlı Ilıcak, **Sert Adımlarla Her Yer İnselin 28 Şubat'ın Perde Arkası**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001, s.38.

²⁶ **Sabah**, 14 Ağustos 2001.

²⁷ Ahmet İnsel, "Ulusal Güvenlik Siyaseti ve Silahlı Kuvvetler Partisi", **Birikim**, Sayı 149, Eylül 2001, s.13.

süreçte önemli ölçüde bu milli güvenlik ideolojisinin esiri konumuna düşülmüştür. Sanki sürekli bir savaş hali varmış gibi her mesele en basitinden en karmaşığına bir milli güvenlik meselesi olarak görülmüş veya o hale getirilmiştir. Bunun sonucunda milli güvenlikle ilgili olduğu iddia edilen konular tartışılmamış, dondurulmuş ve donuklaştırılmıştır. Oysa bu süreçte milli güvenliği ilgilendirdiği gerekçesiyle tartıştırılmayan, dokunulmayan ve tabulaştırılmak istenen tüm konular demokratik dialog ve müzakereyle çözümlenebilecek konulardır. Ancak ne zaman bu konular konuşulmaya çalışılsa resmi bürokratik görüşü eleştirmeye cesaret edenler baskıyla, tehditle, cebirle ve siyasallaşan mahkemeler yoluyla susturulmaktadırlar. 28 Şubat döneminde de bugünde hâlâ bir çok konu tartışılamamakta ve demokratik bir dialog ortamı sağlanamamaktadır.”²⁸

Ali Bayramoğlu'na göre; “28 Şubat, askerin silahlı gücü ve mevzuat desteğıyle yetinmeyip, medya üzerinden kamuoyunu her türlü aracı kullanarak seferber eden, kamuoyundan meşruiyet ve destek arayan bir girişimdir ve daha da ötesi, demokrasinin şekli olarak ve askeri vesayet altında çalışmaya devam eden kurumlardan güç almaya çalışan bir müdahaledir. Bu çerçevede MGK başta olmak üzere anayasal kurumları yeni işlevler yükleyip kullanarak siyasi karar hiyerarşisini bozan, sonuç olarak şekli işleyişine dokunmadığı “demokrasiyi militarize eden”, tekeline aldığı siyaseti savaş ve tehlike mantığına endeksleyen bir niteliğe sahiptir. Bu yönüyle 28 Şubat sistem içindeki özerk askeri alanın genişletilmesini, rejimin militer renginin koyulaşıp, bu koyuluğun süreklilik ve meşruiyet kazanmasını ifade etmektedir. Başka bir deyişle 28 Şubat modelini farklı kılan, “süreklilik-kalıcılık-meşruiyet” üzerine oturan yapısal yönüdür. 12 Eylül devletin kurumsal işleyişine askeri unsurları katarken, 28 Şubat bu zemin üzerinde ve buna ek olarak aynı unsurları devletin olağan dönemlerdeki fiili işleyişine taşımıştır.”²⁹

²⁸ Yayla, a.g.e., s.20-21.

²⁹ Bayramoğlu, a.g.e., s.17.

28 Şubat sürecini eleştirenlerin bir kısmı bu süreçte yaşanan gelişmelerin “psikolojik hareketin bir parçası olduğunu” belirtir. Özellikle andıç belgelerinin ortaya çıkmasının ardından bu tür yorumlar kendisini daha sık göstermektedir. Bunların arasında Taha Akyol’un Genelkurmay brifinglerini de hedef alan şu sözleri oldukça dikkat çekici eleştirilerdir; “Çevik Bir’in ünlü ‘andıç’ diliyle ‘amaca göre düzenlenmiş’ brifinglerde, mevcut din eğitimiyle, ‘irtica’nın 2000 yılı seçimlerinde ‘yüzde 34’le tek başına iktidara geleceği’, ondan sonra ise ‘yüzde 66.94’ oyla Anayasa’yı değiştirme gücüne ulaşacağı söylenmişti. Bunlar gerçek dışı kurgulardı ama amaç da zaten akademik bir faaliyet değil, bir ‘psikolojik hareket’ yapmaktı.”³⁰

Ali Bayramoğlu’na göre; “dönemin ayrıcalıklı aracı olan, zihinlerin militerleşmesi ve toplumun kutuplaştırılması yönünde kalıcı bir rol oynayan bu psikolojik hareketler üzerinde dikkatle durmak gerekir. Bu hareketlerin yurtdışına yönelik olanları dışındakiler, iç tehdit dokümanından hareketle aralarında zaman zaman CHP’nin de olduğu, iç düşman ilan edilen ya da iç düşmanlara hizmet ettiği sanılan siyasi partileri, dernekleri, kişileri, aydınları, yazarları, toplumsal kesimleri, hatta hükümetleri hedef almıştır. Başka bir deyişle psikolojik hareket, Kürt sorunundan laiklik tartışmalarına değin demokratik öneri ve fikirleri, meşru kurum ve yapıları hedef almakla kalmamış, bu çerçevede YÖK’ten başlamak üzere bütün devlet kurumları ve medya bu yönde yönlendirilmiş ve kullanılmıştır. Ana hedef, tektip toplum yaratmak, oradan güç alarak siyaset üretmek, siyasete müdahale etmek olmuştur.”³¹

Atilla Yayla’ya göre de; “28 Şubat süreci, özünde psikolojik savaş taktiklerine dayanan bir toplumu kuşatma hareketiydi. Stratejisi şuydu: Toplumun hedef tahtası haline getirilen bir kesimini, diğer kesimleri ona karşı kışkırtmak ve manipüle etmek suretiyle baskı altına almak, tecrit etmek, yalnızlığa itmek ve bu arada bu kesimin öncüsü ve lideri olduğuna inanılan sivil ve siyasî isimleri tasfiye etmek. Bu planın hayli başarılı olduğu

³⁰ Yüksel, a.g.e., s.162.

³¹ Bayramoğlu, a.g.e., s.18.

söylenbilir. Nitekim, toplumda bir çok kişi, Türkiye'nin büyük bir tehlikeden kurtarıldığına inandırılmıştır. (...) 28 Şubat süreci, hayalî bir düşmana karşı yapılan tuhaf bir mücadeleyi neredeyse toplumun bir bölümüne karşı açılan bir savaşa dönüştürdü. Bir sürecin egemenleri/mağrurları dindar kitleleri karalayan, dindarların hayat tarzlarını küstahça aşağılayan bir söylem tutturdu. Bu sürecin egemenleri iktidar sahibi olmanın her şey demek olduğu, otoritelerinin diledikleri her şeyi yapmaya yeteceği yanlış ve yakıcı kanaatine doğru sürüklendi. Aslında yürüttükleri haksız ve anlamsız savaşın kendilerini de yıpratmışının çok geç farkına vardılar. 28 Şubatçılar süreç boyunca hiçbir fikrî gelişme göstermedi. (...) 28 Şubat "postmodern" müdahalesini "çağdaşlık", "irtica ile mücadele" veya "cumhuriyeti koruma" adına savunmaya kalkanlar, hiç kimsenin hafızasını hafife almamalıdır. 28 Şubat Türkiye'de ilk müdahale değildir ve 1960'dan beri her müdahale üç aşağı beş yukarı aynı gerekçelere dayandırılmaktadır. Bu gerekçeler artık yalama olmuştur. Bu yüzden, 3 Kasım aslında hem 28 Şubat zihniyetinin reddi hem de bu zihniyet adına yapılan toplum ve siyaset mühendisliğinin iflasıdır. 28 Şubat bir hayalî zeminde yürütülen ve Türkiye'yi her bakımdan daha iyiye değil daha kötüye götüren bir çılgınlık dönemi olarak tarihe tescil edilecektir. 3 Kasım bu tescilin mührü olarak anılacaktır."³²

Mümtaz'er Türköne'ye göre; "28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısı tarihimize '28 Şubat Postmodern Darbesi', aynı gün hükümetin önüne konan ve sonraki hükümetlerce de takip edilen 18 maddelik 'eylem planı'nın gerçekleştirilmesi, '28 Şubat Süreci' olarak geçti. Bugün daha açık görülüyor: 28 Şubat'ı önceki müdahalelerden ayıran temel özellik, 'Silahsız Güçler'in sürece yaptıkları katkılardır. 28 Şubat basit bir askerî darbe değil, diğer kurumsal güçlerin de mobilize edildiği, ama doğrudan demokratik kurumları ve kuralları askıya almayı veya durdurmayı hedef alan 'sivil-asker' ortaklığı ile gerçekleşmiş bir müdahaledir. (...) 28 Şubat'ın müdahale gerekçelerinden hiçbirisi bugün bir anlam taşımıyor. Elimizde sadece sekiz yıla çıkartılmış bir temel eğitim var. Bugün geriye dönüp şu hükmü vermek gerekir. Cumhuriyet

³² Yayla, a.g.e., s. 83.

kurulduğundan beri, devletin halk nezdindeki itibarına, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin saygınlığına ve laik-demokratik Cumhuriyete yönelik en yıpratıcı kalkışma 28 Şubat'ın kendisidir. Yargı, itibarını brifing salonlarında beş paralık etmiş; bu yüzden devletin tarafsızlığına gölge düşürmüştür. Önüne geleni süngü ile tehdit eden bazı komutanlar yüzünden (Mehmet Altan'ın ve Meral Akşener'in tehdit edilmesi gibi) 'kurmay subay' itibarı zarar görmüştür. 'Laikliğin silahla korunması' iddiası, basit bir iktidar ve güç elde etme gerekçesi haline dönüşmüş ve ciddiyetini kaybetmiştir. (...)28 Şubat, geçen dokuz yıl içinde bütün gerekçeleri ve sonuçları ile iflas etmiştir.”³³

3.3. 28 ŞUBAT MÜDAHALESİNİN SONUÇLARI VE GÜNÜMÜZE ETKİLERİ

28 Şubat müdahalesinin kalıcı etkileri günümüzde hâlâ varlığını sürdürmektedir. Bu kalıcı etkileri gündemde tutmak, tartışmak; onlara karşı mücadele etmek kadar önem taşır. Sosyolojik, siyasi ve askeri boyutlarıyla 28 Şubat sürecini değerlendirmek Türkiye'nin dününü değil aslında bugününü ve geleceğini tartışmak anlamına gelir. Tabii askeri vesayet rejimi yerine demokratik bir hukuk devletinde yaşamak gibi bir niyet ve arzumuz varsa...

Türk siyasi tarihinde 28 Şubat olayı 1997 yılında Refahyol hükümetinin yıkılmasına yol açan “muhtıra”yı ve siyasetin askeri bürokrasinin ağırlıklı olduğu siyaset dışı güçler tarafından yeniden biçimlendirilmesini ifade eder. 28 Şubat süreci ise bu tarihte yapılan MGK toplantısından çıkan bildiriyle başlayan süreci yani “sivil görünümlü askeri iradeyi” vurgulamak için kullanılır.

28 Şubat 1997 tarihinde yapılan uzun ve çok gergin geçen MGK toplantısında hükümetin uygulaması için “18 maddelik bir tavsiye kararı” alınır. Bu 18 maddelik karar 28 Şubat süreci adıyla tarihe geçen askeri vesayet döneminin gerekçesini oluşturur. Asker bu kararların uygulanmasını gözetmek için bizzat siyasetin içine eylemli olarak girer ve sivil siyasi

³³ Mümtaz'er Türköne, “Cumhuriyet için büyük tehdit: 28 Şubat!”, **Zaman**, 28 Şubat 2006.

arenanın bir unsuru gibi davranır, hükümet iyice sıkışmış bir alanda, MGK'nın gözetimi ve denetimi altında icrayı faaliyet etmek zorunda kalır.

Bu süreçte 27 Mayıs 1960'ta olduğu gibi, alt rütbeli subaylardan meydana gelen bir cunta, kritik mevkileri ele geçirerek yönetime el koymamıştır. 12 Mart 1971'de olduğu gibi hükümet muhtıra verilerek görevden uzaklaştırılmamıştır. 12 Eylül 1980'de olduğu gibi, Silahlı Kuvvetler darbe yaparak yönetimi bütünüyle ele geçirmemiştir. 28 Şubat diğer askeri müdahalelerden farklıdır. 28 Şubat'ta silahlı kuvvetler doğrudan yönetime el koymak yerine, bir el koyma durumunda ne yapılacaksa onları “sivil güçlere yaptırmayı, böylece biçimsel anlamda demokrasiyi muhafaza etmeyi ve siyaset alanının “sakıncalı” siyasi aktörler tarafından yeniden doldurulmasını önleyecek bir sürekli müdahaleyi kurumsallaştırmayı amaçlamıştır. Bu anlamda 28 Şubat, “postmodern darbe” olarak adlandırılabilir.

28 Şubat tarihli MGK bildirisi “irtica”yı ve onunla ilişkilendirilen hükümeti hedef almıştır. 28 Şubat sürecinde serbest seçimler sonucu oluşturulmuş bir hükümet yıkılmıştır. Yerine “28 Şubat kararları”nın öngördüğü uygulamaları gerçekleştirmeyi kabul etmeye hazır liderlerin yönetimindeki partilerden oluşan bir hükümet kurulmuştur.

Bu süreçte irtica askerler tarafından “birinci öncelikli tehdit” ilan edilmiş, Milli Askeri Stratejik Konsept değiştirilmiş, buna uygun olarak Milli Güvenlik Siyaset Belgeleri hazırlanmıştır.

Batı geleneğinde askeri kesim, düşmanın oluşturduğu tehdidin doğasını tarif etmekte, ancak ülkenin tehdit altında olup olmadığına ve tehdit altında ise buna nasıl bir cevap verileceğine sivil otorite karar vermektedir. O coğrafyalarda, iç ve dış tehdidin ve o temeller üzerinde inşa edilen ulusal güvenlik politikasının askeri bürokrasinin egemenliğinde belirlenmesinin sakıncalı olduğu düşünülmektedir, çünkü bu durumun, silahlı kuvvetlerin kendi kurumsal ve varoluşsal çıkarlarını koruyabilmek için abartılı tehdit değerlendirmesi yapmasına ve optimum üstü bir kuvvete sahip olmasına yol

açacağından endişe edilir. Ayrıca tehdit algılayışını ve ona cevap oluşturan politikalarının formülasyonunu kendi tekeline alan herhangi bir ordunun, siyasetin özünü ve usulünü, yani yaşamsal önemi olan bütün konuların aşağıdan yukarıya tartışma, diyalog, ikna ve uzlaşma yolu ile belirlenme ilkesini ihlal ettiği kabul edilir.³⁴

Bizde ise 28 Şubat sürecinde görüldüğü gibi TSK iç ve dış tehdidi belirlemeyi sadece kendi tekelinde görmüş, bu konuda siyasilerin sorumluluğunu hatırlatanları da bilgi noksanlığıyla suçlamıştır. Asker bu süreçte sadece siyaset ve siyasetçiye müdahale etmekle yetinmemiş, bizzat siyaset yapmış ve üretmiş, başka bir deyişle iç ve dış politikadaki temel konularda siyasi karar mekanizmasını ikâme etmiştir.

28 Şubat sürecinde kurumları ve değerleriyle toplumu “çağdaş yaşamın gerekleri” doğrultusunda yeniden biçimlendirmek için bir dizi önlem uygulamaya konulmuştur. Bütün bu uygulamalarda belirleyici olan irade ise, seçilmişlerin oluşturduğu siyasi organlar değil, demokratik bir hukuk devletinde kabul edilebilir sınırların ötesinde yetkilerle donatılmış olan MGK ve MGK Genel Sekreterliği gibi bürokratik kurumlar olmuştur.

Bu süreçte başta MGK olmak üzere anayasal kurumlar askerler tarafından ayrıcalıklı bir müdahale aracı olarak kullanılmış, Cumhurbaşkanı Demirel’in de yardımıyla Refahiyol hükümetine politika empoze etmeye hız verilmiştir. Bütün bunlara ek olarak çıkarılan bir yönetmelikle MGK Genel Sekreterine başbakanlık düzeyinde yetkiler tanınmıştır. Askerler bu süreçte günlük politikada insiyatifi ele alma konusunda kesin bir kararlılık göstermiştir.

Ayrıca bu süreçte TSK içinde Batı Çalışma Grubu adıyla illegal bir örgütlenmeye gidilmiş, bu örgütlenme daha sonra tüm kuvvet komutanlıklarına yayılmış ve vatandaşlar dinci-laik şeklinde fişlenmiştir.

³⁴ Ümit Cizre, “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Bir Zümre, Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnsel - Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006, s.160-161.

Bu süreçte siyaset, laik-İslamcı karşıtlığı temelinde yeniden biçimlendirilmeye ve “silahsız kuvvetler”in laik cephecilik temelinde örgütlenmesine çalışılmıştır. 28 Şubat’ın bir müdahale olarak başarıya ulaştırılma çabasına ve sürecin meşrulaştırılması girişimlerine büyük medyanın, yüksek yargı organlarının, bazı sivil toplum örgütleriyle –korporatif rejimlerdekine benzer biçimde bir araya getirildiği ileri sürülen – işçi ve işveren örgütlerinin oluşturduğu “Beşli Sivil İnsiyatif”in önemli rol ve katkıları olmuştur.

28 Şubat süreci “irtica”yı hedef almıştır ve kendisini böyle meşrulaştırmaya çalışmıştır. Ancak bu süreç sadece irticayla ilişkilendirilen İslami kesimlerle dindar kitleler için değil, toplumun tüm kesimleri için bir demokrasi kaybı, baskı ve insan hakları ihlalleri üretmiştir. “İrtica ile mücadele” misyonu, bu süreçte kişi ve kurumların denetiminden bağımsızlık ve bir tür dokunulmazlık kazanmak için benimsedikleri bir misyon haline gelmeye başlamıştır.

Medya, üniversiteler ve yargı organları irtica tehlikesi konusunda brifinglere tabi tutulmuş, yargı bu süreçte tartışmalı kararlar vermeye başlamış ve İslami kesimlerde, İslami duyarlılıkları olan bireylerin yargı aracılığıyla hak ihlaline uğradıklarına ilişkin eleştiriler yoğunlaşmıştır.

Refah Partisi ve onun ardından kurulan Fazilet Partisi kapatılmış ve bir çok siyasetçi siyasi yasaklı durumuna getirilmiştir. Devletin resmi bürokratik görüşlerine yöneltilen eleştiriler bu süreçte belirgin biçimde azalmış, resmi yaklaşımların dışında kalan fikirlerin tartışıldığı TV programları ekranlardan kaybolmuştur.

Susurluk skandalı gündemden çıkarılmış, yaygın bir toplumsal destekle gündemde tutulan eylemler başarılı bir biçimde laiklik sloganlarıyla manipüle edilerek hedefinden saptırılmıştır, sivil eylemler sönmüştür.

İnsan hakları savunucuları ve sivil demokrat aydınlar üzerindeki baskılar 28 Şubat sürecinde belirgin biçimde yoğunlaşmıştır. Abdullah

Öcalan ve Şemdin Sakık'ın ifadeleri konusundaki bilinçli yanıltma dolayısıyla İnsan Hakları Derneği Başkanı Akın Birdal suikaste uğramış, anti-militarist tutumlarıyla tanınan bazı gazetecilerin işlerinden atılmasına neden olan “Andıç” olayı soruşturulamamıştır. Sadece gazeteciler değil bu süreçte bir takım siyasilere ve milletvekillerine de tehditler ve baskılar yapılmıştır. Kısaca 28 Şubat'ta büyük bir özgürlük daralması yaşanmıştır.

28 Şubat sürecinde gazetelerde ve televizyonlarda sürekli “irtica” görüntüleri yer almış, ana haber bültenlerinin neredeyse tamamına yayılan Aczimendiler, cin çıkarma törenleri, gizli çekim ayinleri ve RP mensuplarının seçim sırasında yaptıkları sakıncalı konuşmalar, yeşil bayraklı ve çember sakallı “mürteci” görüntüleri ekranlardan hiç eksik olmamıştır. Bir kampanya olarak yürütüldüğü izlenimi veren bu medya faaliyetlerinde “türban”a özel bir yer verilmiştir. Bütün büyük medya organları ve özellikle onlara bağlı TV kanallarının, psikolojik savaş izlenimi veren “haber programlar”la, “irtica tehlikesi”ne karşı sürekli yayın yaptıkları bu süreçte türbanlı kadın, kimi zaman Fadime Şahin'in kimliğinde “aldatılmış, cahil ve dolayısıyla bu durumdan kurtarılması gereken aciz bir varlık”, kimi zaman Merve Kavakçı'nın kimliğinde “rejimi yıkmaya kararlı sinsi bir düşman” olarak çizilmiştir.³⁵

Sivil haklar talebinde bulunan başörtülü kadınların görüntüleri, marjinal bazı örgüt üyelerinin silahlı eğitim görüntüleriyle birlikte verilmiş; sürekli olarak “Refahçı belediyeler”in iş başına gelmelerinden sonra başı açık dolaşmaya izin vermeyeceklerine ilişkin “duyumlara” dayalı haberler yapılmıştır. Kısaca toplumun seküler hayat tarzına sahip bireylerin ciddi bir tehditle karşı karşıya oldukları hissi uyandırılmıştır.

Değerler ve semboller düzeyinde koparılan bütün bu fırtına, maddi ilişkiler alanında 28 Şubat'ın neleri değiştirdiğini önemli ölçüde gizlemeyi başarmıştır. Oysa 28 Şubat, bütün bu görüntünün ötesinde veya siyasi

³⁵ Bekir Berat Özipek, “28 Şubat ve İslamcılar”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Cilt:6 (İslamcılık), Ed:Yasin Aktay, 1. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 640-641.

mücadelenin yanında, Cumhuriyet tarihi boyunca ekonomik ve siyasal bakımdan ayrıcalıklı bir kesimin, bürokrasinin ve devletle organik ilişki içindeki büyük sermayenin, yeni gelişen toplumsal güçlere karşı giriştiği bir tasfiye operasyonu olarak okunabilir.

Bu durumu şöyle açıklayabiliriz; Özal'lı yıllarda başlayan, girişimciliği teşvik etme ve ekonomiyi dışa açma politikaları 1990'lı yıllardan itibaren geleneksel “merkez”in dışında, yani “devlet”ten nispeten bağımsız, oluşan ve adına kısaca “Anadolu sermayesi” dediğimiz yeni bir iktisadi gücün ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır. “İslamcı siyaset”in o dönemde yükselişe geçmesi de bir yanıyla bu ekonomik dinamikle bağlantılıdır. Ne var ki, bu yükseliş geleneksel kayırmacı ekonomik sistem içinde devletle işbirliği halinde palazlanmış olan yerleşik ve daha “büyük sermaye”yi ciddi olarak kaygılandırmıştır. Bu çevreler Refah Partisi iktidarının kendileri aleyhine olarak bu “kenar” gücünü destekleyeceğinden endişe etmişlerdir. Nitekim RP'nin büyük ortağı olduğu hükümetin ekonomi alanında izlediği kimi politikalardan “büyük sermaye”nin rahatsızlık duyduğunu ve bunu kontrol ettiği merkez medya aracılığıyla dışa vurduğunu biliyoruz.

Büyük ölçüde bu nedenle devlet eliyle dağıtılan ranttan kendisinin artık yararlandırılmayacağı, dolayısıyla geleneksel avantajlı pozisyonunu ve “seçkin” sınıfsal statüsünü kaybedeceği endişesine kapılan “büyük sermaye”, RP-DYP koalisyonuna sert bir muhalefet yürütmeye başlamıştır.³⁶

28 Şubat sürecinde Türkiye'nin sosyolojik dönüşümü, üretilen maddi değerlerin paylaşımında da söz sahibi olmak isteyen kesimlerin ve sınıfların, işbölümü sürecindeki eski konumlarını sorgulama ve değiştirme çabasına şahitlik ediyordur. Büyük sermayenin sekiz yıllık eğitim veya laiklik konusundaki aşırı duyarlılığını, sadece bu kesimlerin çağdaş yaşam değerlerine bağlılıklarıyla izah etmek güçtür. 28 Şubat'ı bazı çevreler bu iki sermaye grubu arasındaki savaş şeklinde okur.

³⁶ Erdoğan, **a.g.m.**, s.25.

Bugün 28 Şubat'ı anlamak için yapılması gereken öncelikle onun iktisadi boyutuna bakmaktır. “İrticai veya yeşil sermaye” olarak tanınan girişimlerin bu süreçte nasıl ambargoya tâbi tutulduğu, kaçının iflas ettiği, hangi büyük sermaye grubunun borçlarının silindiği, hangi büyük holdingin süreçten sermaye artırımıyla çıktığı, onların yönetim kurullarına kimlerin “danışman” olarak girdiği, hangi bankaların neden artık mevcut olmadığı ve onların yerini hangilerinin aldığı gibi sorular bugünde hâlâ cevap beklemektedir.

28 Şubat sürecinde en yaygın ihlâller siyaset alanının demokrasiye ve hukukun evrensel ilkelerine aykırılığı bariz biçimde “irticai” unsurlardan temizlenmesinin ardından, egemen iradenin topluma yönelmesiyle başlamıştır.

Bir tür Makkartizm olarak tanımlanabilecek bu süreçte, başörtülü kadınların eğitim, öğrenim ve çalışma hakları yasal ve yasal olmayan yöntemlerle engellenmiştir. Sadece resmi kurumlarda değil, bazı özel kurumlarda da çalışan başörtülü kadınlar bir takım baskılara ve baskınlara maruz kalmışlardır. Turgut Özal döneminde de facto olarak kullandıkları çalışma hakları tamamen ortadan kalkmıştır. Bu süreçte çok sayıda erkekte eşi başörtülü olduğu için veya “irticai fikirleri ve faaliyetleri” nedeniyle işten atılmış, cezalandırılmıştır. YAŞ kararlarıyla savunma hakkı verilmeden ordudan atılanların sayısı bu dönemde astronomik bir artış göstermiştir.

Aynı süreçte üniversitelerde yaygın bir akademisyen tasfiyesine sahne olmuştur. 12 Eylül 1980 sonrası tasfiyeye benzer biçimde, hatta ondan daha sistematik ve daha programlı biçimde, özellikle araştırma görevlisi, yardımcı doçent ve doktora öğrencisi üniversitelerinden atılmış, yüksek lisans için yurt dışına gidenler geri çağırılmış, akademik hayatları sona erdirilmiştir. Hukuk normları geriye yürütülerek bir çoğunun kazanılmış hakları yok sayılmıştır. Bazı üniversitelerin denklikleri bu süreçte iptal edilmiştir.³⁷

³⁷ Özipek, a.g.m., s.642-643.

Sekiz yıllık eğitime geçişte aynı biçimde kazanılmış hakların tanınmaması yoluyla gerçekleştirilmiş ve böylece meslek okulu öğrencilerinin üniversiteye girmelerini fiilen imkansız kılacak bir alan zorlaması ve puan sistemiyle “irticacıların çocukları”nın en az 3 kuşağı tasfiye edilmiştir. Bu uygulama imam hatiplilerle birlikte tüm meslek okullarının öğrencilerini de içine aldığından dolayı, uygulamadan zarar görenlerin sayısı çok daha fazla olmuştur. Eğitim alanının kendi mantık bütünlüğü ve objektif ihtiyaçları doğrultusunda hâlâ toparlanamamasının arkasında 28 Şubat’ın zorlamalarının önemli bir yeri vardır.

28 Şubat sürecinde yaşanan diğer bir ihlal ise, vatandaşların kendi paraları ile yaptırıp anahtar teslimiyle MEB tarafından eğitime açılması için verilen imam-hatip okullarının binalarına el konulmasıdır. Sadece din özgürlüğünün değil, mülkiyet hakkının da ihlali anlamına gelen uygulamalara diğer bir örnek ise “dinci vakıflara ve PKK’ya gideceği” gerekçesiyle camilere, vakıflara ve derneklere bağışlanan kurban derilerine el konulması, deri toplama yetkisini sadece THK’ya verilmesidir. Bu süreçte bu tür uygulamalardan dolayı mağdur olduğunu düşünenlerin yargı yoluna başvurarak açtıkları davaların genellikle kaybedildiğinden yakınılır. Bu süreçte “irticanın birinci öncelikli iç düşman” olduğu konusunda briefing alan yargının taraflı davrandığına dair insanların kafasında ciddi şüpheler oluşmuştur.

28 Şubat’ın hedef aldığı kesimlerin yaşadıkları bu süreçte genellikle bilinmemiştir. “İkna odaları” yüksek öğretim literatürüne bu dönemde girmiştir. Üniversiteli başörtülü kadınlar bu süreçte inançları ve siyasi kimlikleri ile gelecekleri arasında tercih yapmaya zorlanmıştır. Bu süreçte yaşanan ihlallerin maddi ve psikolojik tahribatı ve doğurduğu trajik hadiseler genellikle bilinmemektedir.

28 Şubat’ın en önemli sonuçlarından biri siyasette bir dönüşüme neden olmasıdır. Siyasetteki etkisi ve doğurduğu sonuçlar bakımından 28

Şubat'ın, ona destek verenler açısından istenen sonuçları doğurup doğurmadığı kuşkuludur.

28 Şubat müdahalesinin gerçek ve görünürdeki gerekçesi Refah Partisidir. Bu süreçte Necmettin Erbakan'ın Başbakan olduğu Refahyol hükümetinin izlediği “teslimiyetçilik”, genel olarak “zinde güçler”le açık bir çatışma içine girmeden, zaman içinde darbe veya müdahale tehlikesini bertaraf etmeyi öngören pragmatik siyaseti başarılı olamamıştır. Ancak Milli Görüş hareketi, 28 Şubat sonrasında da değişik isimlerle varlığını devam ettirmiştir.

28 Şubat sonrası Türkiye siyasetinde yaşanan en önemli dönüşüm ise, bu siyasi gelenekten kopan ve kuruluşunun ardından kısa bir süre sonra iktidara gelmeyi başaran Adalet ve Kalkınma Partisi'yle gerçekleşmiştir. Bu parti hem 28 Şubat rejimine hem de onunla mücadelede başarısız olan siyasi geleneğe tepkinin beslediği bir sonuçtur.

28 Şubat müdahalesi Milli Görüş hareketi içerisindeki “yenilikçiler”in yaşadığı felsefi değişim ve fikri dönüşümün siyasi anlamda nihai sonuçlarına ulaşma sürecini hızlandırmıştır. Bu müdahale sonrası “yenilikçiler” ayrı bir siyasi aktör ve ayrı bir kimlik olarak ortaya çıkmışlardır. Bu anlamda İslam'ın tüm zamanlar için geçerli ilkeler vazettiği, ama spesifik bir siyasi model önermediği sonucuna varmışlardır. İslam AKP için temel referans kaynağı olarak korunmuştur, ama siyasetin alanının ve işlevinin belirlenmesinde, modern dünyanın siyasi tecrübelerinin ve modern siyasi ideolojilerin imkanlarından yararlanmanın gereğini de kabul etmişlerdir.³⁸

28 Şubat müdahalesi sonrası yaşanan diğer bir gelişmede liberallerle İslamcılar arasında doğan yakınlıktır. Bu müdahale sürecinde mağdur olan kesimlere yönelik ihlaller karşısında açıkça tavır alan, onların haklarını savunan ve bu yüzden çoğu kez İslamcılarla birlikte hedef haline gelen liberallerle İslamcılar arasında bir sempati ve yakınlık doğmuştur. 28 Şubat

³⁸ Özipek, a.g.m., s.644-645.

müdahalesi demokrasinin herkes için gerekli olduğu sonucuna varılmasını sağlamıştır.

28 Şubat sonrasında AKP'nin ciddi bir oy desteğiyle tek başına iktidar olması, kimileri için 28 Şubat'ın başarısızlığının veya iflasının tescil edilmesidir. Ancak şu bir gerçek ki, 28 Şubat'ı gerçekleştiren iradenin, siyasetin böyle şekillenmesinden hoşnut olmadığı, bu partinin iktidar olmasını kabullenmekte güçlük çektiğidir.

Siyaset bu süreci başlatanlarca amaçlanan biçimde gelişmemiş hedef alınan kesimler bireysel ve toplumsal düzeyde büyük bir tahribat yaşamış, ancak yaşanan bir iç dönüşüm sürecinin ardından bu kesimlerin içinden çıkan siyasi aktörler, farklı bir kimlikle, ama aynı sosyal tabanın (ve onunla birlikte tüm “çevre”nin) siyasi ve iktisadi taleplerini daha geniş bir oy desteğiyle siyasi sürece taşıyacak bir potansiyel güce ulaşmıştır.

28 Şubat sürecinde Türkiye toplumu genel olarak müdahaleyi onaylamadığını göstermeye çalışmış, genel olarak ihtiyatlı bir itiraz göstermiş, ama bunu etkin bir sivil ve siyasi haklar mücadelesine dönüştürememiştir. 28 Şubat kararlarını protesto etmek için yapılan eylemler etkili olamamış, sertçe bastırılmış, bunun ötesinde bu eylemler büyük medya tarafından yapılanları meşrulaştırmak için “tehlikenin boyutları”nı gösteren örnekler olarak sunulmuştur. Büyük medyanın barışçıl protesto eylemlerini bile “isyan provası” veya “kalkışma” olarak itham etmesi, söz konusu eylemlerin amacına hizmet etmemesine ve toplumun bu konuda isteksiz davranmasına neden olmuştur.

Ayrıca bu durum Türkiye’de devletin politikasının demokratik laiklik değil otoriter, totaliter, jakoben gibi kavramlarla eleştirilen laiklik anlayışına yakın olmasının ve özellikle de Tek Parti döneminde bu politikaya yönelik muhalefetin aşırı şiddet kullanılarak bastırılmasının Türkiye’deki dindar ve muhafazakar kesimlerdeki kalıcı psikolojik etkisiyle de açıklanabilir. Refahyol Hükümetinin İçişleri Bakanı Meral Akşener bir konuşmasında İslami

kesiminde içinde yer aldığı tüm toplumun bu durumunu “öğrenilmiş acizlik” olarak tanımlamıştır.³⁹

28 Şubat’a karşı İslami kesimde dahil olmak üzere toplumun yeterince tepki gösterememesini açıklayabilecek bir diğer sebep ise Türkiye’deki itaat kültürüyle ilişkili görünmektedir. Otoriteye boyun eğmeye hazır olma anlamında “itaatçılık” geleneksel kültürümüzün temel özelliklerinden biridir. Bunda güçlü bir devlet geleneğinden gelmemizin de etkisi vardır. Türk toplumu öteden beri devleti kutsal sayar ve onu kendisinin varlık nedeni olarak görür. Bundan dolayı devletin tehlikede olduğunu söyleyen eğer resmi bir makam veya kurum ise toplum buna ikna olmaya dünden hazırdır. Sistemde zaten toplumu bu konuda her daim alarm halinde tutacak “dış ve iç tehditler” söylemini canlı tutar.

Güçlü bir devlet geleneğinden gelmemizin ve geleneksel olarak devleti kutsal saymamızın yanında, “u’lul emre itaat”i buyuran dini anlayışın hâlâ devam eden izlerini de bunda görmek mümkündür. İşte bu kültürel kod toplumumuzda direnme fikrinin yerleşmesini engellemiş ve toplumun devlet veya devlet adına hareket edenler karşısında genel olarak pasif bir tutum almasını adeta garanti etmiştir.

Özellikle bu son nokta Türkiye toplumunun darbelere neden sessizce boyun eğdiğini anlamamızı mümkün kılan kayda değer bir faktördür. Bu durum özel olarak toplumun 28 Şubat müdahalesi karşısındaki tutumu içinde geçerlidir. Buna karşılık, toplumun önemli bir kesiminin 28 Şubatçıların “gerekçeler”ine ikna olmuş olması, yukarıda sözünü ettiğimiz alarm psikolojisinin sürekli canlı tutulmasıyla ve toplumun “tehdit uyarısı”na cevap vermeye her an hazır olmasıyla daha iyi açıklanabilir.⁴⁰

Ayrıca tüm bu saydıklarımıza ek olarak toplumun her kesiminde mevcut olan bir “ahlak sorunu”nun olduğunu da belirtmemiz gerekir. Bu ahlak sorunu toplumun tüm kesimlerini içine alan genel bir durum arz etmektedir.

³⁹ Özipek, **a.g.m.**, s.646-647.

⁴⁰ Erdoğan, **a.g.m.**, s.27.

Bu anlamda Türkiye’de kuşatıcı ve ayrımsız bir insan hakları anlayışı temelinde adaleti herkes için talep etmeyi, demokratik hakları başkaları içinde savunmayı öngören bir ahlaki tutumun eksikliği hep hissedilmiştir. 28 Şubat sürecinde görüldüğü gibi askeri müdahale dönemlerinde ağırlıklı olarak hakları ihlal edilenler, siyasetin diğer aktörlerini yanlarında bulamamışlardır.

Son olarak şunları söyleyebilir ki, demokratik rejimlerde askeri müdahalenin ancak bir kez olabileceği söylenir. Bunun anlamı, darbeye yeltenenler bir defa için başarmış olsalar bile, demokratik rejimlerin bir daha hiçbir grubun buna kalkışamayacağı bir siyasi ortamı ve daha önemlisi darbelerin gayri meşruluğuna ilişkin bir mutabakatı tesis etmeyi başardıklarıdır. Türkiye’de bunun gerçekleştirilememiş olması bu müdahaleye de kapı açmış ve 28 Şubat, 27 Mayıs’ın, 12 Mart’ın ve 12 Eylül’ün açtığı kapıdan girmiştir. Bu müdahalenin “irtica”yı hedef alması birçok kesimde ona dair meşruluk veya görmezden gelme yaklaşımı üretmiştir. Bu süreçte hukuk devleti ilkesine aykırı biçimde misyon yüklenen güçlerin belirleyiciliği, genel olarak demokrasiyi tahrip edici bir etki yapmış ve sadece din ve dinle ilişkilendirilen sivil ve siyasi haklar yaygın olarak ihlal edilmekle kalmamış, siyasi ve ekonomik sonuçlarıyla 28 Şubat tüm ülke ve toplum için ağır sorunlar üretmiştir. Toplumun tüm kesimi ve devletin tüm kurumları bu süreçten zararlı çıkmış, itibar kaybetmiştir.

Bu süreç müdahalenin nesnesi olan kesimlerin tarihsel olarak yaşadıkları sorunları daha da ağırlaştırmış, çoğulcu bir toplumda bireylerin sahip olması gereken din özgürlüğüne ilişkin taleplerin geri çekilmesi veya ertelenmesi sonucunu doğurmuştur. 28 Şubat’ta var olan zihniyet bugün hâlâ varlığını devam ettirmektedir, sadece din özgürlüğü konusunda değil, genel olarak Türkiye demokrasisinde herhangi bir açılım ve değişim “sapma” olarak algılanmakta, siyasi iktidarlar hâlâ dar bir alanda icraat yapmaya zorlanmaktadır.

SONUÇ

Milli güvenlik tanımlanması güç bir kavramdır. Bu güçlüğü'n nedeni bu kavramın askeri, siyasi, ekonomik ve hukuki yönleri sahip olmasından ve zamana ve yere göre kapsamının değişmesindendir. I. Dünya Savaşından önce milli güvenlik yalnızca milli savunma kavramının içinde düşünülürken, bu savaştan sonra milli güvenlik kavramı milli savunmadan daha geniş bir boyut kazanmıştır. Bu kavramın evrensel boyut kazanması II. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur.

Milli Güvenlik kavramını Türk hukuk mevzuatı içinde şu şekilde tanımlayabiliriz; Milli Güvenlik, devlet bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü ile millet egemenliğinin, milli ve milletlerarası alanda gerçek ve yakın bir tehlikeye düştüğü zamanlarda, anayasanın gösterdiği yetkili organ ve organlar tarafından, devlet tüzel kişiliğinin korunması ve güvenlik altına alınmasıdır. Milli güvenlik içeriği bakımından hem dış güvenlik hem de iç güvenlik konularını kapsamaktadır.

Bir devletin milli güvenliğinin parçalanması olarak "dış güvenlik" uluslararası sistem ve uluslararası ilişkilerin yürütülmesi ile yakından ilgilidir. Dış güvenlik, başka devletlerin ve kuruluşların emir, gözetim ve denetimi altında olmama, yabancı devletlerin saldırı veya saldırı tehlikesinden uzak bulunma ve bunlara karşı korunma demektir. Dış güvenlikle ilgili sorunlar bir devletin iç güvenliğini de etkiler.

İç güvenlik konularını net hatlarla çizip ortaya koymak dış güvenliğe göre daha zordur. Bir ülkede iç güvenliği sağlamak devletin görevidir. İç güvenliği bozan haller belli bir zamana göre değişebileceği gibi, iç ve dış nedenlerin yol açtığı değişik bir çok sebepten de kaynaklanabilir. Ülkemizde iç güvenliği bozan hallerin en belirgin örnekleri 1961 ve 1982 Anayasası'nda belirtilmiştir. Genel olarak bu haller olağanüstü hal ilanını gerektiren sebepler ile sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali durumlarında görülür.

Her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı; varoluşundan itibaren, bir milli güvenlik politikası tespit etmek ve bunu uygulamak durumundadır. Milli güvenlik politikasının tespitinde; ulusal, bölgesel ve uluslararası konjonktürdeki değişimler ve gelişmeler dikkate alınırken, önceden belirlenmiş olan milli menfaat ve milli hedefin veya hedeflerinde göz önünde bulundurulması gerekir.

Böyle bir milli güvenlik politikası ile ülkenin milli varlığının, bütünlüğünün ve uluslararası alanda siyasi, sosyal, kültürel ekonomik dahil bütün menfaatlerinin, her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunmasının dengesi sağlanmış olacaktır. Yönetim sistemi ne olursa olsun, her ülkenin kendi çıkarlarına göre tespit ettiği bu politikanın, uygulanmasını biçimleyen usul ve metotlarını ortaya koyan, milli hedeflerinin gerçekleşmesini sağlayacak olan bir stratejinin de belirlenmesi gerekir.

Milli güvenlik stratejisi denilen bu stratejinin uygulanmasında, ülkenin içinde bulunduğu koşulların dikkate alınması ve ona göre gerekli değişiklikler yapılarak başarılı sonuçlar alınması önemlidir.

Belirttiğimiz gibi her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı bir milli güvenlik politikası tespit eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin de milli güvenlik politikası, Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nde yer almaktadır. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi (MGSB), yürütme organı olan Bakanlar Kurulu'nun Anayasa'nın 117'nci ve 118'nci maddelerinde yazılı devletin milli güvenliğinin sağlanmasına yönelik görevleri çerçevesinde planlamaya yönelik bir idari tasarrufu olup, ana esasları ihtiva eden özlü bir metindir. Söz konusu belge, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası ve Türk milletinin refahına ilişkin izlenecek milli güvenlik siyasetinin esaslarını içeren bir yol haritası konumundadır.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli menfaati ve milli hedeflerini, milli hedeflere ulaşılması için takip edilecek iç ve dış

güvenlik ile savunma siyasetlerine ilişkin esasları kapsamaktadır. Devlet faaliyetlerinin yürütülmesinde devamlılık esastır. Bu nedenle, devlet faaliyetlerinin planlı ve belirlenmiş esaslara göre yürütülmesi, hükümetlerin temel sorumluluklarındandır. Bu temel sorumluluklardan birisi de, devletin milli güvenlik siyasetinin tayin ve tespitidir. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi bu amaçla hazırlanmaktadır.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin nasıl hazırlandığından bahsedecek olursak; Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin taslağı, Anayasa'nın 118'nci maddesi ve 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 13'ncü maddesi uyarınca MGK'ca verilen görev çerçevesinde, doğrudan Başbakan'a bağlı MGK Genel Sekreterliğinin koordinatörlüğünde, Genelkurmay Başkanlığı dahil, bütün bakanlıklar, kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde ve görüşleri alınarak hazırlanmaktadır.

Müteakiben ilgili makamların temsilcilerinin iştirak ettiği ve uzman hukukçuların da yer aldığı çalışmalarda, her konu tüm ayrıntılarıyla incelenmekte, yapılan çalışmaların her safhasında temsilciler bağlı oldukları makamların onayını almaktadırlar. Ayrıca bu süreçte, stratejik araştırma kuruluşlarının çalışmalarından da yararlanılmaktadır.

Hazırlanan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi taslağı daha sonra MGK'ya sunulmaktadır. MGK tarafından uygun bulunduğu takdirde, tavsiye kararı ile Bakanlar Kurulu'na bildirilmektedir. Müteakiben Belge taslağı, Bakanlar Kurulu'nun bütün üyeleri tarafından incelenmekte, kabul edilmesi halinde, Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmakta ve Başbakanlık direktifi ile tüm bakanlıklara, ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmaktadır. Bu belge değişen konjonktüre ve yeni tehdit değerlendirmelerine uygun olarak sürekli güncellenmektedir.

Milli güvenlik politikasının ardından milli güvenlik kurullarından bahsedecek olursak şunları söyleyebiliriz; devlet ya da yönetim biçimi birbirinden farklılıklar gösteren dünyanın birçok ülkesinde, işlevleri birbirine

yakın olan ama örgütlenmesi, bileşimi, hukuksal zemini, ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilen Milli Güvenlik Kurulları vardır.

Milli güvenlik kuruluşlarının teşkili ve görevlerinin belirlenmesinde; devletlerin coğrafyalarına, jeopolitik konumlarına ve sosyo-kültürel yapılarına bağlı olarak oluşan tehdit algılamaları ile anayasal düzenleri önem taşımaktadır. Bu nedenle, her devlet, milli güvenliği ile ilgili kuruluşlarını bu ölçütlere göre oluşturmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Avrupa Birliği (AB) üyesi ve adayı ülkelerdeki milli güvenlik kuruluşları hakkındaki mevcut bilgiler değerlendirildiğinde, şu bilgilere ulaşabiliriz;

MGK Benzeri Yapılanma Bulunmayan Ülkeler: Danimarka, Finlandiya, İsveç, Lüksemburg'dur.

MGK Benzeri Yapılanma Bulunan Ülkeler:

a) MGK Benzeri Kurumların Sadece Sivil Üyelerden Oluştugu Ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, Letonya, Polonya, Slovenya'dır.

b) Kurum Üyeleri Arasında Genelkurmay Başkanı'nın da Yer Aldığı Ülkeler: ABD, Bulgaristan, Estonya, İspanya, İtalya, Litvanya, Macaristan, Portekiz, Romanya, Slovakya, Yunanistan, Hırvatistan'dır.

MGK'nun bulunduğu bütün ülkelerde, bu kurulun oluşturulmasında her ülkeye özgü bir takım özel nedenler olmakla birlikte, genel olarak, bu ülkelerde, MGK veya benzer kurulların oluşturulması, "Milli Güvenlikle ilgili, iç, dış ve askeri hizmetler arasında sıkı bir işbirliği sağlamak" veya "Milli güvenlik, dolayısıyla milli savunma ile ilgili işleri siyasi düşünce ve etkilerden koruyup, böylece Silahlı Kuvvetler'in tarafsızlığını sağlamak" gibi nedenlere dayandırılmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulu veya benzer kurulların, diğer ülkelerdeki uygulamalarında -bu kurullara katılan üyelerin sayısı değişmekle beraber- genelinde, yürütmenin başı ve bazı bakanlar veya yardımcılar ile askeri kesimden komutanlar ve istihbaratla ilgili kuruluşların sorumlularının bu kurullara katıldığı gözlemlenmektedir.

İsimleri, yapıları ve fonksiyonları birbirinden farklı da olsa milli güvenlik kurullarının bulunduğu bu ülkeler, bu kuruluşlara anayasalarında, yasalarında veya kararnamelerinde yer vermişlerdir.

Bütün dünyada genel kabul, Milli Güvenlik Kurulu ve benzeri kuruluşların, gerek ülkemizde gerek diğer ülkelerde büyük ölçüde II. Dünya savaşıdan sonra ABD’de kurulan National Security Council’dan esinlenilerek kurulduğudur. Dünyada MGK benzeri kuruluşlara temel model ABD’de kurulan NSC’dir.

II. Dünya Savaşı sırasında, ABD Silahlı Kuvvetleri’nin çeşitli kademeleri ile Amerikan siyasi makam ve otoriteleri arasında görülen uyumsuzluk ve koordinasyon eksikliği, savaşın bitiminde NSC adlı bir kuruluşun kurulmasına sebep olmuştur.

NSC, Başkanın bir danışma mercii ve yardımcı kuruluşudur. Görevi, ABD’nin milli güvenliğini ilgilendiren yerli, yabancı ve askeri konularda tüm bilgileri toplamak, ayırma tabi tutmak ve değerlendirme yapmak ve daha sonra Başkan’a milli güvenliğe ilişkin olarak önerilerde bulunmaktır. Böylece, NSC’nin icrai nitelikte karar veren idari bir makam veya milli güvenlik politikasını doğrudan saptayan bir kuruluş olmadığını, ancak, Başkan’ın tek başına milli güvenliği ilgilendiren konularda vereceği kararlara yardımcı olmak amacıyla önerilerde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim NSC’de herhangi bir oylama olmadığı gibi, hükümete verilen tavsiyelerde bulunmamaktadır. Görüşmeler sonucunda Başkan kararını kendisi vermekte, fakat bununla birlikte kurul toplantılarının sonunda, Başkan tarafından onaylanmış bir bildiri de yayınlanmaktadır. Bu bildiri Eşgüdüm

Kurulu aracılığıyla hükümet organları ve bakanlıklarına gönderilmekte ve buralarda işleme alınmaktadır.

ABD’ndeki NSC, sivil yöneticilerin ağırlıkta olduğu, askerlerin teknik bir uzman olarak görev yaptıkları ve siyaset belirleyemedikleri, icra ve takip yetkileri bulunmayan, yapısı ihtiyaçlara göre değişebilecek nitelikte esnek olan yasal bir kuruluştur.

MGK’nın ABD haricindeki yurtdışındaki benzerlerine örnek olarak; Fransa’da Milli Savunma Yüksek Kurulu ve Komiteleri, Almanya’da Federal Güvenlik Konseyi, İtalya’da Savunma Yüksek Kurulu, Yunanistan’da Dışişleri ve Savunma Konseyi, Japonya’da Milli Savunma Konseyi, İran’da Yüksek Savunma Konseyi ve Cezayir’de de Yüksek Güvenlik Kurulu sayılabilir.

ABD örneğinde görüldüğü gibi, Batılı ülkelerde faaliyette bulunan bu kurullar, büyük ölçüde görev alanı belirli -savunma ile sınırlı- sivillerin egemen olduğu istişari organlar statüsüyle görev yapmaktadırlar. Yürütmenin başının başkanlık ettiği toplantılara katılan askeri yetkililer ile istihbarat yetkililerinin görevi, sivil otoriteyi bilgilendirmektir. Askerler teknik birer uzman olarak bu kurullarda görev yapıyorlardır.

Batılı gelişmiş ülkelerde bu kurullar, ülkemizde olduğu gibi rutin olarak toplanmak yerine ihtiyaç hasıl oldukça toplanmaktadırlar. Ayrıca bu ülkelerde bu kurulların, askerlerin sivil siyasete müdahale etmesini sağlayacak nitelikte olmadıkları da görülmektedir.

Ancak gelişmekte olan ülkeler ile üçüncü dünya ülkelerinde bu tür kurulların Batı ülkelerindeki kurullardan çok farklı olduğunu görürüz. Bu ülkelerde bu tür kurulların etkili, sivil siyasete müdahale edici ve yönlendirici bir işleve sahip olduğunu görürüz. Bu ülkelerde bu tür kurulların daha çok milli ve resmi ideolojiyi koruma kaygısıyla faaliyette bulunduğunu görürüz. Bunun en önemli sonucu resmi ideoloji dışında kalan görüşlerin baskı altına alınması ve askeri otoritenin “siyasi” görevler üstlenmesi olur. Resmi ideolojinin korunmasından hareketle oluşturulan güvenlikçi politikalar

sonucunda ise, milli güvenlik kavramı ile kamu düzeni birbirine karıştırılır ve uygulamada temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına sebep olunur.

Ülkemizde milli savunmaya ilişkin konularda hükümete yardımcı statüsüyle faaliyette bulunan kurul geleneği 1961 Anayasası öncesi dönemde başlamıştır. Cumhuriyet tarihimizde 1961 Anayasası öncesi MGK benzeri üç değişik kurul kurulmuştur. Bunlar; 1922 tarihli Harp Encümeni, 1933 tarihli Yüksek Müdafaa Meclisi ve 1949 tarihli Milli Savunma Yüksek Kurulu'dur.

Milli Güvenlik Kurulu 1961 Anayasası ile devlet örgütümüze girmiş ve kurulduğu günden beri de bazı değişiklikler geçirmiş bir anayasal kurumdur.

Milli Güvenlik Kurulu milli güvenlikle ilgili kararların alınması ve koordinasyonun sağlanması konusunda gerekli temel görüşleri Bakanlar Kurulu'na tavsiye etmek amacıyla kurulmuştur.

1961 Anayasası'nın 111. maddesine göre, Milli Güvenlik Kurulu'na üye olarak, sivil ve asker kesimden gelen, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği bakanlar ile Kuvvet Temsilcileri katılmaktaydı. Cumhurbaşkanı Kurul'a katıldığı zaman Başkanlık etmekteydi. Anayasa'nın kurula katılacak bakanların saptanmasını kanuna bırakması neticesinde, 129 sayılı Milli Güvenlik Kanunuyla da kurulun bu daimi üyeleri; Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcıları, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Ulaştırma ve Çalışma Bakanları olarak belirlenmiştir. Bu daimi üyeler yanında, diğer bakanlar da gündemle ilgili olarak Başbakan'ın daveti üzerine geçici olarak kurula katılabilmekteydi.

MGK, 129 sayılı kanun uyarınca, Başbakanlığa bağlı "Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği"nin idaresinde ve sorumluluğunda bir teşkilata sahip bulunmaktaydı.

MGK olağan ve olağanüstü toplantılar yapmakta, toplantılarda kararlar çoğunlukla alınmakta, eşitlik halinde Kurul başkanının bulunduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılmaktaydı. MGK kararları tavsiye mahiyetindeydi. Ne

var ki, istişari olmaları nedeniyle hukuki bağlayıcılıkları olmayan bu kararları hükümetlerin dikkate almamak veya bunlara uygun davranmamak konusunda ne ölçüde serbest oldukları tartışmaya açık bir konudur.

Öyle sanıyoruz ki, hükümetler Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iradesiyle açıkça çelişecek veya Türk Silahlı Kuvvetleri'ni açıkça karşılarına alacak politikalar izleyerek tartışmalara yol açmak yerine bu kararlara uygun davranmak durumunda kendilerini hissetmişlerdir.

12 Mart Muhtırası'nın ardından yürürlüğe giren anayasa değişiklikleri sırasında 111. maddenin sözel vurgusu güçlendirilerek MGK kararlarının, hükümetler üzerindeki bağlayıcılığı pekiştirilmiştir. 12 Eylül askeri müdahalesinden sonra ise, 1982 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 118. maddesinde, kurul kararlarının hükümetler üzerindeki bağlayıcılığını çok daha güçlü kılacak ifadeler yer verilmiştir. Böylece Ordu, asıl görevi olan yurt savunması görevini yerine getirmenin yanında sivil iradeye ait olması gereken alanlara nüfuz edecek bir takım yetkiler elde etmiştir.

Türkiye'deki üç askeri müdahalenin siyasi açıdan en kayda değer sonucu askeri otoritenin sivil iktidardan yeni tavizler koparmış olmasıdır. Her askeri müdahale, askeri alanın belli özerklikler kazanmasına ve siyasal iktidar denetiminden sıyrılmasına ya da siyasal alanda bir takım görevler yüklenmesine yol açmıştır. Bir başka deyişle Türkiye'de her askeri darbe, silahlı gücün, devlet aygıtı ve sistemi içindeki konumunu pekiştirmekte ve özerkleştirmektedir. 27 Mayıs ile 12 Mart ve 12 Eylül müdahaleleri bu noktada buluşmaktadır. Bu özerkleşmeyi pekiştiren düzenlemelerden biri de her askeri müdahale sonrası MGK'nın statüsünde yapılan değişikliklerdir. Kurulu düzenleyen madde metninin geçirdiği evrimler aynı zamanda MGK'ya atfedilen öneminde bir göstergesidir. MGK her askeri darbe ve müdahale sonrası askeri cenahın daha çok ağırlığını hissettirdiği bir yapıya bürünmüştür.

12 Mart 1971 Muhtırasından sonra Anayasa'nın 111. maddesinde yapılan değişiklikler sonucu anayasada belirtilen Kuvvet Temsilcileri tabiri Kuvvet Komutanları olarak değiştirilmiş, böylece TSK'nın kurulda en üst seviyede temsil edilmesi sağlanmıştır.

1971 Anayasa değişikliği ile maddede yapılan asıl önemli değişiklik kurul kararlarının içeriğini ve hükümetler üzerindeki etkisini düzenleyen üçüncü fıkra ile ilgili yapılan değişikliktir. Bu değişiklikle eskiden madde metninde yer alan “yardımcılık etmek üzere” ibaresi maddeden çıkarılmış, yerine başka bir ibare konmamış, “görüş bildirir” şeklindeki ifade yerine de “tavsiye eder” ifadesi konulmuştur.

Görüldüğü gibi 1971 değişikliği ile getirilen tavsiye etme sözü görüş bildirmeye oranla daha bağlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

111. maddenin sözel vurgusunda yapılan bu değişikliklerin aslında asker üyelerin kuruldaki ağırlığını artırmaya ve kurul kararlarının da hükümetle üzerindeki bağlayıcılığını güçlendirmeyi amaçladığını, ne var ki, bu değişikliğe rağmen kurul kararlarının istişari niteliğinin değişmediğini ancak Bakanlar Kurulu üzerindeki psikolojik etkisinin güçlendiğini söyleyebiliriz.

1971 değişikliklerinden sonra da TSK'nın MGK kararlarını güçlendirme eğilimi devam etmiş, bu eğilimin etkisiyle 1982 Anayasasının Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 118. maddesinde daha güçlü ifadelerle yer verilmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu'nun bileşimini ve işlevlerini köklü biçimde değiştiren 1982 Anayasası'dır. O tarihe kadar sivil üyelerin çoğunlukta olduğu kurulda sivil ve asker üyelerin sayıları siviller aleyhine eşitlenmiş, Anayasa bakan üyelerin belirlenmesini yasa koyucuya bırakmamış, bizzat kendisi yapmıştır.

1982 Anayasası'nın 2001 yılında yapılan değişiklikten önceki MGK'ya ilişkin 118. maddesine göre; Kurul Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında,

Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından oluşmaktaydı.

Görüldüğü gibi 1982 Anayasası'nda, bir yandan sivil üyelerin sayısı azaltılırken, diğer yandan Jandarma Genel Komutanı'nın katılımıyla asker üyelerin sayısı artırılmıştır. Gündemin özelliğine göre kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilmekte, fakat bunların oylamaya katılma hakları bulunmamaktadır.

1982 Anayasası ile getirilen yeni düzenleme de, anayasada kurulu düzenleyen 118. madde 1961 Anayasasının 111. maddesine göre daha kapsamlı tutulmuş, kurulun; Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildireceği ve kurulun devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararların Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınacağı hükme bağlanmıştır.

Böylece kararların gücü ve işlevi artırılmış, kurul kararlarına bir anlamda bağlayıcılık vasfı kazandırılmıştır. Yasa koyucu, Bakanlar Kurulu gündeminde MGK kararlarının görüşülmesine öncelik verilme zorunluluğu getirerek, MGK'ya Bakanlar Kurulu'nun gündemine dolaylı biçimde müdahale etme yetkisi tanımıştır.

Anayasa'daki 118. maddeyle kurulun gündeminin Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileriyle oluşturulacağı hükmü getirilmiş, böylece asker ve sivil kanatlar inisiyatif alma ve devlet gündemini belirleme açısından eşitlenmiş, asker kurulda güvenlik alanını ve kapsamını tanımlama konusunda yeni bir yasal araca kavuşmuştur.

Bütün bu açıklamalar, 1982 Anayasası'nın Milli Güvenlik Kurulu'nu düzenleyen 118. maddesinin, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak askeri

iradenin kurul kararları üzerindeki etkisini güçlendirdiğini, hükümetler açısından kurul kararlarını daha bağlayıcı hale getirdiğini, kurulun karar almaya yetkili olduğu konuları genişlettiğini göstermektedir.

MGK ve MGK Genel Sekreterliğinin görevlerini ve örgütlenmesini düzenleyen 2945 sayılı kanunla MGK ve MGK Genel Sekreterliğinin görev ve yetkileri inanılmaz arttırılmış, örgütlenmesi güçlendirilmiştir.

MGK ve MGK Genel Sekreterliğinin görev ve yetkilerini incelediğimizde MGK'yı salt ulusal savunma, ulusal güvenlik gibi askeri-teknik boyutu olan, dolayısıyla sivillerin uzmanlık alanı dışında kalan bir alanda siyasa oluşturma sürecinde sivillere teknik ve stratejik bilgi desteği sağlayıcı bir ortam, bir mekanizma olarak kabul etmek çok güçtür. Verilen görevlerle MGK'ya toplumsal yaşamın her alanını izleme sorumluluğu ve bir anlamda "rejim bekçiliği" işlevi verilmiştir. 2945 Sayılı kanunda o kadar geniş bir milli güvenlik tanımı yapılmıştır ki, kanun koyucunun bu kadar geniş bir milli güvenlik algılaması karşısında MGK'nın görev alanına girmeyen konu kalmamıştır. Sadece olağanüstü yönetim zamanlarında değil, normal zamanlarda da anayasanın temel hak ve özgürlükler rejimi her kesimiyle milli güvenlik kavramının tam bir denetimi altına girmiştir. Milli güvenlik kavramının kapsamının bu oranda genişlemesi, askeri kanada devlet çarkının ve toplum olaylarının denetlenmesinde büyük olanaklar sağlamıştır.

Ayrıca 2945 sayılı yasa ile MGK Genel Sekreterinin üst düzey asker olması zorunluluğu getirilmiştir. Genel Sekreter, Orgeneral ya da Oramiral rütbesindeki silahlı kuvvetler personeli arasından, Genelkurmay Bakanı'nın inhası, Başbakan'ın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile atanmıştır.

Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde 2001 ve 2003 yılında bir takım anayasal ve yasal değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerle 2001 yılında dolaylı olarak, özellikle 2003 yılında da doğrudan bir şekilde bu askeri vesayet yapısında bir takım değişikliklere gidilmiş, asker-sivil ilişkilerinde yeni bir sayfa açılmıştır.

3 Ekim 2001 tarihinde gerçekleştirilen, 1982 Anayasası'nın 37 maddesini içeren en kapsamlı anayasa değişikliği sırasında MGK'nın yapısı ve faaliyetini düzenleyen 118. madde de elden geçirilmiştir.

Maddenin ilk fıkrasında yapılan değişikliklerle kurul üyeleri arasına Adalet Bakanı ve Başbakan Yardımcıları da eklenmiş, askeri cenahın sayısal üstünlüğü siviller lehine bozulmuştur. Bunun yanında maddenin ikinci fıkrasındaki, MGK'da alınacak kararların "Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınacağı" şeklindeki ifade yerini "Bakanlar Kurulu'nca değerlendirilir" ibaresine bırakmıştır. Yapılan bu değişiklikler ile MGK kararları tavsiye kararı haline dönüştürülmüş ve bu kararların Bakanlar Kurulu üzerindeki bağlayıcılığı azaltılmaya çalışılmıştır.

Bu değişikliklerle 1960 Anayasasında başlayan ve MGK işlev ve yapısını tedrici olarak asker lehine pekiştiren gelişmeler bir ölçüde geri çevrilmiş, en azından durdurulmuştur. Ancak belirtmek gerekir ki, 1982 Anayasası'nın 118. maddesinde yapılan değişiklikler, asker-sivil dengelerinde fiili durumda ciddi bir değişikliğe yol açmamıştır. MGK'nın üst kurulunda sivil sayısının arttırılması, oylamadan çok tarafların ve dengelerin esas olduğu kurulda kararların niteliğini etkilememiş, kurulun askeri cenahı siyasi kararlara dahil eden ana yapısı değişmemiştir.

30 Temmuz 2003 tarihinde TBMM'den geçen Avrupa Birliğine ilişkin 7. Uyum Paketi içeriğiyle cumhuriyet tarihinin asker-sivil ilişkilerini siviller lehine çevirmeyi hedefleyen önemli adımlardan birisidir. Bu uyum paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerle MGK ve MGK Genel Sekreteri'nin yetkileri kısılmış, askeri harcamalara denetim kapısı açılmıştır.

Uyum paketi çerçevesinde yapılan değişikliklerden en önemlisi, MGK'nın işlevine yönelik olarak kurum kanununda yapılan değişikliklerdir. Yapılan bu değişikliklerle kurulun TSK'nın parçası gibi yapılanmasına ve MGK'nın icracı yetkilerine ve işlevlerine son verilmiştir.

Bu çerçevede birinci olarak MGK Genel Sekreteri'nin sivililer arasından da tayin edilebilmesi ve bu yolla Genel Sekreterliğin yönetim olarak orduya fiili bağımlılığının ortadan kaldırılması öngörülmüştür ve MGK Genel Sekreteri'nin atama koşulları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeyle Genel Sekretere ilişkin olarak Genelkurmay Başkanı'nın seçimi ve onayıyla yapılan atama şekline son verilerek, yetki Başbakan'a aktarılmıştır. Aynı çerçevede ikinci olarak kurulun ayda bir yapılan toplantıları iki aylık periyotlara çevrilmiş ve MGK'nın gündem belirlemedeki ağırlığı hafifletilmiştir. Üçüncü olarak MGK yasasının kurulun yetkilerini düzenleyen 4. maddesi ile MGK Genel Sekreteri'nin yetkilerini düzenleyen 13. maddesi değiştirilmiş, MGK kanununun 9, 14 ve 19. maddeleri iptal edilmiş ve böylece kurulun ve Genel Sekreterin yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır.

MGK'nın, milli plan ve programlar hazırlamak, ülkenin siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel ve teknolojik durum ve gelişmelerini sürekli takip ederek değerlendirmek, bu konuda politikalara referans olacak temel esasları tespit etmek, toplumu Atatürkçü düşünce, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda ve milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici gerekli tedbirleri belirlemek gibi icracı yetkilerinin kaldırılması sivilleşme istikametinde önemli bir adımdır. Bu değişiklikler sonrası MGK'nın yetkileri devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları almaya indirgenerek, kurul istişari bir organ görünümüne getirilmiştir.

Bu değişikliklere paralel olarak MGK Genel Sekreteri'nin görev alanı kurulun sekreterlik hizmetlerini yürütmekle ve kurulun vereceği görevleri yerine getirmekle sınırlandırılmıştır. Genel Sekreter'in kendisine gizli Başbakan rolü veren, "MGK kararlarının uygulamasını takip ve kontrol etmek, yönlendirmek; milli güvenlik siyasetini tayin, tespit, uygulama ve gerektiğinde düzeltme ve değiştirmek için planlar hazırlamak ve bu konudaki uygulamaları takip ve yönlendirmek, denetlemek, bu çerçevede Cumhurbaşkanı ve Başbakan adına yetkili olmak, bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ile özel

hukuk tüzel kişileri açık ve her derecede gizli bilgi ve belgeleri talep etmek” gibi yetkileri tarihe karışmıştır.

Askeri vesayet rejiminin ayrıcalıklı araçlarından MGK’nın, 1990’lardan 2000’li yıllara Silahlı Kuvvetler’in siyasete müdahale, siyaseti denetleme, temel siyasi kararlara katılma, kamuoyu ve kamu kurumlarıyla doğrudan ilişki kurma, askeri demokrasiyi yasal kurallara uydurma gibi temel siyasi faaliyetlerin odaklandığı kurum olması, başka bir deyişle askeri politikaların aklandığı ve kağıt üzerinde “sivilleştirildiği” ana birim işlevini görmesi dikkate alınırsa atılan adımın kalıcı, fiili ve sembolik önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan değişiklikler MGK’nın simgelediği ve hayata geçirdiği temel modeli ortadan kaldırmamıştır. MGK’nın ve MGK Genel Sekreterinin “icrai yetkileri” kaldırılmakla birlikte yasada mevcudiyetini koruyan geniş ve muğlak milli güvenlik tanımı ile devletin milli güvenlik siyasetine ilişkin kapsayıcı tanım üzerinden “icra fikri” yerinde kalmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu’nun anayasada ve ilgili mevzuatta hukuki çerçevesi, milli güvenliğin sağlanması konusunda Bakanlar Kurulu’na yardımcı olmakla görevli istişari bir kuruluş olarak çizilmiştir. Ancak Kurul’un uygulamada danışma kurulunu aşan bir etkiye sahip olduğunu yakın tarihimizde yaşadığımız 28 Şubat sürecinde açıkça görmüşüzdür. Bu süreçte MGK ülkenin en üst karar organı hüviyetine bürünmüş ve bu süreçte kurulda sivil iktidarı sınırlayıcı ve bağlayıcı kararlara imza atıldığı görülmüştür.

24 Aralık 1995 seçimleri ile başlayan ve 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisi’nin kapatılmasına kadar süren döneme 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan MGK toplantısı ve bu toplantıda alınan kararlar damgasını vurmuştur. 28 Şubat süreci olarak adlandırılan bu dönem Türk demokrasi tarihinde önemli bir dönemeç olduğu kadar MGK’nın ve MGK kararlarının siyasi hayatımızdaki yerini, yönetim ve siyaset üzerindeki belirleyiciliğini ve etkilerini vurgulaması açısından da önemle üzerinde durulup incelenmesi gereken bir dönemdir.

Bu dönemde halkın oyları ile iktidara gelmiş partilerin kurmuş olduğu bir koalisyon hükümeti MGK kararlarının uygulanması konusunda yapılan baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştır. Hükümete sadece milli güvenlikle ilgili konularda yardımcı olması gereken bir danışmanlık müessesesi olan MGK bu süreçte çıkarılmasına ön ayak olduğu kanunlar ve yönetmeliklerle adeta hükümet düzeyinde icrai ve idari bir kurum haline dönüşmüştür.

9 Ocak 1997 tarihinde çıkartılan ve altında Erbakan ve Çiller'in imzası bulunan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi yönetmeliği 28 Şubat askeri vesayet sistemine yönelik, olağan dönemlere ilişkin kalıcı etkiler bırakacak en keskin yasal adımdır.

Bir başbakanlık genelgesiyle uygulamaya konduğu andan itibaren bu yönetmelik, MGK üzerinden devlet işleyişini hiçbir istisnaya yer bırakmayacak bir şekilde askere teslim eden bir mantık içermektedir.

Özetle şunu söyleyebiliriz ki, bu yönetmelikle yasal ve toplumsal hareketler kriz tanımı içine sokulmuş ve hangi hareketlerin ne zaman krize işaret ettiğinin tespitini askere bırakmış, kriz halinde denetim ve idareyi tümüyle askere devretmiştir. Bu açıdan şunu söyleyebiliriz ki, aşırı yetkili ama sorumsuz askeri otorite modelinde ve askerlerin özerk alanının genişlemesinde BKYM bir zirve noktadır.

Bu yönetmeliğin çıkarılmasından bir buçuk ay sonra da o tarihi 28 Şubat MGK toplantısı yapılmıştır. Bu tarihten sonra yapılan tüm MGK toplantıları öncesinde, sırasında ve sonrasında medyada hükümetle askeri karşı karşıya getirici, kışkırtıcı ve militarist manşetler atılmış, artık MGK toplantıları dört gözle beklenmeye başlamıştır. Her MGK toplantısı sonrasında toplantı sırasında yaşananların hepsi harfi harfine gazetelerde yazılmış, ne MGK Genel Sekreteri, ne komutanlar ne de hükümet gazetelerde yer alan bu MGK haberlerini tekzip etmiştir.

Askerin siyasetteki etkinliğinin her geçen gün artmasına ve bu durumun her kesimde doğal karşılanmasına paralel olarak MGK toplantılarına ve bu toplantılar sonrasında alınan kararlara bu süreçte daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. MGK toplantıları günler öncesinden beklenmeye başlanmış, bazı sorunlar toplantıda tartışılıp zlmek üzere ertelenmeye, toplantı sonrası alınan kararlar o konulardaki nihai ve icrai kararlar olarak sunulmaya ve hatta bazı sorunlar yargı organlarından ve yöneticilerinden önce MGK'ya ve MGK Genel Sekreterine iletmeye başlamıştır. Ancak bu toplantılarda sorunlara zm retilenemiş, karşılıklı sağlıklı bir dialog kurulamamıştır.

Anayasa ve idare hukuku açısından MGK'nın hükümetçe ve diğer idari makamlarca "uygulanması gereken" herhangi bir kararı söz konusu olamazken, bu tür icrai kararları ancak Bakanlar Kurulu kendisi isterse alabilirken, bu süreçte hükümete 28 şubat tarihinde alınan MGK kararlarını uygulaması konusunda her kesimden baskılar yapılmıştır.

Kararların hükümet tarafından uygulanmadığını, Refahyol hükümetinin kurulmasından itibaren irticanın ve "irticai sermaye"nin büyüyerek tehlike oluşturduğunu savunan Ordu, Nisan 1997'den itibaren medya, yargı organları, niversiteler ve sivil toplum kuruluşlarına bu konularda brifingler vermiştir. Brifinglerde Türkiye Cumhuriyeti için birinci öncelikli tehdidin artık irtica olduğu vurgulanmış ve Milli Güvenlik Stratejik Konseptin değiştiği belirtilmiştir. Bu brifinglerde Ordu'nun Cumhuriyeti koruma ve kollama görevleri hatırlatılarak gerekirse müdahaleye hazır olduğu söylenmiştir. Brifinglerin dinleyicilerden kabul görmesi ve medyanın bu süreçte kamuoyunu hükümete karşı olma konusunda yaptığı yönlendirmelerin etkisiyle halkın oylarıyla iktidara gelmiş partilerin kurmuş olduğu Refahyol hükümeti baskılara dayanamayarak istifa etmek zorunda kalmıştır.

28 şubat süreci demokrasimizin yara aldığı bir süreçtir. Bu süreçte irtica tehdidi gerekçesiyle kişi hak ve özgürlüklerinin yok sayıldığı, hukuk

devletinin sorgulandığı hatta demokrasinin bir tehlike olarak görüldüğü söylenebilir.

28 Şubat sürecinde Türkiye hem varlığı iyice açığa çıkan hem de geliştirilen ve perçinlenen bir milli güvenlik ideolojisinin esiri konumuna düşmüştür. Sanki sürekli bir savaş hali varmış gibi her mesele, en basitinden en karmaşığına, bir güvenlik meselesi olarak görülmüş veya o hale getirilmiştir. Bunun pratikteki sonucu olarak milli güvenlikle ilgili olduğu ilan edilen konular tartışılmamış, dondurulmuş ve donuklaştırılmıştır. Aslında milli güvenliğin dokunulmaz ve tartışılmaz alanına sokularak tabulaştırılmak istenen konuların hemen hepsi demokratik dialog ve müzakereye açık olması gereken konulardır ve hemen hepsinde meseleye milli güvenlik açısından bakmayanların bürokratik milli güvenlikçilerin tezlerini çürütecek karşı tezleri ve delilleri vardır; ama ne yazık ki, adil ve dürüst bir tartışmanın önü güvenlik gerekçesiyle kesilmiş, hatta resmi bürokratik görüşü eleştirmeye cesaret edenler bazen baskıyla, tehditle ve siyasallaşan mahkemeler yoluyla susturulmuştur.

28 Şubat sürecinde MGK kanalıyla Ordu'nun politik yaşamda oynadığı büyük rol Avrupa Birliği İlerleme raporlarında da özellikle belirtilmiştir. MGK bu süreçte uygulamada ülkenin en üst karar organı olarak temayüz etmiştir. Kurul askerin sistem üzerindeki vesayetini meşrulaştıran, militarizmi yasal kisveye büründüren bir aygıt görevi görmüştür. Ordu MGK sayesinde, ülkenin temel siyasetinin belirlenmesinde etkin bir rol almış, ancak karar ve davranışlarından dolayı sorumlu tutulmamıştır. Bu süreçte Silahlı Kuvvetler kendi anayasal görevini bir kenara bırakarak açıkça sivil siyasete müdahale etmiş, sivil otoriteyi ikame etmeye dönük olarak bir askeri stratejiyi adım adım yürütmüştür. Bu yapılırken de en başta MGK ayrıcalıklı bir müdahale aracı olarak kullanılmış, yapılanlara meşruiyet aranmıştır.

Yaşanan bu süreçte sistemin diğer aktörlerinin etkisini ve katkısını da unutmamak gerekir. Muhalefet partileri 28 Şubat sürecinde askerin sivil siyasete yaptığı uygunsuz müdahaleye karşı çıkmamış, hükümetin,

parlamentonun ve demokratik siyasetin yanında yer almamışlardır. Sivil toplum örgütleri bu süreçte “laikliğin savunuculuğu” rolüyle 28 Şubat kararlarını destekleyerek Refahyol hükümetinin iş başından uzaklaştırılması için verilen mücadelenin başını çekmişlerdir. Askerin “Bu kez silahsız kuvvetler halletsin” çağrısına ilk onlar cevap vermiştir.

28 Şubat sürecinde büyük sermaye gruplarının da rolü unutulmamalıdır. Bu süreçte büyük sermaye grupları ile Refahyol hükümeti arasındaki ilişkiler hiçbir zaman rayında gitmemiştir. Refahyol hükümeti döneminde bu çevrelerin yıllar boyunca devletten almayı alışkanlık haline getirdikleri teşvikler kaldırılmış, havuz sistemi uygulamasına geçilerek devletin bu çevrelere yüksek faiz ödemesinin önüne geçilmiştir. Tabii bu gelişmeler hükümetle büyük sermaye gruplarının arasını açmıştır ve hükümete karşı gerçekleştirilen müdahaleye bu çevreler öncülük etmiştir.

Silahlı Kuvvetlerin sivil siyasete fiili müdahalesine karşı çıkan ve medyanın bu süreçteki tavrını eleştiren köşe yazarları ya andıçlanarak ya da medya patronlarının istekleri üzerine tasfiye edilmişlerdir.

28 Şubat sürecinde en büyük zararı yargı kurumu görmüştür. Yargı kurumunun itibarı Genelkurmay Başkanlığı tarafından verilen brifinglerde yerle bir edilmiştir. Bu brifinglerde açıkça anayasa suçu işlenmiş, yargı organlardan açıkça taraf olması beklenmiştir.

Bu brifinglerde askerler irticayı ve onunla ilişkilendirilen Refah Partisi’ni hedef almış, irticanın artık birinci öncelikli tehdit olduğunu ilan etmiş, MASK’ın değiştirildiğini belirtmişlerdir.

Askerler irticayı birinci öncelikli tehdit ilan ederken hükümetin bu konudaki sorumluluğunu hatırlatanları bilgi noksanlığı ile suçlamışlardır. Bu süreçte TSK iç ve dış tehdidi belirleme tekeline sadece kendinde görmüştür. TSK bu süreçte sadece siyaset ve siyasetçiye müdahale etmemiş, bizzat siyaset yapmış ve üretmiş, kısaca iç ve dış politikadaki temel konularda siyasi karar mekanizmasını ikame etmiştir.

Genelkurmay brifinglerinde ayrıca TSK içinde Batı Çalışma Grubu adıyla bir örgütlenmeye gidildiği ilan edilmiştir. Bu grubun görevinin “irticanın fotoğrafını çekmek” olduğu belirtilmiştir. Ancak bu örgütle ilgili elde edilen bilgilerden bu grubun illegal bir takım işler yaptığı ortaya çıkmıştır. Bu grup askerle irtibatta olan herkesi fişlemiştir.

Anasol-D Hükümeti kurulduktan sonra medyada bu hükümetin “Genelkurmay’ın isteği doğrultusunda kurulduğu” ve “MGK kararlarını uygulayacak güdümlü ve vesayetçi bir hükümet” olduğu yönünde yorumlar yapılmıştır.

Bu hükümet ilk iş olarak 28 Şubat kararlarının en önemli maddesi sayılan sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim yasasını kabul etmiş, böylece imam hatiplerin, Anadolu liselerinin, meslek teknik okullarının ve özel okulların orta kısımları kapatılmıştır.

Bu hükümet döneminde Milli Güvenlik Siyaset Belgesi yeniden düzenlenmiştir. Bu belge ile Siyasal İslam’ın Türkiye için tehdit olduğu ve mücadele edilmesi gerektiği resmi devlet politikası haline getirilmiştir. Türkiye’nin birinci öncelikli iç tehdit unsuru olarak irtica ve bölücülük eşdeğer kabul edilirken, dış tehdit unsuru olarak da birinci öncelik Yunanistan ve Suriye’ye verilmiştir. Bundan böyle hiçbir yasanın, genelgenin, yönetmeliğin bu belgeye aykırılık taşıyamayacağı, tüm kamu kuruluşlarının MGSB ile belirlenen çerçeve dışında hareket edemeyeceği belirtilmiştir.

Böylece bu belgeyi fiili olarak hazırlayan ve bu konuda kendisini yetkili gören Silahlı Kuvvetler idarenin faaliyet alanına ve TBMM’nin özgür iradesine doğrudan, sistematik bir müdahale yapmıştır. Görüldüğü gibi meseleye milli güvenlik kavramının kapsadığı geniş alan, Milli Güvenlik Kurulu’nun inanılmaz geniş yetkileri ve görevleri ve milli güvenlik politikası ve milli güvenlik siyaset belgesinin işlevleri açısından bakıldığında, özellikle 28 Şubat günlerinde oynadıkları rol dikkate alındığında “kavram, kurul ve politika”dan

oluşan bu üçlünün neredeyse Türkiye'nin "yönetici üçlüsü" olduğu ortaya çıkmıştır.

Anasol-D hükümeti döneminde de askerler tarafından hükümete irtica ile etkin mücadele etme konusunda hatırlatmalar yapılmıştır, ancak bu hükümet döneminde medyada eskisi kadar "irtica" haberleri yer almamıştır. Refahyol döneminde her ay sonunda MGK toplantıları dört gözle beklenirken, bu hükümet döneminde bu toplantıların yapıldığı günlerde hiçbir fırtına kopmamıştır. Hatta denilebilir ki, toplum bu toplantıların varlığından bile haberdar olmamış, toplantılar gazetelerin iç sayfalarında "cılız, önemsiz haber" olarak verilmiştir.

Ayrıca bu hükümet döneminde büyük medya gruplarına Refahyol döneminde kesilen teşviklerin yeniden verildiği görülmüştür. Büyük medya gruplarına bu dönemde düşük faizli krediler verilmiş, bu grupların vergi borçları ertelenmiştir. Aynı zamanda bu hükümet döneminde bir çok köşe yazarının gazetelerinden uzaklaştırıldığına veya sözlü uyarılar aldıklarına şahit olunmuştur.

Anayasa Mahkemesi 16 Ocak 1998 tarihinde Refah Partisi'nin laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı eylemleri nedeniyle kapatılmasına karar vermiştir. Necmettin Erbakan ve bazı RP'lilerin milletvekillikleri son bulmuştur. Yeni kurulan Fazilet Partisi bağımsız kalan milletvekillerinin katılımıyla Meclis'in ana muhalefet partisi haline gelmiştir.

CHP'nin dışarıdan desteklediği Anasol-D hükümeti bir yandan iplerin Ordu ile gerildiği ve diğer yandan yolsuzluk tartışmaları arasında bir buçuk yıllık iktidarından sonra, Türkbank ihalesine fesat karıştırıldığı iddiasıyla Başbakan Yılmaz hakkında verilen gensoru karşısında hükümetten desteğini çeken CHP oylarıyla düşmüş, 11 Ocak 1999 günü görevinden ayrılmıştır.

Yerine kurulan DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit Başbakanlığındaki 56. azınlık hükümeti, 18 Nisan 1999'da yapılan erken genel seçime kadar iktidarda kalmıştır.

18 Nisan 1999'da yapılan seçimler sonrasında RP'ye oranla daha yumuşak bir siyasal çizgi izleyen ve daha sonra kapatılacak olan FP yüzde 15, DYP yüzde 12 ve ANAP yüzde 13 oy alırken, MHP yüzde 18 ve DSP yüzde 22 oyla patlama yapmıştır. Rejimin en köklü partilerinden CHP ise aldığı yüzde 8'lik oyla barajın altında kalarak parlamentoya girememiş, seçimlerden sonra DSP-MHP ve ANAP koalisyon hükümeti kurulmuştur.

28 Şubat sürecini başlatan generaller ya görev sürelerini doldurdukları için emekli olmuş ya da YAŞ tarafından zamanı geldiğinde emekliye sevk edilmişlerdir. Ancak Ordu'da 28 Şubat ruhu devam etmiştir. Genelkurmay eski Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun "28 Şubat gerekirse bin yıl sürecek" sözleri, bu sürecin TSK'da yerleşik bir politika olarak benimsendiğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir.

28 Şubat sürecinin ardından ülkede yeniden seçimler yapılmış ve iktidarlar değişmiştir. Anayasa Mahkemesi, 22 Haziran 2001 günü FP'nin temelli kapatılmasına karar vermiştir. 2001 yılında Türkiye tarihinin en büyük ekonomik krizini yaşamıştır. Bir çok ekonomist bu krizin 28 Şubat sürecinde gerçekleşen yolsuzluklar sonucunda meydana geldiğini belirtmiştir.

3 Kasım 2002 günü gerçekleştirilen seçim ise koalisyon hükümetleri dönemine son vermiştir. RP ve daha sonra kurulan FP kökenli önemli isimlerin ön plana çıktığı yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), girdiği ilk seçimde aldığı yüzde 34,28'lik oy oranı ile birinci parti olma başarısını göstermiştir. Meclis'te yer alabilen tek muhalefet partisi ise yüzde 19,39'luk oy oranı ile CHP olmuştur. Seçim sonrasında Meclis'e temsilci gönderemeyen ANAP, DYP ve MHP liderleri siyasetten çekildiklerini açıklamışlardır.

3 Kasım 2002 seçimleri sonucu siyasette ortaya çıkan tablo bir çok kişiye göre 28 Şubat'ın iflasının göstergesi olarak kabul edilmiştir. 28 Şubat, 27 Mayıs'ın, 12 Mart'ın ve 12 Eylül'ün bir devamı olarak görülmüştür. Bu süreçte gerçekleşen müdahalenin irticayı hedef alması bir çok kesimde ona

dair meşruluk ya da görmezden gelme yaklaşımı üretmiştir. Bu süreçte hukuk devleti ilkesine aykırı biçimde misyon yüklenen güçlerin belirleyiciliği, genel olarak demokrasiyi tahrip edici bir etki yapmış ve sadece din ve dinle ilişkilendirilen sivil ve siyasi haklar yaygın olarak ihlal edilmekle kalmamış, siyasi ve ekonomik sonuçlarıyla 28 Şubat tüm ülke ve toplum için ağır sorunlar üretmiştir.

Görüldüğü gibi Refahyol hükümetinin ardından kurulan tüm hükümetler döneminde 28 Şubat sürecinin etkileri hissedilmiştir. 28 Şubat sürecinde büyük bir özgürlük daralması yaşanmıştır. Toplumun tüm kesimleri bu süreçten zararlı çıkmıştır. Devletin bütün kurumları bu sürecin sonunda itibar kaybetmiştir. Bugün hâlâ Türkiye ekonomisinden toplumuna, devlet kurumlarından bağımsız medyasına kadar 28 Şubat'ın açtığı yaraları kapatmakla ve yarattığı tahribatı onarmakla meşguldür.

KAYNAKÇA

AKGÜNER, Tayfun; **1961 Anayasasına Göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1983.

AKPINAR, Hakan; **28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü**, İstanbul, Birharf Yayınları, 2006.

AKYOL, Taha; “İstihbarat Savaşı”, **Milliyet**, 9 Temmuz 1997.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Sayı:1, Ankara, 1971.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Sayı:11, Ankara, 1974.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Sayı:13, Ankara, 1976.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, Sayı:14, Ankara, 1977.

ARCAYÜREK, Cüneyt; “4 Gün Önce 4 Gün Sonra”, **Cumhuriyet**, 30 Ağustos 1998.

AYBAY, Rona; “Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu”, **AÜSBFD**, Cilt: 33, Sayı: 1-2, Mart-Haziran 1978, s.59-82.

BALCI, Muharrem; **MGK ve Demokrasi (Hukuk-Ordu-Siyaset)**, İstanbul, Yöneliş Yayınları, 2000.

BARLAS, Mehmet; “Bu bir demokrasi mi, yoksa evcilik oyunu mu?”, **Sabah**, 4 Mart 1997.

BARLAS, Mehmet; “Eğitimi de tartışılmaz konular arasına soktuk”, **Sabah**, 16 Ağustos 1997.

BAYAR, Celal; **Başvekilim Adnan Menderes**, Der. İ. Bozdağ, İstanbul, Baha Matbaacılık, Tarihsiz.

BAYKAM, Bedri; **Ordu Satranç Oynarken**, İstanbul, Piramit Yayıncılık, 2001.

BAYRAMOĞLU, Ali; **“Türkiye’de Askeri Otorite-Sivil Otorite İlişkilerinin Tesisi (1920-1927 Dönemi)”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.

BAYRAMOĞLU, Ali; “Asker ve Siyaset”, **Bir Zümre Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Der. Ahmet İnel, Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006, s.59-118.

BAYRAMOĞLU, Ali; **28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.

BAYTOK, Taner, ERKAYA, Güven; **Bir Asker Bir Diplomat**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001.

BATUR, Muhsin; **Anılar ve Görüşler**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985.

BİLGİN, Pertev; **1961 Anayasasına Göre Sıkıyönetim**, İstanbul, 1976.

BİRAND, Mehmet Ali; “Ordu siyasi hayata el koydu”, **Sabah**, 1 Mart 1997.

BÖLÜĞİRAY, Nevzat; **28 Şubat Süreci I**, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1999.

CANGIZBAY, Kadir; **Hiçkimsenin Cumhuriyeti**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2000.

CEMAL, Hasan; “Demirel’den Rahat Bir Nefes”, **Sabah**, 2 Mart 1997.

CEVİZOĞLU, Hulki; **Generalinden 28 Şubat İtirafı: Postmodern Darbe**, Ankara Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001.

CEVİZOĞLU, Hulki; **“28 Şubat” Bir Hükümet Nasıl Devrildi?**, Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları, 2001.

CİNDORUK, Hüsamettin; “Diyarbakır Konuşması”, **Cihan Haber Ajansı**, 3 Mart 1998.

CİZRE, Ümit; **AP-Ordu İlişkileri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.

CİZRE, Ümit; “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri”, **Bir Zümre Bir Parti: Türkiye’de Ordu**, Der. Ahmet İnsel, Ali Bayramoğlu, İstanbul, Birikim Yayınları, 2006.

CİZRE, Ümit; **Muktedirlerin Siyaseti**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

COŞKUN, Orhan; “**Milli Güvenlik Kavramı ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2000.

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Dön.1, Topl.2, Cilt: 7, 15. Birleşim Gündemini İzleyen Raporlar Sırasında, 3. (E.1/106, K.23, T.23.11.1962)

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Birleşim 105 (1970), Cilt: 61, s.536, 537.

ÇANDAR, Cengiz; **28 Şubat Postmodern Darbe Geçidinde (1996-2000) Çıktık Açık Alınla**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.

ÇANDAR, Cengiz; “İyimser Bir Yazı”, **Sabah**, 19 Haziran 1997.

ÇELEBİ, Aykut; **Devlet, Toprak, Egemenlik: Carl Schmitt’in Düşüncesinde Siyasal Kavramı ve Kurucu İktidar Sorunu**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2008.

ÇELİK, Seydi; **Devlet ve Asker**, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2008.

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 22, (1982), 587 sevk sayılı belge, 1.

Danıştay Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, Ankara, 1971, s.379-386. (Dan.12.D.E.1969/4097.K.1970/426 ve 5.3.1970 tarihli karar)

Danıştay On ikinci Daire Kararları, Birinci Kitap, Cilt:II, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, Ankara, 1976.

Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararları, Birinci Kitap (1965-1978), Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, Ankara, 1981.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın 5 Mayıs 1997 tarihli ve İsth.3429-3, 97/İKK.Ş. numaralı yazısı.

Devletin Kavram ve Kapsamı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayını, No:1, Ankara, 1990.

DONAT, Yavuz; **Öncesi ve Sonrasıyla 28 Şubat**, Bilgi Yayınevi, 1999.

DURAN, Lütfi; "Sosyal Hareketler ve Milli Güvenlik", **İktisat ve Maliye**, Cilt:17, Sayı: 4, Temmuz 1970, s.170.

DURAN, Lütfi; **İdare Hukuku Ders Notları**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982.

ERDOĞAN, Mustafa; **Anayasacılık, Parlamentarizm, Silahlı Kuvvetler**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993.

ERDOĞAN, Mustafa; **28 Şubat Süreci**, Ankara, Yeni Yüzyıl Yayınları, 1999.

ERDOĞAN, Mustafa; "28 Şubat Darbesi", **28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2007.

EREN, M.Suat; "Milli Güvenlik ve 28 Şubat 1997'de Yapılan Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı Üzerine Düşünceler", **Cumhuriyet**, 17-18-19 Mart 1997.

ERGİN, Sedat; "Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin, Hürriyet, 20 Aralık 1996: Refahyol Dönemini Sona Erdiren Manşet", **O Manşetler; Yazarların Kaleminden Manşetlerin Öyküsü**, Haz. Tufan Türenç, Sefa Kaplan, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2007.

Gözcü, 3 Mart 1997.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref; **Yönetim Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1994.

HAZIR, Hayati; **Anayasa Hukuku**, Ankara, Alter Yayınları, 2004.

HUNTINGTON, Samuel P., **Asker ve Devlet**, İstanbul, Salyangoz Yayınları, 2004.

Hürriyet, “En Kritik Seçim”, 24 Aralık 1995.

Hürriyet, “Refah İktidarda”, 9 Temmuz 1996.

Hürriyet, 2 Mart 1997.

Hürriyet, 4 Mart 1997.

Hürriyet, 17 Nisan 1997.

Hürriyet, 14 Haziran 1997.

Hürriyet, “İşte Tarihi Değişiklikler”, 4 Kasım 1997.

Hürriyet, 7 Ağustos 1998.

İLİCAK, Nazlı; **Sert Adımlarla Her Yer İnlesin 28 Şubat’ın Perde Arkası**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.

İNSEL, Ahmet; “MGK Hükümetleri ve Kesintisiz Darbe Rejimi”, **Birikim**, Sayı:96, Ankara, Nisan 1997, s.15-18.

İNSEL, Ahmet; “Ulusal Güvenlik Siyaseti ve Silahlı Kuvvetler Partisi”, **Birikim**, Sayı:149, Eylül 2001, s.8-13.

İstanbul 10.Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 1997/103 sayılı dosyası.

KARALI, Hamit; **Medya İmparatorluğu, İhtilâller, İhaleler ve 28 Şubat’ın Kutsal İttifakı**, İstanbul, Truva Yayınları, 2005.

KAZAN, Şevket; **Refah Gerçeği**, Cilt:3, Ankara, Keşif Yayınları, 2003.

KOCABAŞ, Süleyman; **Refahyol Hükümeti'nin Perde Arkası**, İstanbul, Vatan Yayınları, 1997.

KONGAR, Emre; **21.Yüzyılda Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

KONGAR, Emre; **28 Şubat ve Demokrasi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1 (1962), Cilt: 8, 157 sevk sayılı belge.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği 24 Nisan 1933'ten 1993'e 60 Yıl, Ankara, MGK Genel Sekreterliği Yayını, 1993.

Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması, İstanbul, Harp Akademisi Komutanlığı Yayını, 1994.

Milli Savunma Yüksek Kurulu Kanunu, Kanun No: 5399, Resmi Gazete, Tarih: 03/06/1949.

Milliyet, 16 Aralık 1970.

Milliyet, 2 Mart 1997.

Milliyet, 4 Mart 1997.

Milliyet, 24 Temmuz 1997.

Milliyet, 26 Temmuz 1997.

Milliyet, "Tehdit sona ermedi", 13 Ağustos 1997.

Milliyet, "Sekiz Yıl Zaferi", 17 Ağustos 1997.

Milliyet, 12 Mayıs 2003.

ORAKOĞLU, Bülent; **Deşifre "Darbeyi Rapor Ettim"**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2003.

ÖKE, Mim Kemâl; **Derviş ve Komutan**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

ÖZDAĞ, Ümit; **Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Ordu-Siyaset İlişkileri**, İstanbul, Bilgeoğuz Yayınları, 2006.

ÖZDAĞ, Ümit; **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, İstanbul, Boyut Yayıncılık, 1997.

ÖZAKINCI, Cengiz; **İblisin Kiblesi**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2005.

ÖZDEMİR, Hikmet; **Sivil Cumhuriyet**, İstanbul, İz Yayınları, 1991.

ÖZDEMİR, Hikmet; **Rejim ve Asker**, İstanbul, İz Yayınları, 1993.

ÖZİPEK, Bekir Berat; “28 Şubat ve İslamcılar”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Cilt:6 (İslamcılık), Ed. Yasin Aktay, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

ÖZKÖK, Ertuğrul; “Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin”, **Hürriyet**, 20 Aralık 1996.

ÖZKÖK, Ertuğrul; “Milli Güvenlik Kurulu’na Dikkat”, **Hürriyet**, 28 Aralık 1996.

ÖZKÖK, Ertuğrul; “12 Eylül Brifingi”, **Hürriyet**, 11 Haziran 1997.

ÖZTÜRK, Osman Metin; **Ordu ve Politika**, Ankara, Fark Yayınları, 2006.

PERİNÇEK, Doğu; **28 Şubat ve Ordu**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2001.

Posta, 14 Ağustos 1997.

Radikal, 9 Mart 1997.

Radikal, “Çok Sert Uyarılar”, 1 Haziran 1997.

Radikal, “Asker Demirel’e kızdı”, 1 Haziran 1997.

Radikal, 18 Haziran 1997.

Radikal, 18 Ocak 1998.

Resmi Gazete, Tarih: 11/11/1983, Sayı: 18218

Resmi Gazete, Tarih: 09/11/1982, Sayı: 17863.

Resmi Gazete, Tarih: 07/05/1983, Sayı: 18040.

Resmi Gazete, Tarih: 15/05/1971, Sayı: 13837.

Resmi Gazete, Tarih: 02/01/1964, Sayı: 11596.

Resmi Gazete, Tarih: 08/10/1983, Sayı: 18185.

Resmi Gazete, Tarih: 07/10/1983, Sayı: 18184.

Resmi Gazete, Tarih: 20/01/1982, Sayı: 17580.

Resmi Gazete, Tarih: 24/07/1950, Sayı: 7564.

Resmi Gazete, Tarih: 03/11/1983, Sayı: 18210.

Resmi Gazete, Tarih: 06/05/1930, Sayı: 1489.

Resmi Gazete, Tarih: 22/12/1981, Sayı: 17552.

Resmi Gazete, Tarih: 07/06/1963, Sayı: 11422.

Resmi Gazete, Tarih: 19/03/1954, Sayı: 8662.

ROUQUI , Alain; **Latin Amerika'da Askeri Devlet**, Yayına Hazırlayan: Şirin Tekeli, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986.

Sabah, 2 Ekim 1996.

Sabah, 13 Kasım 1996.

Sabah, "Ordu Rahatsız", 13 Aralık 1996.

Sabah, 6 Mart 1997.

Sabah, "Tarihi Görev Sizi Bekliyor", 14 Mayıs 1997.

Sabah, “Durum gerçekten acı”, 13 Haziran 1997.

Sabah, “Cindoruk: Bu sorunlar aşılr”, 13 Haziran 1997.

Sabah, “Bal gibi muhtıra”, 15 Haziran 1997.

Sabah, “RP’nin maskesini askerler indirdi”, 18 Haziran 1997.

Sabah, “Darbeyi haber aldık”, 9 Temmuz 1997.

Sabah, 14 Ağustos 1997.

Sabah, 6 Ağustos 1997.

Sabah, 14 Ağustos 2001.

Sabah, “BÇG Çevik Bir’in fikriydi”, 12 Şubat 2006.

SARI, Fuat; “**Milli Güvenlik Kurulu’nun Yapısı ve Türk Siyasetindeki Yeri**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.

SELÇUK, İlhan; “28 Şubat Nedir?”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 2001.

SEVİNÇ, Murat; “Milli Güvenlik Kurulu ve 1997 Süreci”, **Birikim**, Sayı:131, Ankara, Mart 2000, s.60-71.

SEZEN, Seriya; “Milli Güvenlik Kurulu Üzerine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:33, Sayı:4, Aralık 2000, s.63-83.

SOYSAL, Mümtaz; **100 Soruda Anayasa’nın Anlamı**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1976.

TANÖR, Bülent; **İki Anayasa 1961-1982**, İstanbul, Beta Yayınları, 1986.

TANÖR, Bülent; **Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, 1997.

TANÖR, Bülent; **Türkiye’de Demokratik Standartların Yükseltilmesi**, İstanbul, TÜSİAD Yayınları, Aralık 1999.

TEZKAN, Yılmaz; **Siyaset, Strateji ve Milli Güvenlik**, İstanbul, Ülke Kitapları, 2000.

TUNÇKANAT, Haydar; “Milli Güvenlik Kurulu”, **Akşam Gazetesi**, 22 Eylül 1966.

TURGUT, Hulusi; “Refahyol Krizi Nasıl Atlatıldı?”, **Sabah**, 27-28 Mayıs 1998.

TÜRENÇ, Tufan, KAPLAN, Sefa; **O Manşetler; Yazarların Kaleminden Manşetlerin Öyküsü**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2007.

Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1992.

Türkiye, 6 Haziran 1998.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Zabıt Ceridesi, Cilt:2, s.502-503, 508-509.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

TÜRKÖNE, Mümtaz’er; “Cumhuriyet için büyük tehdit: 28 Şubat!”, **Zaman**, 28 Şubat 2006.

TÜRKÖNE, Mümtaz’er; “28 Şubat Sürecinin Sivil Mimarları”, **Zaman**, 1 Mart 2006.

ÜNKAZAN, Halit; “**Milli Güvenlik Kavramı ve Anayasal Bir Kurum Olarak Milli Güvenlik Kurulu**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

YAYLA, Atilla; **İki Cumhuriyetin Kavgası**, Ankara, Liberte Yayınları, 2007.

YAYLA, Yıldızhan; **İdare Hukuku-II Ders Notları (1978-1979)**, İstanbul, Mart 1979.

YAZICI, Serap; **Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Anayasal Etkileri**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997.

Yeni Şafak, 10 Mart 1997.

Yeni Yüzyıl, 7 Ekim 1996.

Yeni Yüzyıl, 20 Mart 1997.

YILDIZ, Abdullah; **28 Şubat-Belgeler**, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000.

YILMAZ, Sait; **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2006.

YÜKSEL, Erkan; **Medya Güvenlik Kurulu; 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimler Fakültesi Yayınları, 2004.

Zaman, “Askerlerin Anayol Temennisi”, 14 Mart 1996.

Zaman, 23 Temmuz 1997.

Zaman, 27 Temmuz 1997.

Zaman, 10 Ağustos 1997.

Zaman, 15 Ağustos 1997.

Zaman, 11 Eylül 1997.

Zaman, 12 Ekim 1997.

Zaman, 16 Ekim 1997.

28 Şubat’ın 10. Yıldönümünde Samanyolu TV’de gösterilen “**28 Şubat: Derin Darbe**” Belgeseli (28 Şubat 2007)

2945 Sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu.

9 Ocak 1997 tarihli ve 22872 sayılı **Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği**

<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/benzerkuruluslar.html> (16 Aralık 2008)

<http://www.mgk.gov.tr/Turkce/sikcasorulansorular.html> (16 Aralık 2008)

ÖZET

GÜRSES, Ezgi. Türk Siyasal Hayatında Milli Güvenlik Kurulu'nun Yeri: 28 Şubat Süreci Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

Milli güvenlik; devlet bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü ile millet egemenliğinin milli ve milletler arası alanda gerçek ve yakın bir tehlikeye düştüğü zamanlarda, Anayasa'nın gösterdiği yetkili organ ve organlar tarafından, devlet tüzel kişiliğinin korunması ve güvenlik altına alınmasıdır.

Milli Güvenlik Kurulu uygulamasına ilk örnek ABD'de II. Dünya Savaşından sonra kurulan National Security Council'dir. Dünyanın birçok ülkesinde işlevleri birbirine yakın ama örgütlenmesi, bileşimi, hukuki zemini ülkeden ülkeye farklılık gösteren milli güvenlik kurulları bulunmaktadır.

Ülkemizde Milli Güvenlik Kurulu devlet örgütümüze 1961 Anayasası ile girmiştir. Bu anayasadan öncede MGK benzeri üç değişik kurula sahiptik ancak bu kurulların görev alanları milli savunma hizmetlerinin koordine edilmesiyle sınırlıydı. 1982 Anayasası'nın 118. maddesinin ilk şekline göre; Milli Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Milli Güvenlik Kurulu'nun Anayasa'da ve ilgili mevzuattaki hukuki çerçevesi milli güvenliğin sağlanması konusunda Bakanlar Kurulu'na yardımcı olmakla görevli istişari bir kuruluş olarak çizilmiştir. Ancak kurulun uygulamada danışma kurulunu aşan bir etkiye sahip olduğu yakın tarihimizde yaşadığımız 28 Şubat sürecinde görülmüştür. Bu süreçte MGK'nın ülkenin en üst karar organı hüviyetine büründüğü ve ülkenin milli menfaatleri

doğrultusunda sivil iktidarı sınırlayıcı ve bağlayıcı kararlara imza attığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

1. Milli Güvenlik
2. Milli Güvenlik Kurulu
3. MGK toplantıları
4. 28 Şubat Kararları
5. 28 Şubat Süreci

ABSTRACT

Gürses, Ezgi. The Place of National Security Council in Turkish Political Life: Example of The February 28 Process, Master Thesis, Ankara, 2008.

National Security, government independence and country entirety with sovereignty of Nation, when fall into a real and close danger in national or international area, competent recourse or recourses by the point of Constitution, defense of the government juristic person and taking under security.

National Security Council which was established in America after World War II. has been the first example for World. In many countries around the World, national security councils have been existing country to country which functions are close but organizations, includings, juridical subject-matter can change.

In our country National Security Council has entered government organization with Constitution of 1961. We had three different council which was like National Security Council before Constitution of 1961, but the duty area of these councils had been limited with the coordination of national defense services.

According to the Article 118 of the 1982 Constitution, the National Security Council was composed of the Prime Minister, Chief of the General Staff, National Defence, Internal Affairs and Foreign Affairs, Commanders of the Army, Navy and Air Forces and General Commander of the Gendarmerie, under the chairmanship of the President of the Republic.

Juridical implicit in Constitution and connected with regulations of National Security Council, it have been ruled as charged foundation being help to Council of Ministers about having national security subject. But in

application, having more effect of information council which we have lived in our near historical time, the February Process, council have become the highest resources decision and by the direction of national benefits of country, it have seen that the council signed the decisions which is limiting and binding the civilian power.

Key Words

1. National Security
2. National Security Council
3. National Security Council meetings
4. The February 28 Decisions
5. The February 28 Process